



**ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ  
ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ  
ΤΟΜΕΑΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΥ**

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

**«Ιστορική αναδρομή και πολεοδομική εξέλιξη της πόλης της  
Τρίπολης»**



**ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ : ΔΟΥΡΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ**

**ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ : ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ-ΤΖΙΚΑ Α.**

**ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ : ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ Σ.**

**ΑΘΗΝΑ, ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2011**

*Αντί προλόγου...*

*Μέσα από αυτή τη διπλωματική, μου δόθηκε η ευκαιρία να δω την πόλη που πέρασα τα δεκαοκτώ πρώτα χρόνια της ζωής μου με πιο παρατηρητικά μάτια, έμαθα ιστορίες και πτυχές της που δεν φανταζόμουν... Είδα της ομορφιές της που καθημερινά απλά της προσπερνούσα.*

*Θέλω να ευχαριστήσω θερμά όχι μόνο όσους με βοήθησαν στην ολοκλήρωση της εργασίας μου, αλλά και συνολικά όσους μου έδωσαν τα εφόδια ώστε να βρίσκομαι σήμερα σε αυτή τη θέση.*

*Κυρίως ευχαριστώ την κα. Αλίκη Χατζοπούλου – Τζίκα, για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε αναθέτοντάς μου την εκπόνηση της εργασίας καθώς και για την πολύτιμη βοήθειά της και τον κ. Στέφανο Γερασίμου, για την καθοδήγηση, τις συμβουλές και τον πολύτιμο χρόνο που διέθεσε.*

*Τέλος, θέλω να ευχαριστήσω την οικογένεια μου και τους φίλους μου για την πολύτιμη στήριξη και συμπαράστασή τους.*



**ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ**  
**ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ**

**ΤΟΜΕΑΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΟΥ**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«Ιστορική αναδρομή και πολεοδομική εξέλιξη της πόλης της Τρίπολης»**

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ : ΔΟΥΡΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ : ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ-ΤΖΙΚΑ Α.

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ : ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ Σ.

**ΕΙΣΑΓΩΓΗ**

**Αντικείμενο:** Με την παρούσα διπλωματική εξετάζονται η πολεοδομική εξέλιξη της πόλης της Τρίπολης από την ίδρυσή της μέχρι και σήμερα, καθώς και τα σημαντικά ιστορικά γεγονότα που συνέβαλαν και επηρέασαν την πορεία της.

**Σκοπός:** Ο σκοπός της εργασίας δεν είναι απλά και μόνο η περιγραφής της εξέλιξης της πόλης, αλλά μέσα από την περιγραφή αυτή, ο εντοπισμός των γεγονότων που έπαιξαν καθοριστικό ρόλο στην πορεία της αλλά και η ανάδειξη των προβλήματων του παρελθόντος και του παρόντος. Με τον τρόπο αυτό γίνονται πλέον ορατές οι κατευθύνσεις για μια πόλη με καλύτερες συνθήκες διαβίωσης και ποιότητας ζωής.

**Μεθοδολογία:** Μελετήθηκε η πολεοδομία της πόλης σε όλες τις περιόδους από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα, ώστε να καταλήξει στα κυριότερα σημεία αναφοράς του ισχύοντος πλαισίου.

**Περιεχόμενο:** Η εργασία αποτελείται από 12 Κεφάλαια.

Στο Κεφάλαιο 1 με τίτλο «Γενικά Στοιχεία», δίνονται κάποιες γενικές πληροφορίες για την πόλη της Τρίπολης (γεωγραφική θέση, μορφολογία, δημογραφικά και κοινωνικοοικονομικά στοιχεία).

Στο Κεφάλαιο 2 με τίτλο «Αρχαιότητα», γίνεται αναφορά στην αρχαία Αρκαδία και τις σημαντικότερες πόλεις που υπήρχαν στην περιοχή της Τρίπολης εκείνη τη χρονική περίοδο.

Στο Κεφάλαιο 3 με τίτλο «Τέλος Αρχαίου Κόσμου – Πρώτοι Χριστιανικοί αιώνες – Βυζάντιο (2αι. π.Χ. – μέσα 15αι. μ.Χ.)», αναφέρονται οι αλλαγές στους κατακτητές και στην καταγωγή του πληθυσμού της περιοχής που αργότερα ιδρύθηκε η Τρίπολη.

Στο Κεφάλαιο 4 «Εμφάνιση, Ονομασία και Ίδρυση της Τρίπολης», καταγράφονται οι συνθήκες που οδήγησαν στην δημιουργία της πόλης και οι διάφορες θεωρίες που έχουν διατυπωθεί για την προέλευση της ονομασίας της και της αρχικής της θέση.

Στο Κεφάλαιο 5 «Πρώτη Τουρκοκρατία (1460 – 1687)», δίνονται κάποια ελάχιστα γνωστά στοιχεία για εκείνη την εποχή, καθώς η πόλη ήταν ακόμα στην αρχή της δημιουργίας της και δεν είχε αρχίσει να αναπτύσσεται.

Στο Κεφάλαιο 6 με τίτλο «Ενετοκρατία (1687 – 1715)», αναφέρονται στοιχεία για την πόλη εκείνης της εποχής που σιγά – σιγά άρχισε να λαμβάνει περισσότερη προσοχή λόγω της θέσης της στο κέντρο του Μοριά.

Στο Κεφάλαιο 7 με τίτλο «Δεύτερη Τουρκοκρατία (1715 – 1821)», κατά την περίοδο αυτή η πόλη αναπτύσσεται σε μεγάλο βαθμό και αποκτά την πολεοδομική μορφή που την επηρεάζει ακόμα και σήμερα.

Στο Κεφάλαιο 8 με τίτλο «Η επαναστατική περίοδος (1821 – 1828)», παραθέτονται τα γεγονότα της επανάστασης και της πολιορκίας τη Τριπολιτσάς μέχρι την ολοκληρωτική καταστροφή της πόλης από τον Ιμπραήμ.

Στο Κεφάλαιο 9 «Η θεμελίωση της ελεύθερης Τρίπολης επί Ιωάννη Καποδίστρια (1828 – 1833)», καταγράφονται οι πρώτες σημαντικές προσπάθειες αναδιοργάνωσης και αναδημιουργίας της πόλης μετά την καταστροφή του 1828 καθώς και το πρώτο πολεοδομικό της σχέδιο, κύριος πρωτεργάτης της κίνησης αυτής τον Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια.

Στο Κεφάλαιο 10 «Η Ανοικοδόμηση της Τρίπολης (1833 – αρχές 20<sup>ου</sup> αιώνα)», παρουσιάζεται η αναδομημένη πόλη της Τρίπολης, τα έργα υποδομής που έγιναν και τα κτίρια της περιόδου μετά την επανάσταση αλλά και τα νεοκλασικά των επόμενων δεκαετιών.

Στο Κεφάλαιο 11 «Νεότερα χρόνια (αρχές 20ου αιώνα – μέχρι σήμερα)», παρατίθεται η σημερινή κατάσταση της πόλης, πολεοδομικές διατάξεις της περιόδου αυτής με σημαντικότερη το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του 1986, τα σημαντικότερα έργα υποδομής και τα διατηρητέα κτήρια.

Τέλος η εργασία καταλήγει, με το Κεφάλαιο 12 «Επίλογος», σε συμπεράσματα, σύνοψη προβλημάτων και προτάσεις για την επίλυσή τους.



**Πηγές:** Χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία από ελληνική αλλά και ξένη (μεταφρασμένη) βιβλιογραφία, κυρίως από επιστήμονες και λογοτέχνες που έχουν άμεση σχέση με την πόλη της Τρίπολης καθώς και υλικό από εφημερίδες και περιοδικά. Το μεγαλύτερο μέρος της βιβλιογραφίας προήλθε από τη βιβλιοθήκη των Αρχιτεκτόνων του ΕΜΠ, την Εθνική βιβλιοθήκη και τη Δημοτική βιβλιοθήκη της Τρίπολης. Επίσης στην εργασία περιλαμβάνονται πρότυπα κείμενα νόμου και υλικό από ιστοσελίδες. Πολύτιμο υλικό προέκυψε επίσης και από συνεντεύξεις και συζήτηση με πολιτικούς μηχανικούς και μέλη του τμήματος πολεοδομίας του Δήμου Τρίπολης αλλά και του τμήματος πολεοδομίας της Νομαρχίας, καθώς επίσης και από προφορικές μαρτυρίες απλών κατοίκων της Τρίπολης. Τα κείμενα συνοδεύονται από χάρτες, πίνακες και πλούσιο φωτογραφικό υλικό είτε αρχείου, είτε επιτόπου φωτογράφισης.

## Περιεχόμενα

1. Γενικά στοιχεία .....	1
1.1 Γεωγραφική θέση - Έκταση .....	1
1.2 Πληθυσμιακά στοιχεία .....	5
1.3 Κοινωνικοοικονομική διάρθρωση .....	6
1.4 Χρήσεις γης.....	7
1.5 Κλίμα.....	9
2. Αρχαιότητα .....	12
2.1 Τεγέα .....	13
2.2 Μαντινεία .....	17
2.3 Παλλάντιο .....	20
3. Τέλος Αρχαίου Κόσμου – Πρώτοι Χριστιανικοί αιώνες – Βυζάντιο (2αι. π.Χ. – μέσα 15αι. μ.Χ.).....	23
4. Εμφάνιση, Ονομασία και Ίδρυση της Τρίπολης.....	26
5. Πρώτη Τουρκοκρατία (1460 – 1687) .....	29
6. Ενετοκρατία (1687 – 1715) .....	31
7. Δεύτερη Τουρκοκρατία (1715 – 1821).....	34
7.1 Πεντηκονταετία (1720 – 1770), «Καλός Καιρός».....	34
7.2 Η επανάσταση του 1770 (Ορλωφικά) – «Κατακαημένος Μοριάς» (1770 – 1779).....	39
7.3 Προεπαναστατική Τριπολιτσία (1770 – 1821).....	41
8. Η επαναστατική περίοδος (1821 – 1828) .....	54
9. Η θεμελίωση της ελεύθερης Τρίπολης επί Ιωάννη Καποδίστρια (1828 – 1833) ....	59
10. Η Ανοικοδόμηση της Τρίπολης (1833 – αρχές 20 <sup>ου</sup> αιώνα) .....	68
10.1 Το νέο πολεοδομικό σχέδιο.....	68
10.2 Η εξέλιξη της Αγοράς .....	72
10.3 Πληθυσμιακά στοιχεία και έργα υποδομής.....	73

10.4 Κτίρια .....	76
10.4.1 Λαϊκή Αρχιτεκτονική στα Χρόνια της απελευθέρωσης .....	76
10.4.2 Ο Νεοκλασικισμός και τα Νεοκλασικά σπίτια της Τρίπολης.....	78
10.5 Εικόνες των δρόμων της πόλης.....	82
11. Νεότερα χρόνια (αρχές 20ου αιώνα – μέχρι σήμερα) .....	84
11.1 Πολεοδομικά Χαρακτηριστικά .....	84
11.1.1 Το σχέδιο του 1955 .....	84
11.1.2 Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο (ΓΠΣ) Τρίπολης και Αγ. Κων/νου Ν. Αρκαδίας (Δ΄ 1092/ 12.11.1986) .....	88
11.1.3 Πολεοδομικές εξελίξεις από το 1987 έως σήμερα.....	93
11.2 Ύδρευση – Άρδευση – Αποχέτευση .....	98
11.3 Αγορά .....	99
11.4 Κατοικίες.....	100
1.5 Πλατείες .....	102
11.6 Πολιτισμός – Αθλητισμός.....	107
11.6.1 Μουσεία .....	108
11.6.1.1 Αρχαιολογικό Μουσείο .....	108
11.6.1.2 Πολεμικό Μουσείο .....	109
11.6.1.3 Ιδιωτικό Λαογραφικό Μουσείο .....	109
11.6.2 Αποστολοπούλειο Πνευματικό Κέντρο .....	110
11.6.3 Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο .....	111
11.6.4 Άλσος Αγίου Γεωργίου.....	111
11.7 Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου .....	113
11.8 Διατηρητέα Κτίρια .....	113
11.8.1 Διατηρητέα Κτίρια διακηρυγμένα από το ΥΠ.ΧΩ.Δ.Ε. ....	114
11.8.2 Διατηρητέα Κτίρια από το Υπουργείο Πολιτισμού.....	130
12. Επίλογος.....	152
12.1 Προβλήματα – Συμπεράσματα.....	152
12.2 Προτάσεις.....	154

# 1. Γενικά στοιχεία



*Εικόνα 1.1 : Πανοραμική άποψη της Τρίπολης([http://kalimera-arkadia.blogspot.com/2011/09/blog-post\\_6940.html](http://kalimera-arkadia.blogspot.com/2011/09/blog-post_6940.html))*

## 1.1 Γεωγραφική θέση - Έκταση

Η Τρίπολη κατέχει νευραλγική θέση στην Πελοπόννησο αφού αποτελεί γεωγραφικά την καρδιά της. Χτισμένη στο κέντρο του Αρκαδικού Οροπεδίου σε υψόμετρο 650μ περιτριγυρισμένη από κατάφυτα βουνά με κοντινότερο κ ψηλότερο το επιβλητικό όρος Μαίναλο στα δυτικά, καθώς και από τους ορεινούς όγκους Ολίγυρτο στα βόρεια, Πάρνωνια στα νότια, Αρτεμίσιο, Κτενιά και Παρθένι στα ανατολικά είναι η πρωτεύουσα του Νομού Αρκαδίας ενώ ταυτόχρονα αποτελεί το διοικητικό κέντρο της περιφέρειας Πελοποννήσου.



Χάρτης 1.1 : Γεωφυσικός Χάρτης Πελοποννήσου (<http://www.hotelsandrooms.gr>)

Η Περιφέρεια Πελοποννήσου καταλαμβάνει το νότιο τμήμα της ηπειρωτικής Ελλάδας, έχει συνολική έκταση 15.490 km<sup>2</sup> και καταλαμβάνει το 11,7% της συνολικής έκτασης της χώρας. Βρέχεται δυτικά από το Ιόνιο Πέλαγος και συνορεύει με την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, βορειοανατολικά με την Περιφέρεια Αττικής, ενώ ανατολικά βρέχεται από το Μυρτώο Πέλαγος. Αποτελείται από τους Νομούς Κορινθίας, Αργολίδος, Αρκαδίας, Μεσσηνίας και Λακωνίας. Το κύριο χαρακτηριστικό της μορφολογίας της είναι οι μεγάλοι ορεινοί όγκοι που αποτελούν το 50,1% της συνολικής έκτασης, ενώ μόνο το 19,9% αυτής είναι πεδινό και το 30% ημιορεινό. Ωστόσο, η Περιφέρεια Πελοποννήσου διαθέτει μερικές από τις πιο εύφορες περιοχές της χώρας, όπως ο Αργολικός κάμπος και ο κάμπος της Κορινθίας.

Ο Νομός Αρκαδίας ο κεντρικός νομός της Πελοποννήσου είναι και ο μεγαλύτερος σε έκταση Νομός της Περιφέρειας Πελοποννήσου (4.419 km<sup>2</sup>). Συνορεύει στα βόρεια με το Νομό Αχαΐας, στα βορειοανατολικά με το νομό Κορινθίας, στα βόρεια και ανατολικά με το νομό Αργολίδας, στα νότια με το νομό Λακωνίας, στα νοτιοδυτικά με το νομό Μεσσηνίας και στα δυτικά με το νομό Ηλείας. Το ανατολικό του τμήμα έχει έξοδο στη θάλασσα, στον Αργολικό κόλπο και το Μυρτώο Πέλαγος. Από τα αρκαδικά οροπέδια πηγάζει ο ποταμός Αλφειός με τρεις παραπόταμους (Άνω Αλφειό, Ερύμανθο, Λάδωνα), που ενώνονται στην ημιορεινή Ηλεία (Μέσος

Αλφειός), και εκβάλλει στον Κυπαρισσιακό Κόλπο (Κάτω Αλφειός). Το 90% των εκτάσεων του Νομού είναι ορεινές και ημιορεινές<sup>1</sup>.



Χάρτης1.2 : Γεωφυσικός Χάρτης Αρκαδίας (<http://www.hotelsandrooms.gr>)

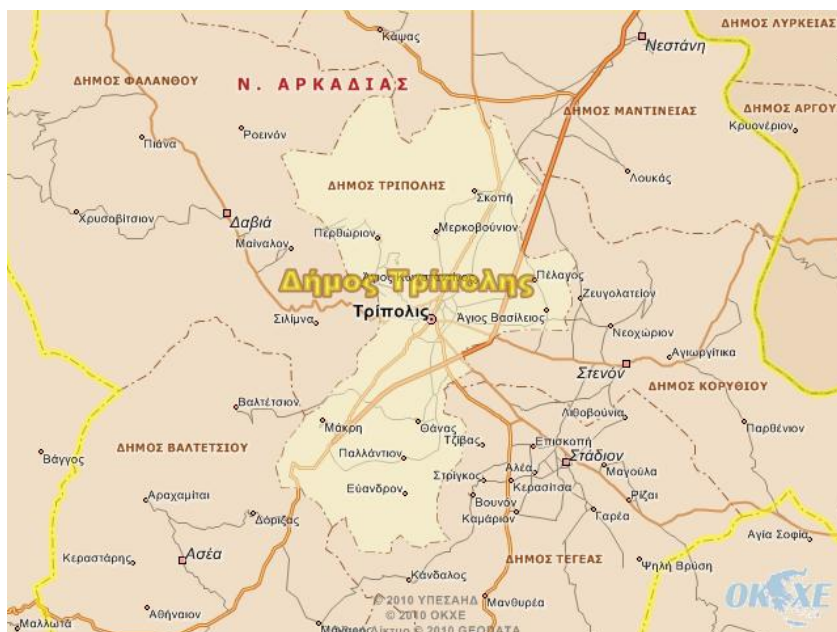
Σύμφωνα με το Ν. 3852/2010 Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης Διοίκησης - Πρόγραμμα Καλλικράτης, ο νομός Αρκαδίας αποτελείται από 5 δήμους. Ο νέος Δήμος Τρίπολης περιλαμβάνει εκτός του ομώνυμου σημερινού που ορίζεται και ως έδρα του, τους Δήμους Βαλτετσίου, Κορυθίου, Λεβιδίου, Μαντινείας, Σκυρίτιδας, Τεγέας και Φαλάνθου. Η έκταση του νέου Δήμου Τρίπολης ανέρχεται σε 954,619 km<sup>2</sup> και έχει 48.730 κατοίκους ενώ ο παλιός Καποδιστριακός δήμος είχε έκταση 119,287 km<sup>2</sup> και 28.976 κατοίκους.<sup>2 3 4</sup>

<sup>1</sup><http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=kAqAhlmBQd4%3D&tabid=251&language=el-GR>

<sup>2</sup> ΦΕΚ 1292/Β/11-8-2010

<sup>3</sup> ΦΕΚ 87/Α/7-6-2010

<sup>4</sup> Σχέδιο Χωροταξικής Ανάπτυξης του Δήμου Τρίπολης και της Περιαστικής Περιοχής – ΓΠΣ Δήμου Τρίπολης, Ιούλιος 2010



Χάρτης 1.3 : Χάρτης Καλλικρατικού Δήμου Τρίπολης (<http://www.okxe.gr/kallikra/Default.aspx>)

Ένα ακτινωτό δίκτυο εθνικών και επαρχιακών οδών διασχίζει την πόλη της Τρίπολης, συνδέοντάς την με την υπόλοιπη Πελοπόννησο και Αττική (οδικά και σιδηροδρομικά). Σε εξέλιξη βρίσκονται έργα εκσυγχρονισμού του αυτοκινητόδρομο Κορίνθου - Τριπόλεως και κατασκευής νέων τμήματα προς Καλαμάτα και Σπάρτη, με τις προδιαγραφές των σύγχρονων αυτοκινητοδρόμων, που αναμένεται να μειώσουν κι άλλο τις αποστάσεις.

Πίνακας 1.1<sup>5</sup> : Οι αποστάσεις της Τρίπολης από τις κύριες πόλεις

Πόλη	Απόσταση (km)
Σπάρτη	57
Ναύπλιο	45
Καλαμάτα	81
Κόρινθος	80
Πύργος	140
Πάτρα	172
Αθήνα	160

<sup>5</sup> Σχέδιο Χωροταξικής Ανάπτυξης του Δήμου Τρίπολης και της Περιαστικής Περιοχής – ΓΠΣ Δήμου Τρίπολης

## 1.2 Πληθυσμιακά στοιχεία

Ο Καποδιστριακός Δήμος Τρίπολης περιελάμβανε εκτός από την πόλη της Τρίπολης και τα Δημοτικά Διαμερίσματα: Αγ. Βασιλείου, Αγ. Κωνσταντίνου, Ευάνδρου, Θάνα, Μάκρης, Μερκοβουνίου, Παλλαντίου, Πελάγους, Περθωρίου, Σκοπής.

*Πίνακας 1.2<sup>6</sup> : Η πληθυσμιακή εξέλιξη της Τρίπολης για τα έτη 1981, 1991, 2001*

Δήμος Τρίπολης	Πληθυσμός			Πληθυσμιακή Μεταβολή %	
	1981	1991	2001	1981 - 1991	1991 - 2001
	26.192	26.432	28.972	+0,92	+9,62

Ο Νομός Αρκαδίας είναι ένας από τους πλέον αραιοκατοικημένους νομούς της χώρας, εμφανίζοντας πυκνότητα κατοίκησης το 2001 ίση με 23 ατ/ km<sup>2</sup>. Την ίδια περίοδο στο Δήμο Τρίπολης η πυκνότητα, είναι 240 ατ/ km<sup>2</sup> αποκλειστικά εξαιτίας της συμβολής του αστικού κέντρου Τρίπολης. Στο Δημοτικό Διαμέρισμα Τρίπολης η πυκνότητα κατοίκησης εκτιμάται σε 887 ατ/ km<sup>2</sup>, ενώ στα υπόλοιπα Δημοτικά Διαμερίσματα κυμαίνεται μεταξύ των ακραίων τιμών που σημειώνονται στο Δ. Δ. Περθωρίου (4 ατ/ km<sup>2</sup>) και Αγ. Κων/νου (238 ατ/ km<sup>2</sup>) αντιστοίχως.

Επίσημα στοιχεία αναφορικά με τον εποχιακό πληθυσμό του Δήμου δεν είναι διαθέσιμα. Ο ρόλος του αστικού διοικητικού κέντρου της Τρίπολης και των συνεπαγόμενων λειτουργιών της, την καθιστά τόπο έντονης κινητικότητας κυρίως για επαγγελματικούς λόγους, για πρόσβαση σε υπηρεσίες καθώς και τόπο επίσκεψης για συγγενείς φοιτητών και στρατιωτών. Εκτιμάται ότι δεν αποτελεί σημαντικό τουριστικό προορισμό, παρά τη σχετική θέση της ως προς σειρά γνωστών τουριστικών προορισμών (Μαίναλο, Βυτίνα, Δημητσάνα κλπ). Παράλληλα, σημαντικός αριθμός παλιννοστούντων και καταγόμενων από την ευρύτερη περιοχή, επισκέπτεται συχνά την πόλη<sup>7</sup>.

<sup>6</sup> Πηγή ΕΣΥΕ

<sup>7</sup> Σχέδιο Χωροταξικής Ανάπτυξης του Δήμου Τρίπολης και της Περιαστικής Περιοχής – ΓΠΣ Δήμου Τρίπολης



Ο πληθυσμός του νέου Καλλικρατικού Δήμου διαμορφώνεται σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα:

*Πίνακας 1. 3<sup>8</sup> : Ο πληθυσμός του Καλλικρατικού Δήμου*

<b>ΔΗΜΟΣ (Ν.2539/97)</b>	<b>Πληθυσμός 2001</b>	<b>%</b>
ΤΡΙΠΟΛΗΣ	28.976	59,46
ΒΑΛΤΕΤΣΙΟΥ	1.842	3,78
ΚΟΡΥΘΙΟΥ	2.613	5,36
ΛΕΒΙΔΙΟΥ	4.131	8,48
ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΣ	3.510	7,20
ΣΚΥΡΙΤΙΔΑΣ	2.248	4,61
ΤΕΓΕΑΣ	4.100	8,41
ΦΑΛΛΑΝΘΟΥ	1.310	2,69
<b>ΝΕΟΣ ΔΗΜΟΣ</b>	<b>48.730</b>	<b>100,00</b>
<b>ΤΡΙΠΟΛΗΣ</b>		

### 1.3 Κοινωνικοοικονομική διάρθρωση<sup>9</sup>

Κατά το έτος 2001, στο νομό Αρκαδίας, η πρωτογενής παραγωγή κατείχε ποσοστό 10,40% έναντι του 7% που κατείχε στο σύνολο της χώρας, η δευτερογενής 30,90% έναντι του 22,20% και η τριτογενής 58,70% έναντι του 70,80%. Ειδικότερα οι κύριες οικονομικές δραστηριότητες των κατοίκων του Δήμου Τρίπολης περιλαμβάνουν σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό την παρουσία πολλών κλάδων και των τριών τομέων παραγωγής-οικονομίας.

Το 22,6% του πληθυσμού του Δήμου απασχολείται στον πρωτογενή τομέα και βασικές καλλιέργειες είναι τα αμπέλια, τα σιτηρά, οι ντομάτες, τα αγγούρια, οι πιπεριές, τα φασολάκια, οι μελιτζάνες, οι πατάτες, τα αχλάδια και τα μήλα. Επίσης,

<sup>8</sup> Σχέδιο Χωροταξικής Ανάπτυξης του Δήμου Τρίπολης και της Περιαστικής Περιοχής – ΓΠΣ Δήμου Τρίπολης

<sup>9</sup> Σχέδιο Χωροταξικής Ανάπτυξης του Δήμου Τρίπολης και της Περιαστικής Περιοχής – ΓΠΣ Δήμου Τρίπολης

στο Δήμο Τρίπολης παράγονται προϊόντα που χαρακτηρίζουν την Τρίπολη μέσω της ποιότητας και μοναδικότητάς τους (το μέλι, η φέτα, η κεφαλογραβιέρα κ.ά.).

Στο δευτερογενή τομέα καταγράφεται σημαντική παρουσία επιχειρήσεων. Το κυριότερο ορυκτό του νομού είναι το μάρμαρο ενώ ο αριθμός των βιομηχανικών και βιοτεχνικών καταστημάτων το έτος 2001 ανήλθε σε 523 στο σύνολο του νομού Αρκαδίας. Οι κυριότεροι κλάδοι απασχόλησης είναι της βιομηχανίας τροφίμων και ποτών καθώς και ο κλάδος των κατασκευών. Σημαντικό ρόλο στον δευτερογενή τομέα παίζει ο η Βιομηχανική Περιοχή Τρίπολης. Η ΒΙ.ΠΕ Τρίπολης αποτελεί βασικό παράγοντα της συνολικής απασχόλησης του Δήμου.

Ο τριτογενής τομέας παρουσιάζει τον μεγαλύτερο δυναμισμό ιδιαίτερα λόγω της κεντρικής θέσης του Δήμου (γεωγραφικά και διοικητικά). Ο Δήμος Τρίπολης ως πρωτεύουσα της Αρκαδίας αποτελεί το εμπορικό και οικονομικό κέντρο του Νομού, ενώ παράλληλα αποτελεί το διοικητικό κέντρο της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Η συμβολή των απασχολούμενων στον τριτογενή τομέα το έτος 2001 (67,28%) είναι συντριπτικά μεγαλύτερο από τα αντίστοιχα ποσοστά του πρωτογενή (22,6%) και δευτερογενή τομέα (5,53%). Οι κυριότεροι κλάδοι απασχόλησης είναι ο κλάδος των υπηρεσιών, ιδιαίτερα των δημοσίων υπηρεσιών, ο τομέας του εμπορίου και των μεταφορών. Πρέπει να σημειωθεί ότι ο Δήμος παρουσιάζει πτωτικές τάσεις στον τομέα του τουρισμού, καθώς δεν φαίνεται να «επενδύει» συστηματικά στο πλεονέκτημα θέσης, λειτουργώντας υπό τη σκιά σημαντικών τουριστικών προορισμών στην ευρύτερη περιοχή του (χιονοδρομικό Μαινάλου, Βυτίνα, Δημητσάνα κλπ) .

Με κατά κεφαλή προϊόν 4,18 εκατ. δρχ. ο νομός Αρκαδίας κατατάσσεται 11ος με βάση το κριτήριο αυτό με 103% του μέσου όρου της Ελλάδας το 2001 (4,05 εκατ. δρχ.). Αποτελεί το 0,9% του συνολικού ΑΕΠ της χώρας. Το 14% του προϊόντος του νομού προέρχεται από την ενέργεια (σταθμός ηλεκτροπαραγωγής Μεγαλόπολης), αντιστοιχεί σε 6,6% της παραγωγής του ενεργειακού τομέα της χώρας. Η γεωργία παρέχει το 13% του προϊόντος του νομού και αποτελεί 1,6% της συνολικής γεωργικής παραγωγής της χώρας.

#### **1.4 Χρήσεις γης<sup>10</sup>**

---

<sup>10</sup> Σχέδιο Χωροταξικής Ανάπτυξης του Δήμου Τρίπολης και της Περιστατικής Περιοχής – ΓΠΣ Δήμου Τρίπολης

Το 1991 το μεγαλύτερο ποσοστό της έκτασης του Δήμου καλυπτόταν από καλλιέργειες και βοσκοτόπους. Το 7% της συνολικής έκτασης του Δήμου καλυπτόταν από δάση, ενώ οι οικιστική χρήση αφορούσε στο 10% της έκτασης του Δήμου Τρίπολης. Για το Δημοτικό Διαμέρισμα Τρίπολης το ποσοστό της οικιστικής χρήσης ανερχόταν σε 28% ενώ στο σύνολο των λοιπών Δ.Δ. σε 4% αντιστοίχως. Το 1999-2000 οι γεωργικές περιοχές καταλαμβάνουν το 56,6% της έκτασης του Δήμου ενώ οι οικιστικές το 6,4% αντιστοίχως.

Πολύ σημαντικό μέρος της έκτασης του Δήμου καταλαμβάνει η γεωργική γη με ποικίλες καλλιέργειες (πατάτες, σιτηρά, αμπέλια, μήλα κλπ), με έμφαση στο ανατολικό και νότιο τμήμα του Δήμου. Εξαιρετικά εκτεταμένες είναι οι περιοχές που καλύπτονται από μικτές καλλιέργειες, θαμνώδη και δασώδη βλάστηση, κυρίως στο δυτικό τμήμα του Δήμου. Αρκετές από τις δασώδεις σήμερα περιοχές αποτελούν προϊόν χαρακτηρισμού τους ως αναδασωτέες μετά από πυρκαγιές.

Στο Δήμο Τρίπολης υπάρχουν σημαντικά άλση και αλσύλλια, ως αποτέλεσμα των πολλών ορεινών όγκων που περιβάλλουν την περιοχή. Στις περιοχές αυτές περιλαμβάνονται τα άλση Αγίου Γεωργίου, Κάρτζοβας, Νοσοκομείου, Αγ. Τριάδας, Αγ. Ιωάννη Θεολόγου και Μαιθανασάκος. Η λίμνη Τάκα αποτελεί τη μεγαλύτερη υδάτινη επιφάνεια στο νότιο τμήμα του Δήμου, καλύπτει έκταση της τάξης των 92km<sup>2</sup> με έντονη εποχικότητα καθώς κατακλύζεται το χειμώνα και είναι ξερή την θερινή περίοδο. Η είσοδος του νερού γίνεται από κατακρημνίσματα και επιφανειακές απορροές των χειμάρρων της περιοχής (με κύριους το Βαλτετσόρρεμα και το Σαραντοπόταμο. Η εκκένωσή γίνεται μέσω καταβοθρών στη βόρεια και νοτιοδυτική πλευρά.

Οι οικιστικές περιοχές περιλαμβάνουν την αστική εντός σχεδίου περιοχή της Τρίπολης και τις επεκτάσεις της και τους οικισμούς, με κύρια χρήση την κατοικία, που περιβάλλεται από αγροτική γη. Αξιόλογες σε μέγεθος είναι και οι μικτές εκτάσεις φυσικο-αγροτικών περιοχών με εμφανή την οικιστική επέκταση – διάχυση, με έμφαση στο βόρειο τμήμα της πόλης και έως το Μερκοβούνι και Χάνια Σκοπής.

Στο ανατολικότερο άκρο του Δήμου σε άμεση επαφή με τον αυτοκινητόδρομο Κόρινθος-Τρίπολη-Καλαμάτα λειτουργεί η ΒΙ.ΠΕ. Τρίπολης. Στο νοτιοδυτικό άκρο του Δήμου στα όρια με το Δήμο Βαλτετσίου βρίσκεται λατομική ζώνη, ενώ διάσπαρτα λατομεία λειτουργούν στην ευρύτερη αυτή περιοχή του Δήμου.

Σειρά ειδικών χρήσεων έχει χωροθετηθεί εντός των ορίων του Δήμου, με χαρακτηριστικότερες, τμήματα του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, στρατιωτικές εγκαταστάσεις – στρατόπεδα, στρατιωτικό αεροδρόμιο της 124 ΠΒΕ, ενώ σημαντική είναι η επιφάνεια που καταλαμβάνει το μεταφορικό δίκτυο της περιοχής, που περιλαμβάνει τμήμα του νέου αυτοκινητόδρομου Κόρινθος-Τρίπολη-Καλαμάτα, της εθνική οδού Τρίπολης-Πύργου.

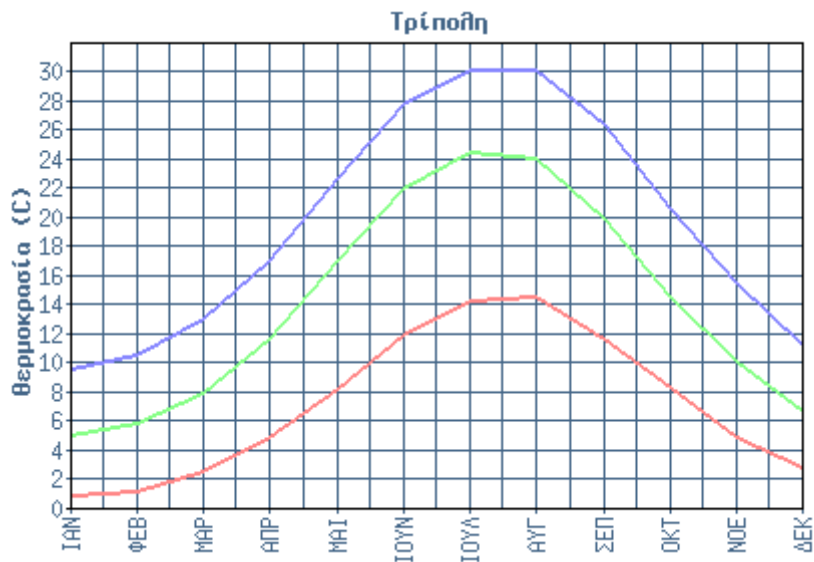
## 1.5 Κλίμα<sup>11</sup>

Ο καιρός και το κλίμα της Αρκαδίας διαφέρουν κατά πολύ μεταξύ των ορεινών και των παραθαλάσσιων περιοχών. Στις περιοχές με μεγάλο υψόμετρο το κλίμα είναι ηπειρωτικό, λόγω του ψύχους που επικρατεί στις ογκώδεις οροσειρές όπου φυσούν ισχυροί άνεμοι και λόγω των χιονοπτώσεων, κατά τους χειμερινούς μήνες. Ενώ ακόμα και το καλοκαίρι οι βροχοπτώσεις δεν είναι σπάνιες. Κατεβαίνοντας προς τις ακτές της Αρκαδίας το κλίμα γίνεται πιο ήπιο.

Η θέση της Τρίπολης καθώς και το υψόμετρό της και η απουσία σημαντικής βλάστησης οδηγούν στην ανάπτυξη υψηλών θερμοκρασιών τους θερινούς μήνες, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της ημέρας ενώ το βράδυ η θερμοκρασία μειώνεται αισθητά. Το χειμώνα η θερμοκρασία παραμένει σε πολύ χαμηλά επίπεδα, με συχνή εμφάνιση παγετώνων. Παρατηρούνται χιονοπτώσεις κατά μέσο όρο 9 ημέρες ετησίως και η εμφάνιση πάχνης και ομίχλης είναι ιδιαίτερα συχνή. Η σχετική υγρασία είναι πολύ υψηλή το χειμώνα και ελαττώνεται σημαντικά τη θερινή περίοδο.

---

<sup>11</sup> <http://www.united-hellas.com/tourism/pelop/arcadia/weather-arkadia-greece-gr.html>



**Σχήμα 1.1<sup>12</sup>** : Η διακόμανση της μέγιστη, μέση και χαμηλότερη θερμοκρασία της Τρίπολης

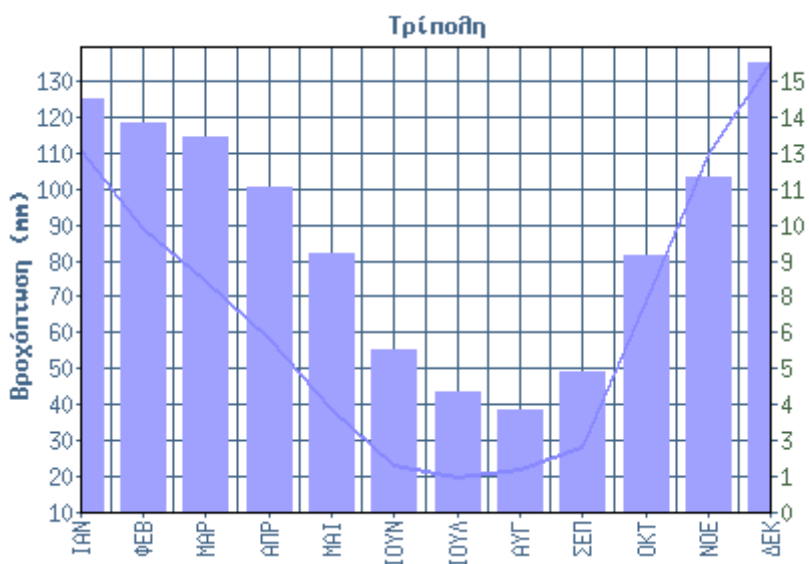
ΑΠΟΛΥΤΗ ΜΕΓ. ΘΕΡΜ.: 43°C / ΑΠΟΛΥΤΗ ΕΛΑΧ. ΘΕΡΜ.: -17°C

**Πίνακας 1.4<sup>13</sup>** : Η ελάχιστη και η μέση μηνιαία θερμοκρασία στην Τρίπολη

	ΙΑΝ	ΦΕΒ	ΜΑΡ	ΑΠΡ	ΜΑΙ	ΙΟΥΝ
<b>Ελάχιστη Μηνιαία Θερμοκρασία</b>	0.9	1.2	2.5	4.9	8.2	11.9
<b>Μέση Μηνιαία Θερμοκρασία</b>	5.1	5.8	7.9	11.7	17.0	22.0
<b>Μέγιστη Μηνιαία Θερμοκρασία</b>	9.6	10.5	13.0	17.1	22.7	27.8
	ΙΟΥΛ	ΑΥΓ	ΣΕΠ	ΟΚΤ	ΝΟΕ	ΔΕΚ
<b>Ελάχιστη Μηνιαία Θερμοκρασία</b>	14.3	14.5	11.6	8.3	4.9	2.8
<b>Μέση Μηνιαία Θερμοκρασία</b>	24.5	24.1	20.0	14.6	10.1	6.7
<b>Μέγιστη Μηνιαία Θερμοκρασία</b>	30.1	30.1	26.4	20.6	15.5	11.2

<sup>12</sup> [http://www.hnms.gr/hnms/greek/index\\_html](http://www.hnms.gr/hnms/greek/index_html)

<sup>13</sup> [http://www.hnms.gr/hnms/greek/index\\_html](http://www.hnms.gr/hnms/greek/index_html)



*Σχήμα 1.2<sup>14</sup> : Μηνιαία βροχόπτωση σε mm*

*Πίνακας 1.5<sup>15</sup> : Η μέση μηνιαία βροχόπτωση και οι συνολικές μέρες βροχής κάθε μήνα*

	ΙΑΝ	ΦΕΒ	ΜΑΡ	ΑΠΡ	ΜΑΙ	ΙΟΥΝ
<b>Μέση Μηνιαία Βροχόπτωση</b>	111.1	89.5	74.8	58.5	38.6	23.3
<b>Συνολικές Μέρες Βροχής</b>	14.5	13.7	13.2	11.4	9.1	5.7
	ΙΟΥΛ	ΑΥΓ	ΣΕΠ	ΟΚΤ	ΝΟΕ	ΔΕΚ
<b>Μέση Μηνιαία Βροχόπτωση</b>	19.9	22.1	28.1	69.3	109.8	135.6
<b>Συνολικές Μέρες Βροχής</b>	4.2	3.6	4.9	9.0	11.8	15.8

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΧΗΜΑ 1,2 ΠΙΝΑΚΑΣ 4,5 : 1957-1997

<sup>14</sup> [http://www.hnms.gr/hnms/greek/index\\_html](http://www.hnms.gr/hnms/greek/index_html)

<sup>15</sup> [http://www.hnms.gr/hnms/greek/index\\_html](http://www.hnms.gr/hnms/greek/index_html)

## 2. Αρχαιότητα



*Εικόνα 2.1 : Η αρχαία Αρκαδία (<http://el.wikipedia.org/wiki>)*

Η Αρκαδία αρχικά λεγόταν Απία και κατόπιν Πελασγία από τον γενάρχη των ανθρώπων Πέλασγο, ονόματα που δόθηκαν και σ' ολόκληρη την Πελοπόννησο. Αργότερα πήρε το όνομα Αρκαδία, από τον βασιλέα Αρκάδα, απόγονο του Πέλασγου, γιό του Δία και της νύμφης Καλλιστούς, κόρης του Λυκάονα (γιός του Πέλασγου και πρώτος μυθικός βασιλιάς της Αρκαδίας). Η Αρχαία Αρκαδία δεν συνέπιπτε γεωγραφικά με τη σημερινή, δεν είχε την έκταση ούτε τα όρια που έχει σήμερα, ήταν ευρύτερη και δεν είχε διέξοδο στη θάλασσα και τα σύνορά της ήταν βουνά. Συμπεριλάμβανε μεγάλο τμήμα της σημερινής νότιας Αχαΐας (περιοχή Καλαβρύτων, Λουσών, Κλειτορίας κ. α.), της Κορινθία (περιοχές Φενεού και Στυμφαλίας κ.α.), τα δυτικά της Αργολίδας κι ένα μεγάλο τμήμα της Ηλείας (περιοχές Αλίφειρας, Φιγάλειας και Βασσών, Θεισόας του Λυκαίου και η περιοχή της σημερινής Ανδρίτσαινας) και της Ολυμπίας.<sup>1</sup>

Είναι εξακριβωμένη η ύπαρξη προϊστορικών οικισμών στην ευρύτερη κεντρική αρκαδική γη ήδη από την 4 και 3 χιλιετηρίδα π.Χ. με προϊστορικά γεωγραφικά

---

<sup>1</sup> <http://www.arcadia.gr/?p=432>

ορόσημα οχυρών στην Τεγέα, στην Ασέα, στον Ορχομενό κ.α.<sup>2</sup> Οι Αρκάδες ήταν χωρισμένοι σε φυλές και για πρώτη φορά παρουσιάζονται ενωμένοι στον πόλεμο της Τροίας (Ιλ. Β' 603-614), όπου πήραν μέρος με επικεφαλής τον βασιλέα της Τεγέας Αγαπήνορα. Μετά τη σταδιακή εξάπλωση των Δωριέων στην Πελοπόννησο (11ος-10ος αι. π.Χ.) οι Αρκάδες πήραν ακόμη μέρος στους αγώνες των Μεσσηνίων κατά των Σπαρτιατών, που άρχισαν έντονη επεκτατική πίεση για την κυριαρχία στην Αρκαδία, χωρίς όμως να πετύχουν να την ηγεμονεύσουν, αφού οι Αρκάδες παρά τις διαφωνίες τους είχαν συναίσθηση της φυλετικής και θρησκευτικής τους ενότητας<sup>3</sup>. Σύμφωνα με ιστορικές αναφορές των σπουδαιότερων αρχαίων ιστορικών, του Ηρόδοτου, του Θουκυδίδη και του Ξενοφώντος οι Αρκάδες ήταν αυτόχθονες. Αλλά και ο Αριστοτέλης αποδέχεται την αρχαιότητα της καταγωγής τους κάνοντας λόγο για την εγκατάσταση των Αρκάδων πριν από την εμφάνιση της σελήνης. Οι Αρχαίοι Αρκάδες χρησιμοποιούσαν την Αρκαδική διάλεκτο η οποία ήταν εκτός του κύκλου των Δωρικών διαλέκτων και συγγενική με την γλώσσα που χρησιμοποιούσαν οι Αχαιοί κατά την Μυκηναϊκή περίοδο. Το στοιχείο αυτό στηρίζει την πεποίθηση πως οι Αρκάδες ήταν από τα αρχαιότερα ελληνικά φύλα που εγκαταστάθηκαν στον Ελλαδικό χώρο.<sup>4 5</sup>

Αργότερα οι αρχαίοι οικισμοί ενώθηκαν σε πόλεις της Αρκαδίας, οι σημαντικότερες από τις οποίες ήταν η Τεγέα, ο Ορχομενός, ο Φενεός και η Μαντινεία.. Πλησίον της σημερινής θέσης της Τρίπολης και με τη μεγαλύτερη ιστορική σημασία για την πόλη βρίσκονταν η Τεγέα, η Μαντινεία και το Παλλάντιο. Η παράδοση μάλιστα θέλει την Τρίπολη να έχει χτιστεί ανάμεσα σε αυτές τις Αρχαίες πόλεις και έτσι να πήρε το όνομα Τρί – πολις (τρεις πόλεις).

## 2.1 Τεγέα<sup>6 7</sup>

Η Τεγέα βρίσκεται στο δρόμο από Τρίπολη προς Σπάρτη και ήταν η σημαντικότερη πόλη της Αρκαδίας πριν από την ίδρυση της Μεγαλόπολης. Στην αρχαιότητα κατείχε το νοτιοανατολικό τμήμα της Αρκαδίας που ονομαζόταν Τεγεάτις. Η ίδρυσή της

---

<sup>2</sup> Γριτσόπουλος Τ. , Ιστορία της Τριπολιτσάς, Έκδοσις Ενώσεως Τριπολιτών Αττικής, Αθήναι 1972, τόμος Α, σελ. 35

<sup>3</sup> <http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/index.html>

<sup>4</sup> Γριτσόπουλος Τ. οπ άνω σελ. 35

<sup>5</sup> <http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/index.html>

<sup>6</sup> <http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/index.html>

<sup>7</sup> Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια, Ακάδημος Α.Ε. Αθήνα Νοέμβριος 1979, τόμος 32 ,σελ. 697



ανάγεται στην προϊστορική εποχή. Σύμφωνα με τη μυθολογία κτίστηκε από τον Τεγεάτη (γιος του Λυκάονα) ή τον Άλεο. Αρχικά ήταν μία μικρή κωμόπολη, η οποία όμως κατάφερε να επιβληθεί πολιτικά στους γειτονικούς οικισμούς και να τους συσπειρώσει γύρω από τη λατρεία της θεάς Αλέας, η οποία ταυτίστηκε αργότερα με την Αθηνά.

Η Τεγέα, που λεγόταν και Αφειδάντιος Κλήρος, στους ιστορικούς χρόνους αποτελείτο από εννέα δήμους: των Κορυθέων, Γαρεατών, Φυλακέων, Καρυατών, Οιατών, Βωταχιδών, Μανθυρέων, Εχενιδών, Αφειδάντιων και τις φυλές Ιποθίτιδα, Καριώτιδα, Απολονιάτιδα, Αθηναϊάτιδα ή Αθηναία. Ο τελευταίος δήμος προστέθηκε επί βασιλείας του Αφείδα. Ήταν σημαντικότερη πόλη της Ελλάδας, με πρωτεύουσα το Πιαλί (Αλέα) και Ακρόπολή της τη Φύλακρη που τοποθετείται στο χωριό Άγιος Σώστης. Είχε ισχυρά τείχη, περιφέρειας 5.500μ και ύψους 3,5-6,5μ ανάλογα με τη φύση του εδάφους με πολλούς πύργους και 5 πύλες-εισόδους.



*Εικόνα 2.2 : Αρχαία Τεγέα (<http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/index.html>)*

Κατείχε την έκταση των σημερινών χωριών Άγιος Σώστης, Άκρα, Αλέα, Επισκοπή και Στάδιο. Τα σύνορά της ήταν προς την ανατολή (προς τους Αργείους), το βουνό Παρθένι, προς τα νότια ανατολικά (προς τους Σπαρτιάτες και τους Αργείους), η κορυφή του Πάρνωνα, προς τη Δύση (προς τους Παλλαντιείς και Μεγαλοπολίτας), το βουνό Βόρειο, προς τα βορειοδυτικά, η πρώτη κορυφή προς τα αριστερά του

Μαίναλου και προς βορρά (προς του Μαντινείς), βωμός που βρισκόταν μάλλον βόρεια του σημερινού χωριού Πέλαγος.

Οι κάτοικοί της έφταναν κατά τον 5 π.Χ. αιώνα τις 40.000 περίπου. Είχε μεγαλοπρεπή οικοδομήματα, Γυμνάσιο, θέατρο, Στάδιο, Αγορά και Βουλή με τριακόσιους βουλευτές. Η κοινή λατρεία της Αλέας Αθηνάς, της οποίας ο ναός αποτελούσε απαραβίαστο άσυλο συνέδεε τους δήμους και τους συνοικισμούς που τη συγκροτούσαν. Ο ναός της Αλέας Αθηνάς ήταν ένας από τους τρεις μεγαλύτερους ναούς της Πελοποννήσου, ενώ ήταν μεγαλοπρεπέστερος από τους δύο άλλους, του Δία στην Ολυμπία και του Επικούρεια Απόλλωνα στις Βάσσειες. Προς τιμήν της Αλέας Αθηνάς διοργανώνονταν γιορτές και θυσίες, όπου οι κάτοικοι προσέφεραν στη θεά αναθήματα και ζώα. Επίσης γίνονταν και αθλητικοί αγώνες, τα Αλαιεία. Πλούσια είναι τα αρχαιολογικά ευρήματα που μαρτυρούν τη σημασία και τη διάδοση της λατρείας της θεάς.

Η αρχαία Τεγέα έκοβε δικά της νομίσματα, και γνώρισε μεγάλη πνευματική ακμή. Ανέδειξε ποιητές όπως τον Κλονά και την Ανύτη - το θηλυκό Όμηρο - τον ιστορικό Αρίανθο, τον τραγικό Αρίσταρχο, τους νομοθέτες Αντισθένη και Κρίσο, τον Τυρωνίδα και Πυρρία και τους ήρωες Αγκαίο, Έποχο, την Αταλάντη, τον Έχεμο και τον Αγαπήνορα.

Οι Τεγεάτες, όντας μια ισχυρή δύναμη της Πελοποννήσου προστάτευσαν σε πολλές περιπτώσεις την ανεξαρτησία και την αυτονομία των Αρκάδων. Αυτό φαίνεται από το γεγονός ότι μόνο η Αρκαδία σώθηκε από τις επιδρομές των Δωριέων. Κατά την πρώτη κάθοδο των Δωριέων ο Έχεμος, βασιλιάς των Αρκάδων που είχε την έδρα του στην Τεγέα, σκότωσε τον Ύλλο στον Ισθμό της Κορίνθου, με αποτέλεσμα να υποχωρήσουν οι Δωριείς. Αλλά και κατά τη δεύτερη κάθοδο των Δωριέων, η Τεγέα και η Αρκαδία δεν κατακτήθηκαν. Σε αυτό συνέτεινε, εκτός από το ορεινό και το δύσβατο της περιοχής και της γενναιότητας των κατοίκων, η ενέργεια του Κύμελου, βασιλιά των Αρκάδων, να δώσει την κόρη του Μερόπη ως σύζυγο στον Ηρακλείδη Κρεσφόντη.

Η Τεγέα αναφέρεται επίσης σαν μία από τις χώρες που πήραν μέρος στην αργοναυτική εκστρατεία και στον πόλεμο της Τροίας. με 6.000 Τεγεάτες και με αρχηγό τους τον βασιλιά της, Αγαπήνορα. Ο Αγαμέμνων διέθεσε στους Τεγεάτες 60 πλοία για τη μεταφορά τους στην Τροία. Καύχημα των Τεγεατών ήταν η νίκη τους επί των Σπαρτιατών οι οποίοι υπό τον Χάριλο επέδραμαν στην περιοχή για να κατακτήσουν την Τεγέα. Μάλιστα τους έδεσαν με τις αλυσίδες που οι Σπαρτιάτες

είχαν φέρει και προόριζαν να δέσουν τους Τεγεάτες. Τις αλυσίδες αυτές οι Τεγεάτες τις αφιέρωσαν στο ιερό της Αλέας Αθηνάς. Στην νίκη αυτή των Τεγεατών είχαν σημαντική συμμετοχή οι γυναίκες των Τεγεατών, οι οποίες, με αρχηγό τη Μάρπησσα ή Χοίρα, εφόρμησαν με γενναιότητα στη μάχη για να ενισχύσουν τους άνδρες και συνέλαβαν αιχμαλώτους τους περισσότερους από τους Σπαρτιάτες.

Η Τεγέα βρισκόταν σε μόνιμη διαμάχη με την άλλη μεγάλη αρκαδική πόλη, τη Μαντινεία. Όπως αναφέρει ο Θουκυδίδης, διαρκής αιτία των αντιπαραθέσεων μεταξύ των δύο πλευρών αποτελούσε τα νερά της περιοχής. Οι κάτοικοι της Τεγέας, η οποία έχει μεγαλύτερο υψόμετρο, έλεγχαν τη ροή των νερών των ποταμών και χειμάρρων της περιοχής και δημιουργούσαν προβλήματα στους κατοίκους της Μαντινείας, άλλοτε καταπνίγοντάς τους και άλλοτε προκαλώντας προβλήματα ξηρασίας.

Η Τεγέα συμμετείχε στους περσικούς πολέμους και οι Τεγεάτες πολέμησαν γενναία κατά των Περσών στις Θερμοπύλες το 480 π.Χ. με 500 Τεγεάτες, και στις Πλαταιές το 479 π.Χ., με 3.000 Τεγεάτες οι οποίοι μάλιστα εισέβαλαν πρώτοι στο "Ξύλινο Τείχος" των Περσών και κατέλαβαν τη σκηνή του Μαρδόνιου.

Οι Τεγεάτες για να αντισταθούν στους Σπαρτιάτες, οι οποίοι ήδη είχαν νικήσει τους Μεσσήνιους, αποφάσισαν να δημιουργήσουν οχυρωμένη πόλη για να αντιμετωπίσουν τις επιδρομές των Σπαρτιατών. Έτσι δημιούργησαν τη μικρή πόλη Τεγέα την οποία και προστάτευσαν με τείχος. Οι Σπαρτιάτες όμως τελικά κατόρθωσαν να νικήσουν τους Τεγεάτες, όταν ανακάλυψαν τον τάφο του Ορέστη, που σύμφωνα με το μύθο είχε ταφεί στην Αρκαδία και μετέφεραν τα οστά του στη Σπάρτη. Έτσι, το 469 π.Χ., η Τεγέα αναγκάστηκε να συμμαχήσει με τη Σπάρτη και να γίνει μέλος της Πελοποννησιακής Συμμαχίας. Στη συνέχεια θα παρέμεινε πιστός σύμμαχος της Σπάρτης. Αυτή θα ήταν η περίοδος της μεγάλης ακμής της. Οι Τεγεάτες θα πολεμήσουν στο πλευρό των Σπαρτιατών στον πελοποννησιακό πόλεμο. Μετά τη μάχη στα Λεύκτρα όμως θα τους εγκαταλείψουν, για να συμμαχήσουν το 235 π.Χ. με τους Θηβαίους και στη συνέχεια θα προσχωρήσουν το 222 π.Χ. στην Αχαϊκή Συμπολιτεία.

Το 146 π.Χ. η Τεγέα θα προσαρτηθεί από τους Ρωμαίους, ακολουθώντας την τύχη των άλλων ελληνικών πόλεων. Το 31 π.Χ. ο Αύγουστος θέλησε να τιμωρήσει τους Τεγεάτες για την βοήθεια που προσέφεραν στον αντίπαλο του Αντώνιο και αφαίρεσε από το ναό της Αλέας το άγαλμα της θεάς Αθηνάς από ελεφαντοστό μαζί με τα δόντια του Καλυδώνιου κάπρου. Όπως αναφέρει ο Πausανίας, το άγαλμα βρίσκονταν στη Ρώμη στην αγορά που είχε φτιάξει ο Αύγουστος.

Στην περιοχή Αλέα της Τεγέας μπορεί να επισκεφθεί κανείς τα ερείπια του ναού της Αθηνάς, που ήταν από τους λαμπρότερους της Πελοποννήσου. Ο ναός ήταν κτισμένος στο νοτιοδυτικό άκρο του οχυρωτικού περιβόλου της αρχαίας πόλης. Από τις ανασκαφές έγινε φανερό πως στη θέση αυτή υπήρχε ιερό και λατρεία θεάς από τα μυκηναϊκά χρόνια. Τα ερείπια που σώζονται ανήκουν στο νεότερο δωρικό περίπτερο (4x14) ναό, έργο του Παριανού Σκόπα, που κατασκευάστηκε είτε στα 370 π.Χ. είτε, κατ' άλλους ερευνητές, στο β' μισό του 4ου αι., από ντόπιο μάρμαρο των Δολιανών με πρόδρομο, σηκό και οπισθόδομο. Ο σηκός εσωτερικά στολιζόταν με κορινθιακούς ημικίονες και στο βάθος του ήταν στημένα το άγαλμα της Αλέας Αθηνάς (στο κέντρο) και τα μαρμάρινα αγάλματα του Ασκληπιού και της κόρης του Υγείας. Εξωτερικά η διακόσμηση είχε θέματα από τους τοπικούς μύθους.

## 2.2 Μαντινεία<sup>8 9</sup>

Η αρχαία Μαντινεία βρίσκεται 13 χμ. βόρεια της Τρίπολης, νότια του Ορχομενού και βόρεια της Τεγέας. Ήταν ήδη γνωστή από τα χρόνια της προϊστορίας και αναφέρεται από τον Όμηρο σαν “πολυάμπελος χώρα” και σαν “ερατεινή Μαντινέη”, δηλαδή αξιαγάπητη. Η ιστορική ζωή της περιοχής της Μαντινείας ευνοήθηκε από την ιστορική διαμόρφωση του εδάφους του όλου χώρου από την αρχαιότητα ακόμα. Η φυσική αυτή διευθέτηση της γης ιστορικά επέδρασε επί του διαχωρισμού της ιδιοκτησίας και επί των ηθών. Η άγρια ιδιοσυγκρασία των κατοίκων εμπόδισε την υποταγή στις γνωστές, για τους υπόλοιπους Έλληνες πολιτικές μορφές και διατήρησε ένα ανόθευτο, γνήσιο, με έντονο και μοναδικό χρώμα πνευματικό παρελθόν.

Η αρχαία πόλη ονομαζόταν Μαντινέα, ενώ στην Ιωνική διάλεκτο ονομαζόταν Μαντινέη και στην Αττική Μαντίνεια. Το όνομά της ετυμολογείται από τον επώνυμο ήρωα και πρώτο οικιστή της Μαντινέας. Η ετυμολογία της λέξης Μαντινεία σχετίζεται επίσης με τη λέξη “μάντις”. Είναι πολύ πιθανόν ανάμεσα στα πλούσια ιερά της περιοχής που κάλυπτε η αρχαία Μαντινεία να υπήρχε μαντείο φημισμένο για την εποχή εκείνη, όπου ιέρεια ήταν η Διοτίμα. Η Διοτίμα είναι γνωστή από το Πλατωνικό Συμπόσιο όπου ο Σωκράτης δηλώνει ότι η Διοτίμα ήταν σοφή γυναίκα από τη Μαντινεία, που κάποτε κράτησε μακριά από την Αθήνα έναν λοιμό κι ότι αυτή του

<sup>8</sup> <http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/index.html>

<sup>9</sup> Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια, Ακάδημος Α.Ε. Αθήνα Νοέμβριος 1979, τόμος 20 ,σελ. 693

δίδαξε τα «ερωτικά». Στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο υπάρχει άγαλμά της από την αρχαία Μαντινεία που κρατά στα χέρια της συκώτι ένδειξη ότι ήταν μάντις.



*Εικόνα 2.3 : Αρχαίο θέατρο Μαντινείας (neasmyrni.net.gr)*

Η αρχαία Μαντινεία καταστράφηκε και ξανακτίστηκε πολλές φορές στην πολυτάραχη ζωή της. Την κοσμούσαν ωραία οικοδομήματα και αγάλματα του Πραξιτέλη και άλλων καλλιτεχνών που ακολούθησαν τη σχολή του. Την αρκαδική αυτή πόλη ο ιστορικός Πολύβιος χαρακτήρισε "αρχαιοτάτη και μεγίστη". Αργότερα ο περιηγητής Πausανίας στις "Περιηγήσεις" του περιγράφει τον πλούτο της, σε θρησκευτικό βίο, σε έργα τέχνης και σε πνευματική κίνηση. Στην περιοχή της αρχαίας Μαντινείας λατρεύονταν ιδιαίτερα ο Ίππιος Ποσειδώνας θεός χθόνιος και η Δήμητρα, η θεά της βλάστησης και της καρποφορίας. Στην μαντινειακή πεδιάδα υπήρχαν τα ιερά και των δύο αρχαίων θεών. Μάλιστα έξω από το τείχος και την πόλη υπήρχε άλσος αφιερωμένο στη θεά Δήμητρα καθώς και η πηγή Άρνη, όπου κατά τη μυθολογία η θεά Ρέα έφερε στον κόσμο τον Ποσειδώνα.

Η αρχαία πόλη κτίστηκε αρχικά στο λόφο "Γκορτσούλι" από τον Μαντινέα, έναν από τους τριάντα γιούς του Λυκάωνα (γιό του Πελασγού). Κατά τον Pausania αποτελούνταν από πέντε διασκορπισμένες κόμεις: Μελάγγεια, Νεστάνη, Μαιρά, Ελισφάσιοι και Πετρόσακα και περιελάμβαναν: η πρώτη το λόφο Αγκισία, η δεύτερη την περιοχή με κέντρο το ιερό του Ιππίου Ποσειδώνα, η τρίτη την περιοχή του σημερινού Κάψια με τις ορεινές περιοχές μέχρι το Μεθύδριο, η τέταρτη στις περιοχές

της Νεστάνης και η πέμπτη την περιοχή προς το όρος Μαίναλο. Έτσι οι κάτοικοι ήταν διασκορπισμένοι σε πέντε Δήμους με κέντρο την “Πτόλι” που ήταν το πρώτο όνομά της αρχαίας Μαντινείας. Οι κώμες αυτές αργότερα, και με προτροπή των Αργείων, συνοικίστηκαν στην περιοχή κάτω από το λόφο Γκορτσούλι.

Η αρχαία Μαντινεία περιβαλλόταν από τείχος με λίθινο υπόβαθρο και ανωδομή από ωμές πλίνθους. Το μήκος ήταν 3.942 μ. Σ' αυτό υπήρχαν 122 πύργοι ύψους 5 μέτρων περίπου. Γύρω από το τείχος υπήρχε σκαμμένη τάφρος όπου διοχέτευαν τα νερά του ποταμού Όφη και της κρήνης Άρνα. Μπροστά στις πύλες υπήρχαν γέφυρες, ενώ οι πύλες οδηγούσαν σε αντίστοιχα κρυφά μονοπάτια. Στο εσωτερικό των τειχών υπήρχαν: Το αρχαίο θέατρο της Μαντινείας (Ρωμαϊκής εποχής), ο ναός του Δία Σωτήρα, το Ηραίο με αγάλματα του Πραξιτέλη, Βωμός του Ήλιου και κυκλικό οικοδόμημα στο οποίο φύλασσαν την ιερή φλόγα που είχαν μεταφέρει από την Αττική και τον έφιππο ανδριάντα του Γρύλλου - γιου του Ξενοφώντα.

Οι επιδρομές στην περιοχή ανάγκασαν τους κατοίκους να συνενωθούν υπό την ηγεσία της Αντινόης, κόρης του Κηφέα (γιου του βασιλιά της Τεγέας Αλέου) και να εγκατασταθούν στην πεδιάδα εκεί που βρίσκονται σήμερα τα ερείπια της αρχαίας πόλης (σημερινή Παλαιόπολη). Κατά τη μυθολογία η Αντινόη επέλεξε το χώρο ακολουθώντας ένα φίδι. Για το λόγο αυτό ο ποταμός που περιέβαλε την πόλη ονομάστηκε “Όφης ποταμός”.

Τον 6ο αιώνα π.Χ. η Μαντινεία συμμετείχε στην Πελοποννησιακή συμμαχία με ηγέτιδα τη Σπάρτη. Στους Περσικούς πολέμους οι Μαντινείς πολεμούν στις Θερμοπύλες με 500 οπλίτες. Το 500 π.Χ. εμφανίστηκαν τα νομίσματά της Μαντινείας τα οποία εξαφανίστηκαν μετά την καταστροφή της πόλης από τους Λακεδαιμόνιους και επανακυκλοφόρησαν μετά την επανίδρυσή της το 371 π.Χ.

Στα χρόνια του Πελοποννησιακού Πολέμου αν και η Μαντινεία αντιμετώπισε πολλές φορές την επιθετικότητα της ισχυρής Σπάρτης που επιβουλεύονταν την ύπαρξή της, κατόρθωσε να επιβιώσει και γνώρισε νέα ακμή. Αρχικά τάσσεται με το μέρος της Σπάρτης. Μετά τη Νικίειο ειρήνη συνάπτει συμμαχία με το Άργος και την Αθήνα. Αλλά το 420 π.Χ. γνωρίζει την ήττα από τους Σπαρτιάτες. Το 385 π.χ. ο βασιλιάς Αγησίλαος επικεφαλής των Σπαρτιατών πολιορκεί την πόλη. Φράζει τον ποταμό Όφη με αποτέλεσμα να πλημμυρίσει η πόλη, να γκρεμιστούν τα τείχη και να διωχτούν οι κάτοικοι. Το 371 π.Χ. μετά τη μάχη στα Λεύκτρα, η Μαντινεία ανοικοδομείται εκ νέου.

Αργότερα η Μαντινεία συμμετείχε ενεργά στη δημιουργία της Αρκαδικής Συμπολιτείας, από την οποία όμως στη συνέχεια αποχώρησε λόγω προστριβών και συμάχησε με τη Σπάρτη. Τότε μαζί με τους Σπαρτιάτες και άλλους συνασπισμένους Αρκάδες βρέθηκε αντιμέτωπη με τη Θήβα και τους συμμάχους της. Το 362 π.Χ. οι Θηβαίοι (με 3000 ιππείς και 30.000 πεζούς) υπό το μεγάλο πολιτικό και στρατιωτικό ηγέτη Επαμεινώνδα, νίκησαν τους Σπαρτιάτες (με 20000 πεζούς και 2000 ιππείς) που αμφισβητούσαν την ηγεμονία των πρώτων, στην περίφημη μάχη της Μαντινείας, που έγινε στη μαντινειακή πεδιάδα κοντά στη θέση του σημερινού χωριού Σκοπή. Ο Ξενοφών πάντως σημειώνει (7,5,26) ότι δεν υπήρξε νικητής και ηττημένος και ότι οι δύο αντίπαλοι έστησαν τρόπαια νίκης. Όμως ο αρχηγός των Θηβαίων Επαμεινώνδας τραυματίστηκε θανάσιμα, πέθανε και θάφτηκε στην περιοχή, όπου και στήθηκε μνημείο του. Το πεδίο της μάχης καλυπτόταν τότε από μεγάλο δάσος με βελανιδιές. Πριν τη μάχη ο Επαμεινώνδας είχε πάρει χρησμό από το μαντείο των Δελφών που έλεγε "να φυλάγεται από το πέλαγος". Ο χρησμός όμως εννοούσε ένα δάσος που ήταν σαν πέλαγος, πράγμα που ο Επαμεινώνδας δεν πρόσεξε. Η μάχη της Μαντινείας έμελε να καταστήσει ακόμα πιο γνωστή στις μέρες μας την αρχαία πόλη.

Το 343 - 342 π.Χ. οι Μαντινείς συμμαχούν κατά του Φιλίππου Β΄ της Μακεδονίας. Το 338 π.Χ. μετά τη μάχη της Χαιρώνειας ο Φίλιππος επισκέπτεται τη Μαντινεία με σκοπό να προσεταιριστεί τους Αρκάδες. Το 223 π.Χ.-125 π.Χ. η Μαντινεία καταλαμβάνεται από τους Μακεδόνες και από το 223 π.Χ. έως 125 μ.Χ. ονομάζεται Αντιγόχεια προς τιμήν του Βασιλιά της Μακεδονίας Αντίγονου. Το 31 π.Χ. οι Μαντινείς συμμαχούν με τον Οκταβιανό και πολεμούν στη ναυμαχία στο Άκτιο.

Οι ανασκαφές της γαλλικής αρχαιολογικής σχολής των Αθηνών έφεραν στο φως ερείπια από τον οχυρωτικό περίβολο, που είχε μήκος 4 χιλιόμετρα περίπου, πάχος 4,20 m , 122 πύργους και 10 πύλες, που αντιστοιχούσαν σε 10 δρόμους. Απεκαλύφθησαν ακόμη διάφορα δημόσια οικοδομήματα στον χώρο της αγοράς, το βουλευτήριο, το θέατρο, η εξέδρα της Επιγόνης, η στοά του Ευρυκλή κ.ά.

### 2.3 Παλλάντιο<sup>10 11</sup>

Κοντά στο χωριό Παλλάντιο (7 km από Τρίπολη), ΒΔ της λίμνης Τάκας, και πάνω σε έναν ειδυλλιακό κατάφυτο λοφίσκο όπου η σημερινή εκκλησία του Αγίου Ιωάννη

<sup>10</sup> <http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/index.html>

<sup>11</sup> <http://www.thanorama.gr/?p=452>



βρίσκονται τα λιγοστά λείψανα της ακρόπολης της αρχαίας πόλης Παλλάντιον που ήκμασε στην αρχαιότητα. Ιδρυτής της πόλης θεωρείται ο Πάλλας. Κατά μια άποψη ο Πάλλας ήταν εγγονός του Πελασγού και γιος του Λυκάονα. Αναφέρεται επίσης και ως υιός του Εχέμου, ο οποίος ήταν υιός του Τεγέως .

Το Παλλάντιον είναι μια από τις μητροπόλεις της αρχαίας Ρώμης. Κατά τη μυθολογία, εξήντα χρόνια πριν από τον Τρωικό πόλεμο, από την πόλη αυτή ξεκίνησαν άποικοι με επικεφαλής το βασιλιά Εύανδρο, γιο του Ερμή και της νύμφης Θέμιδας ή της Νικόστρατης, ή, κατά τους Λατίνους, της μάντισσας Καρμέντης. Οι Αρκάδες άποικοι ίδρυσαν αποικία στην αριστερή όχθη του Θύβριδα (Τίβερη) ποταμού και της έδωσαν το όνομα Παλλάντιο, εκεί μάλιστα φιλοξενήθηκε ο Ηρακλής κατά τον δέκατο άθλο του «Τα Βόδια του Γηρυόνη» (Διόδωρος, Δ-17). Για να τιμήσει την προσφορά της πόλης αυτής ο Ρωμαίος αυτοκράτορας Αντωνίνος Πίος ανακήρυξε την πόλη ανεξάρτητη και προνομιούχο. Αργότερα, η πόλη μετονομάστηκε σε Παλάτιον, και από αυτήν πήρε το όνομα και ο λόφος Παλατίνος. Ο Πausανίας αναφέρει ότι στην ακρόπολη του Παλλαντίου υπήρχε ιερό των Καθαρών θεών, όπως ονομαζόταν, και μέσα στην πόλη υπήρχε ναός του Πάλλαντα και ιερό της Περσεφόνης.



*Εικόνα 2.4 : Ο Ναός των Καθαρών Θεών (<http://www.thanorama.gr/?p=452>)*

Από το αρχαίο Παλλάντιο ελάχιστα ευρήματα σώζονται σήμερα. Στον λόφο οι ανασκαφές έφεραν στο φως λιγοστά λείψανα (θεμέλια) τεσσάρων ναών των



αρχαϊκών, του οχυρωματικού περιβόλου της ακρόπολης και του ιερού των Καθαρών θεών, ενώ ο ναός του Πάλλαντος και του Ευάνδρου με τα αγάλματά τους βρίσκονται στην κάτω πόλη.

Ένας από τους τέσσερις αυτούς ναούς βρίσκεται στην πλαγιά του βουνού. Δυτικά του αρχαίου Παλλαντίου και στη θέση Βίγλα του Βόρειου όρους (σήμερα Γράβαρη), 2 χιλ, από το Καλογερικό, σε βραχώδη και ερημική τοποθεσία σώζονται τα λείψανα σημαντικού περίπτερου μαρμάρινου δωρικού ναού του τέλους του 6ου αι. π.Χ. ο οποίος αποδίδεται από τον Πausανία στην Αθηνά Σώτεια και στον Ποσειδώνα. Σώζονται τα θεμέλια του ναού καθώς και αρχιτεκτονικά μέλη διασκορπισμένα στο γύρω χώρο. Σύμφωνα με την αρχαία παράδοση ιδρύθηκε από τον Οδυσσέα κατά την επιστροφή του από την Τροία. Ο ναός κτίστηκε πάνω σε προγενέστερο ναό (7ος π.Χ. αιών) και ήταν μεγαλοπρεπής (με μάρμαρο Δολιανών και με αετωματικά γλυπτά).

Κατά τις ανασκαφές έχουν ανακαλυφθεί πλήθος και ποικιλία αναθημάτων, δείγμα της ακτινοβολίας του ναού στις κοντινές αρχαίες πόλεις. Το μεγαλύτερο μέρος από το οικοδομικό υλικό του ναού έχει χρησιμοποιηθεί σε νεότερα κτίσματα της περιοχής.

### **3. Τέλος Αρχαίου Κόσμου – Πρώτοι Χριστιανικοί αιώνες – Βυζάντιο (2αι. π.Χ. – μέσα 15αι. μ.Χ.)**

Τους δυο τελευταίους προχριστιανικούς αιώνες παρά την ύπαρξη της Αχαϊκής Συμπολιτείας (Αχαΐα, Κορινθία, Αργολίδας και Αρκαδίας) που προσπαθούσε να οργανώσει τον αχαϊκό στρατό εναντίον των Αιτωλών κ των Σπαρτιατών δεν έγινε αντιληπτός ο κίνδυνος της Ρωμαϊκής απειλής.<sup>1</sup> Το 146 π.Χ. η Αχαϊκή Συμπολιτεία διαλύεται κ λίγο αργότερα η Πελοπόννησος υποτάσσεται στους Ρωμαίους. Μετά τη Ρωμαϊκή κατάκτηση η Αρκαδία υπαγόταν στην επαρχία της Αχαΐας όπως όλη η Ν. Ελλάδα και δεν είχε πια την προηγούμενη αίγλη της.<sup>2</sup> Τους χρόνους του Αύγουστου η περιοχή κατέρρευε και ερημωνόταν και μόνο η Μαντινεία και η Τεγέα κρατούσαν κάποια δύναμη.

Καθώς έδυε ο αρχαίος κόσμος, η Αρχαία Αρκαδία εξαφανιζόταν μαζί του και η φθορά συνεχίστηκε με τις βαρβαρικές επιδρομές των Γόθων. Το 395 μ.Χ. οι Γόθοι του Αλάριχου εισέρχονται στην επαρχία της Αχαΐας κ στη συνέχεια οι μεγάλες πόλεις ερημώνονται από τις λεηλασίες και τις καταστροφές. Ολόκληρη η Πελοπόννησος αφήνεται στα χέρια των βαρβάρων καταστρέφεται η Κόρινθος, η Νεμέα αλλά και στην Τεγέα ήταν μηδαμινή η αντίσταση. Οι πόλεις καίγονταν η μια μετά την άλλη. (Παρά την εκτεταμένη καταστροφή και εγκατάλειψη τόσο η Μαντινεία όσο και η Τεγέα ανακάμπτουν και παρουσιάζουν νέα άνθηση κατά τους Χριστιανικούς αιώνες.)<sup>3</sup>

Ο Χριστιανισμός εισήλθε στην Πελοπόννησο με το κήρυγμα του Αποστόλου Παύλου στην Κόρινθο όμως ο εκχριστιανισμός της Αρκαδίας φαίνεται να καθυστέρησε. Βρήκε μάλιστα προσφορότερο έδαφος στα μεγαλύτερα κέντρα, αλλά άργησε να επικρατήσει στις απομονωμένες περιοχές. Η πρώτη οργανωμένη εκκλησία στην Αρκαδία συναντάται τον 5αι. χωρίς βέβαια αυτό το να σημαίνει πως η νέα θρησκεία εμφανίστηκε τότε.<sup>4</sup>

Τον 7ο μ.Χ. αιώνα η περιοχή κατακλύστηκε από Σλάβους που ήταν νομαδική φυλή και προτίμησαν τα ορεινά και δυσπρόσιτα μέρη. Η εγκατάσταση τους έγινε

<sup>1</sup> Γριτσόπουλος Τ. οπ άνω σελ. 67

<sup>2</sup> Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια, Ακάδημος Α.Ε. Αθήνα Νοέμβριος 1979, τόμος 3, 4 ,σελ. 597, 578

<sup>3</sup> Γριτσόπουλος Τ. οπ άνω σελ. 71 – 72

<sup>4</sup> Γριτσόπουλος Τ. οπ άνω σελ. 74

απρογραμματίιστα καθώς οι εισβολείς δεν ενώθηκαν πολιτικά ή εθνικά μεταξύ τους. Οι παλαιοί κάτοικοι αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις περιοχές αυτές και να κινηθούν προς τα παράλια. Οι εισβολές δεν άφησαν κανένα υλικό τεκμήριο έκτος από τα ερείπια που άφησαν πίσω τους να μαρτυρούν πως δεν ήταν και τόσο ειρηνική η επέλαση των Σλάβων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η Μαντινεία που έπαψε να υπάρχει προσωρινά και αντικαταστάθηκε από τη Γκοριτσά (σημερινό Γκορτσούλι). Ενώ φυγάδες κάτοικοί της ίδρυσαν κοντά στην Καλαμάτα την Μικρή και τη Μεγάλη Μαντινεία . Παράλληλα τρομερός λοιμός προερχόμενος από τη Σικελία μάστιζε την Πελοπόννησο.

Τον 8ο αιώνα στην πελοποννησιακή ενδοχώρα ήταν εγκατεστημένοι πολυπληθείς Βλάχοι, Ιουδαίοι, Αθίγγανοι και Σλάβοι. Κρίνεται λοιπόν σκόπιμη η προσπάθεια εξελληνισμού των Σλάβων. Προσπάθεια που συνεχίστηκε και τον 9ο και 10ο αιώνα τόσο από την πολιτεία όσο και από την εκκλησία, με ταυτόχρονη προσπάθεια εκχριστιανισμού, αλλά και από τους ίδιους τους κατοίκους. Στους δυο αυτούς αιώνες εμφανίζονται και πάλι πόλεις άξιες λόγου όπως το Νυκλί (κοντά στα ερείπια της Τεγέας) αλλά και η Βελιγοστή που θα συνεχίσουν να ακμάζουν και μετά την Φράγκικη κατάκτηση.<sup>5 6</sup>

Το 1204 οι Σταυροφόροι κατέλυσαν το Βυζαντινό κράτος και το 1205 οι Φράγκοι εισέβαλαν στην Πελοπόννησο και ο Μορέας έγινε θέατρο πολεμικών συγκρούσεων ανάμεσα σε ποικιλώνυμους αντιπάλους των οποίων γεύση έλαβε ασφαλώς και η Αρκαδία που ονομαζόταν τότε Μεσαρέα (πιθανή ετυμολογία από το μέσα + όρος = χώρα που βρίσκεται ανάμεσα σε όρη).<sup>7</sup> Οι Φράγκοι ίδρυσαν πέντε βαρωνίες (Άκοβα, Καρύταινα, Νικλί, Καλάβρυτα, Βελιγοστή) και έχτισαν φρούρια για να προφυλάξουν τα φέουδα τους.<sup>8</sup>

Το 14ο αιώνα οι πόλεμοι κατά των Φράγκων, οι εμφύλιες έριδες, η συνεχής πειρατεία με ολέθρια αποτελέσματα και οι επαναλαμβανόμενες τουρκικές επιδρομές είχαν σαν αποτέλεσμα να μειωθεί απελπιστικά ο πληθυσμός. Επιτακτική λοιπόν ήταν η ανάγκη για ανανέωση και τόνωση του πληθυσμού καθώς χρειαζόνταν καλλιεργητές και πολεμιστές. Για να ικανοποιήσει την ανάγκη αυτή ο πρώτος Δεσπότης του Δεσποτάτου του Μυστρά (Δεσποτάτο του Μορέως – ημιαυτόνομη περιοχή της

<sup>5</sup> Γριτσόπουλος Τ. οπ άνω σελ. 71 – 73

<sup>6</sup> Μουτσόπουλος Νικόλαος , Αρκαδικές Μελέτες: Το ρυθμιστικό σχέδιο της Τριπόλεως, Θεσσαλονίκη 1974, σελ. 74

<sup>7</sup> <http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/index.html>

<sup>8</sup> Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια, Ακάδημος Α.Ε. Αθήνα Νοέμβριος 1979, τόμος 3 ,σελ. 598

Βυζαντινής Αυτοκρατορίας που περιελάμβανε την Πελοπόννησο) Μανουήλ Καντακουζηνός Α μετέφερε ικανό αριθμό Αλβανών, οι οποίοι τα επόμενα χρόνια εγκαταστάθηκαν ειρηνικά στην περιοχή.<sup>9</sup>

Τους αιώνες αυτούς οι ανακατατάξεις και οι συγκρούσεις ήταν πολλές. Εκείνο που τελικά προέκυψε ήταν ο κατακερματισμός και η εξάντληση των δυνάμεων, έτσι ώστε όταν οι Τούρκοι, πρώτα με τον Τουραχάν (1423) και έπειτα με το Μωάμεθ τον Πορθητή (1458), επιχείρησαν τις εκστρατείες τους στην Πελοπόννησο, να μην συναντήσουν σθεναρή αντίσταση.<sup>10</sup> Με σχετική ευκολία λοιπόν ξεκίνησε στο Μορέα η μακρά περίοδος της ιστορίας που ονομάζουμε Τουρκοκρατία.

---

<sup>9</sup> Γριτσόπουλος Τ. οπ άνω σελ. 106

<sup>10</sup> <http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/index.html>

#### 4. Εμφάνιση, Ονομασία και Ίδρυση της Τρίπολης

Η Τριπολιτσία εμφανίστηκε στον ταλαιπωρημένο αυτό χώρο την κατάλληλη στιγμή. Τριγύρω επικρατούσε γενική ερημιά, ερείπια αρχαία, βυζαντινά και φράγκικα. Ένας ανοιχτός κάμπος αφύλακτος και ακαλλιέργητος ήταν το ιδανικό μέρος για να ιδρυθεί μια νέα πόλη.

Τον 15<sup>ο</sup> αιώνα και συγκεκριμένα το 1467 αναφέρεται για πρώτη φορά σε γραπτές πηγές το όνομα Droboliza (Ντροπολιτσία) στο έργο του Στέφανο Μάγκνο Estratti degli Annali Venetti (Αποσπάσματα των Χρονικών της Βενετίας). Στο έργο αυτό αναγράφονται τα κάστρα του Μορέως και μεταξύ των ερειπωμένων και η Droboliza. Δεν είναι γνωστό όμως αν προϋπήρχε οικισμός πριν τη δημιουργία του κάστρου ο οποίος αναπτύχθηκε για την εξυπηρέτηση των αναγκών εφοδιασμού των στρατιωτών ή αν η ανέγερση του κάστρου δημιούργησε την ανάγκη δημιουργίας εμπορικού σταθμού για την εξυπηρέτηση των αναγκών των φρουρίου ο οποίος εξελίχθηκε σε οικισμό. Άγνωστη είναι επίσης και η ακριβής θέση του κάστρου.<sup>1</sup>

Τον 16<sup>ο</sup> αιώνα στον αρχαιότερο γνωστό χάρτη της Νέας Ελλάδας που χαράχθηκε από τον περίφημο κοσμογράφο Ιάκωβο Gastaldi και εκδόθηκε το 1545 το όνομα της πόλης αναφέρεται ως Droboaliza. Παρόμοιες αναφορές γίνονται και σε άλλες γραπτές πηγές με ίδιους ή παρόμοιους τύπους ονόματος όπως Υδροπόλις, Υδροπολιτσία κ.α. Μεταξύ των ετών 1563 και 1587 έχει γραφτεί μία επιστολή του μητροπολίτου Ναυπλίου και Άργους Διονυσίου προς τον Θεοδόσιον Ζυγομαλάν, αναφερομένη στα εκκλησιαστικά πράγματα της Τριπολιτσάς. Στην επιστολή η πόλη ονομάζεται Υδροπολιτσία, και με το όνομα αυτό θα εξακολουθήσει να αναφέρεται στα εκκλησιαστικά έγγραφα στη διάρκεια όλης της Τουρκοκρατίας (η Ντροπολιτσία, Ηντροπολιτσία, Υδροπολιτσία παρετυμολογικά ύδωρ + πόλις, ύδωρ + Μολιτσία δημιουργήμα των λογίων). Η ονομασία της Τρίπολης από τους Τούρκους ήταν Ταραμπουλούζ.

Για την ετυμολογία του τοπωνυμίου στα τελευταία δέκατα του 18<sup>ου</sup> αιώνα ή στις αρχές του 19<sup>ου</sup> επικράτησε η άποψη ότι η Τρίπολη συγκροτήθηκε από κατοίκους των Αρχαίων πόλεων της Τεγέας, της Μαντινείας και του Παλλαντίου και γι αυτό ονομάστηκε Τρί + πόλις. Η άποψη αυτή είναι εντελώς αστήριχτη και αβάσιμη καθώς

---

<sup>1</sup>Γριτσόπουλος Τ., οπ. άνω σελ. 130 – 131

η Τρίπολη δεν είναι αρχαία πόλη και δεν είναι δυνατό να συνδυαστεί με αυτές. Όμως και ο ισχυρισμός πως προέρχεται από τις τρεις μεσαιωνικές πόλεις του Μουχλίου, της Βελιγοστής και του Θάνα δεν αληθεύει. Το πιο πιθανό είναι πως πρόκειται για σλάβικη λέξη, για τα δυο συνθετικά της οποίας όμως οι γνώμες δίστανται.<sup>2 3</sup>

Αν το πρώτο συνθετικό είναι Domprio (καλός) το δεύτερο είναι glitsa ή politsa (χώρα, αγρός). Όμως είναι δυνατό το τοπωνύμιο να κρύβει το σλαβικό όνομα –pol'e και το –itsa να είναι υποκοριστικό. Επιπλέον το Drobolitza μπορεί να αποδοθεί και ως δασική θέση και να σημαίνει αλσύλλιο. Ή ίσως στο τοπωνύμιο υπάρχει η σλάβικη λέξη dabr που σημαίνει βελανιδιά, που είναι και το πιο πιθανό αφού επαληθεύεται και από τις μαρτυρίες του Πausανία πως η περιοχή είχε εκτεταμένα δάση βελανιδιάς «..μετά δέ τὸ ἕρὸν τοῦ Ποσειδῶνος χωρίον ὑποδέξεταιί σε δρυῶν πλήρες, καλούμενον Πέλαγος, καὶ ἐκ Μαντινείας ἢ ἐς Τεγέαν ὁδὸς φέρει διὰ τῶν δρυῶν..»<sup>4</sup>. Dabr – pol'e δηλαδή πεδιάδα με βελανιδιές. Το Ντροπολιτσά μέσα από τον καθημερινό λόγο αντικαταστάθηκε κατά τον 19<sup>ο</sup> αιώνα από το Τριπολιτσά και στη συνέχεια έγινε Τρίπολη.<sup>5</sup>

Η σλάβικη προέλευση της λέξης καθιστά πιθανό η ονομασία να προέρχεται από μικρό οικισμό που δημιούργησαν λίγοι Σλάβοι κατά τον 8<sup>ο</sup> με 10<sup>ο</sup> αιώνα. όταν στους πρόποδες του Μαινάλου και κοντά στη θέση της σημερινής Τρίπολης δημιουργήθηκε ένας αρχικός μικρός οικισμός από λιγοστούς νομάδες Σλάβους. Ο οικισμός αυτός αργότερα ενώθηκε με τους κοντινούς πολυπληθείς οικισμούς των ντόπιων Ελλήνων (πιθανώς Θάνα) με αποτέλεσμα το ξένο στοιχείο σταδιακά να απορροφηθεί και τελικά να εξαλλοιωθεί.<sup>6</sup> Ενώ ο Ν. Βέης<sup>7</sup> μετά την έρευνα που είχε κάνει θεωρούσε πιθανή την ύπαρξη της πόλης από τα χρόνια που οι Παλαιολόγοι ήταν δεσπότες της Πελοποννήσου ακόμα και να δημιουργήθηκε η πόλη τον 14<sup>ο</sup> αιώνα με την κάθοδο των Αλβανών από τον Μανουήλ Καντακουζηνό (1349-1380) και στη συνέχεια από τον Θεόδωρο Παλαιολόγο Α' (1383-1407). Αντιλαμβανόμεστε λοιπόν πως η Τρίπολη είναι οικισμός χωρίς ληξιαρχική πράξη γεννήσεως.<sup>8</sup>

---

<sup>2</sup> Βέης Ν., Η Τρίπολις προ του 17 αιώνας, Εν Αθήναις εκ του τυπογραφείου Π. Δ. Σακελάριου, 1907

<sup>3</sup> Γριτσόπουλος Τ., οπ. άνω σελ. 134

<sup>4</sup> Πausανίας, Αρκαδικά, Η, 9, 1

<sup>5</sup> Γριτσόπουλος Τ., οπ. άνω σελ. 131 – 132

<sup>6</sup> Γριτσόπουλος Τ., οπ. άνω σελ 135

<sup>7</sup> Βέης Ν., οπ. άνω

<sup>8</sup> Πετρονώτης Αργύρης, Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Εκδοτικός Οίκος «Μέλισσα» τόμος τέταρτος: Πελοπόννησος Α, Αρκαδία σελ. 186 (αναβιβλιοδέτηση ΕΜΠ), 1990

Για τη θέση της «Παλαιάς Τριπολιτσάς» υπάρχουν δυο εκδοχές. Η μια θέλει τον αρχικό μικρό οικισμό να δημιουργείται κοντά στο σημερινό χωριό Θάνα και η άλλη δίπλα και κάτω από τη λεγόμενη «Μεγάλη Τάπια» και μέχρι τον γειτονικό λόφο Μπιζάνι. Η δεύτερη αυτή εκδοχή θεωρείται μάλλον και η επικρατέστερη καθώς η ανατολικό-μεσημβρινή θέση που προϋποθέτει για τον οικισμό του επέτρεπε να οχυρωθεί και γιατί το πόσιμο νερό ήταν δυνατό να το προμηθεύονταν από τα πλησιέστερα «Νερά της Μάνας».<sup>9</sup>

---

<sup>9</sup> Παπαντωνόπουλος Μίμης, Η Τρίπολη του χθες και του σήμερα, Τρίπολη 1991 σελ. 5

## 5. Πρώτη Τουρκοκρατία (1460 – 1687)

Αρχικά η Ντροπολιτσά ήταν ένα ασήμαντο χωριό στην άκρη του κάμπου και η εξέλιξή της ήταν αργόσυρτη στη διάρκεια της Πρώτης Τουρκοκρατίας<sup>1</sup>. Άρχισε να αναπτύσσεται μετά την πτώση του Μουχλίου στους Τούρκους, σπάνια όμως μνημονευόταν τους δυο αυτούς αιώνες ως Τριπολιτσά. Η πρώτη καταγραφή για τον πληθυσμό της χρονολογείται περί την εποχή του Σουλεϊμάν του μεγαλοπρεπούς (1520 – 1566) σε απογραφικό κατάλογο (Tahrir Defteri) και εμφανίζει την Τριπολιτσά να έχει στα μέσα του 16<sup>ου</sup> αιώνα πληθυσμό 1.200 άτομα.

Στα μέσα του 17<sup>ου</sup> αιώνα σε χειρόγραφο του Ιερομόναχου Λαζάρου, αλλά και σε άλλα έγγραφα, η Τριπολιτσά χαρακτηρίζεται ως «χώρα» δηλαδή ως κέντρο με οικονομική δραστηριότητα και διακίνηση γεωργικών και βιοτεχνικών προϊόντων.<sup>2</sup> Διέθετε μάλιστα και μεγάλο τζαμί, ενώ την εποχή αυτή κατασκευάστηκε και το πρώτο υδραγωγείο της πόλης, πιθανώς η ανάπτυξη αυτή να δημιούργησε λειψυδρία. Η μεταφορά του νερού γινόταν με ένα ανοιχτό αγωγό (σούγελο) από τη «Μάνα του Νερού» μέχρι τον οικισμό.<sup>3</sup>

Λίγα χρόνια πριν την κυριαρχία των Ενετών ο Τούρκος ιστορικός Εβλιγιά Τσελεμπί (Evliya Celebi) περιόδευσε στην Πελοπόννησο και επισκέφτηκε την Τριπολιτσά το 1668 και το 1670, καταγράφοντας πολλά στοιχεία για τη ζωή. Συγκεκριμένα αναφέρει πως στην πόλη υπήρχαν 1.000 σπίτια, 2 τζαμιά, 2 μεντρεσέδες (ιεροδιδασκαλεία), 6 μονές δερβίσηδων, 1 караβάν σαράι, 2 καφενεία και 160 μαγαζιά, δείγματα ζωηρής εμπορικής κίνησης.<sup>4</sup>

Κατά τη διάρκεια ανέγερσης πολυκατοικίας το 2002 ανακαλύφθηκε ένα ιστορικό ντοκουμέντο της οθωμανικής περιόδου, τμήμα του οθωμανικού λουτρού της Α' Τουρκοκρατίας (16<sup>ου</sup> αιώνα) αρχικών διαστάσεων 10 επί 10 m. Μοναδικό κτίσμα της εποχής αυτής και από τα ελάχιστα που διασώθηκαν μετά την καταστροφή της πόλης από τον Ιμπραήμ.

<sup>1</sup> Πετρονώτης Αργύρης, οπ. άνω, σελ 186

<sup>2</sup> Γρηγοράκης Ν., Τρίπολη, εκδόσεις Μίλητος, 2008, σελ. 21

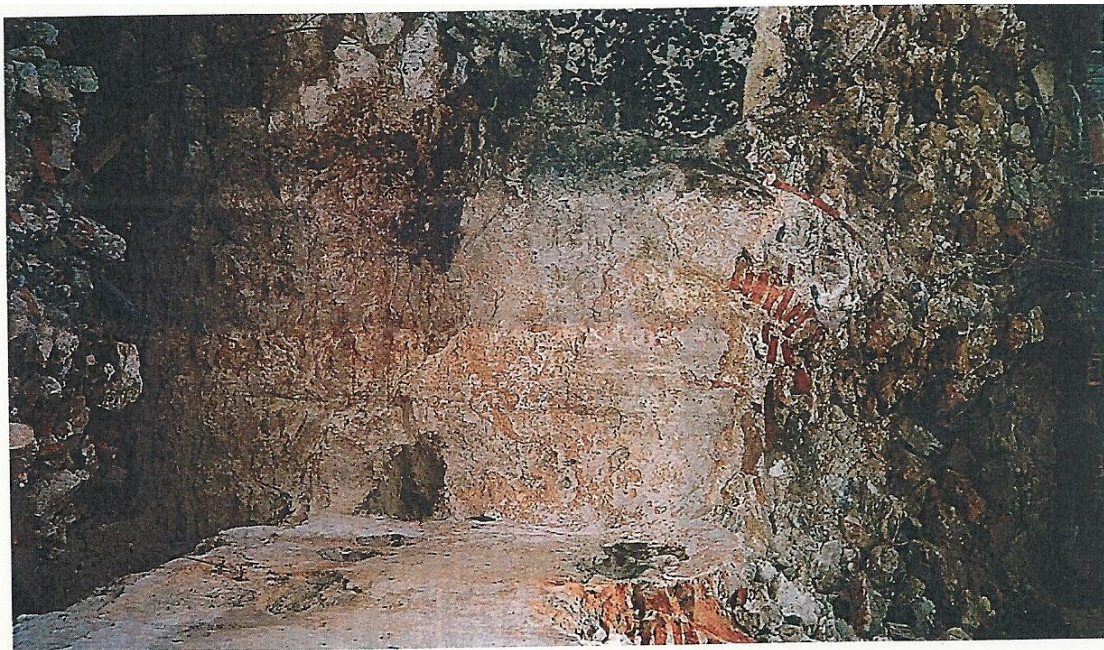
<sup>3</sup> Πετρονώτης Αργύρης, οπ. άνω, σελ 186

<sup>4</sup> Γρηγοράκης Ν., οπ άνω σελ 20





*Εικόνα 5.1: Υπολείμματα του τουρκικού λουτρού που αποκαλύφθηκαν τα τελευταία χρόνια, κατά την εκσκαφή οικοπέδου για την ανοικοδόμηση πολυκατοικίας στην οδό Βάρβογλη 6. (Γρηγοράκης Ν., σπ άνω, σελ. 74)*



*Εικόνα 5.2: Το σωζόμενο σήμερα τουρκικό λουτρό, σχεδόν το μισό, δυο τοίχοι και χωρίς θολωτή οροφή (Γρηγοράκης Ν., σπ άνω, σελ. 74)*

## 6. Ενετοκρατία (1687 – 1715)

Κατά την Ενετοκρατία η Πελοπόννησος διαιρέθηκε σε τέσσερεις άνισες επαρχίες (provincie), οι υποδιαιρέσεις των οποίων ήταν 23 territorii. Οι επαρχίες αυτές ήταν α) της Ρομανίας, β) της Αχαΐας, γ) της Μεσσηνίας και δ) της Λακωνίας. Η Αρκαδία υπαγόταν στην πρώτη επαρχία και ένα μέρος της στην τρίτη. Το territorio της Τριπολιτσάς, που άνηκε στην επαρχία της Ρομανίας, περιελάμβανε το 1968, 62 χωριά, από τα οποία τα 16 ήταν κατεστραμμένα και 7 μοναστήρια και είχε έκταση 661.008 στέμματα. Στα 62 αυτά χωριά κατοικούσαν 1.598 οικογένειες δηλαδή 6.979 άνθρωποι.<sup>1</sup> Παράλληλα σύμφωνα με την συστηματική απογραφή του πληθυσμού το 1700 ο οικισμός της Τριπολιτσάς ήταν μόλις 966 κάτοικοι, εξακολουθούσε δηλαδή να είναι μια μικρή πόλη. Οι κάτοικοι ήταν έμποροι και τεχνίτες, η πόλη ορεινή, κατάφυτη από δρύες και έλατα και στολισμένη ακόμα και με αρχαία από τα ερείπια της Παλαιόπολης και των Αμυκλών.<sup>2</sup>

Πριν την Ενετοκρατία σημαντική πόλη για την περιοχή ήταν το Θάνα, το οποίο όμως δεν επιλέχθηκε για πρωτεύουσα του territorio (περίπου επαρχία της Μαντινείας).<sup>3</sup> Η επιλογή της Τριπολιτσάς στην θέση αυτή είχε ως αποτέλεσμα την ανάδειξή της σε σημαντική πόλη της Πελοποννήσου τόσο από κοινωνική όσο και από εμπορική άποψη.<sup>4</sup> Σημαντική συνεισφορά προς αυτή την κατεύθυνση είχε και η σύμπτυξη των εκκλησιαστικών επισκοπών Αμυκλών και Τριπολιτσάς σε μια Μητρόπολη. Μάλιστα μια λιγότερο γνωστή ερμηνεία του ονόματος της πόλης είναι πως το Τριπολιτσά προέρχεται από το Μητροπολιτσά.<sup>5</sup>

Κατά τη σύντομη αυτή κυριαρχία τους στο Μορέα οι Ενετοί κατασκεύασαν το δεύτερο υδραγωγείο της περιοχής από τους «Κήπους» στο Βαλτέτσι. Η πόλη έπασχε από λειψυδρία και παρά την προσπάθεια από τα χρόνια της πρώτης τουρκικής κατάκτησης το πρόβλημα παρέμενε. Κάθε σπίτι είχε δικό του πηγάδι στην αυλή ή στον κήπο του και υπήρχαν και δημόσια πηγάδια στους δρόμους και σε άλλους ανοιχτούς χώρους. Το νερό τους όμως ήταν υφάλμυρο και οι κάτοικοι μετέφεραν νερό από το σε άριστη κατασκευής υδραγωγείου της πηγής της «Μάνας του Νερού»,

<sup>1</sup> Γριτσόπουλος Τ., *οπ. άνω*, σελ. 198

<sup>2</sup> Μουτσόπουλος Νικόλαος, *οπ. άνω*, σελ. 119

<sup>3</sup> Παπαντωνόπουλος Μίμης, *οπ. άνω*, σελ. 6

<sup>4</sup> Γρηγοράκης Ν., *οπ. άνω* σελ 20

<sup>5</sup> Παπαντωνόπουλος Μίμης, *οπ. άνω*, σελ. 6

που βρισκόταν 4 km νότια της πόλης. Με την μεταφορά νερού από τους «Κήπους» του Βαλτετσίου η προσφερόμενη ποσότητα διπλασιάστηκε. Το υδραγωγείο αυτό συναντούσε το παλιό υδραγωγείο στη θέση «Σμειγμένα Νερά», 3 km έξω από την πόλη και από εκεί όλη η ποσότητα μέσω κοινού αγωγού μεταφερόταν στην πόλη και διανεμόταν με βρύσες στις συνοικίες. Από αυτές τις δημόσιες βρύσες που παρείχαν πλέον στους μαχαλάδες τρεχούμενο νερό είχαν απομείνει 22 θολογυριστές κρήνες το 1828, παρά τις τρεις καταστροφές (1821, 1825, 1828) που υπέστη η πόλη. Είναι πιθανό μια σεβαστή ποσότητα νερού να διέφευγε καθώς στην περιοχή του υδραγωγείου και μέχρι την πόλη υπήρχαν τρεις διαδοχικοί μύλοι ενώ μετά τον τελευταίο μύλο το ίδιο νερό χρησιμοποιούταν για την βυρσοδεψία που είχε αναπτυχθεί στην πόλη (ταμπάκικα)<sup>6</sup>. Στα χρόνια εκείνα αναφέρεται και η οικοδόμηση μια νέας εκκλησίας.

Το διοικητήριό τους το έχτισαν στην περιοχή της σημερινή πλατεία Άρεως<sup>7</sup>, αν και με βάση το σύστημα διοίκησης τους στην Τριπολιτσά δεν υπήρχε μόνιμο διοικητικό κλιμάκιο. Πιθανότατα όμως λόγω της θέσης της η πόλη να έγινε διαμετακομιστικός σταθμός συγκέντρωσης για τη συνεργασίας εμπόρων και προώθησης των προϊόντων τους στα κοντινά λιμάνια της Μεσσηνίας και του Ναυπλίου.

Το εμπόριο ήταν περιορισμένο και η ελεύθερη διεξαγωγή του επιτρεπόταν μόνο όταν εξυπηρετούσε τα συμφέροντα των Ενετών και κυρίως από και προς την Βενετία και σε ελάχιστες περιπτώσεις τοπικά. Καθώς όμως οι Ενετοί συγκεντρώνονταν στα παράλια στην Τριπολιτσά υπήρξε περιθώριο για την ανάπτυξη κάποιων εμπορικών συναλλαγών και μικρής βιομηχανίας. Τα εργαστήρια συνέχισαν κανονικά τη λειτουργία τους, ο γειτονικός κάμπος ευνοούσε τις καλλιέργειες και οι ορεινές περιοχές την κτηνοτροφία, έτσι οι κάτοικοι εξασφάλιζαν αυτάρκεια και άνετη ζωή σε σχέση με τους κατοίκους σε άλλες επαρχίες.

Σε έκθεση του Δομένικου Γρίττη, που ήταν από τους τρεις Ενετούς που ανέλαβαν να συντάξουν το γεωδαιτικό χάρτη της Πελοποννήσου, για τις παλαιές και πατροπαράδοτες εμποροπανηγύρεις της περιοχής, μέσα στις πέντε που αναφέρει είναι και αυτή της Τριπολιτσάς κατά τον Ιούνιο. Το έθιμο της εμποροπανηγύρης αυτής χρονολογείται από τον 13<sup>ο</sup> αιώνα και κατάφερε και διατηρήθηκε κατά την πρώτη Τουρκοκρατία αλλά και δεν έσβησε ούτε και με την αλλαγή των κατακτητών.

---

<sup>6</sup> Γριτσόπουλος Τ., οπ. άνω, σελ. 327

<sup>7</sup> Πετρονώτης Αργύρης, οπ. άνω, σελ 186, 187

Διαρκούσε δεκαπέντε μέρες και γίνονταν συναλλαγές ζώων και υφασμάτων κ.α. Είχε ιδιαίτερη σημασία για την οικονομική ζωή του τόπου και δεν επιβάλλονταν δασμοί.<sup>8</sup>

Αξίζει να σημειωθεί πως οι Ενετοί προχώρησαν στην σύνταξη λεπτομερούς κτηματολογίου στο οποίο αναγράφονταν η έκταση του εκάστοτε κτήματος, ο ιδιοκτήτης και ο τρόπος και ο τίτλος κτήσης του. Με αυτό τον τρόπο θα διαχωριζόταν η δημόσια από την ιδιωτική ιδιοκτησία. Η καταμέτρηση και καταγραφή άρχισε από την περιοχή του Αιγίου αλλά περιελάμβανε και κάποιες περιοχές της Τριπολιτσάς. Η δαπάνη ήταν μεγάλη και γι αυτό η ιδιοκτήτες έπρεπε να καταβάλουν 3 σόλδια για κάθε στρέμμα στην κτηματογράφηση. Ήταν πρόθυμοι όμως να πληρώσουν γιατί πίστευαν πως έτσι στερεωνόταν η ιδιοκτησία τους και θα μπορούσαν με σιγουριά να μεταβιβάσουν τη γη στους κληρονόμους τους εσαεί.<sup>9</sup>

Οι κατακτητές θέλησαν να μειώσουν την επιρροή του Οικουμενικού Πατριαρχείου και να παραλύσει η εκκλησιαστική διοίκηση στην Πελοπόννησο, με στόχο την επιβολή του Καθολικού Δόγματος. Κινήθηκαν βέβαια μεθοδικά ώστε να μην προκαλέσουν αντιδράσεις. Εγκατέστησαν ενετόφιλους αρχιερείς στις κενές έδρες, ώστε η μεταβολή να ξεκινήσει από τα ανώτερα κλιμάκια και παράλληλα προέβαλαν την Καθολική Εκκλησία μέσα από την προπαγάνδα και τη διαφήμιση. Στα πλαίσια της διαφήμισης αυτής ιδρύονται σχολεία που δίδασκαν τους νέους ενώ οι γονείς δεν είχαν κανένα δισταγμό να στείλουν τα παιδιά τους να φοιτήσουν σε αυτά ώστε να μάθουν την λατινική, την ιταλική γλώσσα κ.α. Έτσι και στην Τριπολιτσά, για να επιτευχθεί γρηγορότερα η μετάσταση στον Καθολικισμό, ιδρύθηκε γυμνάσιο σχολείο σε κτίριο που σώζεται ακόμα και σήμερα και ονομάζεται «Καθολικό» (πιο γνωστή ονομασία «Ματζούνειο»). Το κτίριο διατηρείται ακόμα αν και έχει υποστεί αλλεπάλληλες μεταβολές μέσα στο χρόνο.<sup>10</sup>

Η Ενετοκρατία έθεσε τις βάσεις για τη μεγάλη ανάπτυξη που θα παρουσίαζε η περιοχή κατά τη δεύτερη Τουρκοκρατία.

---

<sup>8</sup> Γριτσόπουλος Τ., οπ. άνω, σελ. 207 – 211

<sup>9</sup> Γριτσόπουλος Τ., οπ. άνω, σελ. 203 – 204

<sup>10</sup> Γριτσόπουλος Τ., οπ. άνω, σελ. 222

## **7. Δεύτερη Τουρκοκρατία (1715 – 1821)**

Η ανάκτηση της κυριαρχίας της Πελοποννήσου από τους Οθωμανούς το 1715, μετά το τέλος της Ενετοκρατίας, υπήρξε ένα ιστορικό γεγονός με ειδικές και σημαντικές επιπτώσεις για την Τριπολιτσά, που αρχικά έγινε ένα από τα βιλαέτια στα οποία διαιρέθηκε η περιοχή. Καθώς ο ελλαδικός χώρος βρέθηκε και πάλι ενοποιημένος, η Τριπολιτσά βρέθηκε να κατέχει κομβική θέση στη διασταύρωση των δρόμων, που οδηγούσαν προς το Ναυαρίνο και τον Μυστρά, μέσω Άργους και Κορίνθου, όπου κατέληγε ο άξονας Κωνσταντινούπολης – Θεσσαλονίκης – Αθήνας. Το γεγονός αυτό ήταν καθοριστικό για την περαιτέρω εξέλιξη της πόλης, επειδή αποτέλεσε τη βασική προϋπόθεση για την διοικητική της αναβάθμιση, που υλοποιήθηκε με τη μεταφορά της έδρας του πασά του Μοριά από το Ναύπλιο σ' αυτήν και την ανάδειξή της σε πρωτεύουσα στο πασαλίκι.<sup>1</sup>

Οι Τούρκοι αντιλήφθηκαν πως ο Μορέας έπρεπε να διοικηθεί από το κέντρο και όχι από τα λιμάνια ή άλλα ακραία σημεία. Δεν ήταν βέβαια μόνο η γεωγραφική θέση που έκανε την πόλη να επιλεγεί αλλά και ο μεγάλος κάμπος και ο γεωργικός πλούτος γύρω από αυτήν που θα μπορούσε να θρέψει πολλές οικογένειες κατακτητών. Η εξέλιξη αυτή είχε σαν αποτέλεσμα την αλλαγή της σύνθεσης του πληθυσμού αλλά και του ίδιου του βίου των κατοίκων. Αναγκασμένοι πλέον να ζουν μαζί με τους κατακτητές δέχονταν καθημερινά τους εκβιασμούς και τις απειλές, συμβιβάζονταν χωρίς τη θέλησή τους και έζησαν όλο το δράμα του έθνους για έναν αιώνα. Στο έλεος του Μόρα Βαλεσσή που ήταν για το πασαλίκι του Μορέως ότι ο σουλτάνος για ολόκληρη την αυτοκρατορία, με ευρύτατη δικαιοδοσία και δικαίωμα ζωής και θανάτου για τους υπηκόους του, με μόνη υποχρέωση να δικαιολογεί στο σουλτάνο τους λόγους για την καταδίκη σε θάνατο. Για αυτήν της την κατάσταση ο Σολωμός ονόμασε την Τριπολιτσά «αθλίαν».

### **7.1 Πεντηκονταετία (1720 – 1770), «Καλός Καιρός»**

Η Τριπολιτσά είχε γίνει αστικό κέντρο όπως ο Μυστράς και η Πάτρα και έτσι άρχισε να εφαρμόζεται σε αυτήν η πολεοδομική τυπολογία των ισλαμικών πόλεων

---

<sup>1</sup> Πετρονώτης Αργύρης, οπ. άνω, σελ 186

που παρουσιάζεται και σε άλλες βαλκανικές πόλεις. Ακολουθώντας τα οθωμανικά πρότυπα αναπτύχθηκε γύρω από τους τέσσερεις εμπορικούς δρόμους (στη συμβολή των οποίων βρισκόταν), προς Άργος, Μιστρά, Ναυαρίνο και Πάτρα. Είχε πληθυσμό πάνω από 10.000 κατοίκους και των δυο εθνοτήτων. Οι Τούρκοι κατοικούσαν στο κέντρο, ώστε να εξυπηρετούνται πιο εύκολα, ενώ οι ντόπιοι στα άκρα. Στα προάστια της πόλης έμεναν οι καλλιεργητές της γης, που προμήθευαν την πόλη, στα Αρσεναίικα, στα Λαλαίικα και στου Σέχι (περιοχές που αργότερα θα μείνουν έξω από το τείχος της πόλης).<sup>2</sup>

Οι Τούρκοι έχτισαν τεμένη, σεράγι για τον πασά, το τζαμί του Μπεκήρ πασά, τεκέδες, μεντρεσέδες, καταστήματα, λουτρά, σφαγεία κ.α. Ευδιάκριτα ήταν στην πόλη ο ευρύς χώρος του σαραγιού με τα κύρια διαμερίσματα καθώς και οι υψηλοί θόλοι των τζαμιών. Η Αγορά διαμορφώθηκε με επίδραση τουρκική, το κύριο μέρος της ήταν σκεπασμένο, κάποιο τμήμα της όμως ήταν υπαίθριο. Υπήρχαν και οι τρεις τύποι αγορών που συναντώνται σε τουρκικές πόλεις α) το ζαφσι, δίκτυο σκεπαστών εμπορικών δρόμων, β) το besesten (ή bedesten: μπεζεστένι, χώρος αγοραπωλησίας και φύλαξης πολύτιμων εμπορευμάτων και γ) το bazaar (παζάρι), εβδομαδιαία αγορά. Το μπεζεστένι βρισκόταν δίπλα στο σημερινό ναό του Αγ. Βασιλείου και το μπαζάρ είναι πιθανό να γινόταν δίπλα στο Μαλλιαροπούλειο Θέατρο. Το ζαφσι (τσαρσί), κατείχε το κέντρο της πόλης, από την θέση που βρίσκεται σήμερα το Μαλλιαροπούλειο Θέατρο μέχρι την Πλατεία του Αγίου Βασιλείου και πέρα από αυτήν. Η Αγορά καταλάμβανε ολόκληρο το χώρο του ναού του νεομάρτυρα Δημητρίου μέχρι την πλατεία Βαλτετσίου, που και σήμερα γίνεται η εβδομαδιαία αγορά. Εμπορικοί ήταν και οι γύρω δρόμοι που επικοινωνούσαν με την κεντρική αρτηρία της αγοράς, με καταστήματα διαφόρων κατηγοριών. Γουναρικά, υφάσματα, υποδήματα, όπλα κ.α. σε λιανική και χονδρική πώληση. Στους ίδιους δρόμους ήταν και τα εργαστήρια των κατοίκων, ενώ δίπλα από τον ναό του νεομάρτυρα Αγίου Δημητρίου βρισκόταν το Ψαροπάζαρο και πίσω από αυτό η συνοικία των Εβραίων όπου βρισκόνταν τα κρεοπωλεία και στην οδό Ταξιαρχών τα οπωροπωλεία.<sup>3 4 5</sup>

Η περιοδική αγορά λάμβανε χώρα κάθε Ιούνιο και ήταν το ετήσιο πανηγύρι της Τριπολιτσάς. Τα ετήσια εμπορικά πανηγύρια ήταν τα σημαντικότερα εμπορικά γεγονότα του χώρου. Εκεί συγκεντρώνονταν οι έμποροι, αντάλλασαν πληροφορίες,

<sup>2</sup> Γριτσόπουλος Γ., *οπ. άνω*, σελ. 252, 253, 260

<sup>3</sup> Γριτσόπουλος Γ., *οπ. άνω*, σελ. 328

<sup>4</sup> Κρασπούλου Μαρία, Κωσταγεώργου Ολβασία, Διάλεξη 2004: Χωρική Ανάγνωση της Τρίπολης

<sup>5</sup> Πετρονάκης Αργύρης, *οπ. άνω*, σελ 188



προχωρούσαν σε εμπορικές πράξεις και γνώριζαν τα νέα προϊόντα. Ανάμεσα στον Μιστρά, της Γαστούνης, της Κυπαρισσίας και των Καλαβρύτων, της Τριπολιτσάς και του Μιστρά ήταν τα σημαντικότερα. Στο πρώτο που πραγματοποιούνταν την εβδομάδα της Πεντηκοστής, κλείνονταν συμφωνίες για την αγορά του μεταξιού και στο δεύτερο (τον Αύγουστο και αργότερα το Σεπτέμβριο), γίνονταν οι αγοραπωλησίες.

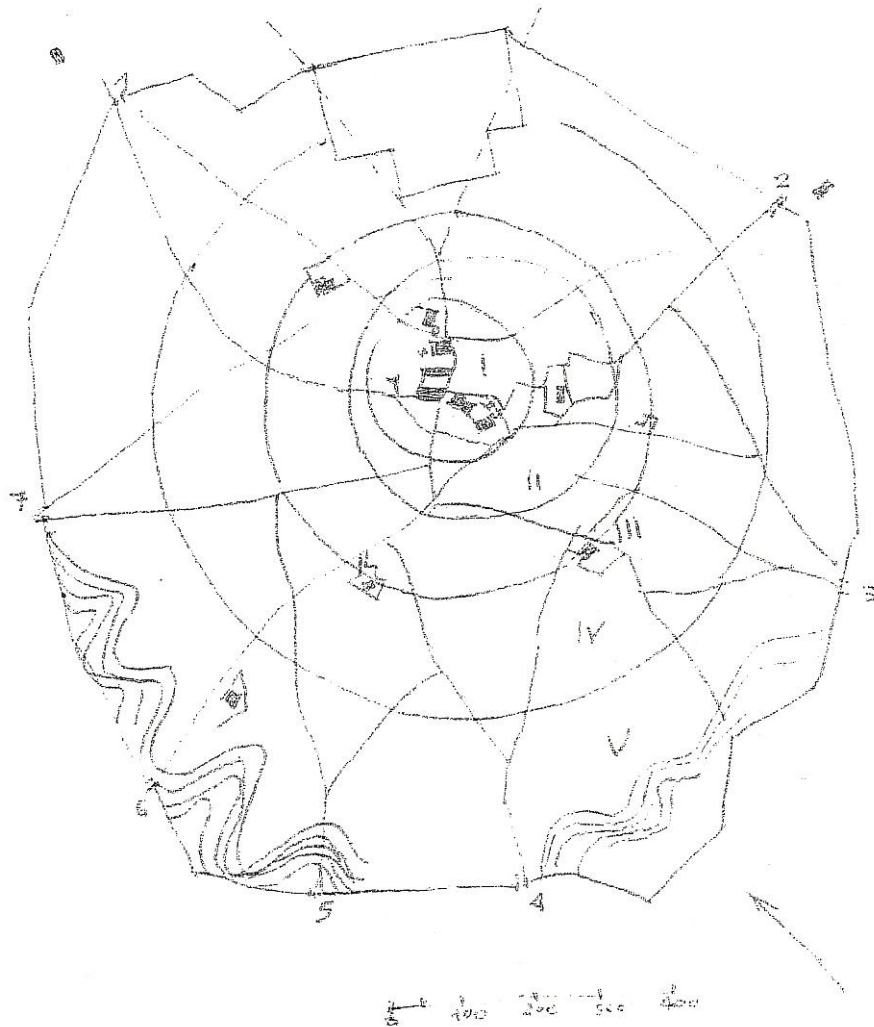
Η εξέλιξη των Αγορών κατά τον 17<sup>ο</sup> αιώνα και μετά αποτέλεσε ένα στοιχείο, που μαζί με άλλα καθόρισε την πολεοδομική μορφή και συγκρότηση της Τρίπολης. Ίχνη από τη λειτουργία της υπάρχουν και στην σύγχρονη πόλη, τα «κλωνατζήδικα», βορειανατολικά του ναού του Αγ. Βασιλείου, όπου πωλούνται νήματα, τα «γύφτικα» (σιδεράδικα) επί της οδού Ουάσιγκτων και στις παρόδους Δημητσάνας και Υψούντος, όπου εξακολουθούν να υπάρχουν καταστήματα σιδηρών εξαρτημάτων και υλικών, παραδοσιακών αγροτικών ή οικιακών εργαλείων, καθώς και τροχιστήρια, «σταραγορά» επί της οδού Νεομάρτυρα Δημητρίου, διασώζεται ένα κατάστημα πώλησης δημητριακών, ενώ το «γουρνοπάζαρο» λειτουργεί σήμερα, όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω, ως σύγχρονη υπαίθρια αγορά (πλ. Βαλτετσίου). Η θέση και η έκταση όλων των τύπων των οθωμανικών αγορών που αναπτύχθηκαν τότε καθορίζει την θέση και έκταση του εμπορικού κέντρου της σύγχρονης πόλης.<sup>6</sup>

Στη θέση του μητροπολιτικού ναού του Αγίου Βασιλείου ήταν το κεντρικό τουρκικό τζαμί του Μπεκήρ. Στην περιοχή υπήρχε και άλλο ένα τζαμί το τζαμί της Ωρας που ονομάστηκε έτσι γιατί βρισκόταν δίπλα από τον Πύργο του Ρολογιού πιθανότατα να βρισκόταν κοντά στο Μαλλιαροπούλειο. Στο βορειοδυτικό άκρο της Αγοράς, στη σημερινή οδό Καλαβρύτων, υπήρχε το Χάνι του Μπεκήρ πασά, που ήταν ένα πραγματικό κέντρο εμπορίου. Ήταν πολυάριθμα τα χάνια που βρίσκονταν τόσο μέσα στην πόλη όσο και στα περίχωρά της και συνέχισαν να αποτελούν μέρος της ζωής της πόλης μέχρι που τη θέση τους πήραν τα ξενοδοχεία. Τα εντός της πόλης ήταν καλύτερα κατασκευασμένα, μεγαλοπρεπέστερα με τέτοια διαμόρφωση ώστε να δημιουργούνται αυλές, οντάδες, εργαστήρια, χώροι για τα ζώα και αίθουσα έκθεσης εμπορευμάτων. Τα εκτός των συνόρων της πόλης ήταν για τους περαστικούς, τους ταξιδιώτες και τους μετακινούμενους για άλλους λόγους, εκεί τους προσέφεραν ένα ζεστό κατάλυμα για τη νύχτα, φαγητό και ποτό. Ήταν σταθμοί μεγάλης εξυπηρέτησης και σημασίας που διατήρησαν τη σπουδαιότητά τους και

---

<sup>6</sup> Τρίπολη Ανάπλαση Ιστορικού Κέντρου, Μπίκος Γ. – Τσάλλας Χ. & συνεργάτες, ΟΜΑΣ 80 Ε.Π.Ε., Ράπτης Στέργιος, Βασιλικιώτη Αλεξάνδρα – BIXEPT, Οκτώβριος 2001

μετεπαναστατικά και περιγράφονται από πολλούς ξένους με θαυμασμό. Η πόλη βέβαια θα λάβει πληρέστερη διαμόρφωση μετά τα Ορλωφικά αλλά ήδη από την περίοδο αυτή είχε αρχίσει να παίρνει μορφή.<sup>7</sup>



**Εικόνα 7.1 :** Το δίκτυο των δρόμων και η οργάνωση του χώρου σε ομόκεντρους κύκλους στην οθωμανική Τριπολιτσά (Τσακόπουλος Παναγιώτης, Τρίπολη: Πολεοδομική, Μορφολογική Μελέτη της μετάβασης απ' την Οθωμανική στη Νεοελληνική πόλη. Ανάπτυπο από τα πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου Ιστορίας "Νεοελληνική Πόλη" της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού, Αθήνα 1985, σελ. 312)

Το δίκτυο των δρόμων παρουσίαζε ατρακτοειδή μορφή και η οργάνωση του χώρου είχε γίνει με ομόκεντρους κύκλους. Στο κέντρο υπήρχε το συγκρότημα των θρησκευτικών και κοσμικών κτιρίων και η αγορά (I), γύρω από αυτό μια ζώνη πυκνού ιστού με στενούς εμπορικούς δρόμους (II), οι περικλειστοί ελεύθεροι χώροι,

<sup>7</sup> Γριτσόπουλος Τ., οπ. άνω, σελ. 328 - 332



όπως οι αυλές των τζαμιών και εκκλησιών και τα νεκροταφεία, σχημάτιζαν ένα τρίτο δακτύλιο (III). Ακολουθώς ο λιγότερος πυκνός ιστός των συνοικιών (IV) και τέλος οι μεγάλες άκτιστες εκτάσεις όπως αγροί, κήποι κ.α. (V).<sup>8</sup>



*Εικόνα 7.2 : Γυναίκες που δουλεύουν (<http://www.tripolis.gr>)*

Οι Εβραίοι έχοντας μεγαλύτερη πείρα, κατείχαν το μεγαλύτερο μέρος του εσωτερικού εμπορίου και συμμετείχαν παράλληλα και στη διεξαγωγή του εξωτερικού. Τροφοδοτούσαν την πελοποννησιακή αγορά με εμπορεύματα απ' ευθείας από τους γειτονικούς λιμένες, αντιμετωπίζοντας με επιτυχία το γαλλικό εμπόριο που άκμαζε, κάτι που οι Έλληνες αδυνατούσαν να πράξουν. Οι Εβραίοι έμποροι καθιέρωσαν κατά τα μέσα του 18<sup>ου</sup> αιώνα το σύστημα πληρωμής με συναλλαγματικές, που εκδίδονταν στο όνομα του εμπόρου, ενώ πριν οι αγορές γίνονταν τοις μετρητοίς η με πίστωση. Η χρήση συναλλαγματικών γενικεύτηκε και οι Εβραίοι, οι Τούρκοι και οι Αρκάδες κοτζαμπάσηδες, που είχαν προσχωρήσει στο φεουδαρχικό σύστημα με την εκμίσθωση των φορολογικών προσόδων της περιοχής έγιναν χρηματιστές. Αγόραζαν τις συναλλαγματικές και κερδοσκοπούσαν δανείζοντας χρήματα, έχοντας ανταγωνιστές τους Γάλλους εμπόρους, με τόκο 20 – 30%, μετατρέποντας την πόλη σε κέντρο όχι μόνο εμπορικό αλλά και διαμετακομιστικό και χρηματιστικό.

Στην Τριπολιτσά μετά το διωγμό των Ενετών και πριν το 1770 (Ορλωφικά) επικράτησε περίοδος ανασυγκρότησης, με σοβαρή εμπορική κίνηση, εντατική καλλιέργεια της γης, κτηνοτροφία, δεντροκομία, οικιακή βιοτεχνία αλλά και

<sup>8</sup> Τσακόπουλος Παναγιώτης, Τρίπολη: Πολεοδομική, Μορφολογική Μελέτη της μετάβασης απ' την Οθωμανική στη Νεοελληνική πόλη. Ανάτυπο από τα πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου Ιστορίας "Νεοελληνική Πόλη" της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού, Αθήνα 1985, σελ 311)

βιοτεχνία σε επαγγελματικό επίπεδο, που οδήγησαν σε ευημερία των κατοίκων και αυτάρκεια. Ακόμα και οι σχέσεις των δυο λαών είχαν βελτιωθεί, οι Τούρκοι έχοντας διώξει τους Ενετούς και λόγω της βελτίωσης της ζωής του σκλαβωμένου λαού πίστεψαν πως η αυτοκρατορία ήταν πλέον ασφαλής και σταμάτησαν να είναι όσο σκληροί ήταν παλιότερα. Ο πνευματικός βίος μπόρεσε να αναπτυχθεί χωρίς εμπόδια και η θρησκευτική λατρεία ήταν ελεύθερη. Την εποχή αυτή ονόμασε ο Κανέλος Δεληγιάννης (Έλληνας πρόκριτος, οπλαρχηγός και πολιτικός) «*Καλόν Καιρό*» στα απομνημονεύματά του και πιθανότατα η ανάπτυξη αυτή του υπόδουλου Ελληνισμού τον έκανε να νοσταλγήσει την ελευθερία του και του δημιούργησε ελπίδες απελευθέρωσης.<sup>9</sup>

## 7.2 Η επανάσταση του 1770 (Ορλωφικά) – «Κατακαημένος Μοριάς» (1770 – 1779)<sup>10 11 12</sup>

Μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης οι Ρώσοι πίστεψαν πως αυτοί έπρεπε να διαδεχθούν τους Βυζαντινούς ως ηγέτες της Ορθοδοξίας. Επικράτησε μάλιστα και η αντίληψη πως η Ρωσία, που ήταν ισχυρή ορθόδοξη χώρα, έπρεπε να παίζει τον ρόλο της προστάτιδας των χριστιανικών εθνών, που υπέφεραν κάτω από τον τουρκικό ζυγό. Οι πεποιθήσεις αυτές κορυφώνονται, καθώς και η ανατολική πολιτική της Ρωσίας στα χρόνια της αυτοκράτειρας Αικατερίνης Β'. Οι σχέσεις των Ρώσων με τους υπόδουλους Έλληνες ήταν πάντα στενές. Πολλοί Έλληνες είχαν εγκατασταθεί στις επαρχίες της Ν. Ρωσίας αλλά και κυρίως λόγω των εκκλησιαστικών επαφών του Οικουμενικού Πατριαρχείου και των Ιεροσολύμων για την ίδρυση του Πατριαρχείου



Εικόνα 7.3 : Οι αδελφοί Ορλώφ (<http://sitalkisking.blogspot.com/2011/03/14.html>)

<sup>9</sup> Γριτσόπουλος Τ., οπ. άνω, σελ. 328 - 332

<sup>10</sup> Γριτσόπουλος Τ., οπ. άνω, σελ. 342 – 355, 361 – 371

<sup>11</sup> Παπαντωνόπουλος Μίμης, οπ. άνω, σελ. 6

<sup>12</sup> Μουτσόπουλος Νικόλαος, οπ. άνω, σελ. 120 – 121

της Μόσχας (1593). Η Ρωσία άρχισε να αναμειγνύεται στα εσωτερικά της οθωμανικής Αυτοκρατορίας με σκοπό να αποσπάσει ζωτικούς της χώρας.

Ο πρώτος ρωσοτουρκικός πόλεμος άρχισε το φθινόπωρο του 1768 και μέρος του αποτέλεσε και η εξέγερση των Ελλήνων στην Πελοπόννησο. Η ανάμειξη των Ελλήνων συνέφερε τη Ρωσία, η προετοιμασία έπρεπε να γίνει με μεγάλη μυστικότητα, εμπνευστές του σχεδίου ήταν οι αδερφοί Ορλώφ μαζί με άλλους υποκινητές και Έλληνες πράκτορες. Στη εκτέλεση του σχεδίου αυτού όμως διαπράχθηκαν τραγικά λάθη. Οι Έλληνες στήριζαν όλες τις ελπίδες τους στην ξένη βοήθεια που περίμεναν πως θα τους απελευθερώσει.

Στις 28 Φεβρουαρίου 1770 ο Θεόδωρος Ορλώφ με τμήμα του ρωσικού στόλου έφτασε στο Οίτυλο. Στις 19 Μαρτίου καταλαμβάνεται ο Μυστράς, μετά από εννιά μέρες πολιορκίας. Μέχρι το τέλος του Μάρτη η επανάσταση είχε γενικευτεί και μεταδόθηκε σε Αθήνα και Κρήτη, ήταν όμως φανερή η έλλειψη οργάνωσης. Οι Τούρκοι δεν μπόρεσαν να αντιληφθούν εγκαίρως την κατάσταση και αιφνιδιάστηκαν. Στην Πελοπόννησο είχαν μικρή στρατιωτική δύναμη και τα περισσότερα φρούρια ήταν εγκαταλελειμμένα. Κάλεσαν για το λόγο αυτό ενισχύσεις από τη βόρεια Ελλάδα, τον τουρκικό στόλο και στρατιώτες Αλβανούς.

Από την άφιξη του Θ. Ορλώφ στο Οίτυλο μέχρι το τέλος του Μάρτη οι Τούρκοι δεν παρουσίασαν σοβαρή αντίσταση αλλά και όπου αντιστάθηκαν οι επαναστάτες επικράτησαν. Έλληνες και Ρώσοι ήταν έτοιμοι να βαδίσουν προς την Αρκαδία, μετά την επιτυχία στο Μυστρά όμως χάθηκε πολύτιμος χρόνος και δόθηκε άμεσα συνέχεια, δίνοντας το περιθώριο στους αδύναμους μέχρι τότε Τούρκους να ενισχύσουν την άμυνά τους. Οι επαναστάτες βάδιζαν ασύντακτοι προς την Τριπολιτσά στις 6 Απριλίου, έχοντας χάσει το πολύτιμο διάστημα των 20 ημερών μένοντας άπραγοι, ενώ οι Αλβανοί αναμένονταν από στιγμή σε στιγμή σε στιγμή. Η πόλη θα γνώριζε την πρώτη μεγάλη καταστροφή της.

Οι τουρκοαλβανικές δυνάμεις έδρασαν γρήγορα και με μανία, οι Ρώσοι πολέμησαν με γενναιότητα ενώ οι Έλληνες σκορπίστηκαν και καταδιώχτηκαν και φονεύθηκαν από το ιππικό. Οι Αλβανοί έχοντας εξολοθρεύσει τους επιδρομείς, προχώρησαν σε γενική σφαγή των κατοίκων της πόλης, φονεύοντας 3.000 άτομα ανάμεσά τους γυναίκες και παιδιά που πλήρωσαν με τη ζωή τους την αγάπη για ελευθερία. Μεταξύ των θυμάτων και ο μητροπολίτης Άνθιμος και το ιερατείο του, οι οποίοι σφαγιάστηκαν στο «Δρόμο των Κρεμασμένων» (σημερινή οδός Ταξιαρχών). Οι Ρώσοι στρατιώτες ενταφιάστηκαν κοντά στο νεκροταφείο των Ταξιαρχών, εκεί που

αργότερα σημειωνόταν το «Κοιμητήριο των Ρώσων». Η συμφορά της Τριπολιτσάς παρέλυσε την επανάσταση, οι Τούρκοι ανακατέλαβαν τις περιοχές και στις 26 Μαΐου οι Ρώσοι εγκατέλειψαν την Πελοπόννησο.

Οι 15.000 περίπου Αλβανοί που έλαβαν μέρος στη καταστολή του κινήματος αρνήθηκαν να αποχωρίσουν από την Πελοπόννησο. Αντιλαμβανόμενοι πως βρίσκονταν σε μια περιοχή πλούσια άρχισαν της επιδρομές, τις λεηλασίες, τους εμπρησμούς τις βιαιοπραγίες εναντίον εμψύχων και ανύχων. Πόλεις, χωριά, συνοικίες και μοναστήρια αφανίζονταν στο πέρασμά τους ενώ συχνά αιχμαλώτιζαν προσωρινά άτομα και ζητούσαν λύτρα και χρεωστικά ομόλογα που θα εξοφλούνταν τις μέρες τις συγκομιδής. Για εννέα χρόνια τον «Κατακαημένο Μοριά» μάστιζε η αλβανική λαίλαπα που οδήγησε σε ερήμωση του τόπου και αραίωση του πληθυσμού, με τη μείωση από την εποχή πριν την επανάσταση να φτάνει στο 1/3 των κατοίκων.

Οι Τούρκοι αδυνατούσαν να τους εκδιώξουν και άρχισαν να βλέπουν θετικά την ύπαρξη ομάδων ένοπλη αντίστασης με δράση εναντίον των Αλβανών, αρχίζουν έτσι να βοηθούν μυστικά τους Κλέφτες. Μετά από έντονες διαμαρτυρίες, Τούρκων κατοίκων του Μορέα στην Πύλη, αποφασίζεται να αντιμετωπισθεί αποτελεσματικά πλέον το πρόβλημα. Ο καπετάν – πασάς, Χασάν Τζαζαέρλη Μαντάλογλου κλήθηκε το 1779 να αντιμετωπίσει την κατάσταση και συμπράττοντας με τις άτακτες δυνάμεις των Κλεφτών, μεταξύ των οποίων και ο πατέρας του Θεόδωρου Κολοκοτρώνη, Κωνσταντής Κολοκοτρώνης, ξεκινούν τη δράση κατά του κοινού εχθρού. Οι Αλβανοί περιφρονούν τις προτάσεις των Τούρκων και οχυρώνονται στην Τριπολιτσά. Η πόλη πολιορκείται, ασφυκτικός κλοιός δημιουργείται γύρω της και καθώς είναι ατείχιστη και απροφύλακτη δέχεται διαδοχικές επιθέσεις. Ο Κολοκοτρώνης αναφέρει πως μόνο 700 Αλβανοί κατάφεραν να διαφύγουν. Τέτοια ήταν η μανία εκδίκησης, ώστε με τα κεφάλια των σκοτωμένων χτίστηκε πυραμίδα από ασβέστη, κοντά στην περιοχή της σημερινής πλατείας Άρεως. Η πυραμίδα αυτή μάλιστα διατηρήθηκε μέχρι το 1807 που αναγκάστηκαν οι κάτοικοι να την καταστρέψουν, φοβούμενοι την αντίδραση του νέου διοικητή του Μοριά, Αρβανίτη Βελή πασά, γιό του Αλή πασά των Ιωαννίνων.

### **7.3 Προεπαναστατική Τριπολιτσά (1770 – 1821)**

Την θλιβερή αυτή δεκαετία ακολούθησε περίοδος περισυλλογής και ανασύνταξη στην Τριπολιτσά. Η οικονομική ζωή είχε μαραζώσει. Τον κάμπο της πόλης και τα

πιο εύφορα κτήματα τα είχαν στα χέρια τους Τούρκοι, πολλά χωριά είχαν γίνει τσιφλίκια και χάνοντας έτσι την αυτοκυριαρχία τους, η ξακουστή εμποροπανήγυρης του Ιουνίου, με τα οικονομικά οφέλη που προσέφερε είχε σταματήσει, σβήνοντας μια παλιά παράδοση, η κτηνοτροφία η βιοτεχνία και το εξαγωγικό εμπόριο αντιμετώπιζαν σοβαρά προβλήματα. Ξαν να μην ήταν αυτές η κατάσταση αρκετά τραγική το 1781 ξέσπασε μεγάλη επιδημία πανώλης που μείωσε ακόμα περισσότερο τον πληθυσμό. Η εμπορική ύφεση ήταν ευτυχώς προσωρινή. Με την φυγή των Γάλλων εμπόρων από την Πελοπόννησο το 1770 και την παρακμή του γαλλικού εμπορίου οι ντόπιοι παράγοντες παίρνουν σιγά – σιγά το εμπόριο στα χέρια τους. Επανήλθε έτσι ο ρυθμός στις ζωές των κατοίκων που δημιούργησαν νέο παρόν.<sup>13</sup>

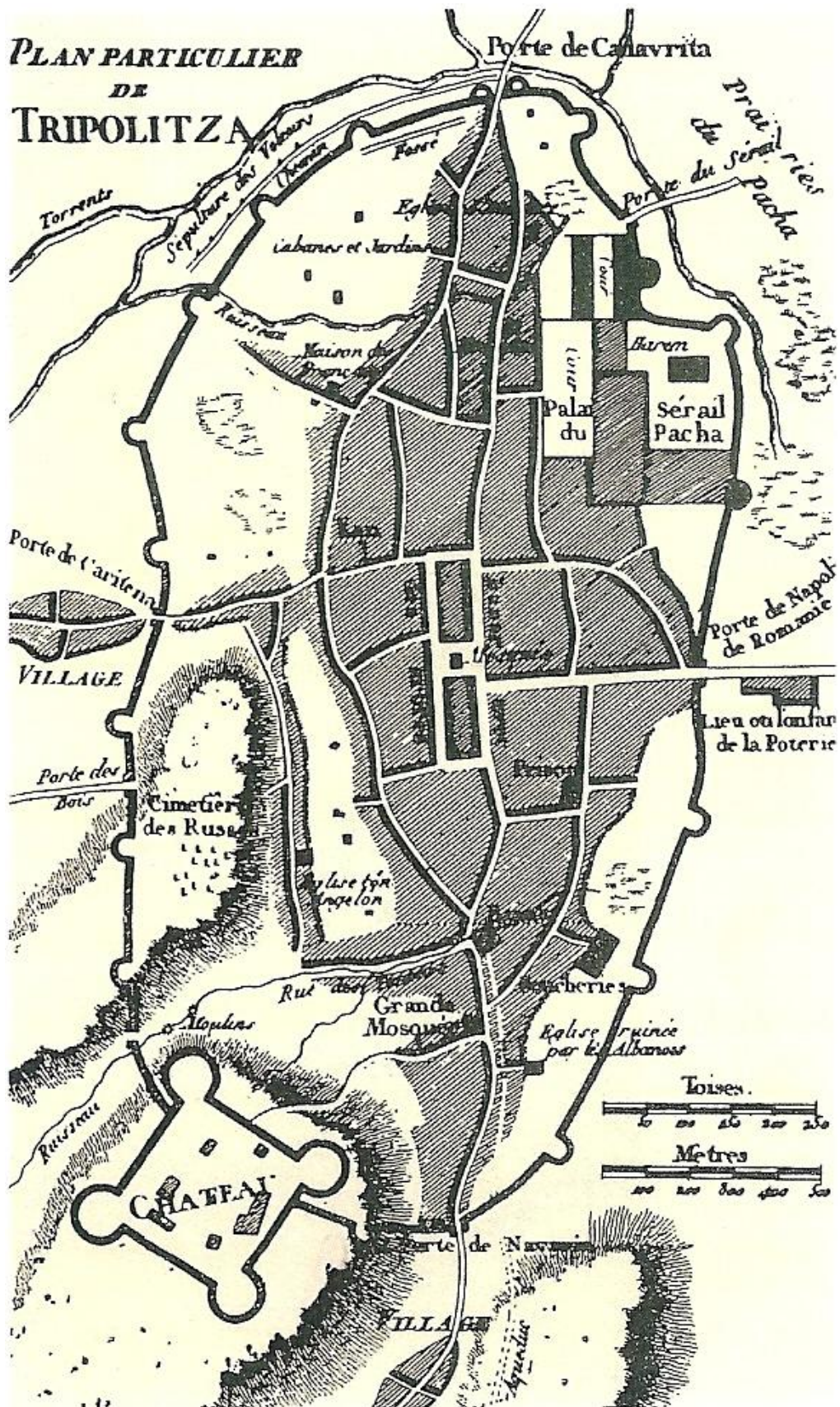
Μετά τη συμφορά των Ορλωφικών οι Τούρκοι φοβούμενοι μια νέα συνεργασία των Ελλήνων με ορθόδοξο έθνος και βλέποντας πως μια απόβαση πιο οργανωμένη θα είχε καθοριστική σημασία στην εξέλιξη των πραγμάτων αποφάσισαν πως η πρωτεύουσα του Μορέα έπρεπε να οχυρωθεί. Για την χρονολογία κατασκευής του επτάπυλου τοίχους ο Άγγλος περιηγητής και συνταγματάρχης Leake (Λίκ), που πέρασε δυο φορές από την προεπαναστατική Τριπολιτσά το 1805 και το 1806, αναφέρει το 1790. Ο Λ. Κοντάκης προσδιορίζει πως οι εργασίες άρχισαν το 1786 και από έγγραφο του 1833 που ανήκει σε Δημογεροντίας Τριπολιτσάς, πληροφορούμαστε πως η χρονολογία κατασκευής του ήταν χαραγμένη σε πλάκα στην πύλη του Λεονταρίου, «1201» τουρκικού έτους, δηλαδή 1785. Το τοίχος ήταν πέτρινο και για την ανέγερσή του χρησιμοποιήθηκαν υλικά από τα αρχαία της Τεγέας (αρχαία μάρμαρα σύμφωνα με περιηγητές της πόλης χρησιμοποιήθηκαν και σε άλλα τούρκικα κτίσματα της Υπήρχαν τέσσερα μεγάλα τζαμιά για την κατασκευή των οποίων χρησιμοποιήθηκαν αρχαίοι πολύτιμοι κίονες με επιγραφές.<sup>14</sup>) και άφθονο κονίαμα.

Ο Γάλλος πρόξενος, γιατρός, ιστορικός και περιηγητής Rouqueville (Πούκεβιλ) έμεινε επί δέκα ολόκληρους μήνες «υπό επιτήρησιν» στην πόλη, τα χρόνια 1798 – 1799 και του οφείλουμε, εκτός των άλλων, ποικίλες τοπογραφικές και πολεοδομικές πληροφορίες για την Τριπολιτσά την εποχή της Τουρκοκρατίας. Από το σκαρίφημα της πόλης που σχεδίασε ο ίδιος αντλούμε πολλά στοιχεία π.χ. τη θέση των τουρκικών τζαμιών, του σεραγιού κ.α. Αλλά και της μεγάλης τάπιας (μεγάλο κανονιοστάσιο), που ήταν μικρό τετράγωνο φρούριο στο νοτιοδυτικό ύψωμα της πόλης (στο σκαρίφημα αναγράφεται ως Château) όπου υπήρχαν κανόνια με το σήμα του Αγ.

<sup>13</sup> Γριτσόπουλος Τ., οπ. άνω, σελ. 373, 374, 376, 389, 404

<sup>14</sup> Γριτσόπουλος Τ., οπ. άνω, σελ. 394





Εικόνα 7.4: Τοπογραφικό σχεδιάγραμμα της Τριπολιτσάς του 1799 του Rouquieville, που συνέθεσε ο Barbie de Bocage (Voyage en Moree, том Α', Παρίσι, 1805 - Γρηγοράκης Ν., σπ άνω σελ. 23)

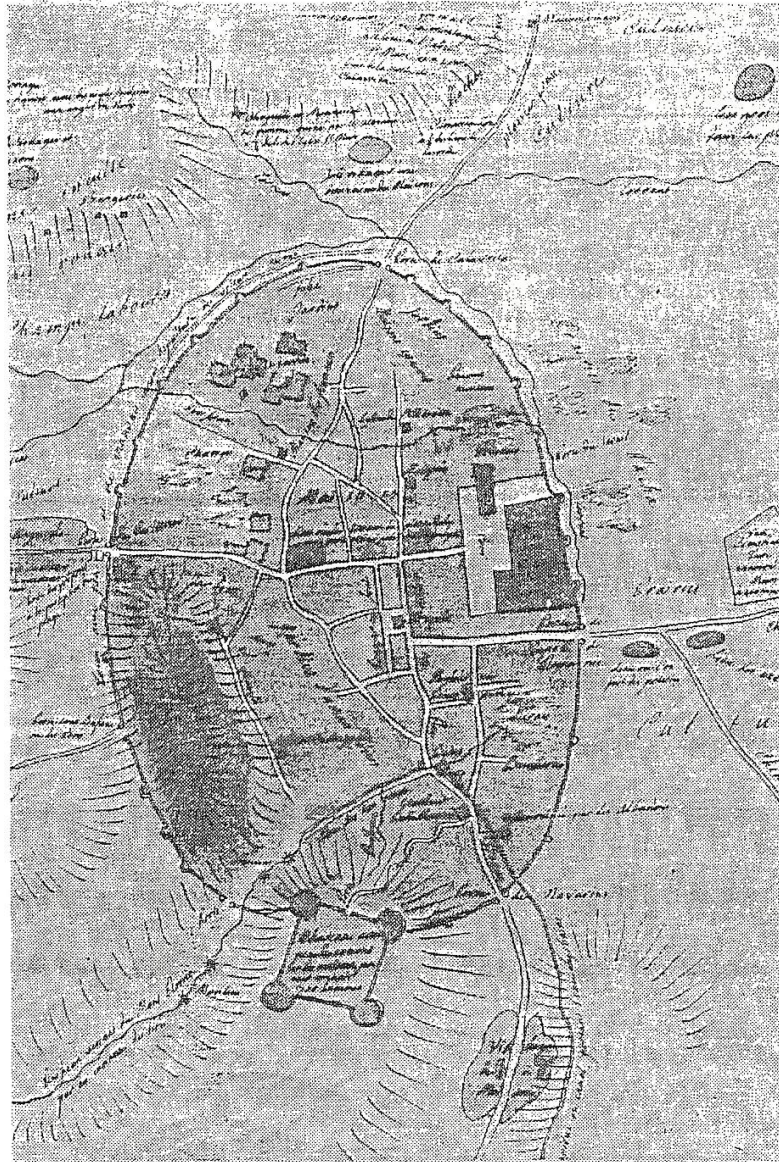
Μάρκου, βενετσιάνικα λάφυρα, και αποτελούσε ένα είδος Ακρόπολης. Η τάπια είχε τη μορφή ενός τετράγωνου οχυρώματος με τέσσερις προμαχώνες για πυροβολικό. Μας πληροφορεί πως η πόλη είχε εμβαδόν 1.320.000 m<sup>2</sup> ακόμα και για τα ακριβή μεγέθη του τοίχους, περίμετρο 3.700 m, ύψος 5,50 m, πλάτος 2 m και υποστηριζόταν από 13 μάκρους και 14 μεγάλους πύργους καθώς και από επτά πύλες.

Οι πύλες αυτές ήταν:

- 1) του Ναυπλίου, ήταν επιχρυσωμένη και επισημότερη από όλες, βρισκόταν ανατολικά της πόλης προς την κατεύθυνση του δρόμου που οδηγούσε στο Ναύπλιο. Η πύλη αυτή βρισκόταν εκατοντάδες μέτρα μακριά από τον άξονα της σημερινής εισόδου της πόλης και πιθανώς η οδός Κύπρου να ταυτίζεται με την οδό που οδηγούσε από την πλατεία μέχρι την πύλη.
- 2) των Καλαβρύτων, βρισκόταν βόρεια της πόλης, με κατεύθυνση προς Μαντινεία, η πύλη βρισκόταν πιο αριστερά από τη σημερινή Καλαβρύτων, περίπου στη κατεύθυνση τη Αγ. Βαρβάρας.
- 3) της Καρύταινας, προς τα νοτιοδυτικά με κατεύθυνση προς ορεινή Γορτυνία.
- 4) του Αγίου Αθανασίου, ανάμεσα από τη μεγάλη τάπια και την πύλη της Καρύταινας.
- 5) του Σεραγιού, που ήταν μικρή πύλη κοντά στην πύλη Καλαβρύτων, η σημερινή οδός Καλαβρύτων οδηγεί προς αυτή την πύλη.
- 6) του Λεονταρίου, με κατεύθυνση το σημερινό δρόμο για Καλαμάτα.
- 7) του Μυστρά, νοτιανατολικά της πόλης με κατεύθυνση το σημερινό δρόμο προς Σπάρτη – Τεγέα.

Ο Φωτάκος, πρώτος υπασπιστής του Κολοκοτρώνη, στα «Απομνημονεύματα περί της Ελληνικής επανάστασης» αναφέρει πως σε κάθε πύλη υπήρχε μια τάπια με κανόνια και ανάμεσα τους υπήρχαν και άλλες τάπιες με πολεμότρυπες για λιανοντούφεκα. Το τοίχος δεν άλλαξε την πολεοδομία της πόλης, η οποία έμεινε και πάλι ένας τουρκικός σχηματισμός, διαφέροντας ριζικά από τις γειτονικές οχυρωμένες βενετσιάνικες πόλεις, όπως το Ναύπλιο και τη Μονεμβασιά. Η εικόνα της πόλης ήταν αυτή μιας καθαρά οθωμανικής πόλης με μεγάλη έκταση. Στον περικλεισμένο χώρο από το τοίχος υπήρχαν πράσινο. πλατάνια, κήποι, χωράφια ακόμα, έλη και το σεράγιο του Μορά - Βαλεσά κοσμούσαν άλση από κυπαρίσσια





**Εικόνα 7.5 :** Δεύτερο χειρόγραφο σχέδιο του Barbie de Bocage για την Τριπολιτσά. Τα δυο αυτά σχέδια έχουν μεγάλο ενδιαφέρον για την «τοπογραφική αναγνώριση» της πόλης και της περιοχής της, έχουν όμως ανακρίβειες στις λεπτομέρειες, χαρακτηριστικό τους είναι η δυσανάλογη αναπαράσταση των δυο κύριων κτιριακών συγκροτημάτων της πόλης, της αγοράς και του σεραγιού (Τσακόπουλος Παναγιώτης, οπ. άνω, σελ. 302, 298)

Το Σεράι του πασά, το κέντρο των αποφάσεων για όλο το Μορέα, το έχτισαν οι Τούρκοι στο βορειοανατολικό άκρο της πόλης ανάμεσα στην πύλη των Καλαβρύτων και του Ναυπλίου κολλητά στα τείχη με δική του πύλη, στην περιοχή που σήμερα βρίσκεται η πλατεία του Άρεως, διαμετρικά αντίθετα από τη μεγάλη τάπια. Το χώρο αυτό είχαν διαλέξει και οι Ενετοί για το διοικητήριό τους. Το κτίσμα ήταν οικοδομημένο σε δυο πτέρυγες που σχημάτιζαν δυο αυλές. Ήταν ξύλινο κατά το μεγαλύτερο μέρος του και μπορούσε να χωρέσει 1.200 άτομα. Στέγαζε χώρους διοίκησης και απονομής δικαιοσύνης, τα χαρέμια, τη φυλακή και βοηθητικούς



χώρους (στάβλους, αποθήκες τροφίμων κ.α.). τα επάνω διαμερίσματα ένας διάδρομος από τον εξώστη οδηγούσε στη φρουρά του πασά, που ήταν μισθοφόροι Αλβανοί και στους κοιτώνες, όπου έμεναν 400 ιππείς, που ήταν η τακτική φρουρά. Ο Πούκεβιλ καταλήγει με την παρατήρηση πως τελικά το σεράι ήταν ένα ξεχωριστό χωριό μέσα στην πόλη.<sup>15 16</sup>

Οι δρόμοι σύμφωνα με όλους του περιηγητές, Leake (1805), Gell (1805), Bramsem (1814) ήταν στενοί, βρώμικοι, ελικοειδείς, με λιθόστρωση μόνο στη μέση διακόπτονταν από γεφυράκια πάνω από ανοιχτά ρεύματα, που συγχρόνως χρησίμευαν ως οχετοί ακαθάρτων, λυμάτων χωρίς προφύλαξη. Μόνο ο κεντρικός δρόμος του παζαριού (εικ. 7.6), που αποτελεί ένα από τα τρία συστατικά στοιχεία της ισλαμικής πολεοδομίας μαζί με το σεράι και το εμπορικό κέντρο, ήταν πλακόστρωτος με εναλλασσόμενο πλάτος και κατεύθυνση, πλαισιωμένος με όμορφα καταστήματα διαπέρναγε την πόλη από βορρά προς το νότο, ξεκινώντας από την πύλη του Λεονταρίου, στο ύψος που σήμερα βρίσκεται η «βίλλα του Τουρκοβασίλη», συνέχιζε από τη σημερινή οδό Δεκάζου η οποία έτεμνε την Καλαμών λίγο πάνω από την πλατεία Βαλτετσίου κατέβαινε την οδό Ταξιαρχών, διέσχισε την σημερινή κεντρική πλατεία διαγωνίως και κατέληγε από την οδό Κέννεντυ είτε στο Σεράι στη σημερινή πλατεία Άρεως, είτε στην πύλη Καλαβρύτων.<sup>17 18 19</sup>

Στο κέντρο της πόλης δημιουργήθηκε το Kulilie (κουλιγιέ – εικ. 7.9), γνωστός οθωμανικός θεσμός που ήταν συγκρότημα δημόσιων και κοινωφελών κτηρίων θρησκευτικού, κοινωνικού και οικονομικού χαρακτήρα (εμπορικά κτίρια, εργαστήρια, λουτρά, τζαμιά, νοσοκομεία). Η πρόσβαση στην περιοχή αυτή γινόταν από διχαλωτούς δρόμους που ξεκινούσαν από τις εισόδους των οικισμών. Το κουλιγιέ εκτινόταν σε όλη την περιοχή από το σημερινό Δημαρχείο της πόλης μέχρι την κεντρική πλατεία (Αγ. Βασιλείου), συμπεριλαμβανομένης και της πλατείας Πετρινού. Εκεί ήταν χωροθετημένα τα σημαντικότερα μουσουλμανικά κτίρια, τα τζαμιά, ο πύργος του ρολογιού (ένας πύργος λιθόκτιστος, με εσωτερική σκάλα ως την κορυφή όπου βρισκόταν ο μηχανισμός), τα χάνια, τα λουτρά καθώς και τα τρία είδη αγοράς (τσαρσί, μπέζεστένι, παζάαρ). Η διαδικασία διαμόρφωσης του κέντρου και φαίνεται πως αξιοποιήθηκε κάποια υφιστάμενη κατάσταση. Με την παραπάνω περιγραφή της

<sup>15</sup> Μουτσόπουλος Νικόλαος, *οπ. άνω*, σελ. 124

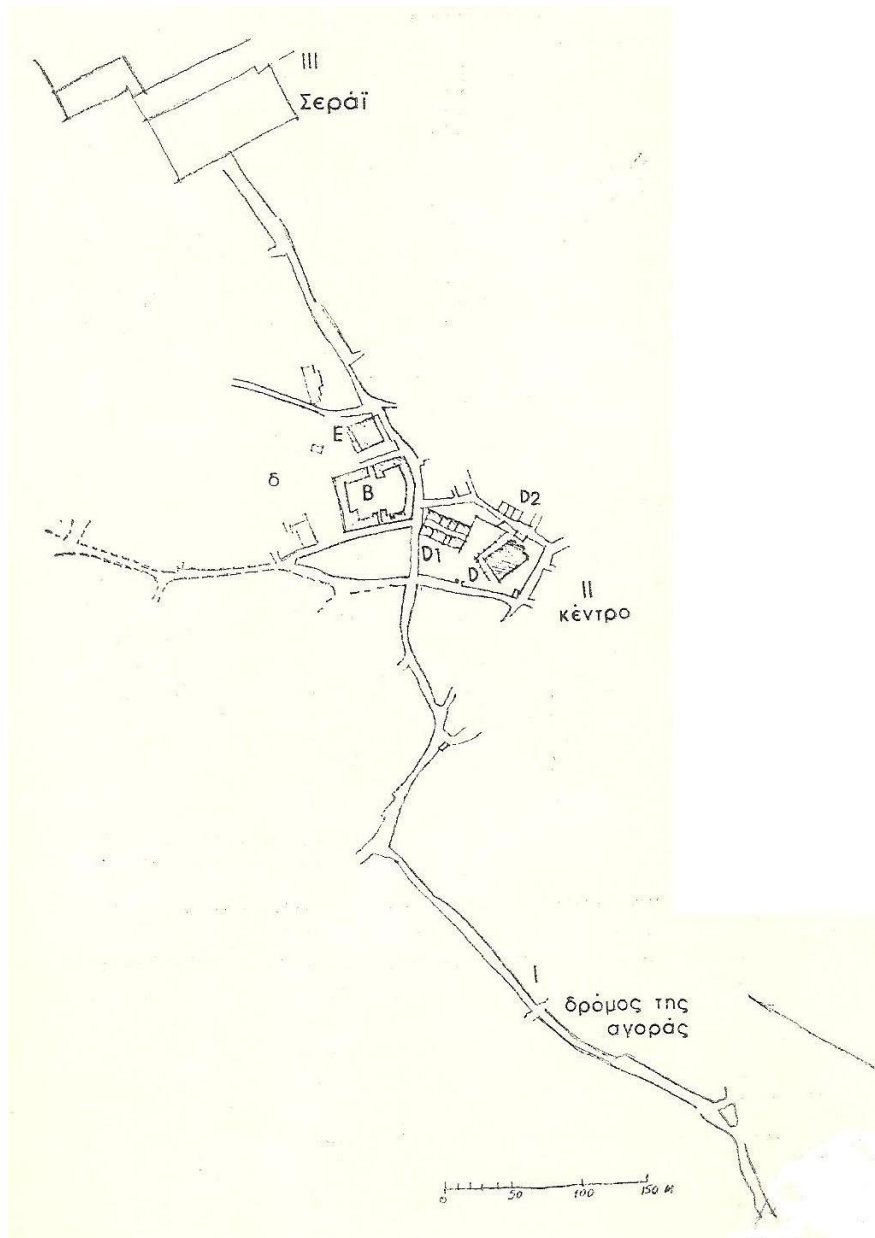
<sup>16</sup> Γρηγοράκης Ν., *οπ άνω* σελ 24, 36, 37

<sup>17</sup> Γρηγοράκης Ν., *οπ άνω* σελ. 27

<sup>18</sup> Πετρονώτης Αργύρης, *οπ. άνω*, σελ. 188

<sup>19</sup> Τρίπολη Ανάπλαση Ιστορικού Κέντρου, *οπ. άνω*

χάραξης του κεντρικού εμπορικού δρόμου, κανένας από τους δυο κλάδους της πόλης δεν ευθεία πρόσβαση στο χώρο του τζαμιού, γεγονός που κατά την νοοτροπία των Οθωμανών απαγορευόταν ως ένδειξη σεβασμού στην ιερότητα του χώρου. Ο κεντρικός δρόμος της πόλης πιθανότατα προϋπήρχε και έγινε μια έμμεση προσέγγιση του αρχικού της κέντρου στο τυπικό ισλαμικό κέντρο.



Τα τρία στοιχεία της πολεοδομικής σύνθεσης στην οθωμανική Τρίπολη: I) δρόμος της αγοράς, II) κέντρο/παζάρι, III) σεράϊ.

Υπόμνημα

B. χάνι

D. τζαμί

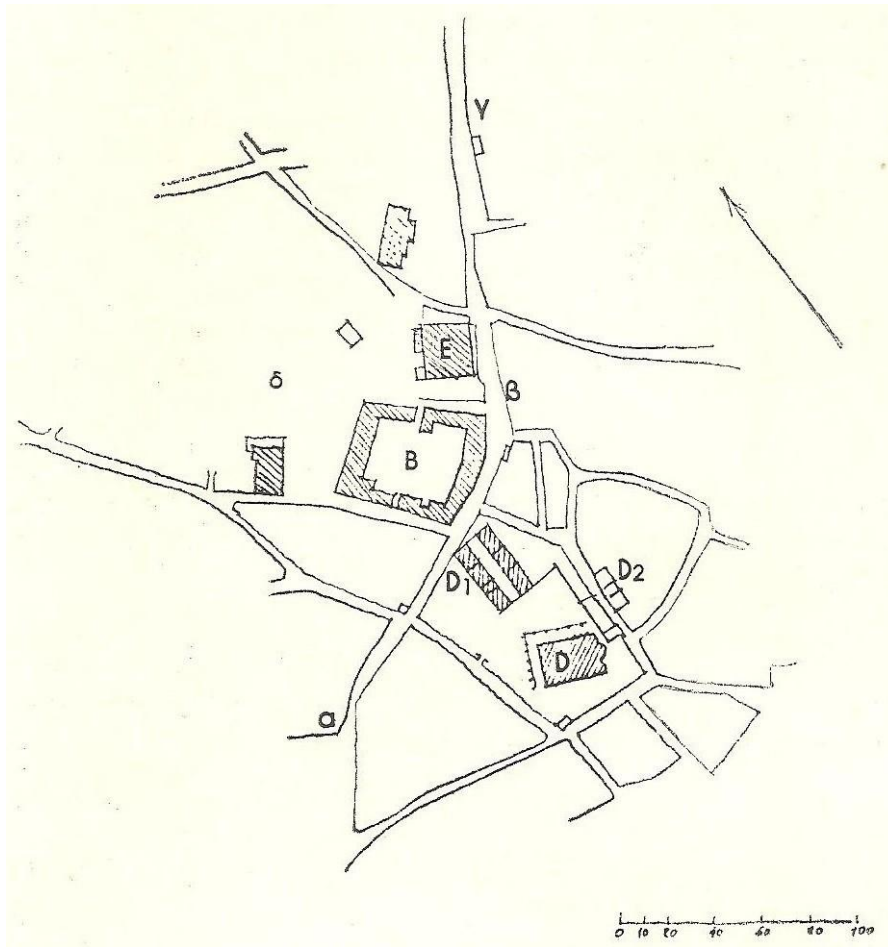
D1. μπεντεστένι

D2. καρσί

E. τζαμί

δ. χώρος εβδομαδιαίας αγοράς

**Εικόνα 7.6 :** Ο δρόμος της αγοράς. (Τσακόπουλος Παναγιώτης, *οπ. άνω*, σελ. 309)



#### Υπόμνημα

B. χάνι

D. κεντρικό τζαμί

D1. μπεντεστέν

D2. καρσί

E. τζαμί της Ώρας

αβγ. δρόμος της αγοράς

δ. χώρος εβδομαδιαίας αγοράς

*Εικόνα 7.7 : Το συγκρότημα κτιρίων του κέντρου της οθωμανικής Τρίπολης. (Τσακόπουλος Παναγιώτης, οπ. άνω, σελ. 310)*

Γύρω από το κουλιγιέ, όπως επέβαλε η ισλαμική πολεοδομική τυπολογία διαμορφώθηκε δακτυλιοειδώς, μια κεντρική περιοχή με αποκλειστικά παραγωγικές και εμπορικές λειτουργίες, με πυκνό πολεοδομικό ιστό και με υποχρεωτικά ισόγεια κτίσματα. Περιμετρικά αυτής της ζώνης αναπτύχθηκαν, με αραιό ιστό οι συνοικίες, αριθμώντας συχνά μόνο ελάχιστα σπίτια. Ήταν αυτόνομες φαινομενικά άσχετες μεταξύ τους περιοχές κατοικίας, που ωστόσο συνδέονταν οργανικά μεταξύ τους με τη λειτουργία της αγοράς. Στα όρια του οικισμού περιλαμβάνονταν κήποι, λιβάδια δάση, ώστε η λειτουργία του να είναι όσο το δυνατόν αυτόνομη.



*Εικόνα 7.8 : Τριπολιτσά - Τζαμί, του c. Wordsworth Χαλκογραφία (Γρηγοράκης Ν., σπ άνω σελ. 27)*

Οι συνοικίες ήταν χωριστές ανά θρησκευτική ενότητα, τόπο καταγωγής ή επάγγελμα. Στην Τρίπολη είναι ακόμα γνωστές κάποιες συνοικίες και διατηρούν τα ονόματα αυτά, όπως τα «Δημητσανίτικα» (γύρω από την οδό Θεοφιλοπούλου), τα «Ρουμελιώτικα» ( γύρω από την οδό Κακλαμάνου, και την οδό Παλλαντίου) και οι δυο δηλώνουν τόπο καταγωγής, ή η συνοικία του «Αγιοταξιάρχη». Όλες οι χριστιανικές συνοικίες ήταν φτωχικές και σε επαφή περιμετρικά με το τείχος. Η κατάσταση των κτιρίων ήταν άθλια, καθώς οι επιτρεπόμενοι τρόποι δόμησης περιελάμβαναν ευτελή υλικά , τούβλα ωμά και ξύλα, με αποτέλεσμα οι μεγάλες πυρκαγιές, ιδιαίτερα στα πυκνοδομημένο εμπορικό κέντρο να αποτελεί μάστιγα. Οι πλειοψηφία των κατασκευών, τόσο των εμπορικών όσο και των κατοικιών, έδινε την εντύπωση παραπηγμάτων, των οποίων συχνά έχουμε περιγραφές από περιηγητές που έμεναν έκπληκτοι.<sup>20</sup> Μόνο το χάνι περιγράφεται σα στέρεο κτίσμα από πέτρα και ασφαλισμένο με πόρτα ενισχυμένη από σίδηρο.

Οι ραγιάδες ζούσαν σε ισόγεια, ευτελή πλίνθινα σπίτια που πολλές φορές δεν είχαν καν ταβάνι με το χιόνι να μπαίνει μέσα, χειρότερες ήταν οι καλύβες των πιο φτωχών που κατοικούσαν δίπλα από τα τείχη. Ούτε και τα σπίτια των κυρίαρχων ήταν όμως εντυπωσιακά καλύτερα.<sup>21</sup> Ο Πούκεβιλ αναφέρει ότι κάποιοι Τούρκοι είχαν μεγάλες οικίες αλλά χτισμένες χωρίς γούστο. Ο Γάλλος μνημονεύει ακόμα και τον περίφημο

<sup>20</sup> Τρίπολη Ανάπλαση Ιστορικού Κέντρου, σπ. άνω

<sup>21</sup> Πετρονώτης Αργύρης, σπ. άνω, σελ. 187

πλάτανο κοντά στην αγορά, στο κέντρο της πόλης από όπου κρεμούσε ο Μορά – Βαλεσής του Έλληνας Αρματολούς και Κλέφτες του 1821.<sup>22</sup>

Τα όρια μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου χώρου ήταν ανύπαρκτα. Όποιος ήθελε έχτιζε όπου ήθελε αδιακρίτως, δημιουργώντας έτσι μια χαώδη κατάσταση. Ο πολεοδομικός ιστός των οικισμών διαμορφωνόταν τυχαία, με αυθαίρετες παρεμβάσεις των κατοίκων, και ήταν εντελώς ακανόνιστος και δαιδαλώδης, με μικρά και όχι σταθερά πλάτη δρόμων. Το ίδιο ακανόνιστο ήταν και το σχήμα των οικοπέδων, που διαμορφώνονταν με πλήρη πολεοδομική αναρχία και με τάση μεγάλου κατακερματισμού της γης.<sup>23</sup> Η σχέση του ελεύθερου δημόσιου και του ιδιωτικού χώρου ήταν εξαιρετικά μικρή, γύρω στο 7%. Ένα ακόμα χαρακτηριστικό των μουσουλμανικών πόλεων που διέθετε η πόλη ήταν η έλλειψη κάθε είδους αστικού εξοπλισμού και υποδομών για τις βασικές λειτουργίες αποχέτευσης, καθαριότητας και εξωραϊσμού. Απομεινάρι της οθωμανικής πρακτικής δυστυχώς παραμένει ο ανοικτός αγωγός αστικών λυμάτων του ρέματος στη Βολιμή.

Η πολεοδομική αυτή πραγματικότητα έχει σφραγίσει και την σύγχρονη πόλη, καθόρισε τη δομή και τη συγκρότησή της ως προς τις χρήσεις γης (ζώνη εμπορίου στο κέντρο), το είδος της μετέπειτα οικιστικής ανάπτυξης (δακτυλιοειδής) και τους άξονες επικοινωνίας της (ακτινοειδής). Στην οθωμανική περίοδο, τουλάχιστον μέχρι τα μέσα του 19<sup>ου</sup> αιώνα που έγινε προσπάθεια σταδιακά από το 1839 μέχρι το 1891 για εκσυγχρονισμό και «εξευρωπαϊσμό» της χώρας, πολεοδομική νομοθεσία δεν υπήρχε και σε πολλές περιπτώσεις εφαρμόζονταν οι βυζαντινοί κανόνες. Από την προσπάθεια αυτή η Τρίπολη δεν μπόρεσε να επωφεληθεί, όπως άλλες πόλεις π.χ. Θεσσαλονίκη γιατί δεν βρισκόταν πλέον κάτω από οθωμανική κυριαρχία. Με αποτέλεσμα να διασώζονται στη σημερινή πολεοδομική πραγματικότητα παραδοσιακά οθωμανικά χαρακτηριστικά.

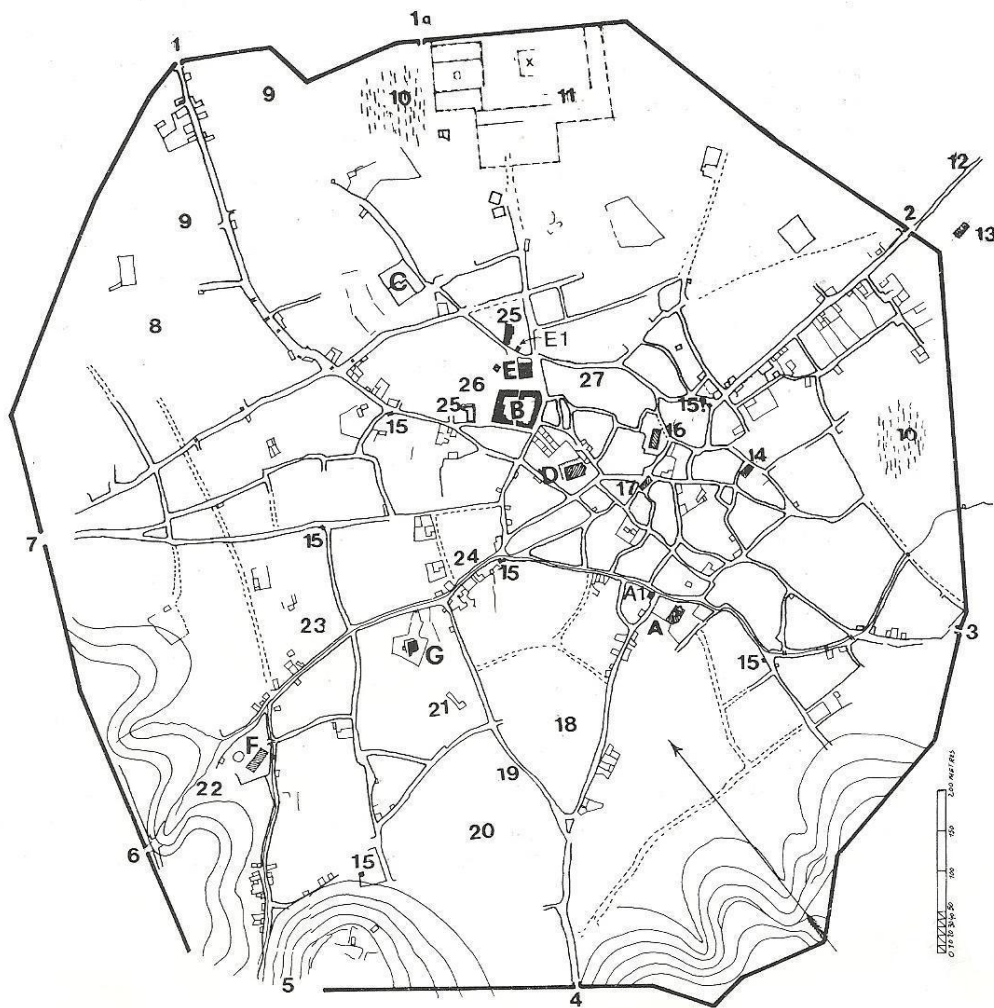
Στο τέλος του 18<sup>ου</sup> αιώνα η πόλη ήταν πλέον μια μεγάλη τουρκόπολη ήταν πυκνοκατοικημένη με 15.000 – 20.000 κατοίκους, με ποσοστό Τούρκων 25 – 30%. Δεν ήταν πλέον μόνο η πρωτεύουσα του Μορέα αλλά και το κέντρο της χώρας. Η μεταφορά προϊόντων για το εξωτερικό εμπόριο προς τα λιμάνια, γινόταν μέσω αυτής καθώς όλοι οι δρόμοι ξεκινούσαν από το διοικητικό και οικονομικό κέντρο, την Τριπολιτσά.<sup>24</sup>

<sup>22</sup> Γρηγοράκης Ν., *οπ άνω* σελ. 37

<sup>23</sup> Τρίπολη Ανάπλαση Ιστορικού Κέντρου, *οπ. άνω*

<sup>24</sup> Γριτσόπουλος Τ., *οπ. άνω*, σελ. 389, 439





**Εικόνα 7.9 :** Τοπογραφικό οθωμανικής Τριπολιτσάς στις αρχές του 19ου αιώνα του Π. Η. Τσακόπουλου (Πετρονώτης Αργύρης, οπ. άνω, σελ. 187)

#### ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Ἡ μαύρη περιμετρική γραμμή παριστάνει τὸ τεῖχος ἀπλοποιημένο. 1-7 Πύλες Τείχους: 1. Πόρτα τῶν Καλαβρύτων, 1α. Σεραγιοῦ. 2. Πόρτα τ' Ἀναπλιῶ. 3. Πόρτα τοῦ Μιστρά. 4. Πόρτα τοῦ Λιονταριοῦ (πρὸς Λεοντάρι καὶ Ναβαρίνο). 5. Χῶρος τῆς Ἀκρόπολης μεῖ ἰδιαίτερη περιτείχιση (;) καὶ πύλη (;): στή θέση «Μεγάλη Τάπη». 6. Πόρτα τῆς Καρύταινας. 7. Πόρτα τ' Ἀγιοθανασιοῦ. 8. Χωράφια. 9. Περιβόλια. 10. Βαλτότοποι. 11. Περιοχὴ Σεραγιοῦ (;): α. αὐλή (;), χ. χαρέμι (;) 12. Πρὸς μεγάλο τούρκικο νεκροταφεῖο. 13. Ἐκκλησία (Μεταμόρφωση). 14. Ἐκκλησία. 15. Βρύσες: παρουσιάζονται 6 (ἀπὸ τίς 22 πού ἄφησε ὁ Ἴμπραήμ), ὅλες σέ τρίστρατα. Αὐτὴ κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολη θά εἶναι τὸ κεντρικὸ «Ταξιμί», πού τροφοδοτοῦσε τίς ἄλλες. 16. Τὸ λοξὸ κτήριο (ὁδοῦ Γεωργίου Α' 41) τῆς Δημόσιας Βιβλιοθήκης («Μαντζούνειο») πι-

θανότατα στή θέση τῆς ἐκκλησίας Παναγία Καθολικό. 17. Ἐκκλησία. 18. Τὸ «Γουρνοπάζαρο». 19. Ὁ θεσμοθετημένος (;) «Δρόμος τοῦ Μπαζά-αρ». 20. Πηγάδι (ἓνα ἀπὸ τὰ πάμπολλα). 21. «Ταμπάτσικα» (στὰ σημερινὰ Ταμπάκια). 22. Κοιμητήριον τῶν Ρώσων. 23. Κῆποι μεῖ μυγδαλιές. 24. Λαχαναγορά. 25. Τούρκικο δημόσιο (;) κτήριο. 26. Θέση τοῦ «Μπαζάαρ» (;). 27. Ψαραγορά. Α. Ἐκκλησία Ἁγιο-Δημήτρη, Α1. Ὁ ἀπέναντί της σωζόμενος Μεντρεσές. Β. Τὸ Μεγάλο Χάνι τοῦ Μπεκέρ-πασᾶ. C. Τζαμί (;). D. Τὸ κεντρικὸ Τζαμί τοῦ Μπεκέρ-πασᾶ (στή θέση του ὁ σημερινὸς Ἁγιο-Βασίλης). E. Τζαμί τῆς Ὠρας. E1. Πύργος τοῦ Ρολογιοῦ. F. Ἐκκλησία Ἁγιο-Ταξιάρχη. G. Τζαμί (;). ΣΗΜ. Στὸ δρόμο Καλαβρύτων (1) καὶ στὸ δρόμο μεῖ τὸ ρυάκι (διακρίνεται ἀπὸ τὸ F) ὑπῆρχαν ἀπὸ 6 γεφυράκια, ἐδῶ μεῖ δύο παράλληλες γραμμοῦλες, ὅπως στήν ἀποτύπωση Βούλγαρη, 1828.

Στο τοπογραφικό του Π. Τσακόπουλου, αναφέρονται όλα τα πολεοδομικά στοιχεία που αναλύθηκαν και δίνεται με τον πλέον παραστατικό τρόπο η διαμόρφωση που πιθανότατα είχε η πόλη τα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Στην έναρξη του 19<sup>ου</sup> αιώνα τόσο οι Ρώσοι όσο και οι Γάλλοι που κατείχαν τα Επτάνησα προσπαθούσαν να προσελκύσουν τους Έλληνες ως συμμάχους εναντίον της Τουρκίας. Στη Μάνη μάλιστα όπου είναι το ορμητήριο και το ασφαλές καταφύγιο των Κλεφτών, γίνεται ανταλλαγή πολεμοφοδίων μεταξύ Κλεφτών και Γάλλων. Οι κατακτητές αντιλήφθηκαν την κατάσταση και με την ανησυχία πως οι ξένες δυνάμεις επέβλεπαν στην κατάληψη του Μοριά έδωσαν μεγαλύτερη προσοχή στην οργάνωση της χώρας, διορίζοντας ως Μορά – Βαλεσή τον γιό του Αλή πασά, Βελή πασά το 1807.<sup>25</sup>

Ο Βελής πασάς έφερε μαζί του 10.000 άντρες κυρίως Αλβανούς καθώς και Ηπειρώτες τεχνίτες, χρυσοχόους από τους Καλαρύτες, χαλκουργούς, σιδηρουργούς, ράφτες και υφαντές από το Συράκο, πλέκτες υφαντών σειριτιών (γαϊτανιών), σανδαλοποιοί και βυρσοδέψες που εγκαταστάθηκαν στην πόλη, τόνωσαν την αγορά και δίδαξαν καινούριες, εξελιγμένες μεθόδους. Επί της κυριαρχίας του υπήρξαν πολλές μεταβολές αν και οι ενέργειές του είναι δύσκολο να ερμηνευτούν. Περιποιήθηκε υπερβολικά του Έλληνες προεστούς και τους παραχώρησε σημαντικά οικονομικά οφέλη ενώ περιφρόνησε τους Τούρκους Ακολουθούσε την πολιτική του πατέρα του έχοντας σαν πιθανή προοπτική την ένωση της Πελοποννήσου με την Ήπειρο. Περιποιόταν του Έλληνες και παραγκώνιζε τους Τούρκους. Δυσανεστημένοι από της στάση του, Τούρκοι αξιωματούχοι και ορισμένοι προεστοί, συνωμότησαν εναντίον του και κατάφεραν να πετύχουν τη μετάθεσή του πέντε μόλις χρόνια αργότερα, το 1812, φέρνοντας και το τέλος της καλής μεταχείρισης των υπόδουλων.

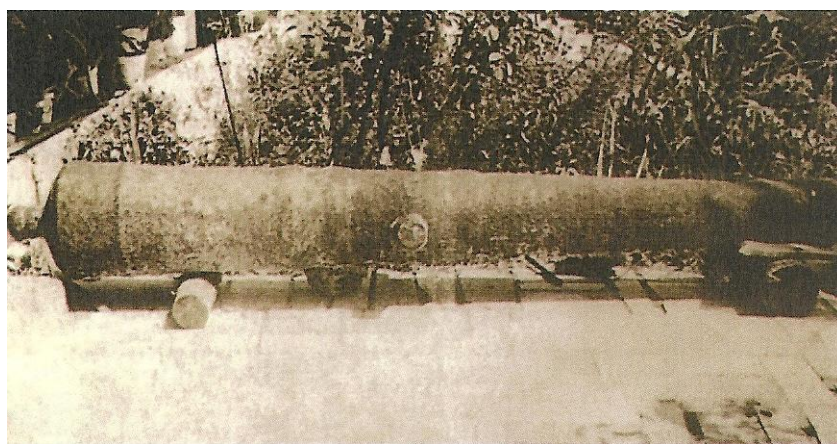
Παρ' όλες τις δύσκολες συνθήκες που επικρατούσαν στην πόλη, κάτω από το καχύποπτο βλέμμα των κατακτητών, την έκδηλη καχυποψία των επισήμων και μη, Οθωμανών αλλά και την χωρίς λόγο προθυμία κακοποίησης όσων θεωρούνταν ύποπτοι αναπτύχθηκε μεγάλη Φιλική δραστηριότητα και σημειώθηκαν Φιλικές πρωτοβουλίες, χωρίς σχεδόν καμία να μην αντιληφθεί η διοίκηση. Σε αυτό βοήθησε βέβαια και το γεγονός πως τα χρόνια που ακολούθησαν, η θέση του διοικητή της Πελοποννήσου άλλαξε πολλά χέρια σε σύντομο χρονικό διάστημα. Το Βελή πασά

---

<sup>25</sup> Γριτσόπουλος Τ., οπ. άνω, σελ. 440

διαδέχθηκε ο Ίτζελι Αχμέτ πασάς , στη συνέχεια ο Σακήρ Αχμέτ, ο Αλή πασάς, Ιμβραχίμ πασάς Σπάρταλης και τέλος ο Χουρσίτ πασάς, ο οποίος τον Ιανουάριο του 1821 στάλθηκε σε αποστολή στα Ιωάννινα εναντίον του Αλή πασά, περίοδο που οι επαναστατικές σκέψεις άρχιζαν να γίνονται πράξεις. Το 1820 η πόλη αριθμούσε πληθυσμό μεγαλύτερο των 20.000 κατοίκων, από τους οποίους 13.000 ήταν Έλληνες, 7.000 Τούρκοι, και 400 Εβραίοι.

Το πνεύμα της Φιλική Εταιρείας εμφυσήθηκε στην Πελοπόννησο το φθινόπωρο του 1818. Μέσα στα επόμενα χρόνια οι Φιλικοί κάτοικοι της Τριπολιτσάς αυξήθηκαν και επαναστατικός άνεμος άρχισε να πνέει στην Πελοπόννησο από το φθινόπωρο του 1820. (Γνωρίζουμε για 40 Τριπολιτσιώτες φιλικούς και 200 συνολικά Αρκάδες, με σημαντικότερους τους αδελφούς Σέκερη, που προσέφεραν σημαντικό έργο στη Φιλική Εταιρεία, διέθεσαν όλη την τεράστια περιουσία τους στον αγώνα, πήραν ενεργό μέρος σε αυτόν και πέθαναν πάμπτωχοι.<sup>26</sup>) Σε έκθεση των Φιλικών αναφέρεται πως στο Μοριά η τουρκική δύναμη ανερχόταν σε 11.400 ενώ η ένοπλη ελληνική σε 94.500. Η δράση των Φιλικών και η προετοιμασία της εθνικής εξέγερσης των Ελλήνων, προετοιμάζονταν με προσεκτικά βήματα και μυστικότητα για να μην έχει την τύχη του 1770.<sup>27 28</sup>



**Εικόνα 7.10 :** Ένα από τα κανόνια που βρίσκονταν στο τείχος της Τριπολιτσάς, έχει μήκος 2,35m, διάμετρο 9 πόντους και πάχος 8 πόντους (Γρηγοράκης Ν., οπ άνω σελ. 37)

<sup>26</sup> <http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/index.html>

<sup>27</sup> Γριτσόπουλος Τ., Ιστορία της Τριπολιτσάς, Έκδοσις Ενώσεως Τριπολιτών Αττικής, Αθήνα 1976, τόμος Β, σελ. 2, 10

<sup>28</sup> <http://www.tripolis.gr>





## **8. Η επαναστατική περίοδος (1821 – 1828)**

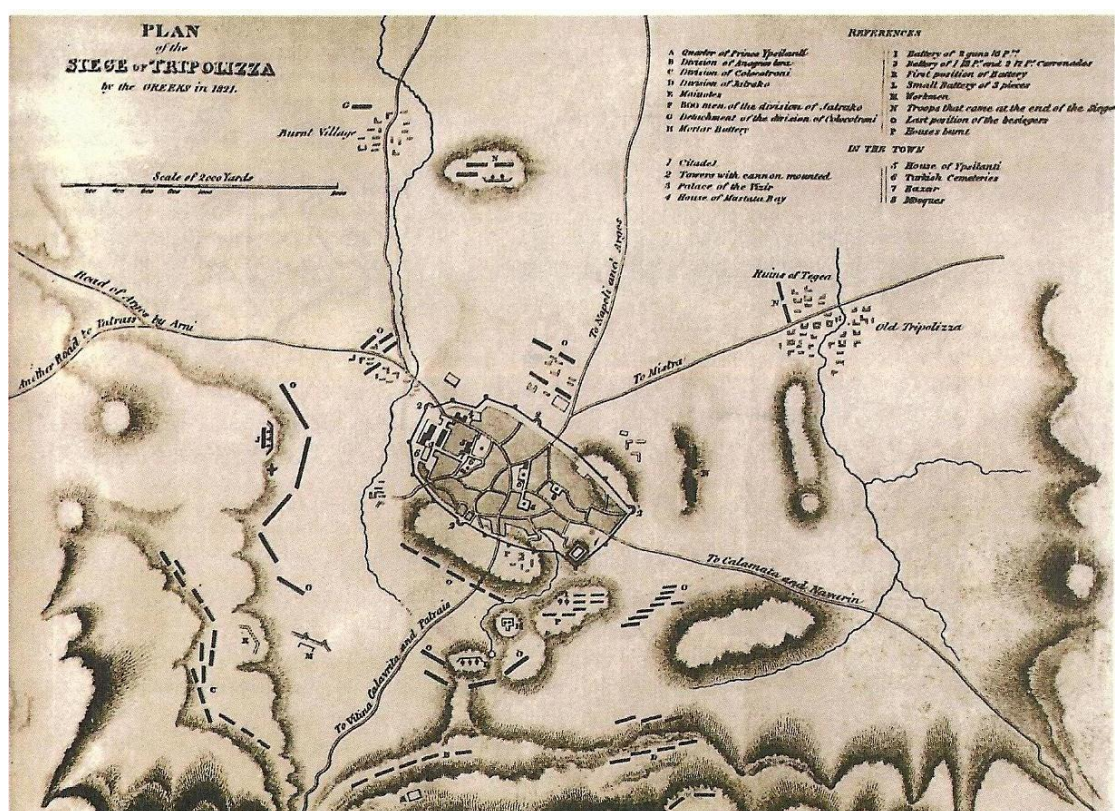
Οι Τούρκοι είχαν υποψιασθεί τις κινήσεις των Ελλήνων και κάλεσαν όλους τους Έλληνες ηγέτες να παρουσιαστούν στην Τρίπολη για να δώσουν εγγυήσεις. Οι υποψίες γρήγορα έγιναν πραγματικότητα με τις πρώτες επιθέσεις των επαναστατημένων Ελλήνων. Σε απογραφή του Ρήγα Παλαμίδα το 1828, μετά από εντολή του Κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια, στην πριν από τη επανάσταση πόλη ζούσαν 750 τούρκικες οικογένειες που κατείχαν 460 εργαστήρια και 10 χάνια και 1.237 ελληνικές οικογένειες που κατείχαν 96 εργαστήρια και 8 χάνια. Η Αρκαδία έγινε σύντομα το κέντρο των επιχειρήσεων των Ελλήνων, όπως και των ανεφοδιασμών, των ανακατατάξεων, ακόμα και ζωνών ασφαλείας και λειτουργίας ασφαλών ορμητηρίων, με την ίδρυση σταθερών ή προσωρινών, φανερών ή κρυφών στρατοπέδων. Τις πρώτες ατυχείς για τους Έλληνες, μάχες, διαδέχτηκε η νίκη στο Λεβίδι, και στη συνέχεια στο Βαλτέτσι και στα Βέρβενα που εξύψωσαν το ηθικό τους.

Η Τριπολιτσία λόγω της φύσης της, ως κέντρο εξουσίας, αλλά και της θέσης της, από τις πρώτες μέρες της εξέγερσης, γέμισε ασφυκτικά με τούρκικο πληθυσμό από τις γύρω περιοχές και ένοπλους στρατιώτες. Παράλληλα οι Έλληνες της πόλης, όσοι είχαν δηλαδή απομείνει καθώς οι περισσότεροι άντρες και ειδικότερα οι νέοι είχαν ήδη φύγει και έπαιρναν μέρος στην επανάσταση, εγκατέλειπαν την πόλη γιατί δεν άντεχαν πλέον την κακομεταχείριση που βρισκόταν στο ζενίθ της. Από το Μάρτη του 1821 η Τριπολιτσία βρισκόταν σε διαρκή συναγερμό και αναστάτωση. Δεν ήταν πλέον το ασφαλές κέντρο της περιοχής. Αποτελούσε την πολυπόθητη κατάκτηση των εξεγερμένων καθώς με την κατάληψή της θα εδραιωνόταν η επανάσταση. Αυτή η πρώτη εστία τουρκικής αντίστασης και απειλής έπρεπε να αντιμετωπισθεί το συντομότερο δυνατό. Οι κατακτητές θα αποθαρρύνονταν ενώ οι Έλληνες θα ενισχύονταν, πιστεύοντας πως η νίκη είναι με το μέρος τους, κατακτώντας στη συνέχεια ολόκληρη την Πελοπόννησο.

Τον Ιούνιο του 1821 ξεκίνησε η πολιορκία της Τριπολιτσάς, με επικεφαλής τον Θεόδωρο Κολοκοτρώνη, που κράτησε τέσσερεις μήνες. Όλο τον Ιούνιο και τον Ιούλιο εξελίσσονταν μάχες και ακροβολισμοί. Προς το τέλος του Ιουλίου και μέχρι την άλωση της πόλης η κατάσταση έγινε πολύ δυσχερής για τους πολιορκημένους. Στα μέσα του Σεπτεμβρίου, άρχισε να διαφαίνεται η πτώση της πόλης, με τους

πολιορκούμενους να έχουν αρχίσει να διαπραγματεύονται την παράδοσή της. Στις 23 Σεπτεμβρίου 1821 οι Έλληνες σκαρφάλωσαν με σχοινί στα τείχη και άνοιξαν τις πύλες του Ναυπλίου και του Μυστρά. Τα σώματα από τα κοντινά υψώματα ξεχύθηκαν μέσα στην πόλη, ακολούθησαν μάχες σφαγές και η Τριπολιτσά παραδόθηκε στις φλόγες, γνωρίζοντας την δεύτερη μεγάλη καταστροφή της, μετά από αυτή του 1770, για τον αγώνα προς την ελευθερία. Αξίζει να σημειωθεί πως ο Διονύσιος Σολωμός στον «Ύμνον εις την Ελευθερίαν» αφιερώνει στην Τριπολιτσά 40 στροφές (35-74) και αρχίζει με την Ελευθερία να υψώνει τη ρομφαία της πάνω από το τείχος:

«Ίδου εμπρός σου ο τοίχος στέκει / της αθλίας Τριπολιτσάς τώρα τρόμου αστροπελέκι / να της ρίζεις πιθυμάς».



**Εικόνα 8.1 :** Σχεδιάγραμμα της πολιορκίας της Τριπολιτσάς υπό τους Έλληνες κατά το 1821. Thomas Gordon, *History of the Greek Revolution*, Λονδίνο, 183. Το σχέδιο παρουσιάζει αρκετές ανακρίβειες, η αγορά, το σαράϊ και η ακρόπολη έχουν σωστές διαστάσεις αλλά δεν βρίσκονται στις σωστές τους θέσεις. Τα μόνα σχέδια που έχουν την ένδειξη τουρκικών νεκροταφείων στην πόλη.<sup>1</sup> (Γρηγοράκης Ν., οπ άνω σελ. 37)

<sup>1</sup> Τσακόπουλος Παναγιώτης, οπ. άνω, σελ 298

Η Τριπολιτσά ήταν η μόνη μεγάλη ελεύθερη πόλη της χώρας, συγκέντρωσε γι' αυτό πληθυσμό από όλα τα διαμερίσματα και διέθετε άφθονα αγαθά άρχισε έτσι μια προσπάθεια ανασυγκρότησης στην πόλη. Στα πλαίσια της προσπάθειας αυτής ιδρύθηκε το πρώτο ελεύθερο σχολείο της Τριπολιτσάς στις αρχές του Μάιου του 1822. Το αλληλοδιδασκτικό σχολείο στεγάστηκε στο κτίριο που κατά τους χρόνους της δουλείας αποτελούσε το τζαμί της Ώρας.

Δυστυχώς η ευδαιμονία δεν κράτησε πολύ, η πόλη έγινε έδρα της Πελοποννησιακής Γερουσίας, και αργότερα έδρα της Προσωρινής Διοικήσεως. Στα χρόνια που ακολούθησαν η πόλη έγινε ακόμα μια φορά κέντρο πολεμικών επιχειρήσεων και μάλιστα με Έλληνες να μάχονται εναντίον Ελλήνων, καθώς είχε ξεσπάσει εμφύλιος πόλεμος. Ο πόλεμος είχε διάρκεια δυο χρόνια και το Ιανουάριο του 1825 συνελήφθηκε ο Κολοκοτρώνης μαζί με άλλους συντρόφους του και απομονώθηκαν στον προφήτη Ηλία της Ύδρας.

Την τραγικότερη όμως στιγμή της ιστορίας της η πόλη θα ζήσει με την εμπλοκή των Αιγυπτίων στον πόλεμο. Το 1825 η εμφάνιση του Ιμπραήμ πασά με 15-17 χιλιάδες οργανωμένου στρατού, πεζικού, πυροβολικού, ιππικού και ναυτικού, στην Μεθώνη έθεσε σε κίνδυνο την επανάσταση, και έγινε εμφανές ότι η αναχαίτιση του θα ήταν δύσκολη και πως γρήγορα θα κατευθυνόταν προς την Τριπολιτσά. Ο Κολοκοτρώνης, που τον είχε ελευθερώσει ο Κουντουριώτης πρότεινε να γκρεμιστεί το τείχος ώστε να μη μπορέσει να οχυρωθεί εκεί ο εχθρός, όμως ήταν ήδη αργά για να γίνει κάτι τέτοιο. Αποφασίστηκε να πυρποληθεί η πόλη, όμως μόνο ένα μέρος της φαίνεται να καταστράφηκε τελικά αυτή τη φορά. Οι κάτοικοι πανικόβλητοι είχαν εγκαταλείψει την πόλη και ο Ιμπραήμ ανενόχλητος την κατέλαβε βρίσκοντας ακόμα και τα πυροβόλα στις τάπιες.

Χρησιμοποιώντας σαν βάση την Τρίπολη, όργωνε κυριολεκτικά την χώρα σκοτώνοντας και καταστρέφοντας τα πάντα. Το 1828 φεύγοντας από την Τρίπολη ο Ιμπραήμ την ισοπέδωσε κυριολεκτικά. Για πέντε μέρες (5 – 10 Φεβρουαρίου 1828), οι κατακτητές γκρέμιζαν και έκαιγαν τα πάντα Ανατίναξαν όχι μόνο τις εκκλησίες αλλά και τα τζαμιά, αφήνοντας μόνο κάποιες από τις πολύτιμες δημόσιες κρήνες. Ακόμα και το τείχος γκρεμίστηκε, ενώ στο τέλος δόθηκε εντολή να μπει φωτιά στην πόλη ώστε να καεί και ότι είχε απομείνει.<sup>2 3 4 5</sup>

---

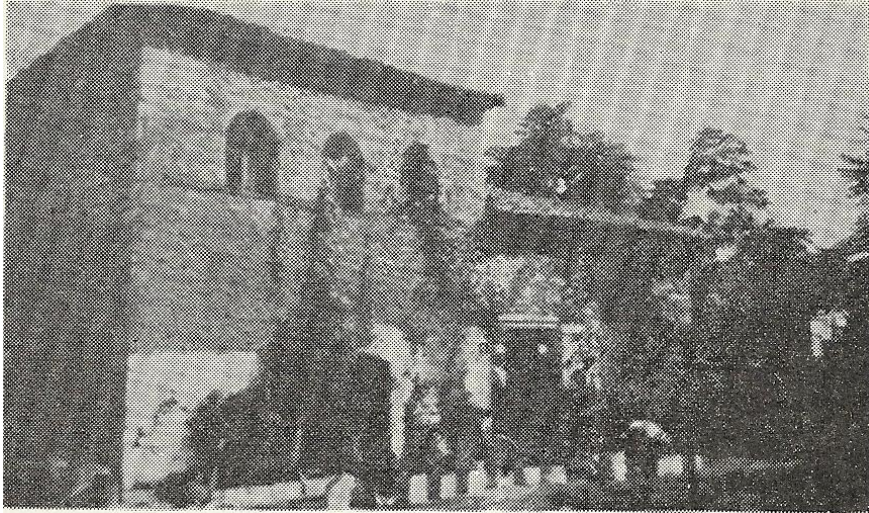
<sup>2</sup> Κρεμμυδάς Βασίλης, Αφιέρωμα : Τρίπολις, η καρδιά της Πελοποννήσου. Από την Ιστορική Τριπολιτσά στην εκπόνησή του 20<sup>ου</sup> αιώνα, Η Καθημερινή, Κυριακή 4 Ιουνίου 1995

<sup>3</sup> <http://www.tripolis.gr>



Στην πόλη απελπιστικά λίγα στοιχεία απέμειναν από την οθωμανική περίοδο:

- α) το «Καθολικό» με πολλές βέβαια τροποποιήσεις, που όπως έχει προαναφερθεί κατάγεται (αν δεν είναι και πιο παλιό) από τη Βενετοκρατία,
- β) το ιεροσπουδαστήριο («μεντρεσές»), Τζουπέ – Χανές, ένα οίκημα ουσιαστικά αμετάβλητο και βρίσκεται ακόμα και σήμερα στη πλατεία Αγ. Δημητρίου 6,



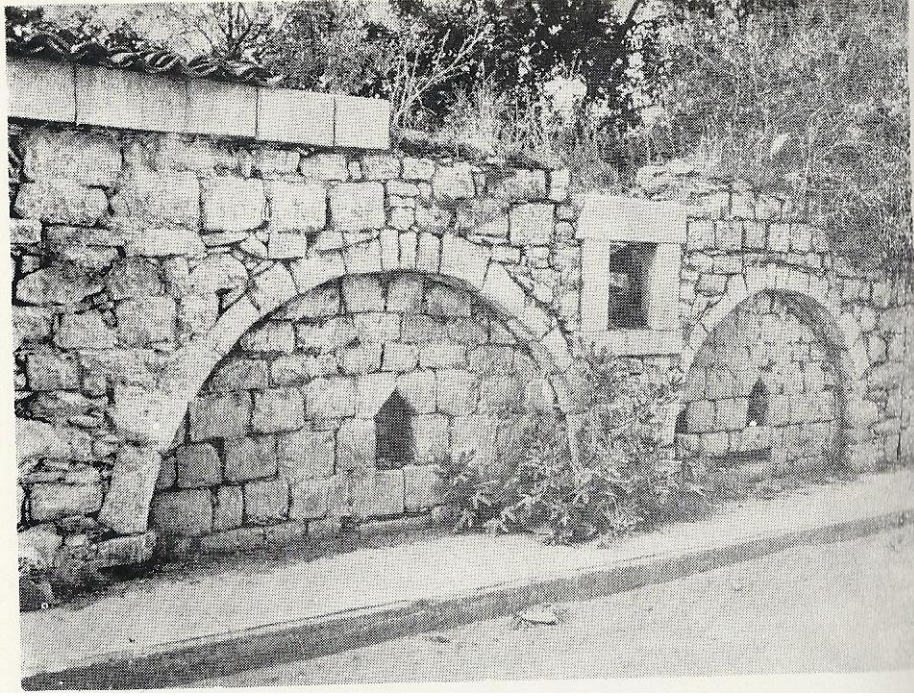
*Εικόνα 8.2 : Κάτι από την προεπαναστατική Τριπολιτσά, ο πασίγνωστος Τζουπέ Χανές, το θολωτό σχολείο της περιόδου της δουλείας. Ακέραιο δείγμα της τουρκικής αρχιτεκτονικής. (Γριτσόπουλος Τ., οπ. άνω, σελ. 362)*

γ) δυτικότερα από το κτίριο αυτό στην οδό Κωνσταντοπούλου μέχρι πρόσφατα διασωζόταν η θολωτή λιθόκτιστη «Βρύση του Μπενάκη», που είχε γίνει γνωστή κατά τη διάρκεια της Άλωσης για τις βίαιες και αιματηρές σκηνές που διαδραματίστηκαν εκεί από τους Έλληνες επαναστάτες κατά των πολιορκημένων Τούρκων. Σώθηκε από την καταστροφή του Ιμπραήμ για να κατεδαφιστεί πρόσφατα.

---

<sup>4</sup> Γριτσόπουλος Τ., οπ. άνω, σελ. 3-5, 38, 111, 316, 321, 324, 328, 334, 348

<sup>5</sup> Κυδωνιάτης Σόλων, Το Νεοκλασικό Κίνημα και τα Νεοκλασικά Σπίτια της Τριπολιτσάς, Εκδόσεις Ενώσεων Τριπολιτών Αττικής, Αθήνα 1988, σελ 10



*Εικόνα 8.3 : Μνημείο της παλαιότερης Τριπολιτσάς, η «Βρύση του Μπενάκη»*

- δ) ξαναχτισμένες στις προεπαναστατική τους θέση βρίσκονται οι εκκλησίες των Αγίων – Ταξιαρχών και ο Αγ. Δημήτρης,
- ε) σταθερά σημεία είναι η σημερινή μητρόπολη της πόλης που χτίστηκε στη θέση του κεντρικού τζαμιού και η οδός Ναυπλίου που συμπίπτει με τον παλαιό δρόμο, το μόνο ευθύγραμμο δρόμο της εποχής
- στ) τέλος ανιχνεύεται μια σειρά παλαιών δρόμων που επιβλήθηκαν και διατηρήθηκαν από πραγματιστικούς λόγους στις επόμενες χαράξεις.<sup>6</sup>

---

<sup>6</sup> Πετρονώτης Αργύρης, οπ. άνω, σελ 189

## 9. Η θεμελίωση της ελεύθερης Τρίπολης επί Ιωάννη Καποδίστρια (1828 – 1833)

Ο πρώτος έκτακτος επίτροπος Αρκαδίας, Αλέξιος Βλαχόπουλος και ο γραμματέας του Δημήτριος Χατζηασλάνης, όταν τον Απρίλιο του 1828 ανέλαβαν καθήκοντα ο πληθυσμός ολόκληρης της επαρχίας της Τριπολιτσάς ήταν μόλις 3.000 άτομα. Η πόλη ήταν ένας σωρός από πέτρες, κατεδαφισμένα τείχη και πυρπολημένες οικίες. Πλατείες και δρόμοι ήταν ανύπαρκτα και υπήρχαν μόνο ελάχιστα πρόχειρα εργαστήρια και τρεις μικρές κατοικίες, στις οποίες είχαν βρει καταφύγιο δεκαπέντε φοβισμένες οικογένειες που αποτελέσαν τον πυρήνα του πληθυσμού της πόλης. Αυτοί οι ελάχιστοι αλλά ηρωικοί άνθρωποι, με την ενίσχυση και νέων κατοίκων που έφταναν συνεχώς στην πόλη καθάρισαν τα ερείπια και τα αποκαΐδια, έχτισαν σπίτια, αποκατέστησαν τους δρόμους, οργάνωσαν καταστήματα και άρχισαν τις καλλιέργειες. Μέσα στους επόμενους πέντε μήνες η ζωή στην πόλη είχε ξαναβρεί ένα ρυθμό.

Ο Ιωάννης Καποδίστριας επισκέφτηκε την Τριπολιτσά στις 11 Ιουλίου του 1828, όπου έγινε δεκτός με μεγάλο ενθουσιασμό από τους κατοίκους. Από την επίσκεψή του τον εντυπωσίασε η εκτεταμένη καταστροφή και με την επιστροφή τους στον Πόρο ασχολήθηκε άμεσα με τα σχέδια για ανέγερση της πόλης. Ανέθεσε με προσωπική εντολή στον μηχανικός του γαλλικού εκστρατευτικού σώματος Σταμάτη Βούλγαρη και στο στρατιωτικό μηχανικό Garnot και σε συνεργασία με το Βλαχόπουλο, να μελετήσουν την κατάσταση και να συντάξουν νέο ρυμοτομικό και πολεοδομικό σχέδιο. Στα τέλη του Ιουλίου οι δυο μηχανικοί επισκέφθηκαν την πόλη αποτύπωσαν την παλιά οθωμανική πόλη και σχεδίασαν μια νέα νεοκλασική. Αφού καθόρισαν και τα στάδια εκτέλεσης του έργου αναχώρησαν για τη Ναύπακτο και την Πάτρα με τον ίδιο σκοπό.<sup>1 2 3</sup>

Το σχέδιο του 1828 αποτελεί την πρώτη ουσιαστική πολεοδομική παρέμβαση στη δομή του ιστού της οθωμανικής πόλης. Περιλαμβάνει ολόκληρη την περιοχή που

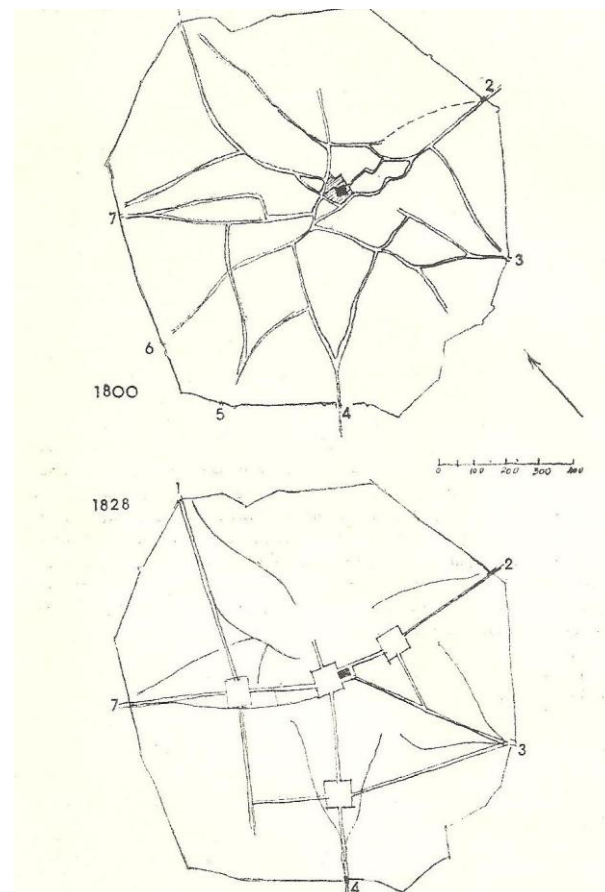
<sup>1 1</sup> Γριτσόπουλος Γ., Ιστορία της Τριπολιτσάς, Έκδοσις Ενώσεως Τριπολιτών Αττικής, Αθήναι 1976, τόμος Γ, σελ. 375, 376

<sup>2</sup> Λουκάτος Δ. Σπύρος, Η θεμελίωση της ελευθέρως Τριπόλεως επί Ιωάννου Καποδιστρίου, Αθήναι 1976, (πρακτικά αρκαδικών σπουδών, Τρίπολις 14 – 15 Δεκεμβρίου 1974)

<sup>3</sup> Πετρονώτης Αργύρης, οπ. άνω, σελ 189



βρισκόταν εντός των τειχών, παρά το ότι περιορίζεται τυπικά στους κύριους άξονες. Η παρέμβαση αυτή έγινε με στόχο να διαφοροποιηθεί ο χαρακτήρας της πόλης, καθώς με τον περιορισμό του εμπορίου και όλων των εγκαταστάσεων στο κέντρο υπήρχε σχεδόν πλήρης ανυπαρξία οποιασδήποτε φροντίδας για τον άνθρωπο στις περιοχές κατοικίας.<sup>4</sup> Ο Π. Τσακόπουλος για το σχέδιο αυτό υποστηρίζει: « Το σχέδιο Βούλγαρη εντάσσεται στις απόψεις για το σχεδιασμό των πόλεων που επικρατούσαν στην Ευρώπη, και ειδικά στη Γαλλία, στα τέλη του 18<sup>ου</sup> και στις αρχές του 19<sup>ου</sup> αιώνα... Η μετάβαση της ευρωπαϊκής πόλης στο 19<sup>ο</sup> αιώνα και την εκβιομηχάνιση συνοδεύεται, στο επίπεδο του σχεδιασμού, από την επιδίωξη ενός “ομογενοποιημένου χώρου”, όπου στόχος δεν ο εξωραϊσμός της πόλης μέσω μιας “ρητορικής” σύνθεσης, αλλά η διαίρεσή της σε οικοδομικά τετράγωνα με το λειτουργικότερο δυνατό τρόπο, ο καθορισμός της σχέσης δημόσιου – ιδιωτικού χώρου και ο προγραμματισμός του οικιστικού εξοπλισμού.»<sup>5</sup>



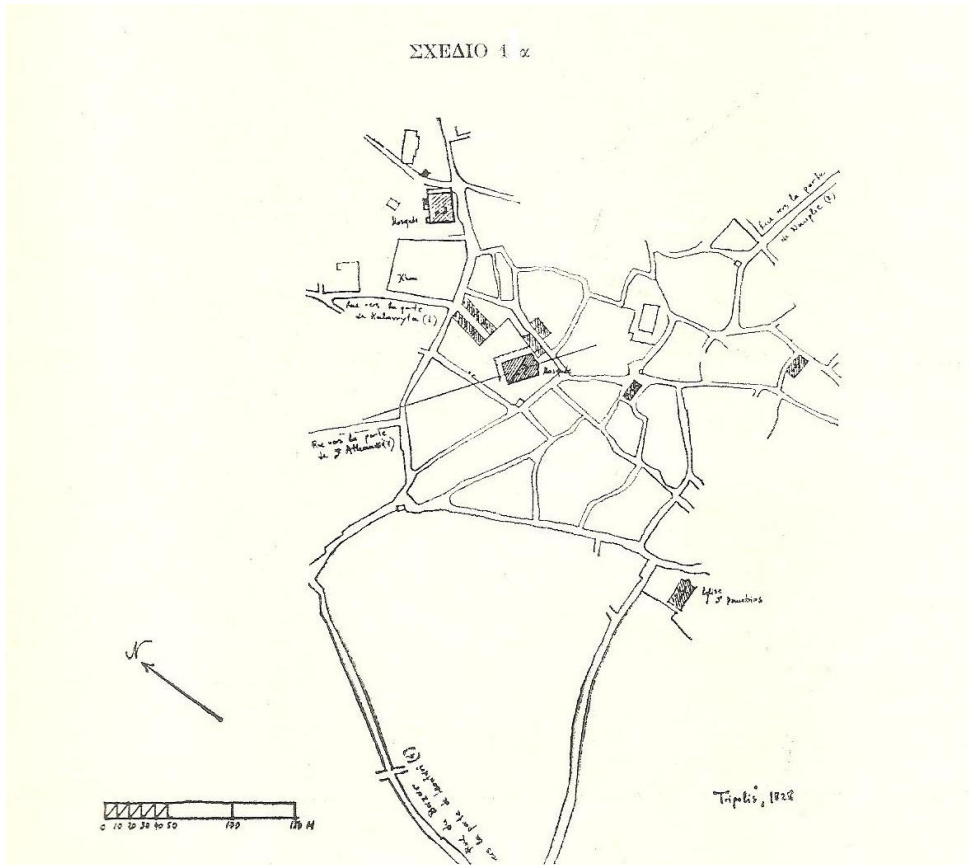
**Εικόνα 9.1 :** Τρίπολη 1800 – 1828, οι άξονες και οι πόρτες της πόλης (Τσακόπουλος Παναγιώτης, οπ. άνω, σελ. 316)

<sup>4</sup> Τρίπολη Ανάπλαση Ιστορικού Κέντρου, οπ. άνω

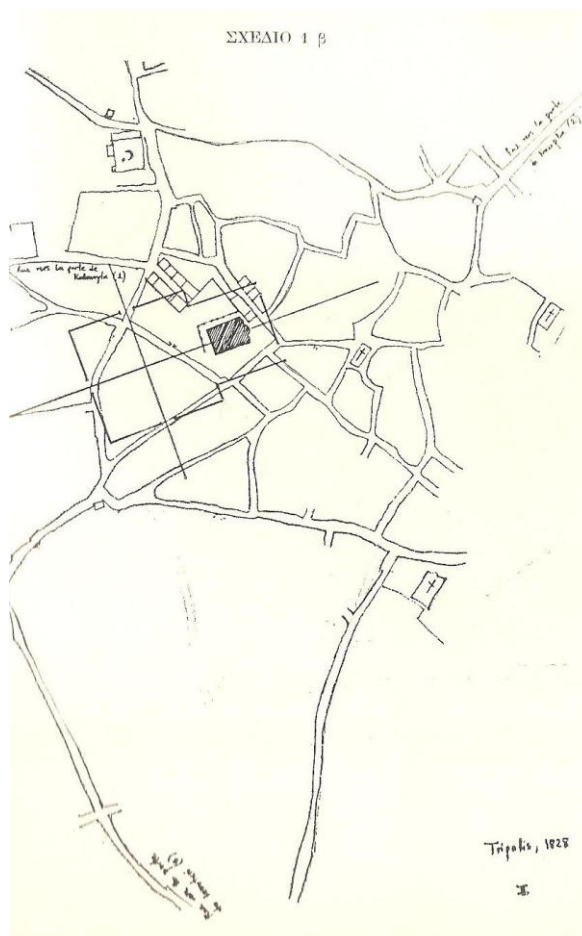
<sup>5</sup> Πετρονώτης Αργύρης, οπ. άνω, σελ 189

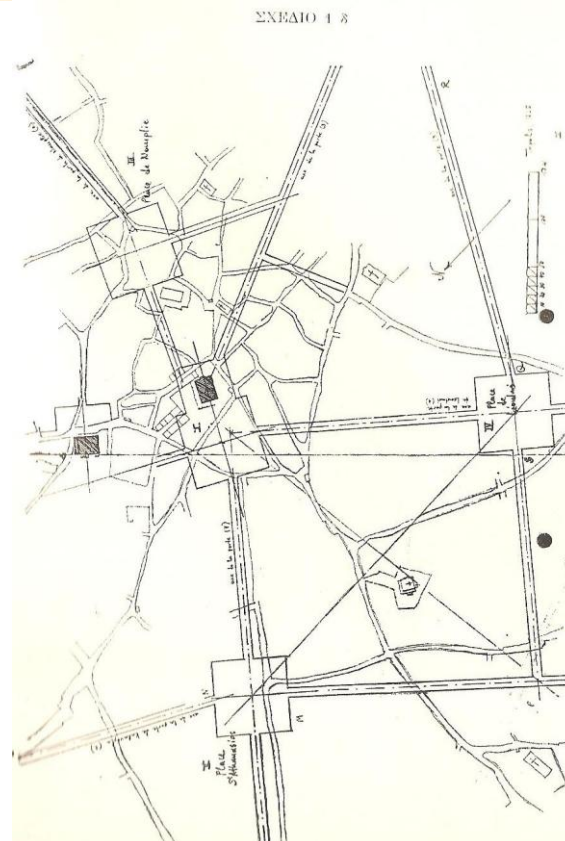
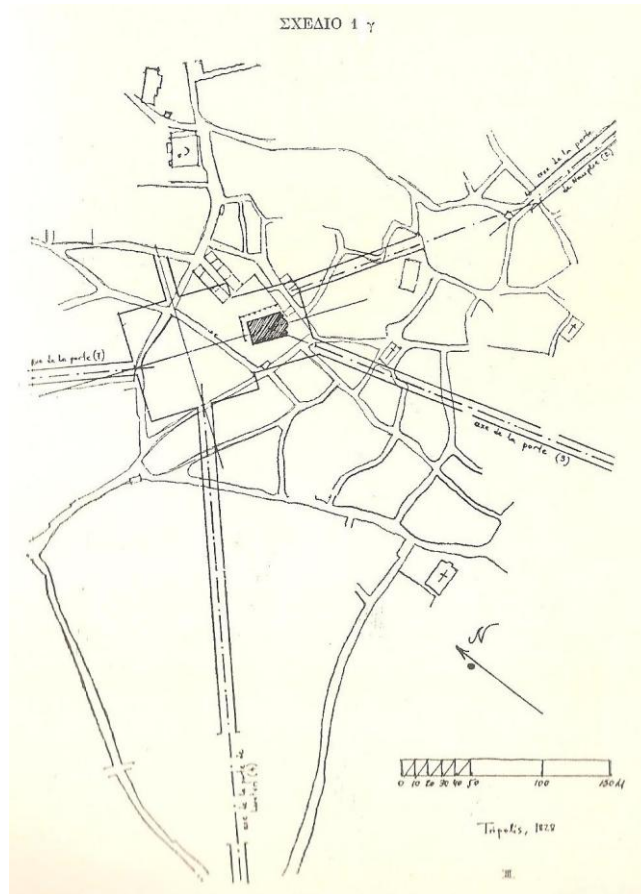


ΣΧΕΔΙΟ 1 α



ΣΧΕΔΙΟ 1 β





**Εικόνα 9. 2 :** Τα διαδοχικά σχέδια της χάραξης του σχεδίου Garnot - Βούλγαρη (Σχέδια 1α, 1β, 1γ, 1δ, Τσακόπουλος Παναγιώτης, οπ. άνω, σελ. 317 – 320)



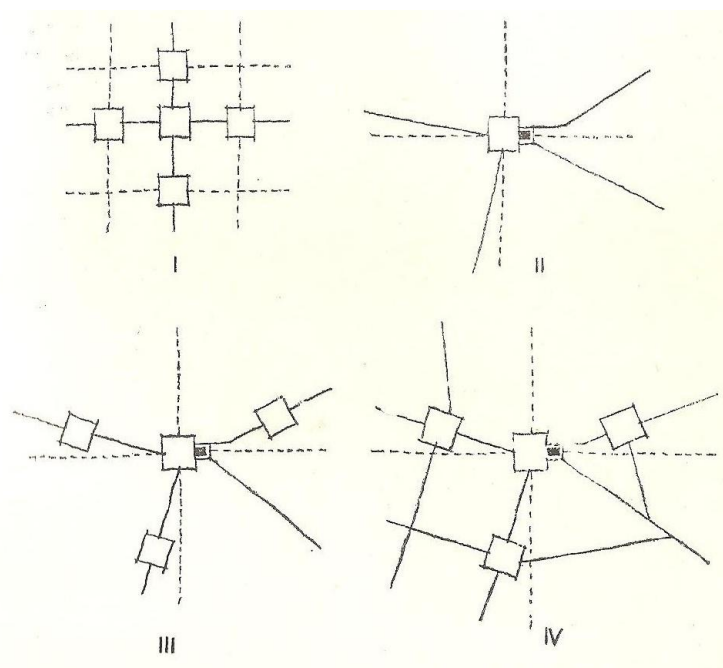
Το σχέδιο Garnot-Βούλγαρη (1828) (αντιγραφή).

- |                          |   |
|--------------------------|---|
| A. Άγ. Δημήτριος         | E. τζαμί                                |
| B. χάνι                  | F. εκκλησία των Αγγέλων                 |
| C. τζαμί                 | G. εκκλησία (τζαμί)                     |
| D. Άγ. Βασίλειος (τζαμί) | 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, πόρτες του τείχους |

**Εικόνα 9.3 :** Τοπογραφικό οθωμανικής Τριπολιτσάς των Garnot και Βούλγαρη, με τις ερυθρές γραμμές του πρώτου ρυμοτομικού των ίδιων, του 1828 για τη νέα Τρίπολη. Δεν έχει διασωθεί το υπόμνημα, κι έτσι υπάρχουν δυσκολίες για την ανάγνωση μερικών απ' τα κτίρια που είναι αριθμημένα. (Το πρωτότυπο σχέδιο φυλάσσεται στα Αρχεία του Γαλλικού Στρατού, Château de Vincennes, Παρίσι: EMAT/S.h.,4.10.C.65. ), (Τσακόπουλος Παναγιώτης, *οπ. άνω*, σελ. 299)

Στο σχέδιο επιλέχθηκε οι χαράξεις ως προς τους δυο άξονες στις νέες, τετράγωνες πλατείες να είναι συμμετρικές, οι πλατείες και οι δρόμοι έχουν όμοιες διαστάσεις και γίνεται αξιοποίηση των σημαντικότερων από τα διασωθέντα οθωμανικά κτίρια για την ικανοποίηση των αναγκών του αστικού εξοπλισμού, πάγια πρακτική της επαναστατικής και καποδιστριακής περιόδου. Για λόγους λειτουργικότητας επιβλήθηκε η ευθεία και άμεση πρόσβαση του κέντρου, σε αντίθεση με τις οθωμανικές διχαλωτές έμμεσες προσβάσεις. Για τους ίδιους λόγους όμως, έγινε παράλληλα προσπάθεια προσαρμογής των νέων σχεδιαστικών απόψεων στην υπάρχουσα τότε κατάσταση, καθώς συχνά επιδιωκόταν η συναίνεση των κατοίκων

στις νέες χαράξεις. Σε πολλές περιπτώσεις έγινε προσαρμογή στην ήδη διαμορφωμένη κατάσταση.



*Εικόνα 9.4 : Η παραμόρφωση του αρχικού ιδεατού σχήματος στο σχέδιο Garnot – Βουλγαρη (Τσακόπουλος Παναγιώτης, οπ. άνω, σελ. 321)*

Ο Βούλγαρης προσπάθησε να ξεφύγει από τον συνεχή και δαιδαλώδη οθωμανικό ιστό, εφαρμόζοντας ένα από τα πρότυπα της ιδανικής πόλης της αναγέννησης. Δύο κύριοι άξονες τέμνονται σε σχήμα σταυρού στην κεντρική, τετράγωνη και με κλειστές γωνίες πλατεία, ενώ τέσσερις ακόμα πλατείες τοποθετούνται στα μεσοδιαστήματα των αξόνων. Το νεοκλασικό αυτό πρότυπο ήταν λειτουργικό και ταυτόχρονα εξυπηρετούσε και τον ιδεολογικό στόχο της ρήξης με το παρελθόν και της στροφής προς την Ευρώπη, που έπνεε ο αέρας του νεοκλασικισμού. Ο ίδιος ο Βούλγαρης θεωρούσε πως η γεωμετρία, η συμμετρία και η ευθεία γραμμή θα σήμαιναν τη ρήξη με ό,τι στο παρελθόν εξέφραζαν τα στενά δρομάκια της τουρκόπολης, θα αποτελούσαν το πέρασμα «απ τη βαρβαρότητα στον πολιτισμό». Το σχέδιο διακρίνεται για τι στρατιωτικό ορθολογισμό του, τη λιτότητά του και την έλλειψη μνημειακότητας και συμβολισμού.

Παρ' όλα αυτά η κεντρική ιδέα του σχεδίου, εκεί όπου στηρίχθηκε η σύνθεσή του ήταν η προϋπάρχουσα οθωμανική πολεοδομική πραγματικότητα. Ο άξονας του τεμένους του Μπεκήρ πασά καθόρισε τον άξονα της τετράγωνης κεντρικής πλατείας, ενώ οι πύλες του, ανύπαρκτου πλέον, τοίχους καθόρισαν τη την κατεύθυνση των

κύριων οδικών αξόνων. Ο Βούλγαρης και ο Garnot το 1828 προσπάθησαν να αναμορφώσουν πολεοδομικά και μορφολογικά την πόλη, επιβάλλοντας αλλαγές στο καθεστώς της χρήσης γης κυρίως στις περιοχές των κεντρικών αξόνων και πλατειών, με τις οποίες κυρίως διαπραγματεύτηκαν.<sup>6 7</sup>

Το ενδιαφέρον του Καποδίστρια όμως δεν σταμάτησε μόνο σε αυτό. Κύριοι στόχοι για τη πόλη θεωρήθηκαν η ανέγερση ιδιωτικών οικιών και εργαστηρίων, απαραίτητα για την οικονομική ζωή και εξέλιξη της πόλης, η ανέγερση διοικητηρίου, η βελτίωση του συστήματος ύδρευσης, ενώ κύριο μέλημα του Κυβερνήτη υπήρξε η ίδρυση σχολείου. Στις 15 Ιουλίου 1828, διορίστηκε με απόφαση του επιτρόπου, ο αυτοαποκαλούμενος «αρχιτέκτονας της Τριπολιτσάς» Παναγιώτης Θεοδωρόπουλος ώστε να συνεργαστεί με τον Βούλγαρη και τον Garnot.

Τον Αύγουστο του 1829 ανατέθηκε στο Δημ. Σταυρίδη η μελέτη και σύνταξη σχεδίου δημόσιων καταστημάτων και του διοικητηρίου της πόλης, καθώς και η επίβλεψη της εκτέλεσης των έργων κατασκευής. Το διοικητήριο θα περιελάμβανε δικαστήριο, δημογερόντειο, ταχυδρομείο, αστυνομία και φρούρια. Τα έργα ξεκίνησαν στα μέσα του 1830 και προέβλεπαν ένα διώροφο κτίσμα, διαρρυθμισμένο κατάλληλα για τις ανάγκες των υπηρεσιών που θα στέγαζε.

Για τη σύσταση του σχολείου έδειξαν μεγάλο ενδιαφέρον τόσο ο Κυβερνήτης όσο και οι κάτοικοι, που στάθηκαν γενναίοι αρωγοί στη προσπάθεια. Η μελέτη και επίβλεψη της κατασκευής έγινε από το Θεοδ. Βαλλιάνο. Η οικοδόμηση του αλληλοδιδασκτικού σχολείου (σχολεία στα οποία οι μαθητές των ανώτερων τάξεων δίδασκαν τα παιδιά που φοιτούσαν στις κατώτερες ) τελείωσε τον Αύγουστο του 1830 και αποτελούσε «το ωραιότερο της πόλεως κατάστημα». Κατά τα εγκαίνια, στις 7 Αυγούστου 1831, που έγιναν με αρκετή καθυστέρηση, αριθμούσε 150 μαθητές και προβλεπόταν γρήγορη αύξηση αυτών. Το κτίριο βρισκόταν στη θέση που σήμερα κοσμεί της πόλη το Μαλλιανοπούλειο θέατρο. Διέθετε μια μόνο ευρύχωρη αίθουσα, σάλα και αυλή, κάλυπτε τις ανάγκες της πόλης μέχρι το 1907, αφού βέβαια άλλαξε διαρρύθμιση ώστε να αποκτήσει τέσσερεις αίθουσες διδασκαλίας. Παράλληλα στην πόλη επαναλειτούργησε και το Ελληνικό σχολείο.

Για την βελτίωση της ύδρευσης της πόλης, που αποτελούσε μέγα πρόβλημα, συστάθηκε επιτροπή ειδημόνων, με πρόεδρο τον Δ. Σταυρίδη, για τη μελέτη της κατάστασης. Αποφασίστηκε η επισκευή του υπάρχον παλιό υδραγωγείο, από τη

---

<sup>6</sup> Μπίκος Γεώργιος, οπ. άνω

<sup>7</sup> Τσακόπουλος Παναγιώτης, οπ. άνω, σελ. 315, 322

Μάνα του καλούμενου Φράγκικου νερού μέχρι το Ταξίμι και να τοποθετηθούν τέσσερις βρύσες σε ισάριθμα κεντρικά σημεία της πόλης (βρύση της Κάντως, του Αλογόμυλου, του Σαρακάρη και του Αρναούτογλου). Επιπλέον να γίνει επισκευή και στο υδραγωγείο των Κήπων καθώς ήταν απαραίτητο για τη λειτουργία των μύλων.

Μετά την απελευθέρωση από τον ξένο κατακτητή οι κάτοικοι θεώρησαν την πόλη δική τους και επιζητούσαν την κυριότητα που του είχε στερηθεί. Επικρατούσε η αντίληψη πως θα δοθεί γη σε όσους σε όσους κατέφυγαν εκεί για να βρουν κατοικία αλλά και πως όσοι είχαν μικρές εκτάσεις θα λάμβαναν μεγαλύτερες. Ο Κυβερνήτης από τη θεμελίωση της έννομης πολιτείας αντιλήφθηκε το πρόβλημα και πως έπρεπε να διασωθεί η εθνική περιουσία. Ήδη από το 1823 είχε ψηφιστεί πως όλες οι τουρκικές ιδιοκτησίες αλλά και τα δημόσια κτίρια π.χ. τζαμιά ήταν κάτω από τη δικαιοδοσία της Διοίκησης που θα μπορούσε να τα πουλήσει ή να τα ενοικιάσει. Ο Καποδίστριας είχε σκοπό να διανεμηθεί η εθνική γη στους ακτήμονες καλλιεργητές ώστε να δημιουργηθεί μια τάξη μικροκτηματιών. Με το νέο σχέδιο της πόλης φάνηκε πως πολλοί κινήθηκαν πριν το νόμο ή ενάντια σε αυτόν και πάνω σε εθνικούς τόπους οικοδομήθηκαν κατοικίες, εργαστήρια κ.α. Έπρεπε λοιπόν να πληρώσουν κατ' εκτίμηση για το έδαφος που κατέλαβαν. Οι κάτοικοι, των οποίων η γη αποκοπτόταν με βάση το σχέδιο, λάμβαναν γειτονικό τμήμα γης μέρος της εθνικής περιουσίας.

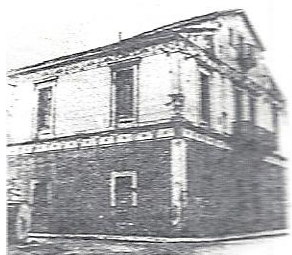
Τον πληθυσμό της νέας πόλης δεν αποτέλεσαν μόνο γηγενείς Τριπολιτσιώτες, των οποίων ο αριθμός είχε μειωθεί σημαντικά λόγω του πολέμου, των καταστροφών και των ασθενειών. Η νέα πόλη είχε βέβαια ένα πυρήνα παλιών κατοίκων, όμως αυτή διάλεξαν να κάνουν σπίτι τους και πολλοί αγωνιστές, στρατιωτικοί και πολιτικοί, έλαβαν κομμάτια γης και εγκαταστάθηκαν μόνιμα. Ακόμα αρκετοί ήταν και άνθρωποι από ερημωμένες επαρχίες που αναζητούσαν μια καλύτερη τύχη. Σεβαστός αριθμός Κρητών εγκαταστάθηκε στην πόλη το 1831, ενώ αργότερα στα χρόνια της βασιλείας του Όθωνα (στο διάστημα 1842 – 1857) η εγκατάσταση έλαβε τη μορφή αποικισμού, δημιουργώντας τη συνοικία «Κρητικά».

Κάτω από την κυβερνητική πρόνοια και την αγάπη των κατοίκων οι οικίες συνεχώς βελτιώνονται, αντικαθιστούνται οι πρόχειρες στέγες από πλάκες και κλαδιά δέντρων με νέες χτιστές, κάθε οικία περιβαλλόταν από μαντρότοιχο και περιελάμβανε απαραίτητως ένα περιποιημένο κήπο. Οι φτωχικές καλύβες και οι ταπεινές κατοικίες των πρώτων Τριπολιτσιωτών όμως, επισκιάζονταν από τα πιο επιμελώς χτισμένα σπίτια των ευπορότερων και από τα αρχοντικά των ευπατρίδων. Μετεπαναστατικά οι



άντρες του Αγώνα έχτισαν τα σπίτια τους στην περιοχή πίσω από το Μαλλιαροπούλειο, που ονομάστηκε «Συνοικία των Αγωνιστών».

Η οικία του Φωτάκου ήταν από τις πιο παλιές και εκεί φιλοξενήθηκε ο Καποδίστριας κατά της σύντομης επίσκεψής του στην πόλη. Απέναντι βρισκόταν η οικία του πρώτου έκτακτου επιτρόπου Αλέξιου Βλαχόπουλου, που στη συνέχεια απέκτησε ο Ιωάννης Ζαφειρόπουλος, ενώ το οικόπεδο παραπλεύρως δόθηκε στον αδερφό του Αναγνώστη. Τα δυο αδέρφια άνηκαν στο ιδιαίτερο σώμα του Κολοκοτρώνη. Η οικία του Κανέλου Δεληγιάννη ήταν διώροφη και μεγαλοπρεπής με χαραγμένη επιγραφή «15 Μαρτίου 1833». Αυτή όμως που πραγματικά ξεχώριζε και είχε αρχοντική όψη ήταν η οικία του Δημητσανίτη αγωνιστή Ανδρέα Παπαδιαμαντόπουλου, πίσω από το σημερινό Δημαρχείο. Στο κτίριο αυτό φιλοξένησε και τον βασιλιά Όθωνα κατά την πρώτη του επίσκεψη στην Τρίπολη.



*Εικόνα 9.5 : Κατοικία Φωτάκου, κατεδαφίστηκε το 1958. (Γρηγοράκης Ν., οπ άνω σελ. 79)*

Όταν το Μάρτιο του 1830 ο Αλ. Βλαχόπουλος παρέδιδε την επαρχία στο Νικ. Καρόρη η πόλη είχε ανοικοδομηθεί σε σημαντικό βαθμό. Τον κεντρικό και περιφερικό χώρο διέτρεχαν λεωφόροι και διαχώριζαν πλατείες. Η οικονομική ζωή, η βιομηχανία και το εμπόριο είχαν αναπτυχθεί αισθητά. Η Τρίπολη απαριθμεί 650 κατοικίες οι περισσότερες μονώροφες και 250 εργαστήρια και ο πληθυσμός της ήταν 2.380 ψυχές.<sup>8 9 10</sup>

<sup>8</sup> Λουκάτος Δ. Σπύρος, οπ. άνω

<sup>9</sup> Γριτσόπουλος Τ., οπ άνω, σελ. 378, 379, 383, 388, 395, 409, 432, 462

<sup>10</sup> Κυδωνιάτης Σόλων, οπ. άνω σελ. 12

## **10. Η Ανοικοδόμηση της Τρίπολης (1833 – αρχές 20<sup>ου</sup> αιώνα)**

### **10.1 Το νέο πολεοδομικό σχέδιο**

Οι κάτοικοι φαίνεται από τα σχέδια και το είδος εξέλιξης του ιστού της πόλης, πως συνέχιζαν να χτίζουν βάση του παλιού οθωμανικού συστήματος, στο εσωτερικό των οικοδομικών τετραγώνων. Τη διατήρηση της συνήθειας αυτής ευνοούσε η σχέση ανάμεσα στο μέγεθος, το σχήμα και τη θέση των οικοπέδων καθώς και το σχήμα και το μέγεθος των οικοδομικών τετραγώνων του σχεδίου του 1828. Έναν επιπλέον λόγο αποτέλεσε και η ύπαρξη υποτυπωδών δρόμων, περασμάτων, που ήδη ήταν διαμορφωμένα κατά τη σύνταξη και εφαρμογή του σχεδίου, για την πρόσβαση κτιρίων που προϋπήρχαν στο εσωτερικό των τετραγώνων. Μάλιστα σε ορισμένα σημεία στα σχέδια τόσο του 1828 όσο και του 1836 ο χαρακτήρας έχει σημειώσει τις εισόδους τέτοιων προσβάσεων στις ρυμοτομικές γραμμές, χωρίς να έχουν χαραχτεί δρόμοι.

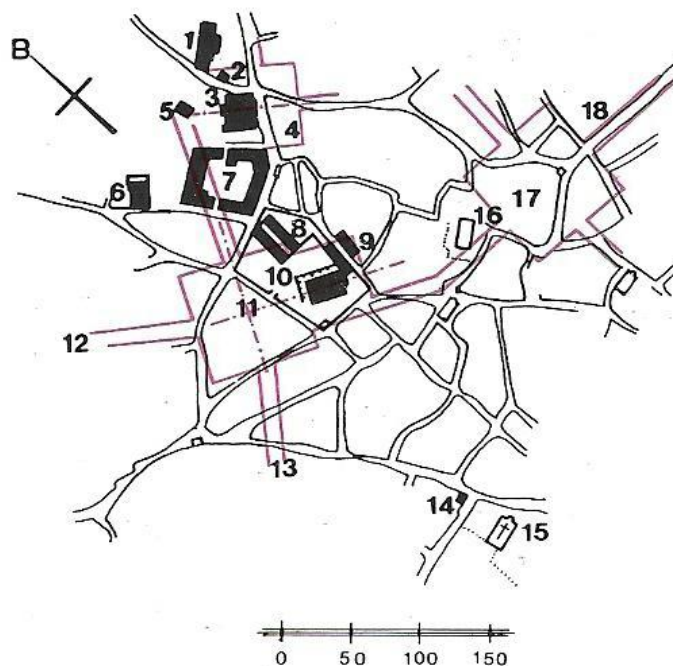
Με την άφιξη του Όθωνα στο σχέδιο της πόλη έγιναν τροποποιήσεις και ουσιαστικά τότε ξεκινά και η εφαρμογή του. Οι αναθεωρήσεις του σχεδίου του 1828, τόσο αυτή του 1833, το σχέδιο της οποίας όμως δυστυχώς έχει χαθεί, αλλά και αυτή του 1836, συντάχθηκαν για να προσαρμόσουν το αρχικό σχέδιο είτε σε προϋπάρχουσες καταστάσεις, είτε σε άλλες που διαμορφώθηκαν με την ανάπτυξη της νέας ζωής της πόλης, κάτω όμως από τις παλιές συνήθειες.<sup>1</sup> Το σχέδιο του 1836 δεν εμφανίζει μεγάλες αλλαγές από το αρχικό, παραμένει στα πλαίσια του 1828 επηρεασμένο όμως από την πολύπλοκη πραγματικότητα. Η αναθεώρηση και συμπλήρωση του σχεδίου Βούλγαρη – Garnot από τον μετέπειτα συνταγματάρχη του Μηχανικού Δημ. Σταυρίδη, στα 1836, επιχείρησε να κατευνάσει τις αντιδράσεις των κατοίκων που θίγονταν από τις αρχικές χαράξεις, μειώνοντας τις διαστάσεις ορισμένων πλατειών και κυρίων αξόνων και υιοθετώντας εν μέρη στη γενική χάραξη τον ιστό της προεπαναστατικής πόλης. Η πόλη στα τέλη του 19<sup>ου</sup> αιώνα αποτελούσε ένα πολεοδομικό υβρίδιο, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Τσακόπουλος.

Η βασική συνεισφορά της αναθεώρησης του 1836 έγκειται στο δημόσιο κήπο που προτείνεται στο χώρο των ερειπίων του τούρκικου σεραγιού, ως απόληξη του μνημειακού άξονα νότου – βορρά και όπου αργότερα (1869) ξεκίνησε, με άδοξο

---

<sup>1</sup> Τρίπολη Ανάπλαση Ιστορικού Κέντρου, οπ. άνω

όμως τέλος, η ανέγερση των θερινών ανακτόρων του Γεωργίου Α'. Η πρόταση αυτή, που ακολουθούσε τις μορφολογικές αρχές των πολεοδομικών σχεδίων της πρώτης βαυαρικής περιόδου, ανέτρεπε τη φιλοσοφία της ιδεατής πόλης του Βούλγαρη. Επιχειρούσε να ξαναδώσει στην πόλη τον χαμένο ισχυρό διοικητικό πόλο της οθωμανικής περιόδου, απογυμνωμένο όμως από την ουσιαστική πολιτική του λειτουργία.<sup>2</sup>



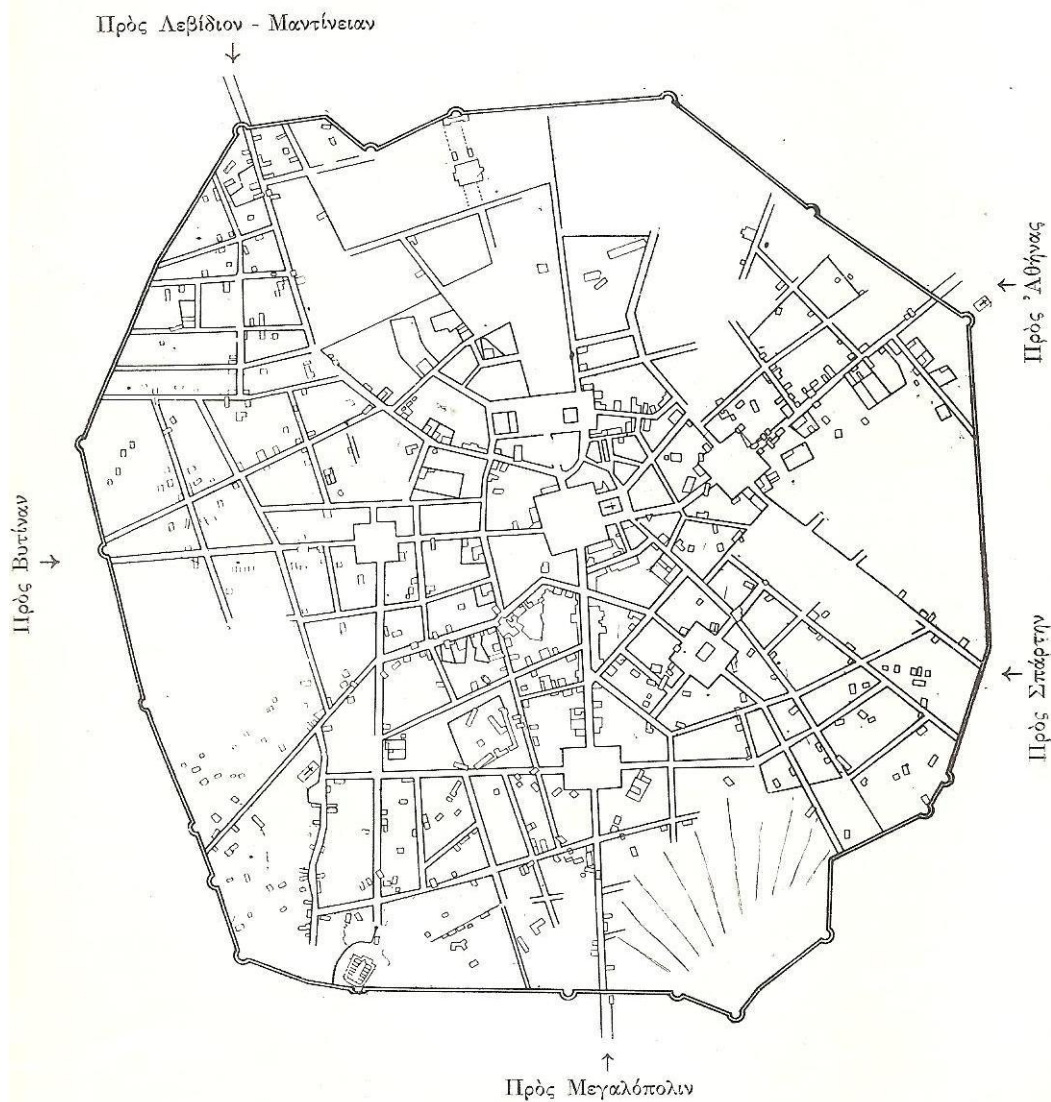
#### ΥΠΟΜΝΗΜΑ

1 και 6. Τούρκικο δημόσιο (;) κτήριο. 2. Πύργος 'Ωρολογίου. 3. Τζαμί τής 'Ωρας. 4. Σημερινή πλατεία Θ. Πετρινοῦ. 5. Μπαζάαρ (;) στή σημ. ὁδὸ Καλαβρύτων. 7. Χάνι Μπεκήρ-πασᾶ. 8. Μπεζεστένι. 9. «Ταρσί» (τσαρσί). 10. Τζαμί Μπεκήρ-πασᾶ (ἀκριβῶς στὸν Ἅγιο-Βασίλη). 11. Σημερινή πλατεία Ἅγιο-Βασίλη. 12. Ὁδὸς Γορτυνίας. 13. Ὁδὸς Καλαμάτας. 14. Ὁ (ὑπάρχων) Μεντρεσές. 15. Ἅγ. Δημήτρης. 16. Παναγία Καθολικό (;) στό σημ. «Μαντζούνειο». 17. Σημερινή πλατεία Κολοκοτρώνη. 18. Ὁδὸς Ναυπλίου.

*Εικόνα 10.1 : Οθωμανική Τριπολιτσά. Το κέντρο της με το Kulillie και τη νέα ρυμοτομία κατά το σχέδιο 1836. Ανασχεδίαση από το τοπογραφικό Π. Η.Τσακόπουλου, (Πετρονώτης Αργύρης, οπ. άνω, σελ. 188)*

<sup>2</sup> Τσακόπουλος Παν., Πολεοδομικό Σχέδιο : Μορφολογικός ιστός και ρυμοτομία της πόλης από το 19<sup>ο</sup> ως τον 20<sup>ο</sup> αιώνα, Η Καθημερινή, Κυριακή 4 Ιουνίου 1995

Ιδιαίτερη εντύπωση, στο σχέδιο του 1836, προξενεί πως η πλατεία Κολοκοτρώνη άλλαξε θέση και έγινε κάθετη προς την οδό Ναυπλίου. Χάθηκε έτσι η ευθύγραμμη χάραξη της οδού (Βασιλέα Γεωργίου Α΄) που ενώνει την ενώνει με την κεντρική πλατεία. Ακόμα ένας μεγάλος αριθμός κτιρίων φαίνεται πως να βρισκόταν ακόμα σε θέσεις από τις οποίες είχα σχεδιασθεί να περάσουν οι δρόμοι.<sup>3</sup>



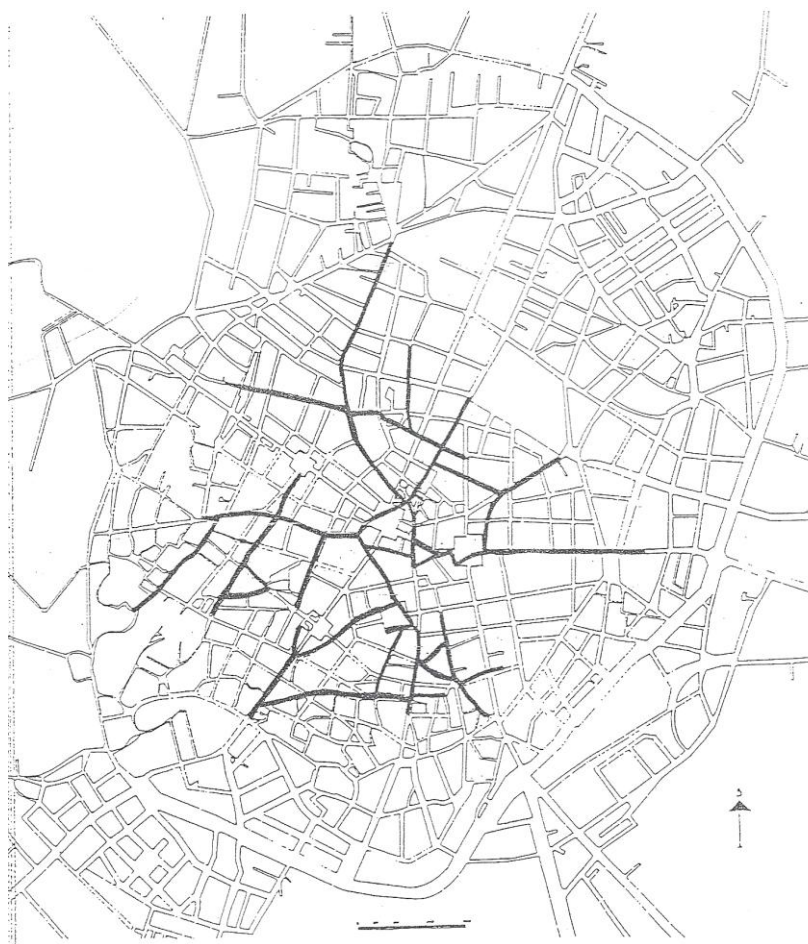
**Εικόνα 10.2 :** Η Τρίπολη σύμφωνα με το σχέδιο της 14 Ιουνίου 1836, με 750 οικίες, 4.600 κατοίκους, 2 εκκλησίες, (Μπουέρμαν Α., *Τρίπολις: Η ζωή μιας ελληνικής πόλεως*, Ελληνική Εκδοτική εταιρεία Αλεξ. Φιλόπουλου, Αθήναι 1957, σελ. 42)

Όταν το 1834 για το νεοσύστατο ελληνικό κράτος αναζητούσε πρωτεύουσα, η Τρίπολη ήταν μια από τις υπονήφιες πόλεις. Με την εκλογή της Αθήνα όμως η σημασία και ο ρόλος της Τρίπολης περιορίστηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό λόγω του

<sup>3</sup> Μπουέρμαν Α., οπ. άνω, σελ. 24

υποτυπώδους μεταφορικού δικτύου. Η πόλη έχασε τις πολιτικές, διοικητικές και στρατιωτικές λειτουργίες που εκτελούσε μέχρι τότε, καθώς από τον Απρίλη του 1833 είχε οριστεί έδρα της προσωρινής Διοίκησης τόσο του Βουλευτικού όσο και του Εκτελεστικού σώματος.<sup>4</sup>

Την εποχή μετά την Τουρκοκρατία την πόλη χαρακτηρίζουν οι πλατείες και οι ελληνικές ορθόδοξες εκκλησίες. Για λίγες δεκαετίες χτίζεται ένα μικρό τζαμί χωρίς μιναρέδες στη περιοχή απέναντι από το κυριότερο σχολείο της πόλης (το σχολείο του Καποδίστρια), το οποίο μάλλον κατεδαφίστηκε κατά τη διάρκεια της καταστροφής των τουρκικών ιερών το 1840. Το παλάτι του πασά κατεδαφίστηκε και ο χώρος ισοπεδώθηκε.<sup>5</sup>



*Εικόνα 10.3 : Δρόμοι του Οθωμανικού ιστού στο σύγχρονο σχέδιο (Καταγραφή Διατηρητέων Κτηρίων Τρίπολης, Ομάδα εργασίας: Μελκίδη Χρύσα, Σταμπούλογλου – Φρέντζου Δέσποινα, Χόρτη Βασιλική, Ξαγάς Βασίλης, Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, Περιφ. Τμ. Κεντρικής και Νότιας Πελοποννήσου, Τρίπολη Ιούλιος 1999 πίνακας 4)*

<sup>4</sup> Κρασοπούλου Μαρία, Κωσταγεώργου Ολβασία, Διάλεξη 2004: Χωρική Ανάγνωση της Τρίπολης

<sup>5</sup> Μπουέρμαν Α., οπ. άνω, σελ. 24, 26

Πρώτος δήμαρχος της πόλης διορίστηκε από τον Όθωνα ο Γιαννάκος Πετρινός στις 26 Ιουλίου του 1835. Εκτέλεσε χρέη για δυο τριετίες και έργο του ήταν η διάνοιξη της οδού Ναυπλίου και η κατασκευή και δεντροφύτεψη της κεντρικής πλατείας που σκιαζόταν από τα γραφικά πλατάνια που την περιτριγύριζαν. Γενικότερα έδωσε μεγάλη σημασία στον καλλωπισμό της πόλης (Μαρμαρένια βρύση κ.α.) , αλλά δεν έδειξε τον ίδιο ζήλο και για την ανάπτυξή της.<sup>6</sup>

## 10.2 Η εξέλιξη της Αγοράς

Η αγορά, τα μετεπαναστατικά αυτά χρόνια, κατέλαβε δυο κεντρικές περιοχές, τον χώρο που σήμερα καλύπτει ο μεγαλοπρεπής ναός του Αγίου Βασιλείου και τις θολοσκεπείς στοές του ερειπωμένου τζαμιού της Ώρας.

α) Στην κεντρική πλατεία της πόλης και ως τη σημερινή οδό Ουάσιγκτον 56 πρόχειρα παραπήγματα που μεταβλήθηκαν σε εμπορικά καταστήματα και εργαστήρια, δημιουργούσαν μια διασκορπισμένη αγορά και προκαλούσαν αταξία στην αδιαμόρφωτο τότε κέντρο της πόλης. Η κατάσταση έμεινε στάσιμη μέχρι το καλοκαίρι του 1855 που μια ορμητική πυρκαγιά κατέστρεψε τα παραπήγματα, δίνοντας έτσι ένα «εξαναστατικό» τέλος. Λίγους μήνες αργότερα τέθηκε ο θεμέλιος λίθος του μητροπολιτικού ναού. Το 1858 από τη Μηχανική υπηρεσία του Δήμου, συντάχθηκε σχέδιο με ομοιόμορφες στοές, γύρω από τα εργαστήρια της πλατείας με πρόθεση μάλιστα να επεκταθεί το μέτρο σιγά – σιγά σε όλα τα εργαστήρια. Το Δημοτικό Συμβούλιο μετά από σχετικές πιέσεις αναγκάστηκε να απλουστεύσει το σχέδιο. Το Μάρτιο του 1860 η προσπάθεια αυτή κατοχυρώθηκε και με μικρές τροποποιήσεις, το σχέδιο με τις στοές που είχαν σαν πρότυπα τις τουρκικές καμάρες, προσδίδει ένα ασυνήθιστο χρώμα στην περιοχή αυτή της πόλης ακόμα και σήμερα.

β) Ο χώρος του ερειπωμένου τζαμιού περιήλθε μετά την απελευθέρωση στο δημόσιο αλλά επιτράπηκε στους εμπόρους και σε όσους είχαν εργαστήρια προεπαναστατικά να χτίσουν παραπήγματα με την υποχρέωση, όταν η πολιτεία προχωρήσει σε οικοδόμηση δημόσιου οικήματος να απομακρυνθούν χωρίς να λάβουν αποζημίωση. Σύμφωνα με το σχέδιο του 1828, στο χώρο θα χτίζονταν τα Ανάκτορα του Κυβερνήτη, ενώ επί Όθωνα αρχικά θα μορφωνόταν δημόσιος κήπος ή εκεί θα γινόταν η ανέγερση βασιλικού ανακτόρου, στη συνέχεια δόθηκε, το Νοέμβριο του 1838, στο

---

<sup>6</sup> Γριτσόπουλος Τ., οπ. άνω, σελ. 418, 468



Δήμο για τη στέγαση Γυμνασίου και Ελληνικού σχολείου. Τα ενοίκια των παραπηγμάτων άνηκαν πλέον στο Δήμο. Το 1866 το Δημοτικό Συμβούλιο έλαβε την απόφαση να χτιστούν στο χώρο του μουσουλμανικού τεμένους δημοτικά καταστήματα. Η απόφαση αυτή δεν αποσκοπούσε σε μελλοντική ευρύτερη ανάπτυξη του εμπορίου ή στην επιδίωξη καλύτερης τύχης της πόλης, αλλά εξασφάλιζε μόνιμους πόρους στο Δήμο και αποτελούσε προσπάθεια να συγκεντρωθεί η αγορά σε ένα σημείο. Παράλληλα έδινε τέλος στα αποκρουστικά παραπήγματα, καθώς εκείνα του Αγ. Βασιλείου είχαν ήδη δώσει τη θέση τους στη μητρόπολη. Η επίσημη και έγκυρη παραχώρηση της περιοχής στο δήμο έγινε με Βασιλικό Διάταγμα στις 11 Αυγούστου του 1881, στο οποίο αναφέρεται πως παραχωρείται η περιοχή για να ανεγερθεί εντός διετίας λιθόκτιστη αγορά εδωδίων, σύμφωνα με ειδικό νόμο του 1859. Η σκέψη του 1866 γίνεται πράξη το 1881, μέσα σε μια νύχτα κατεδαφίστηκαν τα λείψανα των θόλων του τζαμιού και τα πρόχειρα παραπήγματα και χτίζεται η αγορά τροφίμων που θα συνεχίσει να λειτουργεί μέχρι το 1970.

Σε αυτά τα κεντρικά σημεία και με αυτά τα κακοπλασμένα παραπήγματα στηρίχθηκε και προχώρησε η οικονομία της πόλης.<sup>7</sup> Τα πρώτα αυτά ελεύθερα χρόνια επανεμφανίζεται και το πανηγύρι της Πεντηκοστής με διαφορετικό όμως χαρακτήρα ως προς το περιεχόμενο και τον χρόνο διεξαγωγής και διάρκειας. Δε διεξαγόταν σε συγκεκριμένη περίοδο, κρατούσε μόνο οκτώ ημέρες και τα προς πώληση προϊόντα ήταν μόνο ζώα. Αργότερα καθορίστηκε ξανά ως ημερομηνία διεξαγωγής η Πεντηκοστή και η διάρκεια του περιορίστηκε σε τρεις μέρες. Ο ανοιχτός χώρος πίσω από το ναό της Μεταμορφώσεως αποτέλεσε το πρόσφορο έδαφος για την ζωοπανήγυρη και το «πηγάδι της Κρεμάλας», που οι Τούρκοι κρεμούσαν τους Έλληνες μετονομάστηκε σε «πηγάδι του Πανηγυριού». Λόγω της ανάγκης μεγαλύτερου χώρου μεταφέρθηκε εκτός πόλης το πανηγύρι, γύρω από το ναό του Αγ. Τρύφωνα. Η παράδοση αυτή με τον καιρό άρχισε αργότερα να παρακμάζει και κατά τα χρόνια της γερμανικής κατοχής έσβησε.

### **10.3 Πληθυσμιακά στοιχεία και έργα υποδομής**

Η κοινωνική διαστρωμάτωση της πόλης δεν άλλαξε σημαντικά. Η άρχουσα τάξη (γιατροί, δικηγόροι, γαιοκτήμονες κ.α.) παρέμεινε η ίδια με κάποιες μικρές αλλαγές και με την προσθήκη σε αυτή των ανδρών του Αγώνα. Στο άλλο άκρο του

---

<sup>7</sup> Γριτσόπουλος Τ., *οπ. άνω*, σελ. 409, 410, 417, 490, 491

κοινωνικού νήματος βρίσκονταν οι απλοί, φτωχοί καλλιεργητές και κτηνοτρόφοι, ενώ τη μεσαία τάξη συγκροτούσαν οι έμποροι και οι βιοτέχνες. Η πόλη είχε μεγάλη παράδοση στην εκτροφή μεταξοσκώληκα, στην παραγωγή μεταξιού, στη φανελοποιία και οινοποιία. Οι κάτοικοι, που ήδη μετά την καταστροφή του 1828 για να ορθοποδήσουν αναγκάστηκαν να συνάψουν δάνεια, συχνά δοκιμάστηκαν από τις καταστροφές των σοδειών και την έλλειψη χρημάτων τόσο λόγω τόσο από τοπικά προβλήματα, όσο και από εθνικά γεγονότα όπως π.χ. ο ατυχής πόλεμος του 1897. Οι Τριπολιτσιώτες θέλοντας να προσελκύσουν τους κατοίκους γειτονικών περιοχών στη πόλη ζητούσαν να μεταφερθούν σε αυτή το Εφετείο, κάτι που δεν έγινε ποτέ, και το Γυμνάσιο.

Στην Τρίπολη λειτούργησε λοιπόν, μετά από τις πιέσεις των κατοίκων, ένα από τα πρώτα Γυμνάσια της χώρας, το φθινόπωρο του 1850 και ήταν ένα από τα μόλις τρία της Πελοποννήσου (Πάτρα, Ναύπλιο). Στο σχολείο φοιτούσαν νέοι από όλοι την Αρκαδία αλλά και από γειτονικούς νομούς και το 1851 είχε ήδη 500 μαθητές. Ένα χρόνο αργότερα ύστερα από απόφαση του Δημοτικού συμβουλίου και μετά από έρανο, χτίστηκε και σχολείο θηλέων, δίπλα από το Καθολικόν. Το Σεπτέμβρη του 1858 έγινε η εγκαθίδρυση της Ιερατικής Σχολής (βλ. εικ. 10.10 & 10.11), με χρήση εκκλησιαστικών πόρων. Η Εκκλησία θέλησε να δώσει παιδεία στους ιερείς στον ορθόδοξο ελληνικό λαό που στους αιώνες της δουλείας από τους βαρβάρους δε διέθετε μορφωμένο κλήρο. Με τη γνωστοποίηση της σύστασης της σχολής έγιναν 82 αιτήσεις και ακολούθησαν ακόμα περισσότερες. Η πόλη συνέχισε να προσφέρει στη μόρφωση και τη μάθηση και το 1880 δημιουργείται το Διδασκαλείο Πελοποννήσου (βλ. εικ. 11.8.11 α, β, γ), για την εκπαίδευση των δημοδιδασκάλων και την μετεκπαίδευση παλαιών γραμματοδιδασκάλων, το οποίο λειτούργησε μέχρι την προσωρινή, παρά τις πολλές αντιδράσεις, κατάργησή του, το 1907. Ενώ για λόγους πρακτικής άσκησης τα χρόνια εκείνα στο ίδιο κτίριο λειτουργούσε κ τετρατάξιο πρότυπο δημοτικό.<sup>8</sup>

Μέχρι τα μέσα του αιώνα η πόλη από την πρωτεύουσα ήταν προσιτή μόνο με ιστοφόρα έως τους Μύλους Αργολίδας και από εκεί με ημιόνους. Το ταξίδι Αθήνα – Τρίπολη διαρκούσε δύο ημέρες. Το 1856 ολοκληρώθηκε η διάνοιξη εθνικού αμαξωτής εθνικής οδού, οι ημιόνιοι αντικαταστάθηκαν από καρότσες και η διαδρομή μειώθηκε στις 10 ώρες, ήταν όμως ιδιαίτερα επικίνδυνη. Η καινούρια αυτή οδός ήταν

---

<sup>8</sup> Γριτσόπουλος Τ., *οπ. άνω*, σελ. 420, 421, 424 – 426, 496, 500, 575, 578

ικανοποιητική διέξοδος των κατοίκων της Τρίπολης προς το Ναύπλιο και μέσω αυτού προς Πειραιά, τόσο για τη μεταφορά προϊόντων όσο και για τη μετακίνηση των επιβατών. Μόλις το καλοκαίρι του 1891 εγκαινιάστηκε η σιδηροδρομική γραμμή Τρίπολη – Κόρινθος – Αθήνα ανοίγοντας νέες προοπτικές για την ανάπτυξη της πόλης.<sup>9</sup> Το πρώτο αυτοκίνητο εμφανίστηκε στην πόλη των αμαξών το 1908, εκμηδένιζε τις αποστάσεις και αχρήστεψε την καρότσα μ την οποία μέχρι τότε διεξαγόταν η συγκοινωνία προς τους Μύλους.

Τα προβλήματα της ύδρευσης της πόλης συνεχίζονταν και το νερό με την αύξηση του πληθυσμού δεν επαρκούσε. Το 1894, ο τότε δήμαρχος Αν. Χατζησαράντος φρόντισε για τη μεταφορά του νερού των «Κήπων» Βαλτετσίου, με χυτοσιδερένιο υδραγωγείο. Στα τέλη του 19<sup>ου</sup> αιώνα και μάλιστα κατά την τελευταία χρονιά του το 1899 στη Τρίπολη έγινε ένα ακόμα μεγάλο βήμα προς τον εκσυγχρονισμό. Η πόλη απέκτησε πλέον ηλεκτροδοτούμενο φωτισμό.<sup>10 11</sup> Το 1896 – 1989 κατασκευάστηκε το Παναρκαδικό Νοσοκομείο, «Ευαγγελίστρια» (βλ. εικ. 11.8.47 & 11.8.48) και το 1903 άρχισαν οι προκατασκευαστηκές ενέργειες για την ανέγερση του Μαλλιαροπούλειου Θεάτρου (βλ. εικ. 11.8.40) με την πρώτη παράσταση να δίνεται το 1910. Ένα ακόμα μεγάλο έργο αποτέλεσε το Δικαστικό Μέγαρο (βλ. εικ. 11.8.71), το οποίο θεμελιώθηκε επί υπουργίας του Αρκάδα Νικολάου Δημητρακόπουλου το 1914, για να περατωθεί ύστερα από μία εικοσαετία, το 1934.<sup>12 13</sup>

*Πίνακας 10.1<sup>14</sup> : Η διακύμανση του πληθυσμού στο νομό Αρκαδίας, την επαρχία Μαντινείας, το Δήμο και την πόλη της Τρίπολης*

	1848	1849	1850	1851	1852	1853	1854	1855
<b>Αρκαδία</b>	116.105	117.572	118.401	119.540	120.872	124.099	125.656	126.860
<b>Μαντινεία</b>	37.265	37.953	38.213	38.772	39.236	40.267	40.785	41.259
<b>δ.Τρίπολης</b>	9.028	9.109	9.107	9.225	9.319	9.719	9.821	9.872
	1856	1861	1870	1879	1889	1896	1907	
<b>Αρκαδία</b>	126.350	113.719	113.740	148.600	148.285	167.092	162.324	
<b>Μαντινεία</b>	39.385	37.282	46.174	51.247	53.327	58.469	16.182	
<b>δ.Τρίπολης</b>	10.226	10.300	11.477	13.970	15.521	15.901	58.239	
<b>Τρίπολη</b>	7.271	7.292	7.020	10.057	10.698	10.465	10.789	

<sup>9</sup> Κυδωνιάτης Σόλων, Το Νεοκλασικό Κίνημα και τα Νεοκλασικά Σπίτια της Τριπολιτσάς, Εκδόσεις Ενώσεων Τριπολιτών Αττικής, Αθήνα 1988, σελ. 15

<sup>10</sup> Γριτσόπουλος Τ., οπ. άνω, σελ. 511

<sup>11</sup> Κρεμμυδάς Βασίλης, οπ. άνω

<sup>12</sup> www.tripolis.gr

<sup>13</sup> Τσακόπουλος Παν., Πολεοδομικό Σχέδιο : Μορφολογικός ιστός και ρυμοτομία της πόλης από το 19<sup>ο</sup> ως τον 20<sup>ο</sup> αιώνα, Η Καθημερινή, Κυριακή 4 Ιουνίου 1995

<sup>14</sup> Γριτσόπουλος Τ., οπ. άνω, σελ. 466

Από τους προηγούμενους πίνακες γίνεται φανερή η σχετικά σταθερή άνοδος του πληθυσμού σε ολόκληρο γενικά το νομό, αλλά και στην επαρχία, το δήμο και ειδικότερα στην πόλη της Τρίπολης. Ιδιαίτερη αίσθηση προκαλεί η αλματώδης αύξηση κατά τη δεκαετία του 1870, από 7.020 σε 10.057 κατοίκους. Η πορεία της μεταβολής του πληθυσμού συνεχίστηκε στις αρχές του 20<sup>ου</sup> αιώνα με ακόμα μεγαλύτερες αυξήσεις.

Το υπάρχον πολεοδομικό σχέδιο εξυπηρετούσε την πόλη μέχρι ενός σημείου. Με την αύξηση του πληθυσμού στα τέλη του 19<sup>ου</sup> αιώνα και την ανάγκη επέκτασης του χώρου λειτουργίας της αγοράς και της εμπορικής δραστηριότητας γενικότερα, η περιοχή κατοικίας σε ένα σημαντικό μέρος γύρω από το παραδοσιακό κέντρο της αρχικής πόλης μετατοπίστηκε σε ψηλότερο επίπεδο, τους ορόφους δηλαδή των νέων, διώροφων τότε κτιρίων. Έτσι το ωφέλιμο εμβαδόν των ισογείων παραχωρήθηκε στις αυξανόμενες εμπορικές απαιτήσεις. Αντίθετα στις υπόλοιπες περιοχές αξιοποιήθηκε και αυτός για ανάγκες κατοικίας των κατοίκων. Δυστυχώς η αντιστοιχία του πολεοδομικού σχεδίου και των λειτουργιών της πόλης, οδήγησε στην αύξηση της πληθυσμιακής πυκνότητας και τον κατακερματισμό του ιστού χωρίς να λαμβάνεται μέριμνα για τη χωροθέτηση των αστικών λειτουργιών που γεννά η πληθυσμιακή και γενικότερη ανάπτυξη. Τα προβλήματα αυτά θα οξυνθούν περισσότερο τον επόμενο αιώνα.<sup>15</sup>

## **10.4 Κτίρια**

### **10.4.1 Λαϊκή Αρχιτεκτονική στα Χρόνια της απελευθέρωσης**

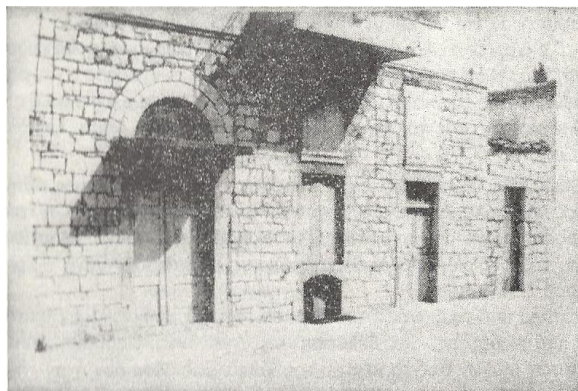
Στα μέσα του 19<sup>ου</sup> αιώνα οι Τριπολιτισιώτες άρχισαν να αντικαθιστούν τα πρώτα κτίρια της πόλης με νέα νεοκλασικού ρυθμού. Ήταν κτίσματα που βασίζονταν σε μια βυζαντινή – βαλκανική αρχιτεκτονική. Χτισμένα με βυζαντιζούσα και λαϊκότερο τεχνοτροπία από έμπειρους πρωτομάστορες και ανώνυμους τεχνίτες. Τα πρώτα αυτά κτίρια, όπως έχει ήδη αναφερθεί ήταν ταπεινά, απλά και μονώροφα, σε περιμαντρωμένα οικοπέδα, με πηγάδι και κήπο, ενώ στην κεντρική περιοχή της πόλης η πρόσοψη του οικοπέδου καλυπτόταν από μαγαζί ή εργαστήριο και στο πίσω μέρος βρισκόταν η οικία. Τα οικοπέδα πλαισιώνονταν από τις πατροπαράδοτες κληματαριές

---

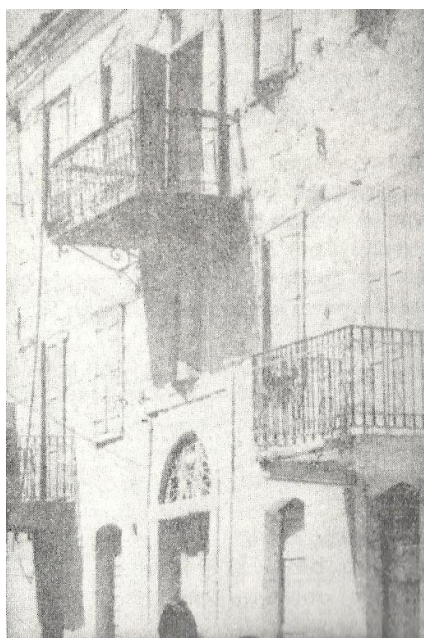
<sup>15</sup> Τρίπολη Ανάπλαση Ιστορικού Κέντρου, οπ. άνω

και καλαμιές, και τα κοσμούσαν αναρριχώμενα φυτά όπως ο πράσινος κισσός αλλά και οι πολύχρωμες τριανταφυλλίες. Ο κήπος είχε συχνά περιβόλι και πολλά είδη δέντρων όπως μουριές, ροδιές, καστανιές που έδιναν στα σπίτια όψη γραφικού οικισμού. Εξαιρέσεις αποτέλεσαν κάποια αρχοντικά κτίρια που χτίστηκαν όμως με τον παλιό παραδοσιακό τρόπο.

Δυστυχώς τα πρώτα μετεπαναστατικά σπίτια που χτίστηκαν στην Τρίπολη την εποχή του Όθωνα έχουν γκρεμιστεί.<sup>16 17 18</sup>



**Εικόνα 10.4 :** Αρχοντικό του Γρηγορίου Α Κυδωνιάτη, στη οδό Καλαμάτας. Το τριώροφο αυτό κτήριο, φρουριακού τύπου με φανερή τη λιθόκτιστη τοιχοποιία του, χτίστηκε το 1851 κατά τον παλιό παραδοσιακό τρόπο, πριν επικρατήσει στην πόλη ο νέος ρυθμός. Θεωρείται αντιπροσωπευτικό έργο αρκαδικής αρχιτεκτονικής. Το κτήριο αυτό, αφού κόσμησε την πόλη για περισσότερο από ένα αιώνα, κατεδαφίστηκε. (Κυδωνιάτης Σόλων, οπ. άνω σελ. 16)



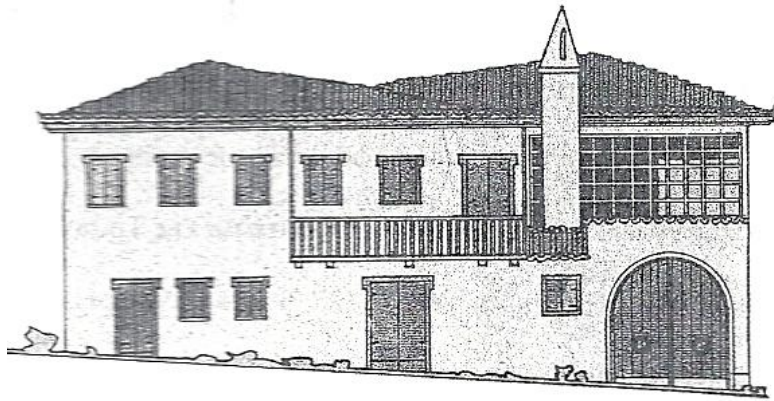
**Εικόνα 10.5 :** Το αρχοντικό του Βασίλη Πετούνη, στην οδό Παλλαντίου. Χτίστηκε το 1831. Τριώροφο ενδιαφέρον κτίσμα, της ίδια νοοτροπίας με του Κυδωνιάτη αλλά κατά είκοσι χρόνια παλαιότερο. Στην

<sup>16</sup> Γριτσόπουλος Τ., οπ. άνω, σελ. 410

<sup>17</sup> Κυδωνιάτης Σόλων, οπ. άνω, σελ. 16, 17

<sup>18</sup> Γρηγοράκης Ν., οπ. άνω σελ. 77 - 79

παραστάδα της πόρτας διακρινόταν το έμβλημα της Φιλικής Εταιρείας. (Κυδωνιάτης Σόλων, οπ. άνω σελ. 1



**Εικόνα 10.6 :** Το σπίτι του λαϊκού ζωγράφου – αιογράφου Ευστράτιου Κυδωνιώτη που στη συνέχεια κατοικήθηκε από την οικία Καρόνη, χτίστηκε στον αδιαμόρφωτο, υπαίθριο χώρο στη θέση του «Δερβίση – Πηγάδι» και αργότερα πέρασε μπροστά από το σπίτι ο ανηφορικός δρόμος της Τρικόρφων. Μονοκατοικία που διαμορφώθηκε σε διπλοκατοικία, με «χαγατί» και τζαμαρία. Χαρακτηριστικό δείγμα λαϊκής αρχιτεκτονικής της Αρκαδίας στα χρόνια της απελευθέρωσης από τον τουρκικό ζυγό. (Γρηγοράκης Ν., οπ άνω σελ. 78)



**Εικόνα 10.7 :** Το Κολοκοτρωναίο σπίτι στην οδό Τρικόρφων 87. Η κατοικία λεγόταν και σπίτι του «Μαμούτ – εφέντη». Το κτίριο είχε χαρακτηριστεί διατηρητέο, αφέθηκε όμως στην τύχη του να γκρεμίζεται και πρόσφατα κατεδαφίστηκε. (Γρηγοράκης Ν., οπ άνω σελ. 79)

#### 10.4.2 Ο Νεοκλασικισμός και τα Νεοκλασικά σπίτια της Τρίπολης

Ο νεοκλασικισμός είναι ρυθμός των εικαστικών τεχνών και κυρίως της αρχιτεκτονικής, με κύριο χαρακτηριστικό του τη μίμηση της ελληνικής αρχαιότητας. Άρχισε να αναπτύσσεται μετά τις αρχαιολογικές ανασκαφές που έγιναν στην Ηράκλεια και την Πομπηία της Ιταλίας και στα τέλη του 18ου και αρχές του 19ου αι. κυριάρχησε στην Ευρώπη. Πολλοί υποστηρίζουν πως ο νεοκλασικισμός στην τέχνη είναι αποτέλεσμα της αντίδρασης στο μπαρόκ και το ροκοκό, ενώ άλλοι πως η μακρόχρονη επικράτηση αντικλασικών τάσεων προκάλεσε τη συνειδητή επιστροφή



σε πρότυπα κλασικά. Εκείνο που επιδίωξε στην αρχιτεκτονική είναι η ριζική επανάσταση στη διάταξη των εσωτερικών χώρων, η ανανέωση της τεχνικής των παλιών υλικών και η χρησιμοποίηση νέων υλικών, που να ανταποκρίνονται στις σύγχρονες απαιτήσεις καθώς και ανασυγκρότηση της πολεοδομίας.

Η διάνοιξη του δρόμου από τους Μύλους έφερε την Τρίπολη πιο κοντά σε άλλες ελληνικές πόλεις που το κίνημα του Νεοκλασικισμού είχε ήδη επικρατήσει όπως στην Αθήνα, στο Ναύπλιο, στην Ερμούπολη κ.α. Επώνυμοι αρχιτέκτονες, αλλά και λαϊκοί ανώνυμοι, εμπειρικοί πρωτομάστορες ασπάστηκαν με φανατισμό τον νέο ρυθμό και στόλισαν την πρωτεύουσα του Μοριά με αμιγή και γνήσια δείγματα της ελληνικότατης αυτής τεχνοτροπίας. Οι Λαγκαδιανοί μάστορες, αυτοί που πρωτόχτισαν την Τρίπολη, με την συνδρομή σπουδαίων αρχιτεκτόνων, όπως ο Ερνέστος Τσίλερ, ο Αναστάσιος Γ. Μεταξάς, ο Σταμάτης Κλεάνθης κ.α. εγκατέλειψαν τα πατροπαράδοτα σχέδιά τους που παρέπεμπαν στο βυζάντιο και δέχθηκαν το πανελλήνιο μήνυμα της νέας κλασικής μορφολογίας.<sup>19 20 21 22</sup>



**Εικόνα 10.8 :** Το δημαρχείο της Τρίπολης, οδός Εθνικής Αντιστάσεως και Δαρειώτου Το κτίριο χτίστηκε το 1893, δομημένο με πελεκητή μαρμαρόπετρα, φέρει μαρμάρινο επιστήλιο, ενώ στο κεντρικό τμήμα της πρόσοψης διακριτική προεξοχή καταλήγει σε αέτωμα. (Γρηγοράκης Ν., οπ άνω, σελ. 123)

<sup>19</sup> Κυδωνιάτης Σόλων, οπ. άνω, σελ. 18

<sup>20</sup> Γρηγοράκης Ν., οπ άνω σελ. 86

<sup>21</sup> <http://www.tripolis.gr>

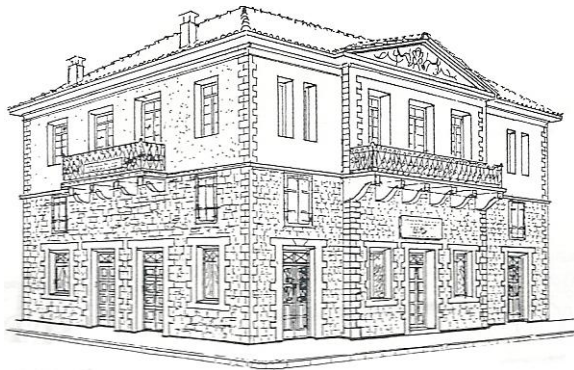
<sup>22</sup> <http://www.livepedia.gr>



**Εικόνα 10.9 :** Το δημαρχείο και δίπλα το εκκλησάκι της Αγίας Παρασκευής, αρχιτεκτονικό σχέδιο του Αργ. Πετρονώτη (Γρηγοράκης Ν., οπ άνω, σελ. 122)



**Εικόνα 10.10 :** Χτίστηκε το 1857 και όπως αναφέρει και η εντοιχισμένη πλάκα, στις 7 Δεκεμβρίου 1858 εγκαθιδρύθηκε η Ιερατική Σχολή που λειτούργησε μέχρι το 1929. (Γρηγοράκης Ν., οπ άνω, σελ. 119)



**Εικόνα 10.11 :** Η Ιερατική Σχολή, Νεοκλασική σύνθεση με αέτωμα, Πλατεία Ανεξαρτησίας, αρχιτεκτονικό σχέδιο του Αργ. Πετρονώτη. (Γρηγοράκης Ν., οπ άνω, σελ. 118)

Τα κτίρια του ρυθμού αυτού είναι συνήθως μικροϋψη, σπανίως ξεπερνάνε τους τρεις ορόφους. Είναι λιθόκτιστα, κεραμοσκεπή και έχουν όψη που την χαρακτηρίζει ένας άξονας αυστηρής συμμετρίας: όλα τα μέλη του ρυθμού ακολουθούν αρμονικές αναλογίες, με επικράτηση της οριζόντιας, καθώς και των πλήρων, σε σχέση με τα κενά, δηλαδή τα κουφώματα. Η διακόσμηση των κτιρίων του ρυθμού αυτού είναι απλή, λιτή, με αρχιτεκτονικά στοιχεία παρμένα από την Αρχαία Ελληνική



Μορφολογία. Τέτοια είναι οι ζώνες, οι παραστάδες, οι κίονες πάντοτε ρυθμών κλασικών (δωρικού, ιωνικού, κορινθιακού), οι γλυφές, τα γείσα, τα θυρώματα, οι αρμοί, οι κορωνίδες, τα φουρούσια, τα αετώματα. Τα επισημότερα και ελευθέως ιστάμενα κτίρια κοσμούνται στην όψη τους με πρόστυλα ή προστώ, ακόμη και με κιονοστοιχίες.

Γενικώς τα κτίρια του Νεοκλασικού ρυθμού αποπνέουν ηρεμία και γαλήνη, που ούτε ο γοτθικός ρυθμός, ούτε οι ρυθμοί της Αναγεννήσεως και ακόμη λιγότερο οι προηγηθέντες πολυπράγμονες και φορτωμένοι ρυθμοί Μπαρόκ και Ροκοκό, πέτυχαν ποτέ.<sup>23</sup>



*Εικόνα 10.12 : Ένα από τα ωραιότερα νεοκλασικά, σχεδιασμένο από τον Σταμάτη Κλεάνθη, Γρηγορίου Ε 3, (Γρηγοράκης Ν., οπ άνω, σελ. 123)*



*Εικόνα 10.13 : Νεοκλασικό σπίτι, Καλαβρύτων 9, χτίστηκε το 1927 και στα χρόνια της Κατοχής στο σπίτι αυτό κατοικούσε η οικογένεια του Μίκη Θεοδωράκη (Γρηγοράκης Ν., οπ άνω, σελ. 123)*

<sup>23</sup> <http://www.livepedia.gr>



*Εικόνα 10.14 : Οδός Αποστολόπουλου*

### 10.5 Εικόνες των δρόμων της πόλης

Ο Γεώργιος Α' μετά από πολλές επισκέψεις στην πόλη, αποφάσισε να χτίσει στην Τρίπολη το θερινό του ανάκτορο και η κατάθεση του θεμέλιου λίθου πραγματοποιήθηκε στις 115 Αυγούστου 1869. Οι εργασίες προχώρησαν και το ύψος της οικοδομής έφτασε τα πέντε μέτρα όμως σιγά – σιγά η ιδέα εγκαταλείφθηκε. Το 1911 ο βασιλιάς παραχώρησε τους κήπους των ανακτόρων στο Σύνδεσμο των Φιλοδέντρων για δεντροφύτεψη. Το εγκαταλελειμμένο ημιτελές παλάτι, διχοτομούσε την κεντρική αρτηρία και κατεδαφίστηκε το 1929 για να ευθυγραμμισθεί η οδός Καλαβρύτων (Ανακτόρων).<sup>24 25</sup>



*Εικόνα 10.15 : Η Οδός των Ανακτόρων, καρτ - ποστάλ που διασώζει την αρχιτεκτονική φυσιογνωμία της πόλης κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου (<http://www.scribd.com/doc/6681083/04061995-7->)*

<sup>24</sup> Γρηγοράκης Ν., οπ άνω, σελ. 115

<sup>25</sup> Γριτσόπουλος Τ., οπ. άνω, σελ. 505





*Εικόνα 10.16 : Παλιός δρόμος της πόλης, καρτ – ποστάλ που διασώζει την αρχιτεκτονική φυσιογνωμία της πόλης κατά τη διάρκεια του Μεσοπολέμου([http http://www.scribd.com/doc/6681083/04061995-7-](http://www.scribd.com/doc/6681083/04061995-7-))*



*Εικόνα 10.17 : Η παλιά οδός Αγίου Αθανασίου, σημερινή εθνομαρτύρων ([www.tripolis.gr](http://www.tripolis.gr))*

## 11. Νεότερα χρόνια (αρχές 20ου αιώνα – μέχρι σήμερα)



*Εικόνα 11.1 : Ο Μητροπολιτικός Ναός Αγίου Βασιλείου (καρτ – ποστάλ)*

### 11.1 Πολεοδομικά Χαρακτηριστικά

#### 11.1.1 Το σχέδιο του 1955

Η εξέλιξη της ρυμοτομίας της πόλης ήταν αργή κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα και μέχρι τη δεκαετία του 1950. Από το 1836, νέο σχέδιο συντάχθηκε το 1955 (ΦΕΚ 320Α 21-11-1955), ενώ εγκρίθηκε και τέθηκε σε ισχύ το 1959 (ΦΕΚ 11Δ 09-11-1959) μέχρι τότε 49 νομοθετικά διατάγματα ρυθμίζουν την πολεοδομική εξέλιξη της, επιφέροντας μικρές τροποποιήσεις στο υπάρχον σχέδιο.<sup>1</sup> Με τη νέα αυτή προσπάθεια του 1955 γίνεται εντονότερο το πρόβλημα της μη εναρμόνισης των λειτουργιών της πόλης με το πολεοδομικό σχέδιο και σε σύντομο χρονικό διάστημα τροποποιείται αρκετές φορές, χωρίς όμως οι τροποποιήσεις αυτές να προσφέρουν στη βελτίωση της

<sup>1</sup> Τσακόπουλος Παν., Πολεοδομικό Σχέδιο : Μορφολογικός ιστός και ρυμοτομία της πόλης από το 19<sup>ο</sup> ως τον 20<sup>ο</sup> αιώνα, Η Καθημερινή, Κυριακή 4 Ιουνίου 1995



κατάστασης. Με συντηρητικό πνεύμα όπως και στο παρελθόν δε δίνονται λύσεις στα προβλήματα της οροθέτησης των διαρκώς πιεστικών αναγκών νέων ή διευρυνόμενων λειτουργιών, αλλά προσαρμόζεται το σχέδιο στις υπάρχουσες ασφυκτικές συνθήκες με αποσπασματικό τρόπο.



*Εικόνα 11.2 : Το πολεοδομικό σχέδιο του 1955 (Μπουέρμαν Α., οπ άνω, σελ 43)*

Κατά το τελευταίο τέταρτο του 20ου αιώνα, παρόλο που ο πληθυσμός δεν αυξήθηκε σημαντικά λόγω της ριζικής αλλαγής των συνθηκών ζωής η κατάσταση επιδεινώθηκε. Είχε προηγηθεί η επέκταση της πόλης και η ενσωμάτωση των

περιμετρικών οικισμών στο πολεοδομικό σύνολο της πόλης, όμως ο ιστός της εξακολούθησε να κατακερματίζεται ακολουθώντας τις χαράξεις του Βούλγαρη, χωρίς να γίνεται προσπάθεια αναδιάρθρωσης. Οι νέες, εκρηκτικές πια ανάγκες του αστικού εξοπλισμού και υποδομών που εμφανίζονταν αγνοούνταν και στριμώχνονταν στις ήδη υπάρχουσες συνθήκες.

Με την ανοικοδόμηση των πολυώροφων κτιρίων, μέσα από το σύστημα της αντιπαροχής, η πυκνότητα του πληθυσμού ιδιαίτερα στο κέντρο αυξήθηκε σε μεγάλο βαθμό. Οι κοινόχρηστοι χώροι παρέμειναν οι ίδιοι, ενώ η πληθυσμιακή πυκνότητα εκτοξευόταν σε δυσανάλογα ύψη με αποτέλεσμα η αναλογία του δημόσιου ελεύθερου χώρου να μειωθεί δραστικά. Η σύγχρονη τεχνολογία των μεταφορών κατέλαβε τους δρόμους σε βάρος των πεζών, εξοστρακίζοντας τους στα ανύπαρκτα πεζοδρόμια. Η επίδραση του προβλήματος αυτού γίνεται πιο φανερή μέσα από τη μετατροπή των περισσότερων πλατειών, από χώρους κοινωνικής ζωής, όπως είχαν σχεδιαστεί από το Βούλγαρη, σε νησίδες κυκλοφορίας. Χαρακτηριστικά η πλατεία Αγίου Βασιλείου χάριν της κυκλοφορίας των οχημάτων, αποκόπηκε από το ναό, δηλαδή από το αρχιτεκτόνημα για την ανάδειξη του οποίου είχε δημιουργηθεί. Επιπλέον, δυο από τις υπόλοιπες πλατείες, η πλατεία Εθνάρχου Μακαρίου (Ανεξαρτησίας) και η πλατεία Κολοκοτρώνη (βλ. εικ 11.17 και 11.18) δε διαθέτουν πια καμία πρόσβαση στο κοινό. Σε επιστέγασμα όλων αυτών ακολούθησε μια σειρά αποσπασματικών και σημειακών τροποποιήσεων του σχεδίου της πόλης που εγκρίθηκε και υλοποιήθηκε με αποκλειστικό σκοπό τη μείωση πλάτους οδών με αποτέλεσμα η αναλογία δημόσιου κοινόχρηστου χώρου να μειωθεί περαιτέρω, και να κυμαίνεται σε επίπεδα χαμηλότερα ακόμα και από τα προβλεπόμενα του σχεδίου του 1995.

Ο καθορισμός συντελεστών και όρων δόμησης για την εντός του εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου περιοχή από το 1955 έγινε το μόλις το 1978 (ΦΕΚ 664Δ 14-12-1978).

**Πίνακας 11. 1<sup>2</sup> :** Όροι Δόμησης Σχεδίου Πόλης Δήμου Τρίπολης (προ του έτους 1983), Β.Δ. 9-11-1955 (ΦΕΚ 320Α/1955)

ΤΟΜΕΑΣ	ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΟΜΗΣΗΣ	ΕΛΑΧΙΣΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ	ΕΛΑΧ. ΕΜΒΑΛΟΝ	ΚΑΛΥΨΗ	ΥΨΟΣ
A	ΣΥΝΕΧΕΣ	12.00 (5,00)	200 (60)	70%	ΚΑΤΑ ΓΟΚ
B	ΣΥΝΕΧΕΣ	10.00 (5,00)	250 (60)	60%	ΚΑΤΑ ΓΟΚ
Γ	ΣΥΝΕΧΕΣ	10.00 (5,00)	300 (100)	50%	ΚΑΤΑ ΓΟΚ
Δ	Π. ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ	13.00 (7,00)	500 (100)	40%	ΚΑΤΑ ΓΟΚ
Ε	Π. ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ	13.00 (10,00)	500 (100)	40%	ΚΑΤΑ ΓΟΚ
ΣΤ	Π. ΕΛΕΥΘΕΡΟΝ	15.00 (12,00)	800 (400)	40%	ΚΑΤΑ ΓΟΚ
α	ΣΥΝΕΧΕΣ	4.00	30		ΚΑΤΑ ΓΟΚ

Το 1985 με την ισχύ του νέου Γενικό Οικοδομικού Κανονισμού καθορίστηκαν τα νέα ύψη οικοδομών με βάση τους ήδη ισχύοντες συντελεστές δόμησης, με αποτέλεσμα ο παλιός ιστορικός πυρήνας της πόλης να δομείται με συντελεστές δόμησης 2,4 και ύψος 27 m στο μεγαλύτερο τμήμα του, στο δε υπόλοιπο με συντελεστή δόμησης 1,6 και ύψος 21 m. Παράλληλα στα πλαίσια του προγράμματος «Επιχείρηση Πολεοδομικής Ανασυγκρότησης» (ΕΠΑ) ξεκίνησε η διαδικασία σύνταξης του Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου της Τρίπολης (ΦΕΚ 338Δ 25-07-1985) και ένα χρόνο αργότερα εγκρίθηκε (ΦΕΚ 1092Δ 12-11-1986), προβλέποντας τη ρύθμιση των χρήσεων γης, με σημαντικότερη την απομάκρυνση των πιο σημαντικών παραγωγικών λειτουργιών σε προβλεπόμενη Βιομηχανική Ζώνη η οποία είχε αρχίσει να μελετάται κάποια χρόνια νωρίτερα (ΦΕΚ 510Δ 16-09-1981, ΦΕΚ 256Δ 31-05-1985), την πεζοδρόμηση της ζώνης του κέντρου και τη θέσπιση τεσσάρων πολεοδομικών ενοτήτων και τη χωροθέτηση των βασικών αστικών λειτουργιών στο παραπάνω πλαίσιο καθώς και ο καθορισμός περιαστικών ζωνών. 3 4

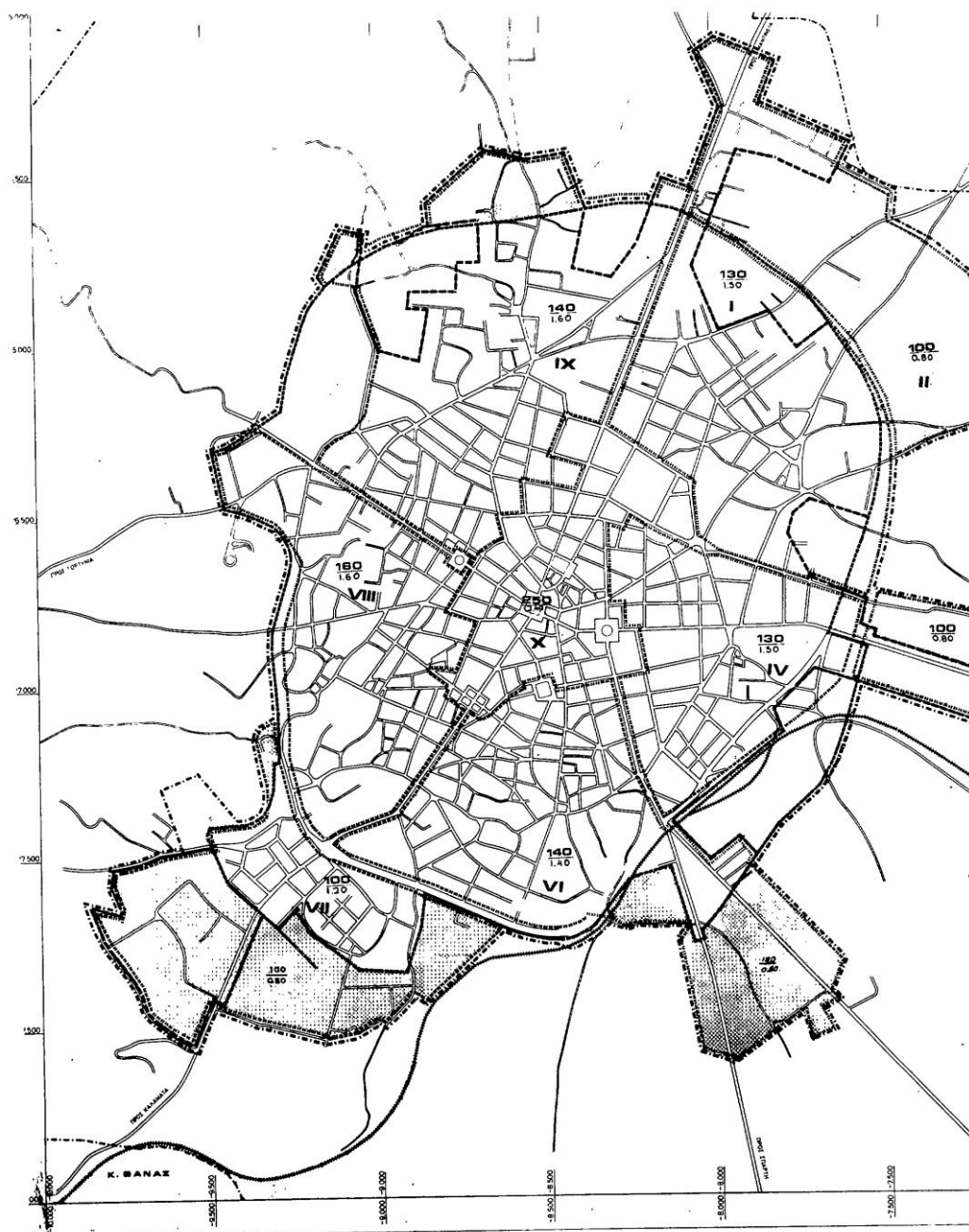
<sup>2</sup> Σχέδιο Χωροταξικής Ανάπτυξης του Δήμου Τρίπολης και της Περιαστικής Περιοχής – ΓΠΣ Δήμου Τρίπολης

<sup>3</sup> Τρίπολη Ανάπλαση Ιστορικού Κέντρου, οπ. άνω

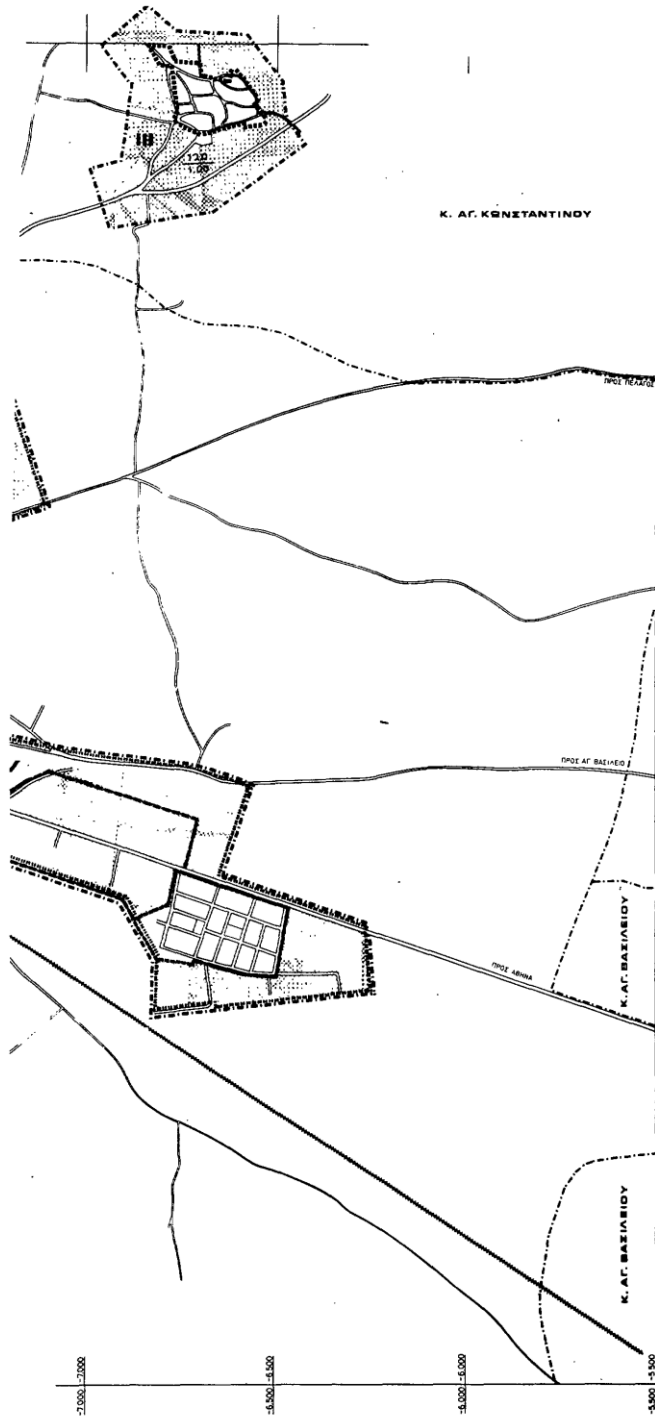
<sup>4</sup> Καταγραφή Διατηρητέων Κτηρίων Τρίπολης, οπ. άνω

### 11.1.2 Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο (ΓΠΣ) Τρίπολης και Αγ. Κων/νου Ν. Αρκαδίας (Δ' 1092/ 12.11.1986)

Α. Πολεοδομική οργάνωση για πληθυσμιακό μέγεθος 35.000 κατοίκων για πενταετία.  
α. Επέκταση του σχεδίου πόλης σε εκτάσεις συνολικής επιφάνειας 1.500 στρεμμάτων και δημιουργία 10 πολεοδομικών ενοτήτων, ως εξής:



Εικόνα 11.3 : Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Τρίπολης 1986(ΦΕΚ 1092Δ 12-11-1986)



Ε.Π.Α  
82-84

**ΥΠΟΜΝΗΜΑ**

- 1. Μικτή πυκνότητα (κατ. / Ηα)
  - 2. Μέσος συντελεστής βάρους
- Πλάτος οδών
- 1. Μικτή πυκνότητα (κατ. / Ηα)
  - 2. Μέσος συντελεστής βάρους

Γ. ΚΟΥΤΣΙΑΣ  
Επιμελητή Γενικού Πολεοδομικού Σχεδίου  
(Π.Κ.) Γραφείο Αγ. Κωνσταντίνου & Αγ. Βασιλείου

11 Σεπτεμβρίου 1986

Λήμις Εγ  
Β. Γεωργίου

**ΓΕΝΙΚΟ ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΟ ΣΧΕΔΙΟ**

ΚΕΝΤΡΟΝ: 0/Κ 1 100 000	ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ: 17 06 1982	ΟΜΑΔΑ ΜΕΛΕΤΗΣ: Ε.Σ.Π.Α. ΜΕΛΕΤΩΝ ΟΜΑΕ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ Ο.Κ.
Φ. - 37° 15'   37° 45'	Ω.Σ.Τ.Α.Ν.Ω.Ι.Α.Σ	
Α. - 1° 15'   - 1° 15'		

**ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ - ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ**

**ΚΑΡΤΗΣ**  
1.4  
1.5

**ΟΙΚΙΣΜΟΣ**  
- επεκτασις σχεδίου πόλης  
- πυκνότητες & συντελεσ. βάρους

**ΤΡΙΠΟΛΗ**  
ΜΑΪΟΣ 1986 ΝΟΜΟΣ: ΑΡΚΑΔΙΑΣ

Εικόνα 11.4 : Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο Τρίπολης 1986(ΦΕΚ 1092Δ 12-11-1986)

**Πίνακας 11.2<sup>5</sup> :** Οι δέκα πολεοδομικές ενότητες του ΓΠΣ 1986

Πολεοδομική ενότητα	Μέση πυκνότητα οικήσεως κατ/Ha	Μέσος συντελεστής δόμησης
I	130	1,50
II	100	0,80
III	120	1,00
IV	130	1,50
V	100	0,80
VI αναθεώρηση επέκταση	140	1,40
VII - αναθεώρηση	100	1,20
VIII	160	1,60
IX	140	1,60
X	250	2,40

**β. Προσδιορισμός χρήσεων γης**

**Πίνακας 10.3<sup>6</sup> :** Προτεινόμενες χρήσεις γης με βάση το ΓΠΣ 1986

α. Διατήρηση υφιστάμενης κεντρικής περιοχής		
β. Δημιουργία τοπικών κέντρων:		
Μεταξύ της περιμετρικής και ορίων Αγ. Κων/νου	Στην παλαιά οδό Τεγάς, ΝΑ του σιδηροδρομικού σταθμού.	Ν της περιμετρικής, κατά μήκος της οδού Καλαμών.
γ. Χωροθέτηση Διοικητηρίου μελλοντικά στην περιοχή του στρατοπέδου, αν αυτό μεταφερθεί.		
δ. Οργάνωση εγκαταστάσεων εκπαίδευσης:		
Χωροθέτηση γυμνασίου-λυκείου:	Χωροθέτηση δημοτικών σχολείων και νηπιαγωγείων:	
-ΝΑ του Σταδίου	-περιοχή Μπασιάκου (II)	
-περιοχή στρατοπέδου, αν μεταφερθεί	-Ν του προσφυγικού συνοικισμού στην οδό Καλαμών (VII)	
	-μεταξύ των Ο.Τ. 34-110-111 και Περιφερειακής, ιδιοκτησίας Πιπέρη- Αλεξόπουλου.	
ε. Εξοπλισμός των υπάρχουσών αθλητικών εγκαταστάσεων		
στ. Διατήρηση του πολιτιστικού κέντρου, δημιουργία πινακοθήκης στις στρατιωτικές εγκαταστάσεις Α του Πεδίου του Άρεως, χρησιμοποίηση της βίλας Τουρκοβασίλη.		
ζ. Διατήρηση της χαρακτηρισμένης βιομηχανικής περιοχής.		

<sup>5</sup> Σχέδιο Χωροταξικής Ανάπτυξης του Δήμου Τρίπολης και της Περιαστικής Περιοχής – ΓΠΣ Δήμου Τρίπολης

<sup>6</sup> Σχέδιο Χωροταξικής Ανάπτυξης του Δήμου Τρίπολης και της Περιαστικής Περιοχής – ΓΠΣ Δήμου Τρίπολης



η. Χωροθέτηση της περιφερειακής αγοράς Ν. Πελοποννήσου σε τμήμα της ΒΙΠΕ.

θ. Χωροθέτηση βιοτεχνικού πάρκου, ζώνης χονδρεμπορίου και έκθεσης βιομηχανικών και βιοτεχνικών ειδών εκατέρωθεν της οδού Ναυπλίου μεταξύ νέας εθνικής οδού και περιμετρικής.

ι. Οργάνωση εγκαταστάσεων μαζικών μεταφορών:

Δημιουργία σταθμού Δύο σταθμοί αστικών λεωφορείων Επέκταση διαδρόμου αεροδρομίου κατά υπεραστικών λεωφορείων επί της περιμετρικής στο Β και ΝΑ 1.000 μ. στην οδό Ναυπλίου μέρος της πόλης. (οικόπεδο ιδιοκτησίας ΚΤΕΛ).

γ. Γενική εκτίμηση της χωρητικότητας των Π.Ε. σε πληθυσμό για πενταετία, των αναγκών σε γη για κοινωνική υποδομή σε επίπεδο πόλης και των αναγκών σε γη για κοινωνική υποδομή στις Π.Ε.

δ. Καθορισμός ζωνών οικονομικών και θεσμικών κινήτρων και πολεοδομικών μηχανισμών

**Πίνακας 11.4<sup>7</sup> :** Ζώνες οικονομικών και θεσμικών κινήτρων και πολεοδομικών μηχανισμών

Ζώνες αγοράς συντελεστή (ΖΑΣ) και ζώνες κοινωνικού συντελεστή (ΖΚΣ) στις περιοχές επέκτασης.	Ζώνη ειδικών κινήτρων (ΖΕΚ) στην κεντρική περιοχή.	Ζώνες κανονιστικών όρων δόμησης (ΖΚΟΔ) στο σύνολο των Π.Ε.	Ζώνη περιβαλλοντικής εξυγίανσης αναβάθμισης της περιοχής Δ της πόλης (παλιά λατομεία).
--	--	--	--

ε. Καθορισμό νέων αναπτυξιακών ζωνών:

**Πίνακας 11.5<sup>8</sup> :** Αναπτυξιακές ζώνες προτεινόμενες από το ΓΠΣ του 1986

Βιομηχανικής περιοχής.	Περιφερειακής αγοράς.	Βιοτεχνικού πάρκου και χονδρεμπορίου.
------------------------	-----------------------	---------------------------------------

**Β. Προτάσεις για απαραίτητα έργα και μελέτες των δικτύων υποδομής:**

<sup>7</sup> Σχέδιο Χωροταξικής Ανάπτυξης του Δήμου Τρίπολης και της Περιαστικής Περιοχής – ΓΠΣ Δήμου Τρίπολης

<sup>8</sup> Σχέδιο Χωροταξικής Ανάπτυξης του Δήμου Τρίπολης και της Περιαστικής Περιοχής – ΓΠΣ Δήμου Τρίπολης

**Πίνακας 11.6<sup>9</sup> :** Έργα και δίκτυα υποδομής

α. Μεταφορική υποδομή.				
Ολοκλήρωση της περιμετρικής αρτηρίας	Δημιουργία εσωτερικών δακτυλίων σύνδεσης βασικών συλλεκτριών δρόμων.	2 των	Πεζοδρόμηση οδών Βασ. Γεωργίου, Ουάσιγκτον, Γορτυνίας και Κων/νου ΙΒ΄ από την κεντρική πλατεία μέχρι τις πλατείες Κολοκοτρώνη, Βαλτετσίου, Ανεξαρτησίας και διασταύρωση με οδό Δεληγιάννη αντίστοιχα.	Χωροθέτηση των εγκαταστάσεων μαζικών μεταφορών στην περιφέρεια.
β. Αποχέτευση ομβρίων και ακαθάρτων.				
Δημιουργία διαχωρισμού ομβρίων και ακαθάρτων.			Δημιουργία βιολογικού καθαρισμού.	

### Γ. Προτάσεις για την πυροπροστασία, την προστασία από σεισμούς και θεομηνίες

Δυστυχώς την εποχή, που εγκρίθηκε το ΓΠΣ, προτάθηκε και εγκρίθηκε μόνο όριο (περίγραμμα) Ζώνης Οικιστικού Ελέγχου. Στη συνέχεια δεν εγκρίθηκαν επιτρεπόμενες χρήσεις γης, όρια κατάτμησης και όροι δόμησης, με αποτέλεσμα η ΖΟΕ κατ' ουσίαν να στερείται περιεχομένου. Η κατασκευή του περιμετρικού δακτυλίου της πόλης αν και τα τελευταία χρόνια προχώρησε σημαντικά, δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί και η πεζοδρόμηση του κέντρου είναι ακόμα ένα από τα ζητήματα που απασχολούν την πόλη.

Από το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του 1986 υλοποιήθηκε η Βιομηχανική ζώνη με μεταφορά των αντίστοιχων μονάδων σε αυτή. Η Βιομηχανική περιοχή Τρίπολης οριοθετήθηκε και δημιουργήθηκε το 1989. Ξεκίνησε να λειτουργεί το 1990. Είναι η 12η θεσμοθετημένη ΒΙ.ΠΕ. της Ελλάδας, διαχειριζόμενη σήμερα από την ΕΤΒΑ ΒΙΠΕ Α.Ε. Απέχει 160 km από την Αθήνα και μόλις 3 km από το κέντρο της πόλης της Τρίπολης. Βρίσκεται στην είσοδο της πόλης και εφάπτεται του αυτοκινητοδρόμου Κορίνθου – Τρίπολης - Καλαμάτας. Είναι η πιο κοντινή στην Αθήνα βιομηχανική περιοχή της Ελλάδας και θεωρείται μια από τις πιο καλά οργανωμένες βιομηχανικές περιοχές, με εγκατεστημένο σημαντικό αριθμό μονάδων ποικίλων κλάδων και δυναμικότητας. Διαθέσιμα παραμένουν 200 στρέμματα για εγκατάσταση βιομηχανικών μονάδων (ΕΤΒΑ ΒΙΠΕ Α.Ε., 2010). Αποτελεί το σημαντικότερο και

<sup>9</sup> Σχέδιο Χωροταξικής Ανάπτυξης του Δήμου Τρίπολης και της Περιαστικής Περιοχής – ΓΠΣ Δήμου Τρίπολης

ισχυρότερο πόλο βιομηχανικής συγκέντρωσης του νομού Αρκαδίας, καθώς συγκεντρώνει περίπου το 8% των επιχειρήσεων και το 25% της απασχόλησης (2001). Πρόκειται κατά κανόνα για μικρές επιχειρήσεις με μέσο μέγεθος απασχόλησης τα 5-10 άτομα, με ορισμένες εξαιρέσεις.<sup>10</sup>

### 11.1.3 Πολεοδομικές εξελίξεις από το 1987 έως σήμερα

Στα επόμενα χρόνια μια σειρά από διατάγματα καθορίζουν την εξέλιξη των πολεοδομικών ενοτήτων της πόλης :

- Προεδρικό Διάταγμα της 30ης Σεπτεμβρίου 1991 «Εγκριση πολεοδομικής μελέτης της πολεοδομικής ενότητας 11 (περιοχή «Στάδιο») και τμήματος της πολεοδομικής ενότητας **II** (περιοχή «Σέχι») του δήμου Τριπόλεως (Ν. Αρκαδίας) (Δ' 794, 6.11.1991).
- Προεδρικό Διάταγμα της 30ης Σεπτεμβρίου 1991 «Εγκριση πολεοδομικής μελέτης τμημάτων της πολεοδομικής ενότητας **IX** Δήμου Τριπόλεως, περιοχή Σέχι (Ν. Αρκαδίας)» (Δ' 795, 6.11.1991).
- Προεδρικό Διάταγμα της 16ης Οκτωβρίου 1991 «Εγκριση πολεοδομικής μελέτης τμήματος της πολεοδομικής ενότητας **VI** του Δήμου Τριπόλεως (Ν. Αρκαδίας)» (Δ' 795, 6.11.1991).
- Προεδρικό Διάταγμα της 23ης Δεκεμβρίου 1991 «Εγκριση πολεοδομικής μελέτης τμημάτων των πολεοδομικών ενοτήτων **V** (περιοχή «Κολοκοτρώνη») και **IV** του δήμου Τριπόλεως (Ν. Αρκαδίας)» (Δ' 131, 11.2.1992).
- Προεδρικό Διάταγμα της 20ης Φεβρουαρίου 1992 «Εγκριση πολεοδομικής μελέτης της περιοχής Φιλικών (Τμήμα Π.Ε. **VII**) του δήμου Τρίπολης (Ν. Αρκαδίας)» (Δ' 301, 3.4.1992).

---

<sup>10</sup> Σχέδιο Χωροταξικής Ανάπτυξης του Δήμου Τρίπολης και της Περιαστικής Περιοχής – ΓΠΣ Δήμου Τρίπολης

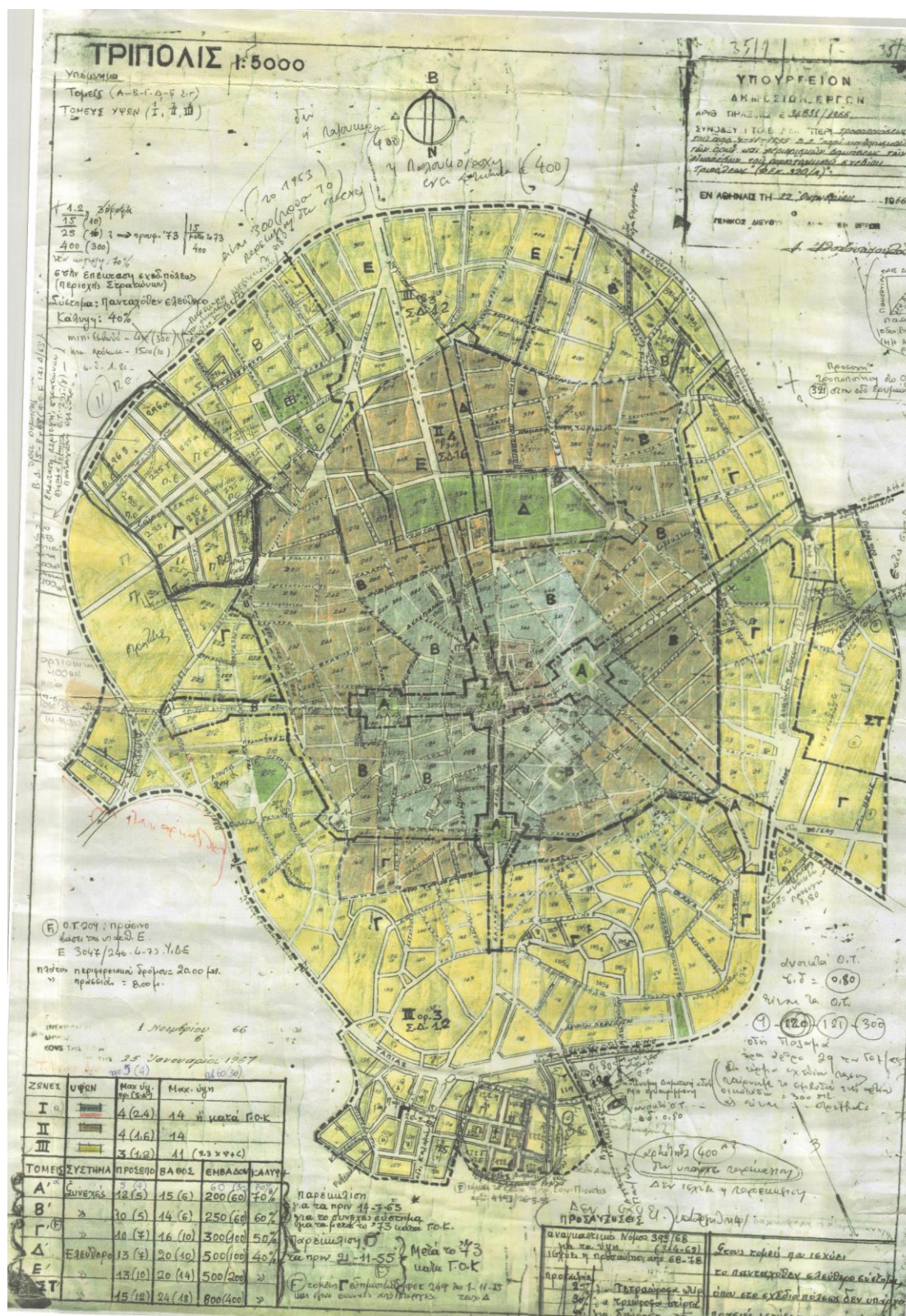
- Προεδρικό Διάταγμα «Έγκριση πολεοδομικής μελέτης τμήματος της πολεοδομικής ενότητας **VIII** του Δήμου Τριπόλεως (Ν. Αρκαδίας) και τροποποίηση του εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου στα όρια σύνδεσης» (Δ' 883, 01.11.1995)
- Προεδρικό Διάταγμα της 21ης Δεκεμβρίου 1995 «Έγκριση πολεοδομικής μελέτης τμήματος της πολεοδομικής ενότητας Σταδίου δήμου Τρίπολης και Κοινότητας Αγ. Κωνσταντίνου (ν. Αρκαδίας)» (Δ' 14, 15.1.1996).

Το Γενικό Πολεοδομικό Σχέδιο του Δήμου Τρίπολης εκκρεμεί για περισσότερα από είκοσι χρόνια. Δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμα παρότι έχουν γίνει κάποιες μελέτες με αποτέλεσμα να υπάρχουν περιοχές που δεν είναι ενταγμένες. Ο Δήμος έχει προβεί σε μελέτη ΣΧΟΑΑΠ (Σχέδιο Οικιστικής Ανάπτυξης Ανοιχτής Πόλης) ώστε να αντιμετωπισθούν τα προβλήματα που προκύπτουν από την έλλειψη αυτή.<sup>11</sup> Σήμερα βρίσκεται σε εξέλιξη η σύνταξη του νέου Σχέδιο Χωροταξικής Ανάπτυξης του Δήμου Τρίπολης και της Περιαστικής Περιοχής – ΓΠΣ Δήμου Τρίπολης. Έχει γίνει η αξιολόγηση της υφιστάμενης κατάστασης και προτάθηκαν δυο εναλλακτικά σενάρια ανάπτυξης, το σενάριο των τάσεων, βασική παραδοχή του οποίου είναι η συνέχιση της υφιστάμενης κατάστασης και η επικράτηση των τάσεων, όπως έχουν καταγραφεί και αξιολογηθεί δεχόμενοι την παραδοχή της συνεχούς βελτίωσης των επικοινωνιών και των συγκοινωνιών σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, αφού σε αυτούς τους δύο κρίσιμους τομείς οι τάσεις διαγράφονται κατ' αρχήν θετικές, και το σενάριο της παρέμβασης που τελικά θα ακολουθηθεί και αναμένεται η κατάθεση των προτάσεων για την υλοποίηση του.

---

11 [www.tripolis.gr/content/download/367/2348/file/programma.pdf](http://www.tripolis.gr/content/download/367/2348/file/programma.pdf)

# Το σημερινό ρυμοτομικό σχέδιο της Τρίπολης



Εικόνα 11. 5 : Το ρυμοτομικό σχέδιο της Τρίπολης (πολεοδομία)

## Τοπικά Ρυμοτομικά Σχέδια

Για την ανέγερση σημαντικών για την πόλη κτιρίων και εγκαταστάσεων συντάχθηκαν τοπικά ρυμοτομικά σχέδια:

- Με το Π.Δ. της 9ης Ιουνίου 1993 (ΦΕΚ 841 Δ'/27-7-1993) εγκρίθηκε το Τοπικό Ρυμοτομικό Σχέδιο στην εκτός του εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου περιοχή του Δήμου Τριπόλεως (Ν. Αρκαδίας), για τον καθορισμό χώρου ανέγερσης κτιρίου του Δεκάξειου Γηροκομείου Τριπόλεως και καθορισμό όρων και περιορισμών δόμησης αυτού.
- Με την υπ. Αριθμ. 3633 Απόφαση Γ.Γ. Περιφέρειας (ΦΕΚ 112 Δ' /2-2-2005) εγκρίθηκε το Τοπικό Ρυμοτομικό Σχέδιο για την ανέγερση κτιριακών εγκαταστάσεων του Πανεπιστημίου Τρίπολης.
- Με την υπ. Αριθμ. 1071508/5116/Δ0010 Απόφαση Γ.Γ. Περιφέρειας (ΦΕΚ359/ΑΑΠ/17-8-2007) εγκρίθηκε το Τοπικό Ρυμοτομικό στην εκτός Σχεδίου περιοχή του Δ. Τρίπολης για τον καθορισμό χώρου γυμνασίου και καθορισμό όρων και περιορισμών δόμησης αυτού.
- Με την υπ. Αριθμ. 2581 Απόφαση Γ.Γ. Περιφέρειας (448/ΑΑΠ/16-9-2009) εγκρίθηκε το Τοπικό Ρυμοτομικό στην εκτός Σχεδίου περιοχή του Δ. Τρίπολης για τον καθορισμό χώρου νοσοκομείου και καθορισμό όρων και περιορισμών δόμησης αυτού.
- Με την υπ. Αριθμ. 2870 Απόφαση Νομάρχη (ΦΕΚ51 Β'/22-1-1002) εγκρίθηκε η ένταξη του γηπέδου Αστέρα Δ. Τρίπολης στο σχέδιο πόλεως και καθορίστηκαν οι όροι δόμησης του.





*Εικόνα 11.6 : Δεντροστοιγία Τρίπολης, η σημερινή οδός Καλαβρύτων, (φωτ. Μ. Σαλαπάτα, 1948, Γρηγοράκης σπ. άνω, σελ. 207)*



*Εικόνα 11.7 : Η οδός Καλαβρύτων στη δεκαετία του 1960  
(<http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/index.html>)*



*Εικόνα 11.8 : Η οδός Καλαβρύτων σήμερα ([http://www.ergokat.gr/sales\\_load.php](http://www.ergokat.gr/sales_load.php))*

## 11.2 Ύδρευση – Άρδευση – Αποχέτευση

Το πρόβλημα της ύδρευσης εξακολούθησε να απασχολεί την πόλη και το 1929 επί δημαρχίας Θεοδώρου Πετρινού, μεταφέρθηκε νερό από τις πηγές του ποταμού Ελισώνος Πιάνας με σιδεροσωλήνες σε δεξαμενή 2.597 m<sup>3</sup>. Το 1952 παρουσιάστηκε πάλι πρόβλημα και έπειτα από πολύχρονα έργα επί δημαρχίας Τάσου Σεχιώτη, κατασκευάστηκε κεντρικός αγωγός μήκους 50 km στο Αρκαδικό οροπέδιο. Μεταφέρθηκαν νερά από το Μεθύδριο και το Πυργάκι ποσότητας 7.200 m<sup>3</sup>, οπότε κατασκευάστηκε νέα δεξαμενή χωρητικότητας 2.700 m<sup>3</sup>. Έτσι σήμερα υπάρχουν δύο υδραγωγεία και δύο δεξαμενές.<sup>12</sup>

Το συνολικό μήκος του δικτύου ύδρευσης είναι περίπου 210 km εκ των οποίων τα 179 αποτελεί το εσωτερικό δίκτυο (ΔΕΥΑΤ, 2010) και καλύπτει το σύνολο του Δήμου Τρίπολης. Το δίκτυο είναι κατασκευασμένο από αγωγούς πλαστικούς και πολυαιθυλενίου. Ο Δήμος έχει εν εξελίξει έργο αντικατάστασης του δικτύου ύδρευσης στις περιοχές που έχει παρουσιασθεί ανάγκη. Συγκεκριμένα κατασκευάζονται αγωγοί πολυαιθυλενίου στα Τ.Δ Περθωρίου, Μερκοβουνίου, Πελάγους και Αγ. Βασιλείου. Όλα τα δίκτυα ύδρευσης, είτε πρόκειται για αντικαταστάσεις παλιών δικτύων, είτε για νέα δίκτυα, κατασκευάζονται από αγωγούς πολυαιθυλενίου τρίτης γενιάς ώστε να διασφαλίζεται η ποιότητα του νερού, και να ελαχιστοποιούνται οι διαρροές και η απώλεια υδατικών αποθεμάτων. Ωστόσο, για την άμεση εύρεση πιθανών διαρροών και γενικότερα για τον έλεγχο του δικτύου η ΔΕΥΑΤ διαθέτει δύο συσκευές εντοπισμού αφανών διαρροών, έτσι ώστε η Τεχνική Υπηρεσία να είναι σε θέση να επεμβαίνει άμεσα, χωρίς τις καθυστερήσεις που δημιουργεί το ψάξιμο για τον εντοπισμό της βλάβης. Επίσης, στο σύνολο του δικτύου υπάρχουν υδρομετρητές για τον έλεγχο της ποσότητας του νερού που διέρχεται από τον Δήμο. Τέλος, κάθε εβδομάδα γίνονται δειγματοληψίες από τουλάχιστον πέντε σημεία της πόλης καθώς και από όλα τα Τοπικά Διαμερίσματα του Δήμου Τρίπολης. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται η ποιότητα του νερού και από τα αποτελέσματα των μικροβιολογικών και χημικών αναλύσεων μέχρι σήμερα δεν έχουν προκύψει προβλήματα ρύπανσης ή μόλυνσης του νερού. Η ΔΕΥΑΤ για την βελτίωση της ποιότητας του νερού έχει υλοποιήσει μία σειρά από έργα Έχει διασφαλίσει νέες πηγές

<sup>12</sup> <http://www.scribd.com/doc/6681083/04061995-7->

νερού (Σάγκα και Μεθύδρειο) και θα προχωρήσει στην κατασκευή νέου υδραγωγείου ώστε να διασφαλισθεί η εικοσιτετράωρη παροχή πόσιμου νερού.

Ο Δήμος Τρίπολης δεν διαθέτει καθόλου αρδευτικό δίκτυο με αποτέλεσμα να μην εκμεταλλεύεται το υδάτινο δυναμικό της περιοχής και να επικρατεί στασιμότητα. Η δημιουργία αρδευτικού δικτύου αποτελεί ανάγκη για την βιωσιμότητα του αγροτικού χώρου και του πρωτογενούς τομέα. Η έλλειψη αρδευτικού δικτύου δημιουργεί προβλήματα στον υδροφόρο ορίζοντα της περιοχής καθώς και τη συνεχή υποβάθμιση αυτού.

Το δίκτυο ακαθάρτων και όμβριων υδάτων του Δήμου, συνεχώς επεκτείνεται στις περιοχές που εντάσσονται στο σχέδιο πόλεως. Είναι παντοροϊκό στο μεγαλύτερο μέρος της πόλης ενώ στη ΒΙ.ΠΕ υπάρχει ξεχωριστό δίκτυο όμβριων υδάτων. Το δίκτυο αποχέτευσης καλύπτει ολόκληρη την πόλη, τη Βιομηχανική Περιοχή Τρίπολης και τα Δ.Δ. Αγίου Κωνσταντίνου, Σκοπής και Μερκοβουνίου (ΔΕΥΑΤ 2010), συνολικού μήκους (εσωτερικό) 104 km (ΔΕΥΑΤ, 2010) αλλά η μονάδα βιολογικής επεξεργασίας των αποβλήτων εξυπηρετεί το Δ.Δ. Τρίπολης και τη ΒΙ.ΠΕ. Μετά την ολοκλήρωση του έργου (Δ.Ε.Υ.Α.Τ.) "Βελτίωση και αναβάθμιση εγκαταστάσεων επεξεργασίας υγρών αποβλήτων Τρίπολης", και τη δοκιμαστική λειτουργία του ΒΙΟΚΑ, σημειώνεται σημαντική βελτίωση στα θέματα ρύπανσης.

Με το έργο αναβάθμισης, κατασκευάστηκαν νέες δεξαμενές επεξεργασίας των αποβλήτων και προστέθηκαν νέα μηχανήματα στις παλαιότερες δεξαμενές. Μετά από τις σχετικές δοκιμές ώστε να γίνουν οι απαραίτητες ρυθμίσεις και να αναπτυχθεί η ποσότητα μικροοργανισμού που χρειάζεται για την κανονική του λειτουργία, ο βιολογικός καθαρισμός λειτουργεί πλήρως, αναβαθμίζοντας το περιβάλλον σ' ολόκληρη την Τρίπολη.<sup>13</sup>

### **11.3 Αγορά**

Το εμπορικό κέντρο της πόλης ακόμα και σήμερα βρίσκεται συγκεντρωμένο κατά μήκος των κυριότερων αρτηριών και της κεντρικής πλατείας, διατηρεί με αυτό τον τρόπο τη μορφή ενός παζαριού. Η αίσθηση αυτή ενισχύεται από το γεγονός πως στην περιοχή αυτή κυριαρχούν τα ισόγεια οικήματα. Μέχρι πρόσφατα επικρατούσε και η

---

<sup>13</sup> Σχέδιο Χωροταξικής Ανάπτυξης του Δήμου Τρίπολης και της Περιαστικής Περιοχής – ΓΠΣ Δήμου Τρίπολης

παλαιά συνήθεια της ανατολικής συγκεντρωτικότητας στον καταμερισμό των επαγγελμάτων π.χ. στην οδό Βύρωνος οι υποδηματοποιοί, τα εμπορικά καταστήματα υφασμάτων στα βόρεια του Αγ. Βασιλείου, τα σιδηρουργεία στην οδό Ουάσιγκτον κ.α. Σήμερα με αυτή η συγκεντρωτικότητα έχει περιορισθεί σημαντικά καθώς τα περισσότερα από τα καταστήματα με τέτοια προϊόντα έχουν εκλείψει, με ελάχιστες εξαιρέσεις που θυμίζουν τον παλιό χαρακτήρα του κάθε δρόμου.<sup>14</sup>

Το μεγαλύτερο μέρος του εμπορικού κέντρου της σύγχρονης πόλης αποτελείται από μικρού εμβαδού καταστήματα με φέρουσα πέτρινη περιμετρική τοιχοποιία, που αποτελεί ελληνική παραδοσιακή τεχνική. Τα περισσότερα έχουν κρεμαστή ξύλινη στέγη σε ύψος δυο ή ενός ορόφου. Το υπόλοιπο μέρος των κατασκευών είναι κακής ποιότητας και κατάστασης, από ευτελή υλικά (λαμαρίνες, πλάκες αμιαντοτσιμέντου κ.α.). Τα στοιχεία αυτά (μικρό εμβαδόν, ακανόνιστο σχήμα, κακή κτιριοδομική κατάσταση) σημαντικού μέρους των αστικών εμπορικών εγκαταστάσεων, αλλά και ορισμένων παλαιών κατοικιών κατασκευασμένων από ωμά τούβλα, λάσπη και άχυρο, επενδεδυμένων με σανίδες, απηχούν καταγωγή της εποχής πριν από την ισχύ των οθωμανικών μεταρρυθμίσεων, από τα μέσα δηλαδή του 19ου αιώνα.

#### 11.4 Κατοικίες



*Εικόνα 11.9 : Η οδός Γορτυνίας, με τις παλαιές χαρακτηριστικές κατοικίες της πόλης  
(<http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/index.html>)*

<sup>14</sup> Μπουέρμαν Α., όπ άνω, σελ.34

Στην πόλη εκτός από τα νεοκλασικά σπίτια που χτίστηκαν στην αρχή του 20<sup>ου</sup> αιώνα πολλά είναι και τα απλά φτωχικά σπιτάκια των επόμενων δεκαετιών, ενώ την τελευταία δεκαετία όλο και πληθαίνουν οι μεγάλες ογκώδεις πολυκατοικίες που αλλοιώνουν τη φυσιογνωμία της πόλης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της αλλοίωσης αυτής:



*Εικόνα 11.10 : Ο περιστεριώνας της οδού Καλαβρύτων πριν κάποια χρόνια, ορατός από όλες τις γύρω πλευρές του*



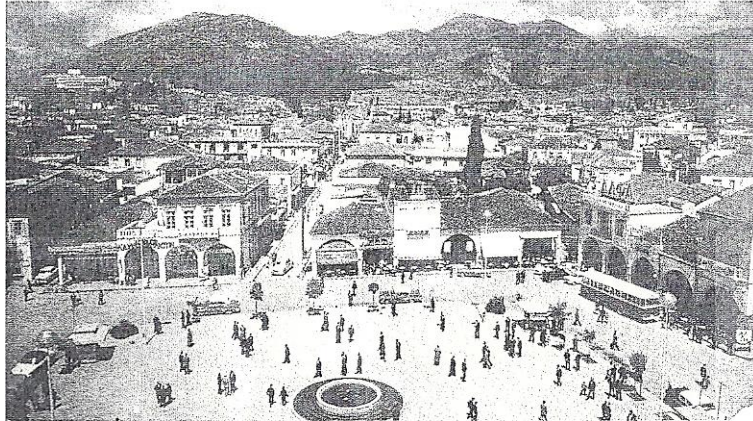
*Εικόνα 11.11 : Ο περιστεριώνας σχεδόν μη ορατός πλέον από τις πανύψηλες πολυκατοικίες που τον περικυκλώνουν (<http://www.panoramio.com/photo/23210459?source=wapi&referrer=kh.google.com>)*



## 1.5 Πλατείες

Χαρακτηριστικό γνώρισμα της πόλης της Τρίπολης αποτελούν οι πλατείες της. Με το πέρασμα του χρόνου έχουν αλλάξει πολλές όψεις αλλά πάντα αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητας των κατοίκων. Οι κυριότερες είναι:

### Κεντρική Πλατεία – Αγίου Βασιλείου



*Εικόνα 11.12 : Δυτική άποψη της κεντρικής πλατείας (φωτ. Γ. Κομποχόλη, Γρηγοράκης σπ. άνω, σελ. 183)*



*Εικόνα 11.13 : Η πλατεία και ο Ιερός Ναός Αγ. Βασιλείου  
(<http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/index.html>)*



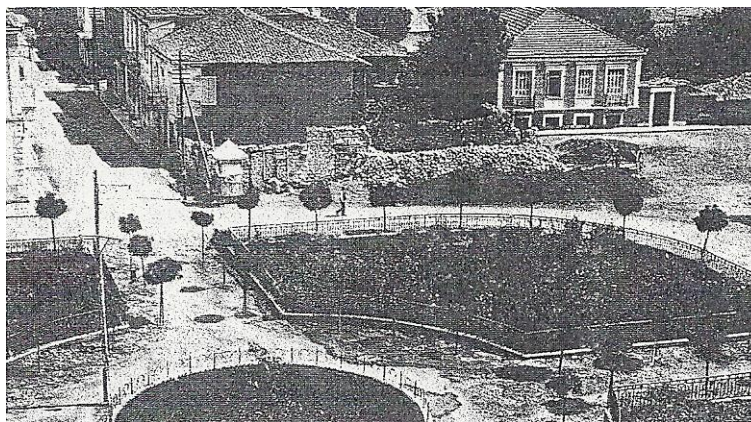


*Εικόνα 11.14 : Ο Ιερός Ναός του Αγ. Βασιλείου και το συντριβάνι της πλατείας (www.tripolis.gr)*

### Πλατεία Κολοκοτρώνη



*Εικόνα 11.15 : Η πλατεία πριν τα μέσα του 20ου αιώνα (φωτ. Κομποχόλη, Γρηγοράκης οπ. άνω, σελ. 180)*

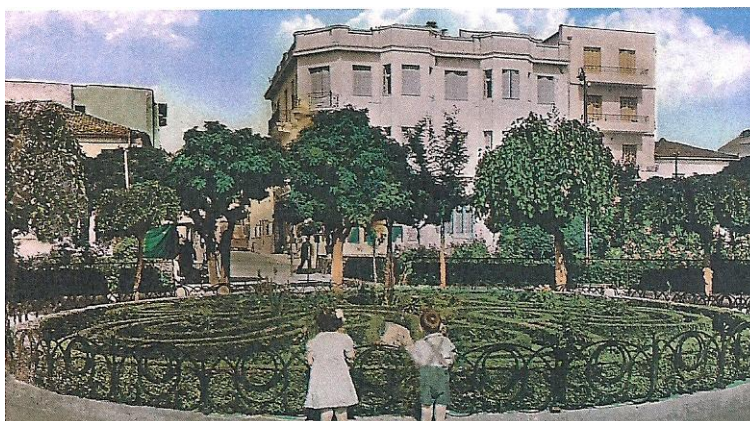


*Εικόνα 11.16 : Η πλατεία πριν τα μέσα του 20ου αιώνα (φωτ. Κομποχόλη, Γρηγοράκης, οπ. άνω, σελ. 180)*





*Εικόνα 11.17 : Η πλατεία Κολοκοτρώνη τη δεκαετία του 1950 (φωτ. «Delta», Γρηγοράκης, σπ. άνω, σελ. 181)*



*Εικόνα 11.18 : Η πλατεία Κολοκοτρώνη τη δεκαετία του 1960 (φωτ. «Delta», Γρηγοράκης, σπ. άνω, σελ. 181)*



*Εικόνα 11.19 : Η πλατεία Κολοκοτρώνη τη δεκαετία του 1970 (καρτ – ποστάλ Κομποχόλης, Γρηγοράκης, σπ. άνω, σελ. 181)*





*Εικόνα 11.20 : Η πλατεία Κολοκοτρώνη σήμερα (<http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/index.html>)*

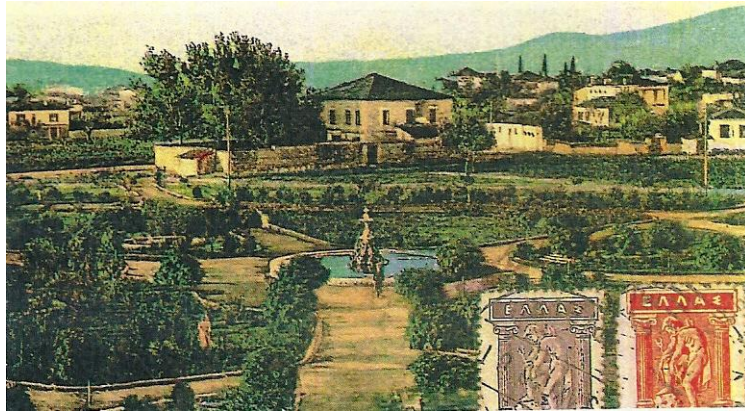
### Πλατεία Άρεως – Γειτονικά Πάρκα



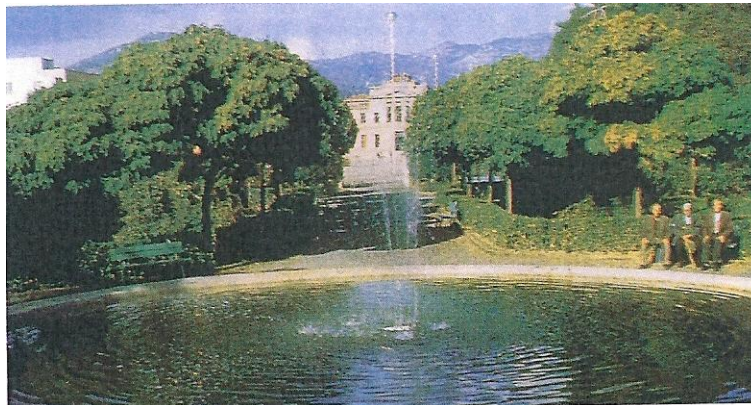
*Εικόνα 11.21 : Η πλατεία Άρεως, πήρε το όνομά της από τον θεό του πολέμου Άρη καθώς εκεί γίνονταν τα στρατιωτικά γυμνάσια από το στρατοπεδευμένο τάγμα του πεζικού (καρτ – ποστάλ του 1910, Γρηγοράκης οπ άνω, σελ. 198)*



*Εικόνα 11.22 : Το δημοτικό πάρκο σχεδιασμένο όμοιο με εκείνο στα Ηλύσια Πεδία στο Παρίσι (καρτ – ποστάλ «Το Ηλύσιο», 1910. Γρηγοράκης οπ. άνω, σελ. 189)*



*Εικόνα 11.23 : Το άλσος του Συνδέσμου των Φιλοδένδρων (καρτ - ποστάλ 1912, Γρηγοράκης σπ άνω, σελ. 192)*



*Εικόνα 11.24 : Το συντριβάνι του άλσους των Φιλοδένδρων και το Μέγαρο του Δικαστηρίου κατά τη δεκαετία του 1960 (Γρηγοράκης σπ. άνω, σελ. 192)*



*Εικόνα 11.25 : Το πάρκο των Φιλοδένδρων και η πλατεία του Άρεως (Γρηγοράκης σπ. άνω, σελ. 192)*





*Εικόνα 11.26 : Το άγαλμα του Κολοκοτρώνη και το Δικαστήριο, η όψη της πλατείας τα τελευταία χρόνια  
(<http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/index.html>)*

Σήμερα στην πλατεία γίνονται έργα ώστε να λάβει μια νέα μορφή αφού για χρόνια ήταν ασφαλτοστρωμένη και γεμάτη μπαλώματα, χωρίς ιδιαίτερη καλαισθησία αν και κάθε καλοκαίρι αποτελεί μεγάλο πόλο έλξης της πόλης.

### **11.6 Πολιτισμός – Αθλητισμός**

Η πολιτιστική ζωή τη πόλης είναι ιδιαίτερα πλούσια με πολλά καλλιτεχνικά σωματεία και φορείς να την στηρίζουν. Τα σπουδαιότερα είναι η Φιλαρμονική Τριπόλεως, από τα αρχαιότερα σωματεία της πόλης (1893), ο Φιλοτεχνικός Όμιλος Τρίπολης, με πολυετή παρουσία στα πολιτιστικά δρώμενα της πόλης, η Χορωδία Τρίπολης και η Χορωδία "Ορφέας", η Θεατρική Ομάδα Τρίπολης με συνεχή παρουσία από το 1984 και διάκριση από την Εταιρία Ελλήνων Θεατρικών Συγγραφέων για την προσφορά της στο θέατρο καθώς και πλήθος ομίλων παραδοσιακού χορού.

Η πόλη διαθέτει τρεις βιβλιοθήκες - Δημόσια, Δημοτική και Πανεπιστημιακή.

## 11.6.1 Μουσεία<sup>15</sup>

### 11.6.1.1 Αρχαιολογικό Μουσείο

Το Αρχαιολογικό Μουσείο βρίσκεται στο κέντρο της πόλης, κοντά στη πλατεία Κολοκοτρώνη. Στεγάζεται σε ένα πολύ όμορφο διώροφο με μαρμάρινα πλαίσια παραθύρων, με ολομαρμάρινη σκάλα και μαρμάρινο τοξωτό υπέρθυρο στην κεντρική είσοδο του ορόφου, νεοκλασικό κτίριο (βλ. εικ.11.8.47 & 11.8.48), κτισμένο με σχέδια του αρχιτέκτονα Τσίλερ. Στο ίδιο κτίριο παλαιότερα στεγαζόταν το νοσοκομείο "Ευαγγελίστρια" (1913 – 1951) αλλά το 1981 παραχωρήθηκε για την ίδρυση του Παναρκαδικού Αρχαιολογικού Μουσείου της Τρίπολης. Το Μουσείου εγκαινιάστηκε το 1986 από την αείμνηστη υπουργό Πολιτισμού Μελίνα Μερκούρη.

Περιλαμβάνει 8 αίθουσες στις οποίες εκτίθενται ευρήματα από τις ανασκαφές αρχαίων θέσεων στην Αρκαδία. Στη συλλογή του συμπεριλαμβάνονται νεολιθικά και πρωτοελλαδικά αντικείμενα, σκεύη από πρόσφατες ανασκαφές στο Σακοβούνι Καμενίτσας Αρκαδίας, πλούσια συλλογή Υστερομυκηναϊκών Χρόνων και Υπομυκηναϊκών Χρόνων από το Παλαιόκαστρο της Γόρτυνας και ευρήματα από τις ανασκαφές στην έπαυλη του Ηρώδη Αττικού στην Εύα Κυνουρίας. Εκτίθενται ακόμη ευρήματα Γεωμετρικών Χρόνων από νεκροταφεία της Μαντινείας και κεραμική, γλυπτική Αρχαϊκών μέχρι Ρωμαϊκών χρόνων.

Στο μουσείο υπάρχουν 3 αίθουσες με γλυπτά και ανάγλυφα Αρχαϊκών έως Ρωμαϊκών χρόνων από θέσεις της Αρκαδίας, μια αίθουσα με χάλκινα (αγγεία, ελάσματα, ειδώλια κ.ά.) Κλασικών έως Ρωμαϊκών χρόνων, μια αίθουσα με επιγραφές, συμβάσεις, ψηφίσματα κ.ά. των Αρκαδών, καθώς και μια ειδική αίθουσα (αρκαδικών ιερών) στην οποία εκτίθενται μικροαντικείμενα, ειδώλια, χάλκινα αντικείμενα και κεραμική διαφόρων χρόνων από αρκαδικά ιερά. Υπάρχουν επίσης και λίγα ευρήματα Παλαιοχριστιανικών και Πρώιμων Βυζαντινών Χρόνων. Στον κήπο του εκτίθενται 50 επιτύμβιες στήλες και επιγραφές.

Μοναδική στην Ελλάδα είναι η συλλογή των λατρευτικών ειδωλίων (ανάμεσα στα οποία και ζώδια) των Πρωτοελλαδικών χρόνων από το Σακοβούνι. Επίσης, το ολόγλυφο καθήμενο άγαλμα θεάς (ίσως Αθηνά) από την Ασέα, τα εκθέματα από το

---

<sup>15</sup> <http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/places/trip/tripoli.htm>



Παλαιόκαστρο, μεταξύ των οποίων ένας ψευδόστομος αμφορέας διακοσμημένος με φυτικά, θαλασσινά και γεωμετρικά θέματα και τα εκθέματα από την Έπαυλη του Ηρώδη Αττικού.

### **11.6.1.2 Πολεμικό Μουσείο**

Το Πολεμικό Μουσείο της Τρίπολης εγκαινιάστηκε στις 23 Ιανουαρίου του 2000 από τον Υπουργό Εθνικής Αμύνης Άκη Τσοχατζόπουλο. Στεγάζεται στον πρώτο όροφο του καλαίσθητου νεοκλασικού σπιτιού του Μαλλιάρου στην κεντρική πλατεία του Αγίου Βασιλείου (γωνία με οδό Εθνομαρτύρων (βλ. εικ. 11.8.12)). Φιλοδοξεί να φιλοξενήσει και να προβάλλει θέματα της νεότερης ελληνικής ιστορίας, αλλά και της ιστορίας της Επανάστασης του 21 που είναι συνδεδεμένα με την ευρύτερη περιοχή της Αρκαδίας. Περιλαμβάνει 11 ενότητες εκθεμάτων από την Επανάσταση του 1821, τον Ελληνοτουρκικό πόλεμο, τον Μακεδονικό Αγώνα, του Βαλκανικούς πολέμους, τον 1ο Παγκόσμιο πόλεμο, την Μικρά Ασία, τον Ελληνοϊταλικό πόλεμο, τη Γερμανική εισβολή, την Κατοχή, τη Μέση Ανατολή και την Απελευθέρωση.

Από τα εκθέματα ξεχωρίζουν το εκμαγείο του Θ. Κολοκοτρώνη, η προτομή του, συλλογές όπλων και σπαθιών από την επανάσταση και στρατιωτικές στολές.

### **11.6.1.3 Ιδιωτικό Λαογραφικό Μουσείο**

Αξιόλογη ιδιωτική λαογραφική συλλογή του κ. Α. Μπιρμπίλη με παραδοσιακά χάλκινα αντικείμενα και σκεύη. Στεγάζεται σε ένα όμορφο παραδοσιακό σπίτι (που είναι πατρικό του), στην οδό Χρονά 18, στην συνοικία των Αγίων Ταξιαρχών στην Τρίπολη. Περιέχει πλούσια συλλογή λαογραφικών κομματιών, κύρια χάλκινων χειροποίητων σκευών, από την ιστορική Τριπολιτσα. Τα αντικείμενα της συλλογής εκτίθενται στο χαγιάτι και στην αυλή του σπιτιού.

Μέρος της συλλογής του κ. Μπιρμπίλη έχει εκτεθεί κατά καιρούς σε διάφορες λαογραφικές εκδηλώσεις, όπως του Τεγεατικού Συνδέσμου στην Επισκοπή Τεγέας (1993).

Ας σημειωθεί, ότι κομμάτια της συλλογής έχουν ευγενώς προσφερθεί στη Στρατιωτική Σχολή Ευελπίδων και τοποθετηθεί μαζί με άλλα σημαντικά εκθέματα σε

ειδική προθήκη που κοσμεί το συγκρότημα αμφιθεάτρων ακαδημαϊκής εκπαίδευσης που ονομάζεται "Πελοπόννησος".

### 11.6.2 Αποστολοπούλειο Πνευματικό Κέντρο<sup>16</sup>



*Εικόνα 11.27 : Το Αποστολοπούλειο Πνευματικό Κέντρο Τρίπολης  
(<http://www.panoramio.com/photo/44735159?source=wapi&referrer=kh.google.com>)*

Το Αποστολοπούλειο Πνευματικό Κέντρο Τρίπολης ανήκει στο Δήμο Τρίπολης και εποπτεύεται από αυτόν. Παρ' όλο ότι είναι ένα νέο οικοδόμημα, είναι ένα από τα πλέον αξιόλογα νεοκλασικά κτίρια της πόλης. Βρίσκεται στη Β.Δ. πλευρά της, κοντά στην πλατεία Άρεως, στην άκρη του πάρκου. Η ανέγερσή του κτιρίου περατώθηκε το 1988, οπότε και άρχισε και η λειτουργία του. Η κατασκευή του χρηματοδοτήθηκε κυρίως από κληροδότημα του ομογενούς Τριπολίτη Δημήτριου Αποστολόπουλου (James Poulos). Στις αίθουσες του Πνευματικού Κέντρου γίνονται σεμινάρια, παρουσιάσεις, εκθέσεις, συμβούλια, συνέδρια, ομιλίες, αλλά και πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Στο Αποστολοπούλειο Πνευματικό Κέντρο γίνονται σήμερα εργασίες αναστήλωσης.

---

<sup>16</sup>[www.tripolis.gr](http://www.tripolis.gr)

### 11.6.3 Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο<sup>17</sup>



*Εικόνα 11.28 : Το Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο Τρίπολης  
(<http://www.panoramio.com/photo/4241579?source=wapi&referrer=kh.google.com>)*

Το Δημοτικό Αθλητικό Κέντρο είναι το μεγαλύτερο αθλητικό κέντρο του νομού. Στο στάδιο είναι διαθέσιμος ανοιχτός στίβος, κλειστό γυμναστήριο που περιλαμβάνει εγκαταστάσεις μπάσκετ, βόλεϋ αλλά και το κολυμβητήριο της πόλης. Επίσης υπάρχουν 3 γήπεδα τέννις και χώροι αθλοπαιδιών. Τέλος υπάρχουν στεγασμένοι χώροι που λειτουργούν σαν γραμματείες. Βρίσκεται στην είσοδο της πόλης, πάνω στο δρόμο Τρίπολης-Λεβιδίου-Βυτίνας (οδός Καλαβρύτων) και κοντά στο άλσος του Αη-Γιώργη. Διαθέτει σύγχρονες εγκαταστάσεις και άρτιο εξοπλισμό. Τα τελευταία χρόνια έχει εκσυγχρονισθεί σημαντικά και διοργανώνονται τακτικά αγώνες στίβου, ποδοσφαίρου, μπάσκετ και βόλεϋ τόσο τοπικού όσο και πανελληνίου επιπέδου. Λόγω των διαστάσεών του, ο Δήμος Τρίπολης το παραχωρεί κατά τους καλοκαιρινούς μήνες σε γνωστούς καλλιτέχνες όπου και διοργανώνουν τις συναυλίες τους.

### 11.6.4 Άλσος Αγίου Γεωργίου

Το άλσος Αγίου Γεωργίου, σε μικρή απόσταση από την πόλη, αποτελεί πνεύμονα πρασίνου για την Τρίπολη. Προσφέρεται για αθλητικές δραστηριότητες καθώς είναι ευχάριστο να τρέχει ή να περπατά κανείς στα σκιερά μονοπάτια του άλσους, που υπερβαίνουν σε μήκος τα 2km. Προσφέρεται για αθλητικές δραστηριότητες καθώς είναι ευχάριστο να τρέχει ή να περπατά κανείς στα σκιερά μονοπάτια του άλσους, που υπερβαίνουν σε μήκος τα 2km. Μέσα στο άλσος υπάρχει παιδική χαρά κι ένα

---

<sup>17</sup> [www.tripolis.gr](http://www.tripolis.gr)

αναγκυκτήριο, ώστε γονείς και παιδιά να χαίρονται τη φύση. Επίσης εκεί βρίσκεται και ο Ναός του Αγίου Γεωργίου, με παρακείμενο ένα εστιατόριο, στο οποίο διοργανώνεται πλήθος εκδηλώσεων.



*Εικόνα 11.29 : Το άλσος του Αγίου Γεωργίου (www.tripolis.gr)*

Στις παρυφές του άλσους βρίσκεται το υπαίθριο αμφιθέατρο του Αγίου Γεωργίου, στο οποίο ο Δήμος Τρίπολης φιλοξενεί κατά καιρούς πολιτιστικές εκδηλώσεις, όπως συναυλίες, θεατρικά έργα, κλπ.



*Εικόνα 11.30 : Θεατράκι του Αγ. Γεωργίου*

## 11.7 Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου<sup>18</sup>



*Εικόνα 11.31 : Το κτίρια από τα τμήματα του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου που εδράζονται στην Τρίπολη (<http://cst.uop.gr>)*

Το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου ιδρύθηκε με το Προεδρικό Διάταγμα 13/2000, έδρα του (βλ. εικ. 11.8.44 & 11.8.45) είναι η Τρίπολη και αναπτύσσεται σε επίπεδο ολοκληρωμένων Σχολών στις πέντε πρωτεύουσες των Νομών της Περιφέρειας Πελοποννήσου. Το Πανεπιστήμιο εγκαινιάστηκε στις 20 Σεπτεμβρίου 2002 με την έναρξη λειτουργίας του Τμήματος Επιστήμης και Τεχνολογίας Υπολογιστών και του Τμήματος Επιστήμης και Τεχνολογίας Τηλεπικοινωνιών της Σχολής Θετικών Επιστημών και Τεχνολογίας.

## 11.8 Διατηρητέα Κτίρια

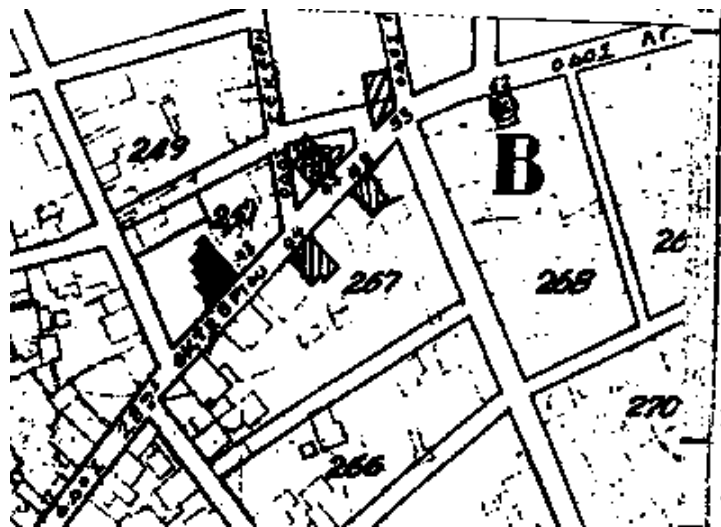
---

<sup>18</sup> [www.tripolis.gr](http://www.tripolis.gr)



### 11.8.1 Διατηρητέα Κτίρια διακηρυγμένα από το ΥΠ.ΧΩ.Δ.Ε.<sup>1 2</sup>

**ΦΕΚ: Δ-810 α/ 15.11.1999** (απόφαση 23996/5643 α/ 06.10.1999) Χαρακτηρισμός ως διατηρητέων πέντε (5) κτιρίων που βρίσκονται εντός του εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου του δήμου Τρίπολης (ν. Αρκαδίας) και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών.



Εικόνα 11.8.1 : Τοπογραφικό πέντε κτιρίων (ΦΕΚ 810Δ 15-11-1999)

1. Διώροφο , λιθόκτιστο, κεραμοσκεπές κτίσμα με νεοκλασικά στοιχεία. Κατέχει σημαντική θέση στην περιοχή.



Διεύθυνση & ΤΚ:	28ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 43
Χρονολ/ση - Αρχική Χρήση:	ΑΡΧΕΣ 1900-ΚΑΤΟΙΚΙΑ
Σημερινή Χρήση:	-

Εικόνα 11.8. 2 α, β : 28<sup>ης</sup> Οκτωβρίου 43, το χαγιάτι του σπιτιού (Γρηγοράκης Ν., οπ. άνω, σελ.131, [www.panoramio.com/photo/44354052](http://www.panoramio.com/photo/44354052))

<sup>1</sup> <http://estia.minenv.gr/> (οι περισσότερες φωτογραφίες)

<sup>2</sup> Καταγραφή Διατηρητέων Κτηρίων Τρίπολης, Ομάδα εργασίας: Μελκίδη Χρύσα, Σταμπούλογλου – Φρέντζου Δέσποινα, Χόρτη Βασιλική, Ξαγάς Βασίλης, Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, Περιφ. Τμ. Κεντρικής και Νότιας Πελοποννήσου, Τρίπολη Ιούλιος 1999



2. Διώροφο , λιθόκτιστο, κεραμοσκεπές κτίσμα με νεοκλασικά στοιχεία. Κατέχει σημαντική θέση στην περιοχή.

Διεύθυνση & ΤΚ:	28ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 44	
Χρονολ/ση - Αρχική Χρήση:	ΑΡΧΕΣ	1900-
Σημερινή Χρήση:	ΚΑΤΟΙΚΙΑ	



*Εικόνα 11.8.3 : 28ης Οκτωβρίου 44*

3. Διώροφο υπερυψωμένο, λιθόκτιστο. κεραμοσκεπές κτίσμα με κλασικιστική διάθεση και αυθεντικά παραδοσιακά στοιχεία.

Διεύθυνση & ΤΚ:	28ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 47	
Χρονολ/ση - Αρχική Χρήση:	ΜΕΣΑ 1900-	ΚΑΤΟΙΚΙΑ
Σημερινή Χρήση:	-	



*Εικόνα 11.8.4 : 28ης Οκτωβρίου 47*

4. Διώροφο λιθόκτιστο. κεραμοσκεπές κτίσμα με πρώιμη κλασικιστική διάθεση και σημαντική θέση στην πόλη.

Διεύθυνση & ΤΚ:	28ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 48	
Χρονολ/ση - Αρχική Χρήση:	ΜΕΣΑ 1900-	ΚΑΤΟΙΚΙΑ
Σημερινή Χρήση:	ΚΑΤΟΙΚΙΑ	



*Εικόνα 11.8.5 : 28ης Οκτωβρίου 48*

5. Διώροφο, λιθόκτιστο, κεραμοσκεπές κτίσμα με νεοκλασική διάθεση και αρκετές αλλοιώσεις.(  
Οικ.Τετρ . / Κτημ/γιο : 243)

Διεύθυνση & ΤΚ: 28ΗΣ ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 53

Χρονολ/ση - Αρχική 1858 - ΚΑΤΟΙΚΙΑ

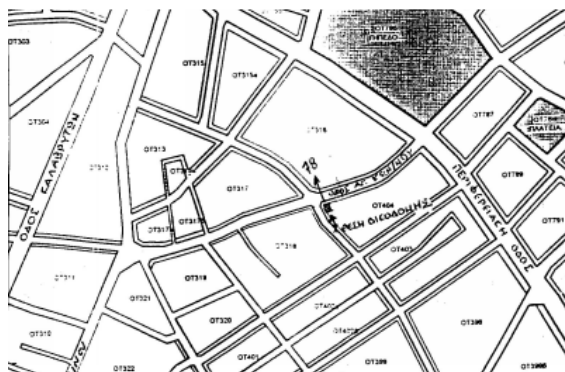
Χρήση:

Σημερινή Χρήση: -



*Εικόνα 11.8.6 : 28ης Οκτωβρίου 53*

**ΦΕΚ: Δ-956 α/ 12.09.2003** (απόφαση 32753 α/ 25.08.2003) Χαρακτηρισμός ως διατηρητέου κτιρίου που βρίσκεται επί της οδού Αγίου Κωνσταντίνου 78 εντός του εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου του δήμου Τρίπολης (ν. Αρκαδίας) και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτού.



*Εικόνα 11.8.7 : Τοπογραφικό (ΦΕΚ 956Δ 12-09-2003)*

Διεύθυνση & ΤΚ: ΑΓ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ  
78

(διακηρυγμένο και από το ΥΠΠΟ - ΦΕΚ ΦΕΚ 128/Β/3-2-2005)



*Εικόνα 11.8.8 : Αγ. Κωνσταντίνου 78*

**ΦΕΚ: Δ-257 α/ 13.05.1991** (απόφαση 55634/2104 α/ 22.04.1991) Χαρακτηρισμός ως διατηρητέου του κτιρίου που βρίσκεται επί της οδού Αγ. Βαρβάρας αρ. 62, του Δήμου Τριπόλεως (Ν. Αρκαδίας) και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης.

**ΦΕΚ: Δ-673 α/ 14.08.2001** (απόφαση 19694/4672 α/ 25.07.2001) Καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης του διατηρητέου κτιρίου που βρίσκεται εντός του εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου δήμου Τριπόλεως Νομ. Αρκαδίας.

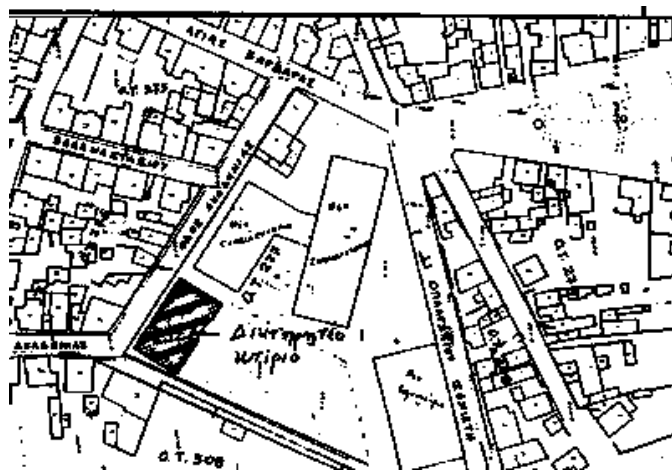
Διεύθυνση & ΤΚ:	ΑΓΙΑΣ ΒΑΡΒΑΡΑΣ 62
Χρονολ/ση - Αρχική Χρήση:	ΧΡΩΜΑΤΟΥΡΓΕΙΟ
Σημερινή Χρήση:	ΔΕΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΕΙ



*Εικόνα 11.8.9 : Το Χρωματοπωλείο*

Μονώροφο λιθόκτιστο κεραμοσκεπές κτίσμα, με στέγη που σχηματίζει σταυρό. Η λιθοδομή είναι επιχρισμένη σε χρώμα τριανταφυλλί. Οι γωνίες της κύριας όψης είναι τονισμένες με μαρμάρινες παραστάδες που φέρουν κυματόμορφα γείσα. Τα ανοίγματα φέρουν σταθερό φεγγίτη σε σχήμα οξυκόρυφου τόξου. Και πλαισιώνονται από μαρμάρινο πλαίσιο. Πάνω από το μεγάλο άνοιγμα της κύριας όψης υπάρχει δίδυμο μικρό άνοιγμα ίδιου σχήματος με του ισογείου. (Οικ.Τετρ . / Κτημ/γιο: 268)

**ΦΕΚ: Δ-255 α/ 19.04.1999** (απόφαση 6380/1420 α/ 15.03.1999) Χαρακτηρισμός ως διατηρητέου του κτιρίου της Παιδαγωγικής Ακαδημίας, που βρίσκεται εντός του εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου του δήμου Τρίπολης (ν. Αρκαδίας) και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτού.



*Εικόνα 11.8.10 : Τοπογραφικό (ΦΕΚ 255Δ 19-04-1999)*



**Εικόνα 11.8.11 α, β :** Η παλιά και η σημερινή όψη της Ακαδημίας  
(<http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/index.html>, <http://estia.minenv.gr/>)

Επωνυμία:	ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ
Είδος :	Κτίριο
Διεύθυνση & ΤΚ:	ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
Χρονολ/ση - Αρχική Χρήση:	ΤΕΛΗ19ΟΥ- ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ
Σημερινή Χρήση:	ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Πρόκειται για διώροφο, λιθόκτιστο κεραμοσκεπές κτίσμα, του τέλους του περασμένου αιώνα, κτισμένο σαν Παιδαγωγική Ακαδημία και λειτούργησε σε έτος μέχρι την κατάργησή της. Είναι κτίριο του αυστηρού όγκου και λιτής μορφής. τυπικής διδακτηρίου εκείνης της εποχής. Έχει

υποστεί αλλοιώσεις από την αρχική του μορφή και πρέπει να αποκατασταθεί. (Οικ.Τετρ . 277)

**ΦΕΚ: Δ-681 α/ 22.08.1986** (απόφαση 47231/2558 α/ 15.07.1986) Χαρακτηρισμός ως διατηρητέου του κτιρίου κληροδοτήματος Μαλλιαροπούλου στην Τρίπολη (Αρκαδίας) επί των οδών Βασ. Παύλου - πλατεία Αγ. Βασιλείου και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης.

**ΦΕΚ: Δ-681 α/ 22.08.1986** (απόφαση 47231/2558 α/ 15.07.1986 - Ειδική Ρύθμιση) Χαρακτηρισμός ως διατηρητέου του κτιρίου κληροδοτήματος Μαλλιαροπούλου στην Τρίπολη (Αρκαδίας) επί των οδών Βασ. Παύλου - πλατεία Αγ. Βασιλείου και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης.

Διεύθυνση & ΤΚ:	ΒΑΣ. ΠΑΥΛΟΥ & ΠΛ. ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
Περιοχή:	ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΠΛΑΤΕΙΑ ΤΡΙΠΟΛΗΣ
Χρονολ/ση - Αρχική Χρήση:	1862- ΟΙΚΙΑ
Σημερινή Χρήση:	ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ







*Εικόνα 11.8.12 α, β, γ : Το κτίριο Μαλλιαρόπουλου - Το Πολεμικό Μουσείο της Τρίπολης  
(<http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/places/trip/tripoli.htm>)*

Διώροφο γωνιακό κτίριο με δώμα. Διαθέτει αξιόλογα αρχιτεκτονικά και διακοσμητικά στοιχεία νεοκλασικής μορφής. Παρουσιάζει συμμετρικές διατάξεις μορφολογικών αξόνων. Η τοιχοποιία στο ισόγειο είναι ισόδομη. Στις άκρες της όψης υπάρχουν γωνιόλιθοι. Επίσης, κάτω από το γείσο υπάρχει οδοντωτή ταινία με περιμετρική λωρίδα με κυμάτια. Τα ανοίγματα έχουν πλαίσια με κυμάτια αετώματα στα επιστύλια, γείσο και γεισίποδες. Υπάρχει ακάλυπτος εξώστης με στηθαίο και πεσσίσκους με επίκρανα. Η επίστεψη γίνεται από κεραμοσκεπή τετράριχτη στέγη.

**ΦΕΚ: Δ-636 α/ 27.06.1994** (απόφαση 65544/3529 α/ 02.06.1994) Χαρακτηρισμός ως διατηρητέων οκτώ (8) κτιρίων και των κυρίων όψεων δυο (2) κτιρίων που βρίσκονται εντός του ρυμοτομικού σχεδίου Δήμου Τριπόλεως (Ν.Αρκαδίας) και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών.

## ΠΙΝΑΚΑΣ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ

α/α	Ο.Τ. ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΤΙΡΙΩΝ	ΦΕΡΟΜΟΝΟΣ ΩΣ ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ	ΚΗΡΥΞΗ
1.	65 Γρηγ. Λαμπράκη 1	Βασ. Σιάμπος	όλοτο κίριο
2.	67 Γρηγ. Λαμπράκη 10	Αν. Κολλιοπούλου	» »
3.	68 Ηρ. Πολυτεχνίου 21	Ανστ. & Ευγ. Πίκρας	» »
4.	78 Ηρ. Πολυτεχνίου 34	Ε. Μιχαλόπουλος	» »
5.	336 Γεωργίου Α'	Ματζούνειο Δήμος Τρίπολης	» » » »
6.	66 Γεωργίου Α' και Ευαγγελιστρίας 28	Αθαν. & Ευάγγ. Καλαντζής	» » » »
7.	70 Δεμέστιχα 1	Γρ. Τσερετόπουλος	» »
8.	71 Δεμέστιχα 3	Ελ. Λιάπη	» »
9.	78 Ηρ. Πολυτεχνείου 32	Βαρβ. Αθανασοπούλου	Όψη
10.	78 Ηρ. Πολυτεχνείου 32	Βαρβ. Αθανασοπούλου	Όψη

---

Διεύθυνση & ΤΚ: ΓΡ. ΛΑΜΠΡΑΚΗ 1

---



*Εικόνα 11.8.13 : Γρ. Λαμπράκη 1*

---

Διεύθυνση & ΤΚ: ΓΡ. ΛΑΜΠΡΑΚΗ 10

---

(διακηρυγμένο και από το ΥΠΠΟ - ΦΕΚ 720/Β/20-9-1993)



*Εικόνα 11.8.14 α, β : Γρηγορίου Λαμπράκη 10*

---

Διεύθυνση & ΤΚ: ΗΡΩΩΝ  
ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ 21

---



*Εικόνα 11.8.15 : Ηρώων Πολυτεχνείου 21*

---

Διεύθυνση & ΤΚ: ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α΄

---



*Εικόνα 11.8.16 α, β : Μαντζούνειο, Φιλαρμονική Γεωργίου Α΄*





Το Μαντζούνειο, ένα παλιό παραμελημένο κτίριο της οδού Βασ. Γεωργίου, κοντά στην πλατεία Κολοκοτρώνη, είναι από τα ιστορικότερα και παλαιότερα κτήρια της Τρίπολης. Συγχρόνως υπήρξε ένα πνευματικό ίδρυμα που σημάδεψε την πνευματική ζωή της πόλης για μεγάλη χρονική περίοδο. Χτίστηκε την τετραετία 1854-1856, στη θέση των ερειπίων του καθολικού της παλιάς Υδροπολιτζάς και Αμυκλών. Το 1859 λειτούργησε εκεί το σχολείο θηλέων και το 1860 στέγασε το 2ο Δημοτικό Σχολείο Τρίπολης.

Αργότερα, το 1927, το κτήριο αγόρασαν από το Δήμο οι αδελφοί Ανδρέας και Δημήτριος Μαντζούνης οι οποίοι αρχικά ήταν έμποροι στην Τρίπολη, αλλά από το 1899 είχαν μεταφέρει τις επαγγελματικές τους δραστηριότητες στην Αθήνα, όπου και εξελίχτηκαν σε μεγαλοβιομήχανους. Η αγορά του κτηρίου στοίχισε στους αδελφούς 445.550 δραχμές. Τα εγκαίνια του κτηρίου πραγματοποιήθηκαν στις 25 Μαρτίου 1929. Τα χρήματα που πήρε ο δήμος από την πώληση του κτηρίου χρησιμοποιήθηκαν για την ύδρευση της Τρίπολης.



*Εικόνα 11.8.17 α, β : Λεπτομέρειες από το κτίριο του Μαντζούνειου (Γρηγοράκης Ν., οπ. άνω, σελ. 114)*

Την Κυριακή στις 3 Φεβρουαρίου 1929, ο Ανδρέας Μαντζούνης κάλεσε στο οίκημα τους φορείς της πόλης και τους ανακοίνωσε τη δωρεά στην οποία θα προχωρούσαν οι αδελφοί Μαντζούνιοι. Ο διαθέτης καθόρισε τους εξής σκοπούς στη δωρεά τους: α) να αποκτήσει η Τρίπολη ένα ευπρόσωπο ίδρυμα, β) να στεγαστούν στο Μαντζούνειο οι νυκτερινές σχολές αγραμμάτων που υπήρχαν στην Τρίπολη, γ) να στεγάσει τη βιβλιοθήκη και δ) να λειτουργήσει μηχανισμός που θα οργανώνει επιστημονικές και λαϊκές διαλέξεις και ε) να λειτουργήσει ειδική σχολή που να μορφώνει εμποροϋπαλλήλους. Έτσι δημιουργήθηκε το Μαντζούνειο Ίδρυμα με δικό του διοικητικό συμβούλιο.

Για πολλά χρόνια το Μαντζούνειο χρησιμοποιήθηκε για τους παραπάνω σκοπούς και ήταν το κέντρο της πνευματικής και πολιτιστικής ζωής της Τρίπολης. Μέχρι τη δεκαετία του 60 όλες σχεδόν οι εκδηλώσεις πραγματοποιούνταν σ' αυτό. Συγχρόνως η βιβλιοθήκη του, η οποία συνέχιζε να λειτουργεί μέχρι πρόσφατα, ήταν η μοναδική στην πόλη και αποτελούσε πόλο έλξης των βιβλιόφιλων και των μαθητών. Για πολλά χρόνια επίσης στέγαζε στο ισόγειό του την Φιλαρμονική Τριπόλεως. Αργότερα άρχισε να παρακμάζει, λόγω έλλειψης ενδιαφέροντος για τη συντήρηση, αναπαλαίωση και αναβάθμισή του. Σήμερα η βιβλιοθήκη έχει μεταφερθεί για προγραμματίζεται η αναπαλαίωση του.<sup>3</sup>

---

Διεύθυνση & ΤΚ: ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α' &  
ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΡΙΑΣ 28

---



*Εικόνα 11.8.18 : Γεωργίου Α' & Ευαγγελιστρίας 28*

---

Διεύθυνση & ΤΚ: ΔΕΜΕΣΤΙΧΑ 1

---



*Εικόνα 11.8.19 : Δεμέστιχα 1*

---

Διεύθυνση & ΤΚ: ΔΕΜΕΣΤΙΧΑ 3

---

*Εικόνα 11.8.20 :  
Δεμέστιχα 3*



---

<sup>3</sup> <http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/places/trip/tripoli.htm>

---

Διεύθυνση & ΤΚ:	ΗΡΩΩΝ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ 30
-----------------	--------------------------

---



*Εικόνα 11.8.21 : Ηρώων Πολυτεχνείου 30*

---

Διεύθυνση & ΤΚ:	ΗΡΩΩΝ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟΥ 32
-----------------	--------------------------

---



*Εικόνα 11.8.22 : Ηρώων Πολυτεχνείου 32*

**ΦΕΚ: Δ-0 α/ 01.01.1900** Χαρακτηρισμός ως διατηρητέου του κτιρίου που βρίσκεται εντός του ρυμοτομικού σχεδίου Δήμου Τριπόλεως (Ν. Αρκαδίας) και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτού.

---

Διεύθυνση & ΤΚ:	ΔΕΛΗΓΙΑΝΝΗ & ΣΠΕΤΣΕΡΟΠΟΥΛΟΥ 36
-----------------	--------------------------------------

---

Περιοχή:	ΕΠΑΡΧΙΑ ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΣ
----------	-----------------------

Οικ.Τετρ . / Κτημ/γιο:	260/
------------------------	------

Χρονολ/ση - Αρχική	
--------------------	--

Χρήση:	ΚΑΤΟΙΚΙΑ
--------	----------

Σημερινή Χρήση:	ΚΑΤΟΙΚΙΑ
-----------------	----------

---



*Εικόνα 11.8.23 : Δεληγιάννη & Σπετσεροπούλου 36*

**ΦΕΚ: ΑΑΠ-287 α/ 18.06.2009** (απόφαση 22935 α/ 22.02.2009) Χαρακτηρισμός ως διατηρητέου του κτιρίου που βρίσκεται εντός του εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου του δήμου Τρίπολης (ν. Αρκαδίας) και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτού.

---

Διεύθυνση & ΤΚ:	ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΕΩΣ & ΜΑΛΛΙΑΡΟΠΟΥΛΟΥ
-----------------	--

---

(Το κτίριο έχει σε μεγάλο βαθμό καταστραφεί από πυρκαγιά)



*Εικόνα 11.8.24 : Εθνικής Αντιστάσεως & Μαλλιαρόπουλου*

**ΦΕΚ: Δ-486 α/ 16.05.1996** Χαρακτηρισμός ως διατηρητέου του κτιρίου επί της οδού Επισκόπου Ανθίμου 9, Ο.Τ. 343, στην Τρίπολη (Ν. Αρκαδίας), φερόμενο ως ιδιοκτησία των Μαρίας και Ιωάννας Βασ. Μπενόπουλου και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης.



*Εικόνα 11.8.25 : Τοπογραφικό (ΦΕΚ 486Δ 16-05-1996)*

---

Διεύθυνση & ΤΚ:	ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΝΘΙΜΟΥ 9
Οικ. Τετρ	343
Χρονολ/ση - Αρχική	1880-
Χρήση:	ΟΙΝΟΜΑΓΕΙΡΕΙΟ
Σημερινή Χρήση:	ΜΠΑΡ

---



*Εικόνα 11.8.26 : Επισκόπου*

Μονώροφο, λιθόκτιστο κτίσμα, κτισμένο στα τέλη του περασμένου αιώνα. Ιδιαίτερα γνωρίσματα: Άξονας συμμετρίας στα ανοίγματα, λιθόκτιστα λαξευτά περιμετρικά πλαίσια στα ανοίγματα, τοξωτά ανώφλια ισογείου, ευθύγραμμο του υπογείου, εμφανής λιθοδομή. Πρόκειται για αξιόλογο κτίσμα παραδοσιακής αρχιτεκτονικής.



**ΦΕΚ: Δ-99 α/ 03.02.1994**

Επωνυμία:	ΒΙΛΛΑ ΤΟΥΡΚΟΒΑΣΙΛΗ
Είδος :	Κτίριο
Διεύθυνση & ΤΚ:	ΚΑΛΑΜΑΤΑΣ & ΧΑΤΖΗΣΑΡΑΝΤΟΥ



*Εικόνα 11.8.27 : Βίλλα Τουρκοβασίλη, Καλαμών & Χατζησαράντου*

**ΦΕΚ: Δ-329 α/ 04.05.1988** (απόφαση 22530/1530 α/ 04.04.1988) Χαρακτηρισμός ως διατηρητέου του κτιρίου που βρίσκεται επί της οδού Νεομάρτυρος Δημητρίου, στο Ο.Τ. 343, στην Τρίπολη του Ν. Αρκαδίας, φερομένου ως ιδιοκτησία Αναστασίου Κούγια, Χρήστου Κούγια, και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης.



*Εικόνα 11.8.28 : Τοπογραφικό (ΦΕΚ 329Δ 04-05-1998)*

Διεύθυνση & ΤΚ:	ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
Οικ.Τετρ . / Κτημ/γιο:	343/

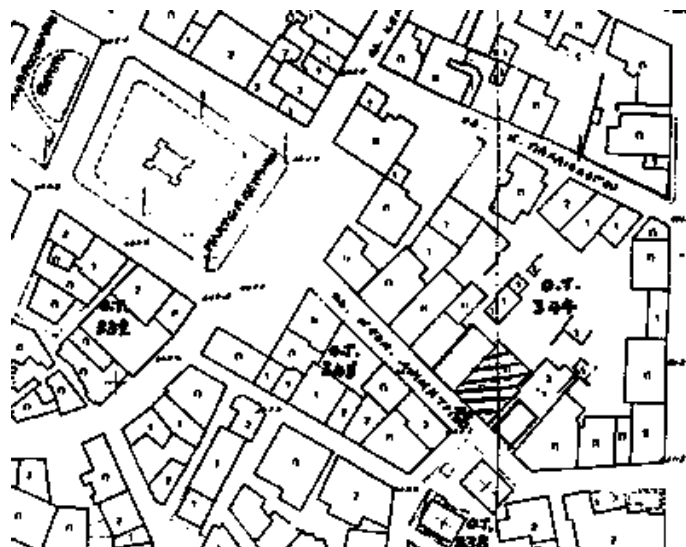


*Εικόνα 11.8.29 : Νεομάρτυρος Δημητρίου*



Μονώροφο κτίριο, αποτελεί μέρος του συνόλου παραδοσιακών κτιρίων. Χαρακτηριστικό στοιχείο στη μορφολογία της όψης είναι τα τοξωτά ανοίγματα, με τοξωτό φεγγίτη με σιδεριές νεοκλασικής μορφής. Η τοιχοποιία είναι ισόδομη.

**ΦΕΚ: Α-850 α/ 25.10.1995** Χαρακτηρισμός ως διατηρητέων τεσσάρων (4) κτιρίων και δύο (2) όψεων κτιρίων που βρίσκονται εντός του ρυμοτομικού σχεδίου Τρίπολης (ν. Αρκαδίας) και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτών.



*Εικόνα 11.8.30 : Τοπογραφικό για τα τέσσερα κτίρια και τις δυο όψεις (ΦΕΚ 850Α 25-10-1995)*

A/A	O.T.	ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΤΙΡΙΟΥ	ΚΗΡΥΞΗ
1	344	Νεομάρτυρος Δημητρίου 3	Όλο το κτίριο
2	344	Νεομάρτυρος Δημητρίου 11	»
3	344	Νεομάρτυρος Δημητρίου 13	Όψη
4	336	Νεομάρτυρος Δημητρίου 12 και Ρήγα Παλαμίδου	Όλο το κτίριο
5	332	Πλατεία Πέτρινου	»
6	332	Πλατεία Πέτρινου και Εχεμου	Όψη

Διεύθυνση & ΤΚ:	ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ 3
Οικ. Τετρ.	
Χρονολ/ση - Αρχική	1910-
Χρήση:	ΚΑΤΟΙΚΙΑ, ΚΑΤ/ΜΑ
Σημερινή Χρήση:	ΓΡΑΦΕΙΟ, ΚΑΤ/ΜΑ



*Εικόνα 11.8.31 : Νεομάρτυρος Δημητρίου*

Πρόκειται για διώροφο, λιθόκτιστο κεραμοσκεπές κτίσμα με νεοκλασικά στοιχεία αρκετά αλλοιωμένο. Τα ανοίγματα του ορόφου είναι ορθογωνικά και φέρουν περιμετρικά τραβηγτό πλαίσιο, σχηματίζοντας άνωθεν τόξο με διακοσμητικά κυμάτια. Οι γωνίες του ορόφου είναι τονισμένες με κίονες που στέφονται με ευθύγραμμα γείσα. Το ισόγειο έχει μεγάλα ανοίγματα. Οι πεσσοί του ισογείου στέφονται με ευθύγραμμα γείσα και φέρουν αρμούς κατά ζώνες. Ο εξώστης είναι σύγχρονος.

Διεύθυνση & ΤΚ:	ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ 11
-----------------	-----------------------------

Χρονολ/ση - Αρχική Χρήση:	ΤΕΛΗ 19ΟΥ- ΚΑΤΟΙΚΙΑ,ΚΑΤ/ΜΑ
Σημερινή Χρήση:	ΩΔΕΙΟ,ΕΥΛΟΥΡΓΕΙ



**Εικόνα 11.8.32 :** Νεομάρτυρος  
Δημητρίου 11

Πρόκειται για διώροφο, λιθόκτιστο, κεραμοσκεπές κτίσμα με έντονα νεοκλασικά στοιχεία. Έχει άξονα συμμετρίας, εμφανή λαξευτή λιθοδομή στο ισόγειο, τονισμένες τις εξωτερικές γωνίες του ισογείου και ορόφου με κίονες που στέφονται με ευθύγραμμα γείσα. Με ευθύγραμμα γείσα στέφονται και όλοι οι πεσσοί του ισογείου. Τα ανοίγματα του ορόφου είναι απλά ορθογωνικά, του δε ισογείου φέρουν τοξωτό ανώφλι με φεγγίτη και ωραία σιδεριά. Ο όροφος διαχωρίζεται από το ισόγειο με ταινία με κυμάτια. Τα δύο μεσαία ανοίγματα του ορόφου καταλήγουν σε μικρό μαρμάρινο εξώστη που φέρει μαρμάρινα ωραία διακοσμητικά φουρούσια.

Διεύθυνση & ΤΚ:	ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ 12 &ΡΗΓΑ ΠΑΛΑΜΙΔΟΥ
-----------------	---

Χρονολ/ση - Αρχική Χρήση:	ΑΡΧΕΣ 20ΟΥ- ΚΑΤΟΙΚΙΑ
Σημερινή Χρήση:	ΚΑΤΟΙΚΙΑ



**Εικόνα 11.8.33 :** Νεομάρτυρος  
Δημητρίου 12

Πρόκειται για διώροφο, λιθόκτιστο, κεραμοσκεπές κτίσμα με έντονα νεοκλασικά στοιχεία. Έχει άξονα συμμετρίας στα ανοίγματα, τα οποία είναι ορθογωνικά και του ορόφου φέρουν περιμετρικά τραβηγτά πλαίσια. Πάνω από το ανώφλι δε προεξέχει μικρό τραβηγτό γείσο που στηρίζεται εκατέρωθεν σε γεισίποδες (διακοσμητικά φουρούσια). Η ποδιά των παραθύρων του ορόφου φέρει διακοσμητικό στοιχείο και το μεσαίο άνοιγμα καταλήγει σε μικρό εξώστη με σιδερένιο κάγκελο, με ωραία διακοσμητικά μοτίβα. Οι γωνίες του

ορόφου είναι τονισμένες με τραβηχτούς κίονες που στέφονται με κιονόκρανα και διαχωρίζονται από το ισόγειο με τραβηχτή ταινία.

Διεύθυνση & ΤΚ:	ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ 13
-----------------	-----------------------------

Οικ.Τετρ .	
Χρονολ/ση - Αρχική Χρήση:	ΤΕΛΗ 19ΟΥ- ΚΑΤΟΙΚΙΑ
Σημερινή Χρήση:	ΚΑΤΟΙΚΙΑ



*Εικόνα 11.8.34 : Νεομάρτυρας Δημητρίου 13*

Πρόκειται για διώροφο λιθόκτιστο κεραμοσκεπές κτίσμα, λαϊκής καταγωγής. Έχει άξονα συμμετρίας στα ανοίγματα, τα οποία είναι απλά ορθογωνικά. Το μεσαίο άνοιγμα του ορόφου φέρει φεγγίτη με σιδεριά, και καταλήγει σε μικρό ξύλινο εξώστη που στηρίζεται σε μεταλλικά φουρούσια (απλά) με απλό μεταλλικό κάγκελο με γεωμετρικά σχέδια. Τα ανοίγματα του ορόφου φέρουν καρφωτά ξύλινα εξώφυλλα.

Διεύθυνση & ΤΚ:	ΠΛ. ΠΕΤΡΙΝΟΥ
-----------------	--------------

Οικ.Τετρ . / Κτημ/γιο:	332/
Χρονολ/ση - Αρχική Χρήση:	ΑΡΧΕΣ 20ΟΥ- ΚΑΤΟΙΚΙΑ,ΚΑΤ/ΜΑ
Σημερινή Χρήση:	-



*Εικόνα 11.8.35 : Πλατεία Πετρινού*

Πρόκειται για διώροφο, λιθόκτιστο κεραμοσκεπές κτίσμα με νεοκλασικά στοιχεία. Έχει άξονα συμμετρίας στα ανοίγματα. Τα ανοίγματα του ισόγειου φέρουν εκατέρωθεν πεσσούς με επίκρανα. Πεσσούς με επίκρανα που γεφυρώνονται με επιστύλια γείσα φέρουν εκατέρωθεν και του ορόφου, του οποίου εξωτερικές γωνίες είναι τονισμένες με γωνιόλιθους. Ο όροφος διαχωρίζεται από το ισόγειο με ευθύγραμμη ταινία. Τα τρία μεσαία ανοίγματα του ορόφου καταλήγουν σε μικρό μαρμάρινο εξώστη, που στηρίζεται σε φουρούσια και φέρει μεταλλικό κάγκελο.

Διεύθυνση & ΤΚ:	ΠΛ. ΠΕΤΡΙΝΟΥ
-----------------	--------------

Χρονολ/ση - Αρχική Χρήση:	- ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ
Σημερινή Χρήση:	ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ



*Εικόνα 11.8.36 : Πλατεία Πετρινού*

Πρόκειται για μονώροφο, λιθόκτιστο, με δώμα, με νεοκλασικά στοιχεία. Τα ανοίγματα του ισογείου πλαισιώνονται με πεσσούς που στέφονται με ευθύγραμμα γείσα και καταλήγουν σε ευθύγραμμη βάση και είναι αρμολογημένα κατά γωνίες. Οι εξωτερικές γωνίες του κτιρίου τονίζονται με πεσσούς που φέρουν βάση και στέψη. Τα κουφώματα είναι αλλοιωμένα.

**ΦΕΚ: Δ-637 α/ 28.06.1994** Χαρακτηρισμός ως διατηρητέου του κτιρίου που βρίσκεται εντός του ρυμοτομικού σχεδίου Τριπόλεως (Ν. Αρκαδίας) και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης.

Διεύθυνση & ΤΚ:	ΝΕΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ 7 &Κ.ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΥ 8
-----------------	--

Χρονολ/ση - Αρχική Χρήση:	ΑΡΧΕΣ 20ΟΥ- ΚΑΤΟΙΚΙΑ
Σημερινή Χρήση:	ΚΑΤΟΙΚΙΑ, ΓΡΑΦΕΙΟ



*Εικόνα 11.8.37 : Νεομάρτυρος Δημητρίου*

Διώροφο, λιθόκτιστο κεραμοσκεπές κτίσμα με έντονα νεοκλασικά στοιχεία: βάση, κορμό, επιχρισμένη λιθοδομή κατά το ψευδοϊσόδομο σύστημα. άξονα συμμετρίας ως προς τα ανοίγματα, διακοσμητικά στοιχεία (παραστάδες στον όροφο, περιμετρική ταινία με κυμάτια κλπ.). Ενδιαφέρον κάγκελο στον εξώστη.

**ΦΕΚ: Δ-1025 α/ 16.10.1987** (απόφαση 56956/4452 α/ 25.09.1987) Χαρακτηρισμός ως διατηρητέου του κτιρίου που βρίσκεται επί της οδού Παλλαντίου αρ. 19 στην Τρίπολη Ν. Αρκαδίας, φερομένου ως ιδιοκτησία Νικολάου Αγγελόπουλου, και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης.

Διεύθυνση & ΤΚ:	Ηρώων Πολυτεχνείου 19
-----------------	--------------------------

Περιοχή:	
Οικ.Τετρ . / Κτημ/γιο:	68/
Ο.Τ.Α. Καποδίστρια:	ΤΡΙΠΟΛΗΣ (Δ.) Νομός: Αρκαδίας
Χρονολ/ση - Αρχική Χρήση:	- ΚΑΤΟΙΚΙΑ
Σημερινή Χρήση:	Τ.Ε.Ε.



*Εικόνα 11.8.38 : Κτίριο Τ.Ε.Ε.*

Διώροφο νεοκλασικό κτίριο με πολύ αξιόλογα αρχιτεκτονικά και διακοσμητικά στοιχεία. Παρουσιάζει συμμετρική διάταξη μορφολογικών αξόνων και τμημάτων. Το κεντρικό τμήμα της όψης προεξέχει, έχει τρεις μορφολογικούς άξονες και επιστέφεται με αέτωμα. Στον κεντρικό άξονα δίνεται έμφαση από το μπαλκόνι του ορόφου που έχει κάγκελα νεοκλασικού σχεδίου και ανάγλυφα φουρούσια, καθώς και την πόρτα εισόδου που πλαισιώνεται από πεσσούς με πεσσούς, με επίκρανα, επιστύλιο με κυμάτια και γείσο. Τα τρία τμήματα της όψης διαχωρίζονται από πεσσούς με επίκρανα στον όροφο και

γωνιόλιθους στο ισόγειο. Υπάρχουν διαχωριστικές ταινίες ορόφων. Τα ανοίγματα στον όροφο έχουν πλαίσια με κυμάτια. Υπάρχει ανώτατο γείσο με τραβηγτά κυμάτια. Η πίσω όψη του κτιρίου παρουσιάζει κακή κατάσταση διατήρησης. Υπάρχει όμως σκεπαστός εξώστης με χαρακτηριστικά της εποχής υαλοστάσια. Υπάρχουν επίσης μεταγενέστερες προσθήκες κατ' επέκταση του κτιρίου, στον ακόλυπτο, που το αλλοιώνουν.

**ΦΕΚ: Δ-333 α/ 10.05.2001** (απόφαση 8438/2078 α/ 28.03.2001) Χαρακτηρισμός ως διατηρητέου κτιρίου που βρίσκεται εντός του εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου του δήμου Τρίπολης (ν.Αρκαδίας) και καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης αυτού

Διεύθυνση & ΤΚ:	ΠΛΑΤΕΙΑ ΑΓ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ & ΠΕΤΡΟΠΟΥΛΟΥ
-----------------	---

Οικ.Τετρ . / Κτημ/γιο:	191/
---------------------------	------



*Εικόνα 11.8.39 : Πλατεία Αγ. Βασιλείου & Πετρόπουλου*

## 11.8.2 Διατηρητέα Κτίρια από το Υπουργείο Πολιτισμού<sup>4 5</sup>

- ΥΑ ΥΠΠΕ/Α/Φ31/3806/335/7-5-1976 - ΦΕΚ 661/Β/17-5-1976

Τίτλος ΦΕΚ : Περί χαρακτηρισμού Μαλλιανοπούλειου Θεάτρου Τριπόλεως ως οικήματος χρήζοντος ειδικής κρατικής προστασίας.

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζομεν το εν Τριπόλει Μαλλιανοπούλειον θέατρον ως οίκημα χρήζον ειδικής κρατικής προστασίας καθ' όσον αποτελεί ενδιαφέρον δείγμα αρχιτεκτονικής των αρχών του αιώνα".

<sup>4</sup> [http://listedmonuments.culture.gr/search\\_declarations.php](http://listedmonuments.culture.gr/search_declarations.php)

<sup>5</sup> Καταγραφή Διατηρητέων Κτηρίων Τρίπολης, Ομάδα εργασίας: Μελκίδη Χρύσα, Σταμπούλογλου – Φρέντζου Δέσποινα, Χόρτη Βασιλική, Ξαγός Βασίλης, Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, Περιφ. Τμ. Κεντρικής και Νότιας Πελοποννήσου, Τρίπολη Ιούλιος 1999

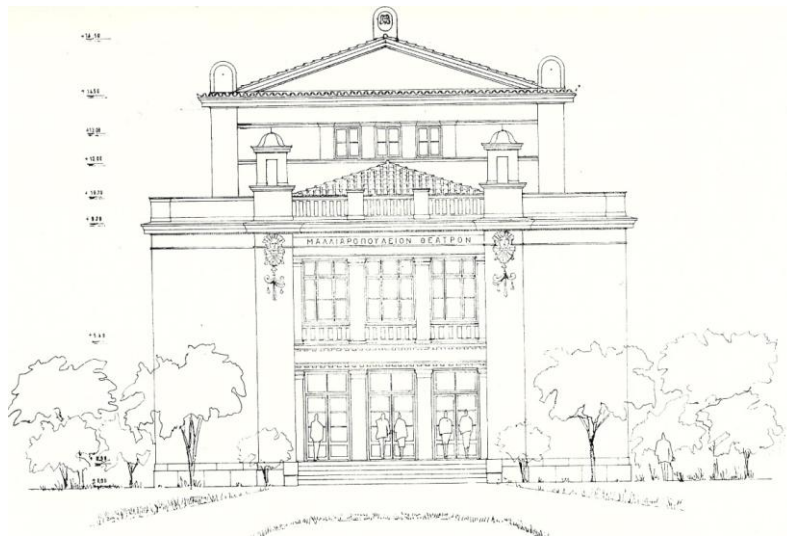




*Εικόνα 11.8.40 : Το Μαλλιαροπούλειο Θέατρο (www.tripolis.gr)*

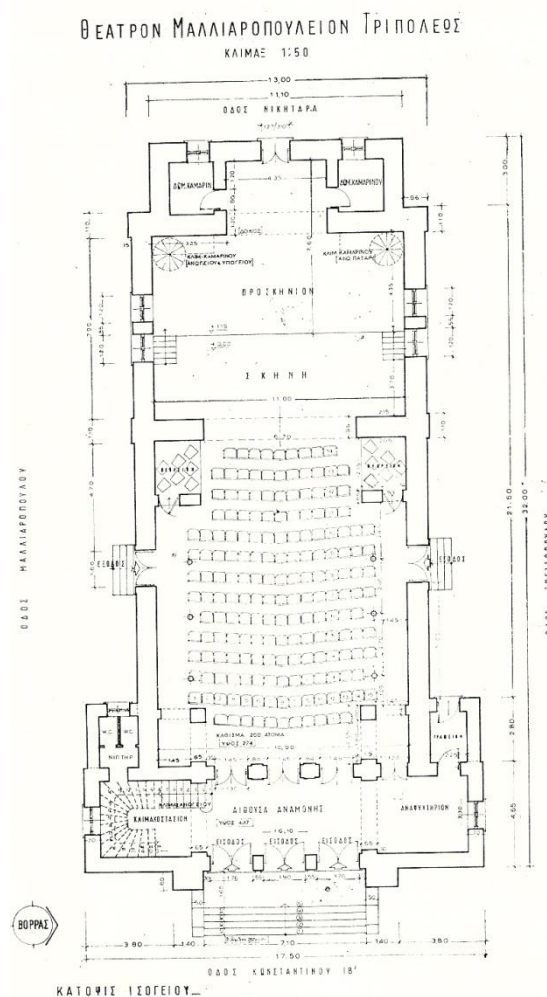
Το Μαλλιαροπούλειο Δημοτικό Θέατρο δωρίστηκε στην Τρίπολη από τον Ιωάννη Μαλλιαρόπουλο (1847-1919), ένα φιλόμουσο και θεατρόφιλο γιατρό. Το θέατρο πήρε τη θέση του Καποδιστριακού σχολείου και είναι ένα από τα κομψότερα της Ελλάδας. Θεμελιώθηκε το 1905 και εγκαινιάστηκε με πανηγυρική τελετή το 1910. Έκτοτε σημάδεψε την πολιτιστική ζωή της πόλης. Τα σχέδιά του εκπόνησε ο Αναστάσιος Μεταξάς, ένας από τους καλύτερους αρχιτέκτονες της εποχής, έχοντας σαν πρότυπο το αυστριακό θέατρο και ακολουθώντας τα αρχιτεκτονικό στίλ -της μόδας τότε- του Νέου Μπαρόκ. Ρυθμολογικά η αρχιτεκτονική του ανήκει στον "εκλεκτικισμό". Ο εσωτερικός διάκοσμος του θεάτρου έγινε από ειδικούς τεχνίτες με την καθοδήγηση του ειδικά προσκεκλημένου Γάλλου καλλιτέχνη Ζολί. Είχε σκηνικά από το Παρίσι, ζωγραφιστή αυλαία από ιταλικό μουσαμά, δερμάτινες κουρτίνες στις εξόδους, γύψινες διακοσμήσεις, πιάνο και γλυπτά. Η πλατεία του είχε αρχικά 112 καθίσματα καλυμμένα με βαθύ κόκκινο βελούδο, και ο εξώστης του 80 καθίσματα. Είχε επίσης 2 θεωρεία και 12 καμαρίνια.

Τα καθίσματα του αυξήθηκαν σύντομα σε 400 και από τη σκηνή του πέρασαν πολλοί γνωστοί θίασοι και ηθοποιοί όπως η Μαρίκα Κοτοπούλη, ο Αγγλόπουλος, ο Κυπαρίσσης και άλλοι. Κατά τη γερμανική κατοχή το θέατρο διακόπτει τη λειτουργία του και το 1941 λεηλατείται από ιταλούς στρατιώτες. Εκτοτε άρχισε η φθορά και η παρακμή του. Βαθμιαία χρησιμοποιήθηκε κυρίως σαν κινηματογράφος με σποραδικές αναλαμπές παραστάσεων από περιοδεύοντες θιάσους, αλλά και ακροβάτες και ταχυδακτυλουργούς. Τελικά, λόγω του συναγωνισμού από τις νέες κινηματογραφικές αίθουσες, έπαψε να αποδίδει και σαν κινηματογράφος, οπότε παραδόθηκε εξαθλιωμένο και ρημαγμένο στο Δήμο Τρίπολης. Για να συμπληρωθεί η καταστροφή, το 1975 κατέρρευσε η στέγη του, καταστρέφοντας ανεπανόρθωτα το εσωτερικό του.<sup>6</sup>



*Εικόνα 11.8.41 : Το Μαλλιαροπούλειο Θέατρο, όπως το αναπαριστά το σχέδιο του αρχιτέκτονα Φαίδωνα Κυδωνιάτη (Γριτσόπουλος Τ., σπ. άνω, πίναξ ΙΕ')*

<sup>6</sup> <http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/places/trip/tripoli.htm>



*Εικόνα 11.8.42 : Το εσωτερικό του Μαλλιαροπουλλείου Θεάτρου κατά το σχέδιο του Φαίδωνα Κυδωνιάτου (Γριτσόπουλος Τ., σπ. άνω, πίναξ ΙΖ')*

Το 1977 μετά το χαρακτηρισμό του «ως οίκημα χρήζον ειδικής προστασίας...» καλείται ο αρχιτέκτονα-καθηγητή Σ. Κυδωνιάτη για τη αποτύπωση και αποκατάσταση του. Το θέατρο αποκτά καινούρια στέγη, δυστυχώς όμως δε δύνεται η πρέπουσα προσοχή στα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν, τα κεραμίδια ήταν κοινά και όχι βυζαντινά σαν τα παλιά που για χρόνια το σκέπαζαν, ενώ και οι πόρτες και τα παράθυρα δεν είχαν καμία σχέση με τα πρωταρχικά. Το 1999 αποφασίστηκε η πλήρης αποκατάσταση του θεάτρου και ευτυχώς στην αρχιτεκτονική μελέτη προβλεπόταν και η αποκατάσταση και της διακόσμησης. Σήμερα μετά από επισταμένη μελέτη, στην οποία ελήφθησαν υπ' όψη μάρτυρες και φωτογραφική τεκμηρίωση, το νέο θέατρο αναπαριστά με μεγάλη ακρίβεια όλο το εσωτερικό και εξωτερικό διάκοσμο του κτιρίου, όπως αυτό δημιουργήθηκε στις αρχές του 20ου αιώνα. Αναπαρήχθησαν με πιστότητα τα περισσότερα εσωτερικά και εξωτερικά

αρχιτεκτονικά στοιχεία και προσετέθησαν άλλα, ενώ οι εσωτερικοί και εξωτερικοί χρωματισμοί του κτιρίου έγιναν με βάση ειδική μελέτη διακόσμου εγκεκριμένη από το υπουργείο Πολιτισμού.<sup>7 8</sup>



*Εικόνα 11.8.43 α, β, γ : Το Μαλλιαροπούλειο σήμερα (Εν Τριπόλει)*

- ΥΑ Α/Φ31/19164/2473/26-7-1977 - ΦΕΚ 866/Β/12-9-1977

Τίτλος ΦΕΚ : Περὶ χαρακτηρισμοῦ σπιτιοῦ ποιητῆ Κ. Καρυωτάκη στὴν Τρίπολη ὡς οικήματος ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἐιδικῆς κρατικῆς προστασίας.

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε τὸ σπίτι ὅπου γεννήθηκε ὁ ποιητὴς Κ. Καρυωτάκης, στὴν οδὸ Ερυθροῦ Σταυροῦ 10, στὴν Τρίπολη, ὡς οἴκημα ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἐιδικῆς κρατικῆς προστασίας, διότι ἀπὸ μορφολογικῆς ἀπόψεως εἶναι ἀξιόλογο δείγμα τῆς παραδοσιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς ὅπως ἐξελίχθηκε στα μέσα τοῦ 19οῦ αἰῶνα καὶ ἀπὸ ιστορικῆς ἀπόψεως σχετίζεται με μιὰ φυσιογνωμία τῆς νεοελληνικῆς λογοτεχνίας".

ΥΑ ΥΠΠΕ/Γ/111/16185/12-3-1979 - ΦΕΚ 279/Β/20-3-1979

Τίτλος ΦΕΚ : Περὶ μὴ ἀνακλήσεως ἀποφάσεως χαρακτηρισμοῦ τῆς οικήας Καρυωτάκη στὴν Τρίπολη ἰδιοκτησίας Χαρ. Ζώγα, ὡς οικήματος ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἐιδικῆς κρατικῆς προστασίας.

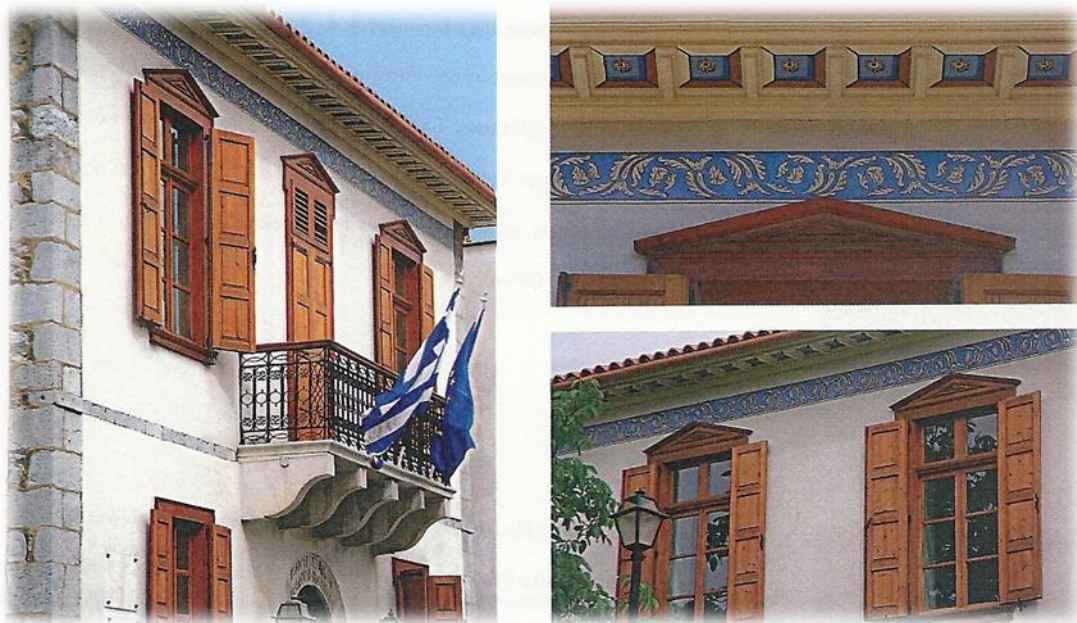
Κείμενο :

"Δεν ἀνακαλούμε τὴν ἀπόφαση με ἀριθ. ΥΑ Α/Φ31/19164/2473/26-7-1977 με τὴν ὁποία χαρακτηρίστηκε ἡ οἰκία Καρυωτάκη ἰδιοκτησίας Χαρ. Ζώγα ὡς οἴκημα ποὺ ἔχει ἀνάγκη ἐιδικῆς κρατικῆς προστασίας, γατὶ ἡ οἰκία αὐτὴ ἀπὸ μορφολογικῆς ἀπόψεως εἶναι ἀξιόλογο δείγμα τῆς παραδοσιακῆς ἀρχιτεκτονικῆς ὅπως ἐξελίχθηκε στα μέσα τοῦ 19οῦ αἰῶνα καὶ ἀπὸ ιστορικῆς ἀπόψεως σχετίζεται με μιὰ φυσιογνωμία τῆς Νεοελληνικῆς λογοτεχνίας."

<sup>7</sup> Γρηγοράκης Ν., ὀπ ἄνω, σελ.247

<sup>8</sup> Περιοδικὸ ἐν Τριπόλει, τεύχος 6





*Εικόνα 11.8.44 α, β, γ : Η οικία του Καρνωτάκη και σημερινή έδρα του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου (Γρηγοράκης Ν., οπ. άνω, σελ.119)*



*Εικόνα 11.8.45 α, β : Πριν την αναπαλαίωση (<http://xronoskia.wordpress.com>)*

Σύμφωνα με την Γατοπούλου Ευγενία: «Πρόκειται για ένα διώροφο αρχοντικό με έντονο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον που ακολουθεί τις αρχές του νεοκλασικισμού. Εξωτερικά το σπίτι παρουσίαζε μια επιπλέον αρχιτεκτονική διακόσμηση, αφού συνδύαζε αετωματοειδείς κορωνίδες και κορνιζώματα. Ακόμα, παρουσίαζε ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον με τη λιτή και συμμετρική διάταξη των όψεων και έχει αξιόλογα επί μέρους μορφολογικά στοιχεία, όπως είναι η περίτεχνη μεταλλική ακτινωτή σιδεριά του ημικυκλικού φεγγίτη της εισόδου, οι μαρμάρινες παραστάδες της κύριας εισόδου, το παραδοσιακό κιγκλίδωμα του εξώστη και τα μαρμάρια φουρούσια απλοποιημένης μορφής, η εξαιρετικά δουλεμένη ξύλινη επίστεψη του κουφώματος του ορόφου, τα πολύχρωμα διακοσμημένα ξύλινα φατνώματα της στέγης.»<sup>9</sup>

<sup>9</sup> <http://xronoskia.wordpress.com>



- ΥΑ ΥΠΠΕ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1010-1088/28818/13-5-1985 - ΦΕΚ 391/Β/25-6-1985

Τίτλος ΦΕΚ : Χαρακτηρισμός ως έργων τέχνης κτιριακών εγκαταστάσεων του ΟΣΕ στο σιδηροδρομικό δίκτυο Πειραιώς - Πελοποννήσου.

Κείμενο :

Χαρακτηρίζουμε ως έργα τέχνης που χρειάζονται ειδική κρατική προστασία, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν 1469/1950, τα κτίρια ιδιοκτησίας ΟΣΕ που αναφέρονται στον κατωτέρω πίνακα και που βρίσκονται στους σιδηροδρομικούς σταθμούς του δικτύου Πειραιώς - Αθηνών - Πελοποννήσου, διότι αποτελούν τα πρώτα δείγματα Βιομηχανικής Αρχιτεκτονικής στον Ελληνικό χώρο και συνδυάζουν τη λειτουργική λιτότητα με αξιόλογες αρχιτεκτονικές λύσεις και πολύ ενδιαφέροντα μορφολογικά στοιχεία.

Τα βασικά αρχιτεκτονικά και μορφολογικά χαρακτηριστικά των κτιρίων, που διακρίνονται κυρίως για τη λιτότητα τους, είναι: Το μπουνιάτο στις τέσσερις πλευρές, τα πλαίσια θυρών και παραθύρων (συνήθως κόκκινα τούβλα), οι ψευδοροφές από οροφοπήγεις και σοβά με τρίχα αιγός, τα μεγάλα ζευκτά, τα τοξωτά παράθυρα, οι μεγάλες ξύλινες ταμπλαδοτές πόρτες (ή καρφωτές κυρίως στα μηχανοστάσια και τις αποθήκες), οι διακοσμητικές ταινίες περιμετρικά του κτιρίων που είναι κτισμένα όλα από πέτρα και έχουν ξύλινες οροφές και επικάλυψη από κεραμίδια. Σε πολλούς σταθμούς υπάρχουν ιδιόμορφες αρχιτεκτονικά τουαλέτες και πέτρινα υδραγωγεία. Μερικά επίσης από τα κτίρια είναι διάφορα και στο μεγαλύτερο βαθμό νεοκλασικά ή με νεοκλασικά στοιχεία.

ΤΡΙΠΟΛΗ

Το κτίριο του Σταθμού τύπου 1, το μηχανοστάσιο τύπου 1, το παλιό ταχυδρομείο, το κτίριο της αποθήκης τύπου 1 και ο περιβάλλον χώρος.



*Εικόνα 11.8.46 : Ο σιδηροδρομικός σταθμός της Τρίπολης  
(<http://www.inarcadia.gr/tripolis/tripolfoto1.htm>)*

- ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/803/11664/4-6-1986 - ΦΕΚ 516/Β/18-7-1986

Τίτλος ΦΕΚ : Χαρακτηρισμός ως έργου τέχνης και ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου του κτιρίου του παλαιού νοσοκομείου στις γωνίες των οδών Ευαγγελιστρίας 8 και Σπηλιοπούλου στην Τρίπολη, ιδιοκτησίας Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών και ορισμός ζώνης προστασίας (περιβάλλοντας χώρος).

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε ως έργο τέχνης και ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο που χρειάζεται ειδική κρατική προστασία, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν. 1469/50, το κτίριο του παλαιού νοσοκομείου, επί των οδών Σπηλιοπούλου και Ευαγγελιστρίας 8 στην Τρίπολη, ιδιοκτησίας Υπουργείου Κοινωνικών Υπηρεσιών και ορίζουμε ζώνη προστασίας (περιβάλλοντα χώρο) όπως ακριβώς απεικονίζεται στο τοπογραφικό διάγραμμα με τα στοιχεία ΑΒΓΔΕΖΗΘΙΚΑΜΝΞΟΠΡΣΤΑ το οποίο αποτελεί αναπόσπαστο μέρος αυτής της Υπουργικής Απόφασης, γιατί είναι ένα από τα πιο αξιόλογα νεοκλασικά κτίρια της Τρίπολης, σημαντικό για την μελέτη της ιστορίας της αρχιτεκτονικής.

Είναι διώροφο κτίριο νεοκλασικής μορφολογίας, πιθανώς έργο του ZILLER, και αποτελείται από τον κυρίως όγκο του παλιού κτιρίου και από μια αποθήκη που κατασκευάστηκε λίγα χρόνια μετά, της ίδιας τεχνοτροπίας.

Το ισόγειο χωρίζεται από τον όροφο με φαρδιά μαρμάρινη ταινία. Τα παράθυρα του ισόγειου είναι τετράγωνα, μικρών διαστάσεων, ενώ του ορόφου ορθογώνια και μεγάλα. Όλα τα ανοίγματα έχουν μαρμάρινα πλαίσια.

Οι ακμές του κτιρίου διακοσμούνται με απομίμηση λιθοδομής, ενώ διακοσμητική ταινία περιτρέχει την επίστεψή του.

Η πρόσβαση στον όροφο γίνεται από μεγάλη μαρμάρινη σκάλα που οδηγεί σε μνημειώδη είσοδο. Επίσης, πολύ αξιόλογα είναι τα χυτοσιδηρά κιγκλιδώματα στον εξώστη της εισόδου. Τα πιο πάνω μορφολογικά και αρχιτεκτονικά στοιχεία προσδίδουν στο κτίριο ισορροπία και κομψότητα, χαρακτηριστικά στοιχεία του νεοκλασικού ρυθμού. Το κτίριο περιβάλλεται από αξιόλογο μανδρότοιχο κτισμένο με εμφανή λιθοδομή και περίτεχνο χυτοσιδηρό κιγκλιδωμά.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία, το καθένα χωριστά αλλά και στο σύνολό τους, συνθέτουν την έννοια του έργου τέχνης και του ιστορικού διατηρητέου μνημείου, σύμφωνα με το Ν. 1469/50".



*Εικόνα 11.8.47 : Το Αρχαιολογικό Μουσείο Τρίπολης και πρώην Παναρκαδικό Νοσοκομείο «Η Ευαγγελίστρια» (Γρηγοράκης Ν., οπ. άνω, σελ.119)*



**Εικόνα 11.8.48 :** Το Νοσοκομείο «Ευαγγελίστρια», φωτ. Σαλαπάτα πριν το 1930 (Γρηγοράκης Ν., οπ. άνω, σελ.124)

- ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/33759/2097/23-9-1987 - ΦΕΚ 564/Β/26-10-1987

Τίτλος ΦΕΚ : Χαρακτηρισμός ως έργου τέχνης του κτιρίου επί των οδών Αγίου Αθανασίου και 28ης Οκτωβρίου 19, στην Τρίπολη, ιδιοκτησίας Ιδρύματος Επαμεινώνδα Βοσνιιώτη.

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε ως έργο τέχνης που χρειάζεται ειδική κρατική προστασία σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν 1469/50 το κτίριο επί των οδών Αγίου Αθανασίου και 28ης Οκτωβρίου 19, στην Τρίπολη, ιδιοκτησίας Ιδρύματος Επαμεινώνδα Βοσνιιώτη γιατί πρόκειται για ένα από τα αξιολογότερα νεοκλασικά κτίρια στην Τρίπολη".



**Εικόνα 11.8.49 :** Το διώροφο αυτό αρχοντικό με τις επιβλητικές θολωτές εισόδους, χτίστηκε το 1855 και έχει φιλοξενήσει την βασίλισσα Όλγα κατά την επίσκεψή της στην πόλη το 1865. (Γρηγοράκης Ν., οπ. άνω, σελ. 120)

- ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/33758/2093/23-9-1987 - ΦΕΚ 576/Β/4-11-1987

Τίτλος ΦΕΚ : Χαρακτηρισμός ως έργου τέχνης του κτιρίου επί της οδού 28ης Οκτωβρίου 20 στην Τρίπολη, ιδιοκτησίας Κ. Τσιάμπα.

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε ως έργο τέχνης που χρειάζεται ειδική κρατική προστασία σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν 1469/50, το κτίριο επί της οδού 28ης Οκτωβρίου 20 στην Τρίπολη, ιδιοκτησίας Κ. Τσιάμπα, γιατί είναι ένα από τα αξιολογότερα νεοκλασικά κτίρια της πόλης που κτίστηκε στα τέλη του



περασμένου αιώνα. Μορφολογικά το χαρακτηρίζουν η κεραμοσκεπής στέγη, τα αετώματα στις άκρες της, τα τόξα στα ανοίγματα, οι μεταλλικοί φεγγίτες από σφυρήλατο σίδηρο, τα μαρμάρινα φουρούσια του εξώστη κ.α."



*Εικόνα 11.8.50 : 28 Οκτωβρίου 20*

- ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/26883/1598/12-7-1988 - ΦΕΚ 540/Β/1-8-1988

Τίτλος ΦΕΚ : Χαρακτηρισμός ως έργου τέχνης του κτιρίου ιδιοκτησίας Μάμαλη στην οδό Εθνομαρτύρων 15 στην Τρίπολη.

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε ως έργο τέχνης που χρειάζεται ειδική κρατική προστασία, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν 1469/50, το κτίριο ιδιοκτησίας Μάμαλη στην οδό Εθνομαρτύρων 15 στην Τρίπολη, γιατί έχει αξιόλογα αρχιτεκτονικά και μορφολογικά στοιχεία στην όψη που χαρακτηρίζονται από μεγάλη πλαστικότητα και συμμετρία στην διάταξη των ανοιγμάτων".



*Εικόνα 11.8.51 : Εθνομαρτύρων 15*

- ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1627/26094/4-8-1988 - ΦΕΚ 630/Β/30-8-1988

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε ως έργο τέχνης που χρειάζεται ειδική κρατική προστασία, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν 1469/50, το κτίριο ιδιοκτησίας Βλάση Βλάσση, στην γωνία των οδών Φωτάκου και Εθνομαρτύρων 27 στην Τρίπολη, γιατί πρόκειται για αξιόλογο δείγμα μεγαλοαστικής κατοικίας με στοιχεία νεοκλασικά".

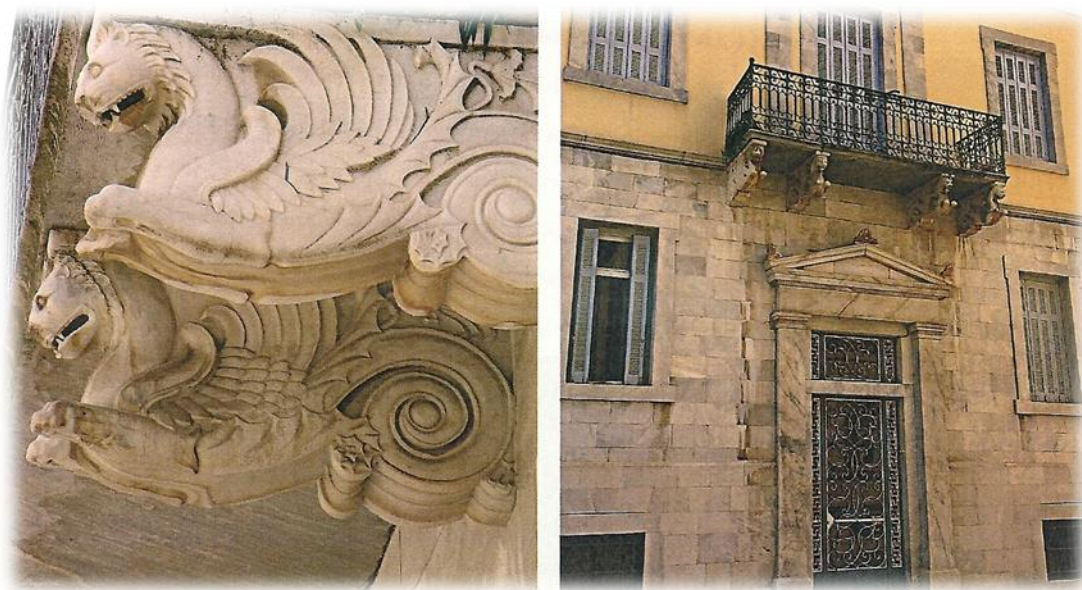


*Εικόνα 11.8.52 : Η παλιά Νομαρχία, χτισμένη στα τέλη του 19<sup>ου</sup> αιώνα. (Γρηγοράκης Ν., σπ. άνω, σελ.129)*

- ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1628/26095/4-8-1988 - ΦΕΚ 630/Β/30-8-1988

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε ως έργο τέχνης που χρειάζεται ειδική κρατική προστασία, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν 1469/50, το κτίριο ιδιοκτησίας Ζαχαρόπουλου, στην οδό Φωτάκου και Εθνομαρτύρων 29 στην Τρίπολη, γιατί πρόκειται για νεοκλασικό κτίριο με αξιόλογα επιμέρους αρχιτεκτονικά και μορφολογικά στοιχεία στις όψεις, όπως τα μαρμάρινα πλαίσια των ανοιγμάτων, ο μαρμάρινος εξώστης με το χυτοσιδηρό κιγκλίδωμα, ο οποίος στηρίζεται σε τέσσερα μαρμάρινα φουρούσια με πλούσια λαξευτή διακόσμηση (φτερωτοί δράκοι), η διαμόρφωση της θύρας εισόδου, που πλαισιώνεται από μαρμάρινες παραστάδες που στηρίζουν μικρό θριγκό με αέτωμα, στις γωνίες του οποίου υπάρχουν μαρμάρινα ακροκέραμα κ.α."



*Εικόνα 11.8.53 : Από τα παλαιότερα και ωραιότερα νεοκλασικά σπίτια της πόλης, χτίστηκε το 1843. (Γρηγοράκης Ν., σπ. άνω, σελ.114)*



- ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1631/26092/4-8-1988 - ΦΕΚ 631/Β/30-8-1988

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε ως έργο τέχνης που χρειάζεται ειδική κρατική προστασία, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν 1469/50, το κτίριο στην πλατεία Πετρινού στην Τρίπολη, ιδιοκτησίας Ηλία Ρέβελα και Ευαγγέλου Λάζαρη, επειδή είναι ένα από τα αξιολογότερα νεοκλασικά κτίρια της περιοχής με πολύ ενδιαφέροντα επιμέρους αρχιτεκτονικά και μορφολογικά στοιχεία στις όψεις".



**Εικόνα 11.8.54 :** "Ένα από τα επιβλητικότερα νεοκλασικά της Τρίπολης (<http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/places/trip/tripoli.htm>)



**Εικόνα 11.8.55 α, β, γ :** Η είσοδος του κτιρίου με τις καρνάτιδες και τα γυναικεία αγάλματα στις δυο γωνίες της στέγης (Γρηγοράκης Ν., οπ. άνω, σελ.126)

- ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/243/9718/11-1-1991 - ΦΕΚ 158/Β/21-3-1991

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο που χρειάζεται ειδική κρατική προστασία, σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν 1469/50, το κτίριο ιδιοκτησίας Γ. Παπαδιονυσοπούλου, επί των οδών Νικηταρά 11 και Εθνομαρτύρων στην Τρίπολη, γιατί αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα κτίσματος νεοκλασικής περιόδου με γαλλικές επιδράσεις και έχει συμβάλει στην διαμόρφωση του Πολεοδομικού ιστού της περιοχής και είναι αξιόλογο για την μελέτη της ιστορίας της αρχιτεκτονικής".



*Εικόνα 11.8.56 : Νικηταρά 11 και Εθνομαρτύρων*

- ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/756/16249/2-4-1991 - ΦΕΚ 300/Β/8-5-1991

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε ως έργο τέχνης το κτίριο, ιδιοκτησίας Μαυρογιάννη, στις οδούς Νικηταρά 19 και 28ης Οκτωβρίου, στην Τρίπολη, διότι αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα κτιριακής μορφής και τύπου, που διατηρεί αναλλοίωτη την τυπολογία του, εκφράζει μία συγκεκριμένη περίοδο της νεοκλασικής αρχιτεκτονικής και συνέβαλε στη διαμόρφωση της μορφολογίας και εικονογραφίας του Πολεοδομικού ιστού της πόλης".



*Εικόνα 11.8.57 : Νικηταρά & 28ης Οκτωβρίου*

- ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1543/24994/30-5-1991 - ΦΕΚ 430/Β/24-6-1991

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε ως έργο τέχνης το κτίριο, ιδιοκτησίας Ζωής και Αικ. Δουκουμοπούλου, Αν. Καρνέζη και Ασ. Μελετίου, στην οδό Γρηγορίου Ε' 1 στην Τρίπολη, διότι αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα κτιρίου με νεοκλασική τυπολογία και αξιόλογα επιμέρους μορφολογικά στοιχεία (μαρμάρινα σκαλιστά φουρούσια στους εξώστες, τραβηγτές και οδοντωτές κορνίζες κάτω από την στέγη κλπ)".



*Εικόνα 11.8.58 : Γρηγορίου Ε'*

- ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1952/20-6-1991 - ΦΕΚ 579/Β/29-7-1991

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε ως έργο τέχνης το κτίριο ιδιοκτησίας Αφών Μανωλοπούλου στις οδούς Ηρώων Πολυτεχνείου 50 και Αρτέμιδος στην Τρίπολη διότι αποτελεί αρχιτεκτονική έκφραση μίας συγκεκριμένης περιόδου της αρχιτεκτονικής της πόλης, με αξιόλογα νεοκλασικά αρχιτεκτονικά και μορφολογικά στοιχεία που συνθέτουν την έννοια του έργου τέχνης, όπως αρμολόγηση των γωνιόλιθων στις γωνίες του κτιρίου και η πέτρινη οριζόντια κορνίζα που χωρίζει το ισόγειο από τον όροφο".



*Εικόνα 11.8.59 : Οικία Βαρβερόπουλου, χτισμένο το 1898, οδός Παλλαντίου (www.tripolis.gr)*





*Εικόνα 11.8.60 : Λεπτομέρειες από την πρόσοψη και το σιδερένιο μπαλκόνι με τα μαρμάρινα φουρούσια  
(Γρηγοράκης Ν., οπ. άνω, σελ.127)*

- ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1957/31618/20-6-1991 - ΦΕΚ 600/Β/1-8-1991

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε ως έργο τέχνης το κτίριο ιδιοκτησίας Δημητρίου Δημοπούλου στην οδό Ταξιαρχών 21 στην Τρίπολη διότι αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα της τοπικής αρχιτεκτονικής της κεντρικής Πελοποννήσου σε μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο".



*Εικόνα 11.8.61 : Ταξιαρχών 21*

- ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/801/41615/17-9-1991 - ΦΕΚ 817/Β/4-10-1991

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε ως έργο τέχνης που χρειάζεται ειδική κρατική προστασία, συμφώνως προς τις διατάξεις του Ν 1469/50, το κτίριο ιδιοκτησίας Εθνικής Τραπέζης της Ελλάδος, στην οδό 28ης Οκτωβρίου 2, στην Τρίπολη, διότι εκφράζει τις αρχές της κλασικιστικής και νεοκλασικής αρχιτεκτονικής και είναι στενά συνδεδεμένο με τον παλαιό ιστό της πόλης".

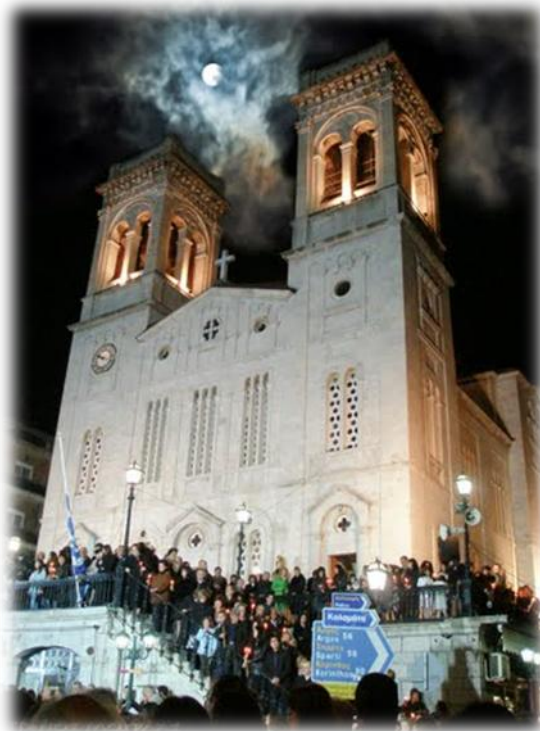


*Εικόνα 11.8.62 : 28ης Οκτωβρίου 2, Εθνική Τράπεζα*

- ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/39768/771/20-8-1992 - ΦΕΚ 541/Β/27-8-1992

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε τον Ι. Ν. Αγίου Βασιλείου Τριπόλεως Αρκαδίας, ως κτίριο που χρήζει ειδικής κρατικής προστασίας. Πρόκειται για το μητροπολιτικό ναό της Τριπόλεως, ο οποίος ανήκει στον αρχιτεκτονικό τύπο του εγγεγραμμένου σταυροειδούς με τρούλο, με ημιεξαγωνική εξωτερικά ανψίδα, που αποπερατώθηκε στις αρχές του 20ού αι...."



*Εικόνα 11.8.63 : Ο Μητροπολιτικός ναός της πόλης, Αγ. Βασίλειος  
(<http://www.panoramio.com/photo/49855548>)*



- ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/481/17223/8-4-1994 - ΦΕΚ 306/Β/22-4-1994

Τίτλος ΦΕΚ : Χαρακτηρισμός του κτιρίου του Δημοτικού Καφενείου της Τρίπολης, στην Πλατεία Γεωργίου Β' και Αθανασιάδου, ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου, καθώς και του εξοπλισμού του IN SITU.

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε το κτίριο του Δημοτικού Καφενείου της Τρίπολης, στην Πλατεία Γεωργίου Β' και Αθανασιάδου, ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο, διότι είναι κτίριο ειδικής λειτουργίας και χρήσης, αποτελεί σημείο αναφοράς της κοινωνικής ζωής της πόλης και είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένο με τις μνήμες των κατοίκων της περιοχής.

Επίσης, χαρακτηρίζεται ο εξοπλισμός του καφενείου IN SITU (τραπέζια, καρέκλες, πάγκοι, καθρέπτες, κρεμάστρες κλπ) διότι είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένος με την ιστορία και την φυσιογνωμία του καφενείου."



*Εικόνα 11.8.64 α, β, γ : Το Μεγάλο Καφενείο*

- ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/4/3229/12-1-1995 - ΦΕΚ 61/Β/31-1-1995

Τίτλος ΦΕΚ : Χαρακτηρισμός ως ιστορικών διατηρητέων μνημείων των όψεων του κτιρίου στην οδό Νικηταρά 5 και Πανός, στην Τρίπολη ιδ. Παν. Παπαδοπούλου.

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε ως ιστορικά διατηρητέα μνημεία τις όψεις του κτιρίου στην οδό Νικηταρά 5 και Πανός στην Τρίπολη, ιδιοκτησίας Παν. Παπαδοπούλου, διότι παρουσιάζουν αξιόλογα επιμέρους νεοκλασικά αρχιτεκτονικά στοιχεία τα οποία είναι σημαντικά για την μελέτη της Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής."



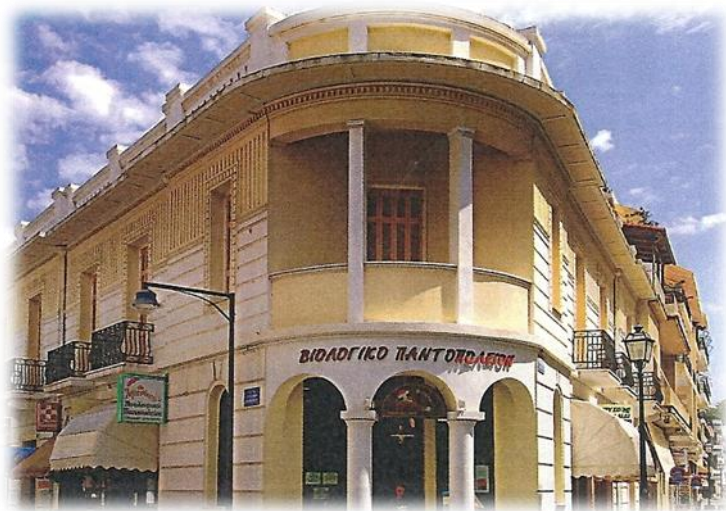
*Εικόνα 11.8.65 : Νικηταρά και Πανός*

- ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/1561/31039/19-5-1995 - ΦΕΚ 593/Β/7-7-1995

Τίτλος ΦΕΚ : Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου ιδιοκτησίας Αφών Ρέτσου στις οδούς Γρηγορίου Ε' 10 και Χατζηχρήστου στην Τρίπολη.

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο το κτίριο ιδιοκτησίας Αφών Ρέτσου στις οδούς Γρηγορίου Ε' 10 και Χατζηχρήστου στην Τρίπολη, διότι πρόκειται για χαρακτηριστικό δείγμα αρχιτεκτονικής του μεσοπολέμου, σημαντικό για τη μελέτη της Ιστορίας της Αρχιτεκτονικής".



*Εικόνα 11.8.66 : Το κτίριο χτίστηκε μετά το 1927 και έχει στεγάσει αρκετές υπηρεσίες δημόσιες και ιδιωτικές, αποκαταστάθηκε το 1993 (Γρηγοράκης Ν., οπ. άνω, σελ.127)*

- ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/3444/56838/23-10-1995 - ΦΕΚ 1003/Β/6-12-1995

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο το κτίριο ιδιοκτησίας Χρ. Αναγνωστόπουλου, στην πλατεία Αγίου Βασιλείου και επί των οδών Εθνικής Αντίστασης και Προέδρου Τζων Φιτζ Κένεντυ

στην Τρίπολη, διότι αποτελεί αξιόλογο δείγμα, σημαντικό για τη μελέτη της ιστορίας της αρχιτεκτονικής".



*Εικόνα 11.8.67 : Εθνικής Αντίστασης και Τ. Σχιώτη*

- ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/2655/39025/23-7-1996 - ΦΕΚ 756/Β/27-8-1996

Τίτλος ΦΕΚ : Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου του Νεκροταφείου του Ι. Ν. Μεταμορφώσεως Σωτήρος στην Τρίπολη Ν. Αρκαδίας.

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο, που χρειάζεται ειδική κρατική προστασία σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν 1469/1950, το Νεκροταφείο του Ι. Ν. Μεταμορφώσεως Σωτήρας στην Τρίπολη Ν. Αρκαδίας, διότι είναι σημαντικός χώρος της πόλης, με αξιόλογα γλυπτά που έχουν κατασκευαστεί τον περασμένο αιώνα ή αρχές του 20ού, τα οποία αποτελούν ένα ανοικτό μουσείο γλυπτικής, όπως αυτός διαμορφώθηκε από τον περασμένο αιώνα μέχρι σήμερα. Επίσης, αποτελεί σημείο αναφοράς για τους κατοίκους της Τρίπολης, γιατί είναι άμεσα συνδεδεμένο με τις ιστορικές και συναισθηματικές μνήμες τους.

Οποιαδήποτε επέμβαση που θα γίνει στο μέλλον στο χώρο του Νεκροταφείου, θα γίνει κατόπιν εγκρίσεως από την αρμόδια Υπηρεσία του Υπουργείου Πολιτισμού".

ΥΑ ΥΠΠΟ/ΑΡΧ/Β1/Φ30/50213/1389/8-11-1996 - ΦΕΚ 1056/Β/22-11-1996

Τίτλος ΦΕΚ : Κήρυξη του ενοριακού κοιμητηρίου του Ι. Ν. Μεταμόρφωσης του Σωτήρας στην Τρίπολη, ως μνημείου που χρήζει ειδικής κρατικής προστασίας.

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε το ενοριακό κοιμητήριο του Ι. Ν. Μεταμόρφωσης του Σωτήρας στην Τρίπολη ως μνημείο που χρήζει ειδικής κρατικής προστασίας.

Πρόκειται για το κύριο κοιμητήριο της Τρίπολης, γνωστό από τους προεπαναστατικούς χρόνους, στο οποίο έχουν θαφτεί προσωπικότητες στενά συνδεδεμένες με την ιστορία του τόπου.

Πολλά από τα ταφικά μνημεία είναι έργα διακεκριμένων δημιουργών, ενδεικτικά των τάσεων και των ρευμάτων της νεοελληνικής γλυπτικής.

Μέσα στα όρια του περιβόλου του κοιμητηρίου βρίσκονται ο Ι. Ναός Μεταμόρφωσης του Σωτήρας και παρεκκλήσι πρόσφατα αφιερωμένο στον Άγιο Νεκτάριο. Πρόκειται για κτίσματα που ανάγονται

στο β ' μισό του 19ου αι. Ο ναός αποτελεί συνδυασμό της τρίκλιτης βασιλικής (ισόγειο) και σταυροειδούς ναού (στον όροφο), με εξέχουσες τις πλάγιες κεραιές του και οκτάπλευρου τρούλου. Το παρεκκλήσι του Αγίου Νεκταρίου αποτελεί ένα μονόχωρο ναό με ιδιαίτερο μεγάλο τρούλο το τέμπλο του οποίου είναι ξυλόγλυπτο με επιχρυσωμένα τμήματα και εικόνες του β ' μισού του 19ου αιώνα".



*Εικόνα 11.8.68 : Ο Ιερός Ναός της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος  
(<http://www.panoramio.com/photo/29493149>)*

- ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/3040/43539/6-8-1997 - ΦΕΚ 858/Β/25-9-1997

Τίτλος ΦΕΚ : Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου του κτιρίου ιδιοκτ. Αφού Κωνσταντόπουλου στην οδό Ταξιαρχών 35 και Δεκάζου 2 στην Τρίπολη.

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο το κτίριο ιδιοκτησίας Αφών Κωνσταντόπουλου στην οδό Ταξιαρχών 35 και Δεκάζου 2 στην Τρίπολη, γιατί αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα νεοκλασικού κτιρίου με ενδιαφέροντα αρχιτεκτονικά στοιχεία, σημαντικό για τη μελέτη της ιστορίας της αρχιτεκτονικής".



**Εικόνα 11.8.69 : Ταξιαρχών 35 και Δεκάζου**



- ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/4426/3982/16-3-1999 - ΦΕΚ 1896/Β/19-10-1999

Τίτλος ΦΕΚ : Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου του Μεγάρου Μάμαλη στις οδούς Τα.Φ. Κένεντυ 36 και Δαρειώτου 8 στην Τρίπολη.

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο το Μέγαρο Μάμαλη, στις οδούς Τ. Φ. Κένεντυ 36 και Δαρειώτου 8, στην Τρίπολη, διότι αποτελεί αξιόλογο δείγμα κτιρίου όψιμου νεοκλασικισμού, σημαντικό για την μελέτη της ιστορίας της αρχιτεκτονικής".



*Εικόνα 11.8.70 : Δαρειώτου και Τ. Σεχιώτη*

- ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΙΛΑΠ/Γ/3623/54270/16-10-2001 - ΦΕΚ 1371/Β/18-10-2001

Τίτλος ΦΕΚ : Χαρακτηρισμός ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου και έργου τέχνης του Δικαστικού Μεγάρου Τρίπολης Αρκαδίας, με τον περιβάλλοντα χώρο του, μεταξύ των οδών Κένεντυ, Οικονομίδου, Δημητρακοπούλου και Εθν. Αντίστασης.

Κείμενο :

"Χαρακτηρίζουμε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο και έργο τέχνης, που χρειάζεται ειδική κρατική προστασία σύμφωνα με τις διατάξεις του Ν 1469/1950, το Δικαστικό Μέγαρο Τρίπολης Αρκαδίας, μεταξύ των οδών Κένεντυ, Οικονομίδου, Δημητρακοπούλου και Εθν. Αντίστασης με τον περιβάλλοντα χώρο του στα όρια ιδιοκτησίας, διότι πρόκειται για ένα σημαντικό κτίριο με ενδιαφέροντα νεοκλασικά αρχιτεκτονικά και διακοσμητικά στοιχεία στις όψεις, καθώς και αξιόλογο εσωτερικό διάκοσμο.

Επίσης στο ισόγειο του κτιρίου διατηρούνται τα τελευταία μηνύματα που χάραξαν στους τοίχους οι καταδικασθέντες σε θάνατο κατά την περίοδο του εμφυλίου".





*Εικόνα 11.8.71 : Το δικαστικό μέγαρο (<http://www.tripolis.gr>)*

- ΥΑ ΥΠΠΟ/ΔΝΣΑΚ/83099/2155/24-10-2005 - ΦΕΚ 1580/Β/16-11-2005

Τίτλος ΦΕΚ : Χαρακτηρισμός ως μνημείου του κτιρίου επί της οδού Κέννεντ 2 στην πόλη της Τρίπολης του Νομού Αρκαδίας, φερόμενης ιδιοκτησίας Τζοροβίλη Νικολάου του Θεοδώρου και Τζοροβίλη Θεοδώρου του Νικολάου.

Κείμενο :

Χαρακτηρίζουμε ως μνημείο, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 6 παρ. 1β του ν. 3028/2002, το κτίριο του βρίσκεται επί της οδού Κέννεντο 2 στην Πλατεία Αγίου Βασιλείου στην πόλη της Τρίπολης του Νομού Αρκαδίας, φερόμενης ιδιοκτησίας Τζοροβίλη Νικολάου του Θεοδώρου και Τζοροβίλη Θεοδώρου του Νικολάου, διότι αποτελεί ιδιαίτερα ενδιαφέρον και χαρακτηριστικό δείγμα της λαϊκής αρχιτεκτονικής της πόλης της Τριπόλεως που συνδυάζει στοιχεία του νεοκλασικισμού και της τοπικής αρχιτεκτονικής.

Παρουσιάζει ιδιαίτερο πολεοδομικό ενδιαφέρον λόγω της στοάς που χαρακτηρίζει την πολεοδομία της εποχής, ιδιαίτερα στην Πελοπόννησο, και, μαζί με το όμορφο γωνιακό κτίριο που έχει ήδη χαρακτηριστεί και τυγχάνει της προστασίας του Υπουργείου Πολιτισμού, συγκροτούν μία ενδιαφέρουσα ενότητα, ιδιαίτερη σημαντική για τη φυσιογνωμία της Πλατείας Αγίου Βασιλείου.



*Εικόνα 11.8.72 : Τ. Σεχιώτη 2, Πλατεία Αγ. Βασιλείου*



## 12. Επίλογος

### 12.1 Προβλήματα – Συμπεράσματα

Τα κυριότερα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα η πόλη της Τρίπολης είναι τα εξής:

#### α) Κυκλοφοριακό πρόβλημα

Τα τελευταία χρόνια η πόλη παρουσιάζει έντονα κυκλοφοριακά προβλήματα στις κεντρικές οδούς τις και κυρίως τις εργάσιμες μέρες και ώρες. Οι αιτίες του φαινομένου αυτού είναι:

- η πύκνωση του πολεοδομικού ιστού
- η ραγδαία αύξηση του αριθμού των αυτοκινήτων
- η στάθμευση των αυτοκινήτων κατά μήκος και εκατέρωθεν των οδικών αξόνων στο κέντρο της πόλης και μάλιστα σε ώρες αιχμής, απόρροια της έλλειψης χώρων στάθμευσης.
- η συσσώρευση των κεντρικών λειτουργιών και των εμπορικών καταστημάτων στο κέντρο της πόλης.
- ευτυχώς τα τελευταία χρόνια η κατασκευή του εξωτερικού περιφερειακού επιτρέπει την παράκαμψη της πόλης για τις βασικές μετακινήσεις Κόρινθος – Πύργος/Πάτρα και Κόρινθος – Καλαμάτα/Σπάρτη και του κέντρου της για τις μετακινήσεις μεταξύ των πόλεων αυτών και των οικισμών γύρω από το κέντρο της Τρίπολης, όπως Αχλαδόκαμπος, Αγιωργίτικα, Βυτίνα, Μάκρη, Μαντινεία, Τεγέα, δηλαδή για το σύνολο, σχεδόν, των υπεραστικών μετακινήσεων.
- ένα άλλο μέρος των τοπικών κινήσεων προέρχεται από την σύνδεση περιοχών της πόλης που βρίσκονται εκτός κέντρου. Πολλές από αυτές ήδη έχουν την δυνατότητα χρήσης του τμήματος του εσωτερικού περιφερειακού που βρίσκεται σε λειτουργία, όμως η δυνατότητα αυτή συχνά αγνοείται από τους κατοίκους, που χρησιμοποιούν τους δρόμους του κέντρου για κοινωνικούς λόγους. Βασικός λόγος για τον οποίο δεν γίνεται ευρεία χρήση του περιφερειακού είναι και ο αργός ρυθμός που ακολουθεί η ολοκλήρωσή του.

- η έλλειψη αστικών συγκοινωνιών που αναγκάζει τους κατοίκους να κινούνται με Ι.Χ. Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός πως στην Τρίπολη κυκλοφορούν περίπου 120 οχήματα δημοσίας χρήσεως, δηλαδή περίπου 54 ταξί ανά 10.000 κατοίκους. Ο δείκτης αυτός είναι εξαιρετικά υψηλός, περίπου διπλάσιος του δείκτη της Αθήνας (28/10.000), ο οποίος ήδη είναι από τους υψηλότερους σε ευρωπαϊκές πόλεις.

## β) Ασφάλεια

Πολλά πεζοδρόμια, είτε έχουν μικρό πλάτος είτε δεν έχουν κατασκευαστεί, δημιουργώντας πρόβλημα ασφάλειας. Μεγάλα κυκλοφοριακά προβλήματα παρουσιάζονται στις κεντρικές πλατείες της πόλης, όπου σε κάποιες διασταυρώσεις έχει προτεραιότητα ο οδηγός που εισέρχεται στην πλατεία ενώ σε άλλες αυτό που κάνει τον κύκλο ενώ και οι πεζοί δυσκολεύονται να τις διατρέξουν με ασφάλεια.

## γ) Αλλαγή φυσιογνωμίας – Μη διαφύλαξη στοιχείων και κτιρίων της πόλης με ιδιαίτερο χαρακτήρα

Στοιχεία της πόλης όπως και ο περικυκλωμένος με πολυκατοικίες περιστεριώνας αλλά και τα ιστορικά και παραδοσιακά πηγάδια π.χ. το πηγάδι στην περιοχή Μπασάκου, διατηρούνται μεν αλλά σε ένα περιβάλλον πιο εξελίσσεται σε εντελώς αφιλόξενο. Παράλληλα όλο και περισσότερα είναι τα όμορφα παραδοσιακά ή ακόμα και νεοκλασικά σπίτια που δίνουν τη θέση τους σε θηριώδεις, απρόσωπες και άσχημες πολυκατοικίες. Είναι χαρακτηριστικό πως ένας μεγάλος αριθμός από τα κτήρια της πόλης που για να χαρακτηριστούν ως διατηρητέα στη μελέτη της Καταγραφή των Διατηρητέων Κτιρίων<sup>1</sup> από το Τεχνικό Επιμελητήριο έχουν κατεδαφιστεί.

---

<sup>1</sup> Καταγραφή Διατηρητέων Κτηρίων Τρίπολης, Ομάδα εργασίας: Μελκίδη Χρύσα, Σταμπούλογλου – Φρέντζου Δέσποινα, Χόρτη Βασιλική, Ξαγός Βασίλης, Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, Περιφ. Τμ. Κεντρικής και Νότιας Πελοποννήσου, Τρίπολη Ιούλιος 1999

## 12.2 Προτάσεις

### α) Κυκλοφοριακό – Χώροι Στάθμευσης

Πεζοδρόμηση του κέντρου, η οποία προβλεπόταν ήδη από το ΓΠΣ του 1986 και που τόσα χρόνια βρίσκεται υπό συζήτηση. Μονιμοποίηση της πεζοδρόμησης της οδού Εθνικής Αντιστάσεως πέρα των ημερών των γιορτών των Χριστουγέννων και του Πάσχα και επέκταση του μέτρου στην οδό Τάσου Σεχιώτη, στην πλατεία Αγ. Βασιλείου και την οδό Βασιλέως Γεωργίου Α'. Με αυτό τον τρόπο θα κυριαρχήσει και πάλι στο κέντρο η κίνηση των πεζών. (στο Τρίτο Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης προβλεπόταν η περίκεντρη κυκλοφορία των αυτοκινήτων και ο αποκλεισμός του κέντρου)

Παράλληλά βέβαια θα γίνει και η κατασκευή υπόγειων και μη χώρων στάθμευσης, ώστε οι κάτοικοι της πόλης που μένουν πιο μακριά από το κέντρο να μπορούν να πλησιάσουν με το αυτοκίνητό τους, χωρίς όμως να επιβαρυνθούν οι περιοχές γύρω από το κέντρο, και στη συνέχεια να κινηθούν πεζοί.

Ήδη υπάρχει έλλειψη θέσεων και μεγάλη ζήτηση στην κεντρική περιοχή της πόλης και έχει τα τελευταία χρόνια γίνει ελεγχόμενη η στάθμευση στην Πλατεία Αγ. Βασιλείου και Πλατεία Πετρινού ενώ υπάρχουν θέσεις για ειδική χρήση, όπως Αστυνομία και Δημαρχείο.

Έχουν προταθεί και παλαιότερα υπόγειοι χώροι στάθμευσης στις Πλατεία Βαλτετσίου (360 θέσεις), Πλατεία Κολοκοτρώνη (200 θέσεις), Πλατεία Ανεξαρτησίας (250 θέσεις) καθώς και στην Πλατεία Άρεως. Επίσης έχει προταθεί η χρήση περιοχής 15 στρεμμάτων επί της Καλαβρύτων για υπέργειο χώρο στάθμευσης. Οι χώροι αυτοί βρίσκονται σε θέσεις κοντά στο νέο πεζοδρομημένο κέντρο και θα μπορέσουν να προσφέρουν άμεση προσέγγιση σε αυτό.

### β) Ασφάλεια

Οι περισσότεροι δρόμοι περιμετρικά του κέντρου έχουν ήδη μονοδρομηθεί, όμως μόνο σε μέρος αυτών κατασκευάστηκαν μεγάλα και ασφαλή πεζοδρόμια, που εξασφαλίζουν την άνετη μετακίνηση των πεζών ενώ ταυτόχρονα εμποδίζουν την στάθμευση των αυτοκινήτων και στις δυο πλευρές του δρόμου που παλαιότερα δυσχέραινε την κυκλοφορία. Απαραίτητη θεωρείται η επέκταση του μέτρου αυτού και στους υπόλοιπους δρόμους.



Εντονότερη σήμανση των διαβάσεων για τους πεζούς καθώς και χρήση φαναριών με πορτοκαλή σήμανση ή με κουμπί για τους πεζούς ώστε να σταματάει η κίνηση των αυτοκινήτων στις πλατείες της πόλης.

#### γ) Αστικές Συγκοινωνίες – Ποδήλατο

Με βάση τις διαμορφούμενες ανάγκες του Δήμου είναι αναγκαία η ανασυγκρότηση των αστικών συγκοινωνιών ώστε να γίνει ορθολογικότερη χρήση του δυναμικού, σε συνδυασμό με το δυναμικό των υπεραστικών συγκοινωνιών, και να βελτιωθεί η εξυπηρέτηση των κατοίκων του νέου Δήμου.

Δημιουργία συστήματος μικρών ευέλικτων λεωφορείων για την εσωτερική κυκλοφορία στην πόλη με κατάλληλες διαδρομές για την σύνδεση βασικών σημείων και την υποκατάσταση της χρήσης ιδιωτικών αυτοκινήτων. Το σύστημα θα πρέπει να συνδυασθεί με την ανασυγκρότηση των αστικών συγκοινωνιών στον Δήμο.

Λόγω της αυξημένης κυκλοφορίας των οχημάτων και της στάθμευσης των αυτοκινήτων σχεδόν σε κάθε σημείο της πόλης, έχει σχεδόν αποκλεισθεί η χρήση ποδηλάτου από την πόλη. Το μεγαλύτερο μέρος της έκτασης της είναι προσιτό με ποδήλατο (ήπιες και χαμηλές κλίσεις). Απαιτείται μία διαφορετική κυκλοφοριακή λογική για τα οχήματα, τους πεζούς και την χρήση του ποδηλάτου. Η νέα αυτή κυκλοφοριακή λογική μπορεί να εφαρμοσθεί στις περισσότερες περιοχές του Δήμου. Μπορεί επίσης να εφαρμοσθεί σε νέες περιοχές που εντάσσονται στο σχέδιο, δηλαδή περιοχές που βρίσκονται στα όρια της πόλης και περιοχές πλησίον των ορίων των οικισμών γύρω από την πόλη. Η πεζοδρόμηση του κέντρου θα δώσει χώρο και για την δημιουργία ποδηλατοδρόμων και σε αυτό.

Ποδηλατόδρομοι μπορούν να δημιουργηθούν και για την προσέλκυση επισκεπτών ώστε να γνωρίσουν αξιόλογα σημεία του Δήμου δια μέσου κατάλληλων διαδρομών π.χ. άξονες μεγάλης μετακίνησης με ποδήλατο προς βορρά και νότο, που να συνδέουν την πόλη με τον Αγ. Γεώργιο – Μαντινεία και την Τεγέα.

#### δ) Ανάδειξη ιστορικής ταυτότητα – Διατήρηση και τόνωση της φυσιογνωμίας της πόλης

Να ορισθούν οι θέσεις των πυλών του τοίχους και να σημανθούν με κατάλληλο αρχιτεκτονικό και καλλιτεχνικό τρόπο οι σημαντικότερες επώνυμες, αν όχι όλες, εφόσον η θέση τους είναι ακόμα προσιτή και αντιληπτή. Παράλληλα να γίνει να

ερευνηθεί η πιθανότητα αποκάλυψης τμήματος της θεμελίωσής του αν έχει απομείνει κάποιο μέρος της.

Μείωση του συντελεστή δόμησης με σκοπό τη διατήρηση της αρμονίας στις γειτονιές της πόλης.

Προστασία των ιστορικών και παραδοσιακών στοιχείων της πόλης αλλά και του χώρου τους.

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

### **Βιβλία-Περιοδικά-Αναφορές**

- Εν Τριπόλει Περιοδικές Εκδόσεις του Δήμου Τρίπολης
- Καταγραφή Διατηρητέων Κτηρίων Τρίπολης, Ομάδα εργασίας: Μελκίδη Χρύσα, Σταμπούλογλου – Φρέντζου Δέσποινα, Χόρτη Βασιλική, Ξαγάς Βασίλης, Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδας, Περιφ. Τμ. Κεντρικής και Νότιας Πελοποννήσου, Τρίπολη Ιούλιος 1999
- Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια, Ακάδημος Α.Ε. Αθήνα Νοέμβριος 1979
- Σχέδιο Χωροταξικής Ανάπτυξης του Δήμου Τρίπολης και της Περιαστικής Περιοχής – ΓΠΣ Δήμου Τρίπολης, ENVIPLAN : Γ. Θ. Τσεκούρας & Συνεργάτες, Α. Ρήγα, Κ. Αντωνιάδης, Ξ. Κόζαρης Ιούλιος 2010
- Τρίπολη Ανάπλαση Ιστορικού Κέντρου, Μπίκος Γ. – Τσάλλας Χ. & συνεργάτες, ΟΜΑΣ 80 Ε.Π.Ε., Ράπτης Στέργιος, Βασιλικιώτη Αλεξάνδρα – ΒΙΧΕΡΤ, Οκτώβριος 2001
- Βέης Ν., Η Τρίπολις προ του 17 αιώνας, Εν Αθήναις εκ του τυπογραφείου Π. Δ. Σακελάριου, 1907
- Γρηγοράκης Ν., Τρίπολη, εκδόσεις Μίλητος, 2008
- Γριτσόπουλος Τ. , Ιστορία της Τριπολιτσάς, Έκδοσις Ενώσεως Τριπολιτών Αττικής, Αθήναι 1972, τόμος Α
- Γριτσόπουλος Τ., Ιστορία της Τριπολιτσάς, Έκδοσις Ενώσεως Τριπολιτών Αττικής, Αθήναι 1976, τόμος Β, Γ
- Κυδωνιάτης Σόλων, Το Νεοκλαστικό Κίνημα και τα Νεοκλαστικά Σπίτια της Τριπολιτσάς, Εκδόσεις Ενώσεων Τριπολιτών Αττικής, Αθήνα 1988
- Κρασοπούλου Μαρία, Κωσταγεώργου Ολβασία, Διάλεξη 2004: Χωρική Ανάγνωση της Τρίπολης
- Κρεμμυδάς Βασίλης, Αφιέρωμα : Τρίπολις, η καρδιά της Πελοποννήσου. Από την Ιστορική Τριπολιτσά στην εκπνοή του 20<sup>ου</sup> αιώνα, Η Καθημερινή, Κυριακή 4 Ιουνίου 1995
- Λουκάτος Δ. Σπύρος, Η θεμελίωση της ελευθέρως Τριπόλεως επί Ιωάννου Καποδιστρίου, Αθήναι 1976, (πρακτικά αρκαδικών σπουδών, Τρίπολις 14 – 15 Δεκεμβρίου 1974)
- Μουτσόπουλος Νικόλαος , Αρκαδικές Μελέτες: Το ρυθμιστικό σχέδιο της Τριπόλεως, Θεσσαλονίκη 1974

- Μπουέρμαν Α., Τρίπολις: Η ζωή μιας ελληνικής πόλεως, Ελληνική Εκδοτική εταιρεία Αλεξ. Φιλόπουλου, Αθήναι 1957
- Παπαντωνόπουλος Μίμης, Η Τρίπολη του χθες και του σήμερα, Τρίπολη 1991
- Πausanias, Arcaidika, H, 9, 1
- Πετρονώτης Αργύρης, Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική, Εκδοτικός Οίκος «Μέλισσα» τόμος τέταρτος: Πελοπόννησος Α, Αρκαδία (αναβιβλιοδέτηση ΕΜΠ) 1990
- Τσακόπουλος Παν., Πολεοδομικό Σχέδιο : Μορφολογικός ιστός και ρυμοτομία της πόλης από το 19ο ως τον 20ο αιώνα, Η Καθημερινή, Κυριακή 4 Ιουνίου 1995
- Τσακόπουλος Παναγιώτης, Τρίπολη: Πολεοδομική, Μορφολογική Μελέτη της μετάβασης απ' την Οθωμανική στη Νεοελληνική πόλη. Ανάπτυπο από τα πρακτικά του Διεθνούς Συμποσίου Ιστορίας "Νεοελληνική Πόλη" της Εταιρείας Μελέτης Νέου Ελληνισμού, Αθήνα 1985

## Πηγές από το διαδίκτυο

<http://www.inarcadia.gr/tripolis/tripofoto1.htm>

<http://arcadia.ceid.upatras.gr/arkadia/places/trip/tripoli.htm>

<http://www.et.gr/>

[http://www.hnms.gr/hnms/greek/index\\_html](http://www.hnms.gr/hnms/greek/index_html)

[http://listedmonuments.culture.gr/search\\_declarations.php](http://listedmonuments.culture.gr/search_declarations.php)

<http://estia.minenv.gr/>

<http://www.arcadia.gr/?p=432>

<http://www.ypeka.gr/LinkClick.aspx?fileticket=kAqAhlmBQd4%3D&tabid=251&language=el-GR>

<http://www.thanorama.gr/?p=452>

<http://www.hotelsandrooms.gr>

[http://kalimera-arkadia.blogspot.com/2011/09/blog-post\\_6940.html](http://kalimera-arkadia.blogspot.com/2011/09/blog-post_6940.html)

<http://www.okxe.gr/kallikra/Default.aspx>

<http://www.united-hellas.com/tourism/pelop/arcadia/weather-arkadia-greece-gr.html>

<http://xronoskia.wordpress.com>

<http://www.panoramio.com>

<http://www.tripolis.gr/>

<http://www.et.gr/>

<http://www.scribd.com/doc/6681083/04061995-7->

[http://www.ergokat.gr/sales\\_load.php](http://www.ergokat.gr/sales_load.php)

## **Αρχεία**

- Αρχείο Τμήματος Πολεοδομίας Δήμου Τρίπολης
- Αρχείο Τεχνικών Υπηρεσιών Δήμου Τρίπολης
- Αρχείο Τεχνικού Επιμελητηρίου Τρίπολης
- Αρχείο Βιβλιοθήκης ΕΜΠ
- Αρχείο Εθνικής Βιβλιοθήκης
- Αρχείο Δημόσιας Βιβλιοθήκης Τρίπολης